

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EKONOMİK ŞİDDET
BAĞLAMINDA ZONGULDAK İLİNDE KADIN GİRİŞİMCİLERİN
DENEYİMLERİ

GİZEM PARSOVA

OCAK 2017

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EKONOMİK ŞİDDET
BAĞLAMINDA ZONGULDAK İLİNDE KADIN GİRİŞİMCİLERİN
DENEYİMLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Gizem PARSOVA

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Dilek EROĞLU

BOLU 2017

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

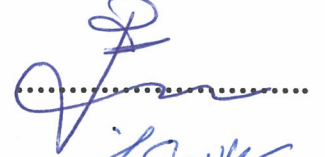
Gizem PARSOVA'ya ait "Toplumsal Cinsiyet ve Ekonomik Şiddet Bağlamında Zonguldak İlinde Kadın Girişimcilerin Deneyimleri" adlı çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliğiyle/ oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

06.01.2017

Unvan, Adı, Soyadı

İmza

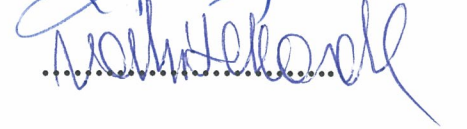
Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç.Dr. Dilek EROĞLU

Üye : Prof.Dr. İlkay SAVCI

Üye : Doç.Dr. Nahide KONAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “**Toplumsal Cinsiyet ve Ekonomik Şiddet Bağlamında Zonguldak İlinde Kadın Girişimcilerin Deneyimleri**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvuru kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Gizem PARSOVA

06.01.2017

ÖN SÖZ

Türkiye’de kadın istihdamı, ne yazık ki istenilen ölçütlere ulaşamamıştır. Kadın istihdamını ve kadının emek piyasasındaki konumunu güçlendirmek için çözümler geliştirilmeye çalışılmaktadır ve kadın girişimciliği, son yıllarda, kadın istihdamı güçlendirme projelerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Kadın girişimciliği, devlet tarafından desteklenen projelerle güçlendirilmeye çalışılsa da, ne yazık ki, son yılların girişimcilik rakamları incelendiğinde; kadın girişimci sayısının, erkek girişimcilere oranla oldukça düşük olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca, kadın girişimciliğinin mevcut durumuna ilişkin yapılan araştırmalar, kadın girişimciliğinin; ne yazık ki büyük ölçüde, maddi kazanım hedefleyen, yaratıcı fikirler sonucu doğan ve piyasa koşulları düşünülerek hesaplanmış profesyonel girişimcilikten uzak kaldığını göstermektedir. Kadın girişimciliği, kadınların; ev sorumluluklarına benzer, yoğun emek ve az sermaye gerektiren, çoğu kez küçük ölçekli, erkeklerin yoğun olarak faaliyet göstermedikleri alanlara yönelen ve girişimci kadınların, “kadın” olmanın onlara yüklediği tüm toplumsal sorumluluklarını eksiksiz yerine getirmeye çalışarak hane bütçesine “katkı” sağlama amaçlı gerçekleştirdikleri ticari faaliyet görünümündedir. Dolayısıyla kadın girişimciliğinin, öne çıkan tüm bu özellikleri, konunun, iktisadi düzlemin yanı sıra, toplumsal arka planı ile incelenmesi gerekliliği oluşturmaktadır.

Kadının, toplum tarafından tanımlı kimliği ve girişimcilik faaliyeti arasındaki ilişkinin sorgulanması amacıyla yapılan bu araştırma, kadın girişimciliğinin toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri temelinde ele alınmasını hedeflemiştir. Bu bağlamda yapılan bir araştırmanın, kadın girişimciliğinin gelişimi önünde duran toplumsal engelleri tanımlamaya ve bu engelleri ortadan kaldırma yolunda geliştirilebilecek çözüm ve politikalar oluşturmaya katkı sağlayabileceğine inanılmaktadır. Ayrıca, kadın girişimcinin; hane içi rollerinin girişimcilik faaliyeti ile ilişkisinin yanı sıra, kendi kurduğu işletmede ve hane içinde finansal kararlar üzerinde ne ölçüde söz sahibi

olduğunun incelenmesi gerekliliği; araştırmanın odak noktasını, kadına yönelik şiddetin en görünmez türlerinden biri olduğu düşünölen ekonomik şiddet düzlemine taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle ortaya çıktığı ve kadın kimliğine toplumsal açıdan tanımlı özelliklerle meşru hale geldiği düşünölen kadına yönelik şiddetin bir tezahürü olan ekonomik şiddetin; kadın girişimciler tarafından nasıl algılandığı ve kadın girişimcinin yaşamında varlığının sorgulanması bu araştırmanın amaçları içerisindedir. Dolayısıyla, bu araştırma, Türkiye’de kadın girişimciliğini toplumsal cinsiyet düzleminde sorgulamayı ve bu sorgulamayı; kadına yönelik şiddetin görünmez türü olduğu düşünölen ekonomik şiddet kavramsallaştırması ile gerçekleştirmeyi hedeflemiştir.

Yüksek lisans tez çalışmam süresince bitmek tükenmek bilmeyen sorularımı büyük bir sabırla cevaplayan, çalışmam esnasında her türlü desteğini esirgemeyen ve kıymetli bilgisiyle bana yol gösteren sayın danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Dilek EROĞLU’na en samimi duygularıyla teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca hayatım boyunca manevi desteklerini daima hissettiğim, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan çok sevdiğim annem Meral KENAR’a, rahmetli babam Mustafa SEVİMLİ’ye ve kardeşim Ozan SEVİMLİ’ye teşekkürlerimi sunuyorum.

Oldukça yoğun ve zorlu geçen bu süreçte sonsuz sabrı ve sevgisiyle desteklerini hiç eksik etmeyen çok sevdiğim eşim Atilla PARSOVA’ya en özel teşekkürlerimi sunuyorum.

Verilerin elde edilmesi aşamasında çalışmaya ciddiyetle katılarak iş ve özel yaşamlarını tereddüt etmeden benimle paylaşan kadın girişimcilere teşekkürlerimi sunuyorum.

Gizem PARSOVA

06.01.2017

ÖZET

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EKONOMİK ŞİDDET BAĞLAMINDA ZONGULDAK İLİNDE KADIN GİRİŞİMCİLERİN DENEYİMLERİ

Gizem PARSOVA

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Dilek EROĞLU

Ocak 2017, 265 + XIV Sayfa

Bu araştırma Zonguldak ilinde kadın girişimciliğini toplumsal cinsiyet ve ekonomik şiddet düzleminde incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma olarak tasarlanan bu araştırmanın verileri, Zonguldak ili merkezi ve merkez ilçelerinde (Kilimli, Karaman ve Kozlu) faaliyet göstermekte olan evli kadın girişimcilerle yapılan derinlemesine görüşmelerle toplanmıştır. Görüşmeler sonucu elde edilen veriler, kodlama sürecinden sonra analiz edildiğinde; kadın girişimciliğinin, kadına toplumsal olarak verilen cinsiyet özelliklerinden olumsuz etkilendiği anlaşılmaktadır. Kadın girişimcilerin önemli bir bölümünün, hane içi bakım hizmetlerinin fazlalığının yanı sıra, işletmelerini kurma ve/veya yürütme aşamalarında toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan engel ve sorunlarla karşılaştığı sonucuna ulaşılmaktadır. Öte yandan, karşılaştıkları tüm zorluklara rağmen, girişimciliğin, kadınların sosyal ilişkiler kurmasına yardım ettiği ve araştırmaya katılan kadın girişimcilerin neredeyse hepsinin, girişimcilik faaliyetleriyle mutlu olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmanın, ekonomik şiddete dair bulguları analiz edildiğinde; kadın girişimcilerin büyük bir bölümünün, ekonomik şiddet konusunda bilgi sahibi olduğu, kadına yönelik ekonomik şiddeti ekonomik kontrol davranışları olarak tanımladığı ve kadın girişimcilerin ekonomik şiddet algısını belirleyen temel faktörün toplumsal cinsiyet rolleri olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin büyük bir bölümü, ekonomik kontrol ve/veya ekonomik sömürü kapsamında değerlendirilebilecek ekonomik şiddet davranışlarına

maruz kalmaktadır; 7 kadın girişimcinin, ekonomik şiddetle birlikte fiziksel ve/veya sözel/psikolojik şiddete de maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Girişimciliği, Toplumsal Cinsiyet, Ekonomik şiddet.

ABSTRACT

THE EXPERIENCES OF THE WOMEN ENTREPRENEURS IN ZONGULDAK IN THE CONTEXT OF GENDER AND ECONOMIC ABUSE

Gizem PARSOVA

Master Thesis

Advisor: Assist. Prof. Dr. Dilek EROĞLU

January 2017, 265 + XIV Pages

This study was carried out to investigate women entrepreneurship on the basis of gender and economic abuse. Designed as a qualitative study, the data was collected through in-depth interviews with married women entrepreneurs who run their business in Zonguldak city centre and the central districts of Zonguldak (Kilimli, Karaman and Kozlu). After the data collected through the interviews is coded and analysed; it has been understood that women entrepreneurship is affected negatively by gender roles given to women by society. A significant number of women entrepreneurs face problems caused by gender roles in the stages of setting up and/or running their business. However, in spite of all the difficulties they face, it has been understood that entrepreneurship helps women make social relations and almost all the women entrepreneurs are content to run their business. When the economic abuse data is analysed, it has been found out that a large number of women entrepreneurs have knowledge about economic abuse, they define economic abuse against women as economic control behaviours and the base factor that determine their perception of economic abuse is gender roles. Among the women entrepreneur participants of the study, a large number of them are subject to economic abuse behaviours within the title of economic exploitation and/or economic control; it has been found out that 7 women entrepreneurs are subject to physical and/or psychological abuse as well as economic abuse.

Key Words: Women Entrepreneurship, Gender, Economic Abuse.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ONAY SAYFASI	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
1. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ	16
1.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Girişimciliği	16
1.1.1. Kadın Girişimci Tanımı	16
1.1.2. Kadın Girişimciliğinde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Göstergeleri.....	17
1.1.2.1. Kadın Girişimcileri Girişim Faaliyetlerine Yönlendiren Faktörler 17	
1.1.2.1.1. Kadın Girişimcileri Girişim Faaliyetlerine Yönlendiren Faktörlerle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	17
1.1.2.1.2. Kadın Girişimcileri Girişim Faaliyetlerine Yönlendiren Faktörlerle İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar	23
1.1.2.2. Kadın Girişimcinin Sektörel Dağılımı	25
1.1.2.2.1. Kadın Girişimcinin Sektörel Dağılımı ile İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	25
1.1.2.2.2. Kadın Girişimcinin Sektörel Dağılımı ile İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar.....	29

1.1.2.3. Girişimcinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini İlişkili Yaşadığı Sorunlar	31
1.1.2.3.1. Girişimcinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini İlişkili Yaşadığı Sorunlarla İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	31
1.1.2.3.2. Girişimcinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini İlişkili Yaşadığı Sorunlarla İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar	38
1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet.....	41
1.2.1. Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Düşünceler ve Kadınların Şiddetle Mücadele Biçimleri	42
1.2.1.1. Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Düşünceler ve Kadınların Şiddetle Mücadele Biçimleri ile İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	43
1.2.1.2. Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Düşünceler ve Kadınların Şiddetle Mücadele Biçimleri ile İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar	52
1.3. Kadına Yönelik Şiddet.....	55
1.3.1. Kadına Yönelik Şiddet Kavramsallaştırması.....	55
1.3.1.1. Kadına Yönelik Aile/Ev İçi Şiddet.....	57
1.3.1.2. Kadına Yönelik Partner Şiddeti	58
1.3.1.3. Kadına Yönelik Şiddetin Boyutları	59
1.3.1.3.1. Kadına Yönelik Şiddetin Boyutları ile İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	60
1.3.1.3.2. Kadına Yönelik Şiddetin Boyutları ile İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar.....	69
1.3.1.4. Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları.....	73
1.3.1.4.1. Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları ile İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	73
1.3.1.4.2. Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları ile İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar.....	75
1.3.1.5. Kadına Yönelik Şiddetin Türleri	80
1.3.1.5.1. Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet	80

1.3.1.5.2. Kadına Yönelik Cinsel Şiddet.....	81
1.3.1.5.3. Kadına Yönelik Psikolojik Şiddet.....	81
1.3.1.5.4. Kadına Yönelik Sosyal Şiddet	82
1.3.1.5.5. Kadına Yönelik Dijital Şiddet.....	83
1.3.1.5.6. Kadına Yönelik Kültürel Şiddet.....	83
1.3.1.5.7. Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet.....	84
1.4. Kadına Yönelik Ekonomik Şiddetle İlgili Araştırmalar	87
1.4.1. Kadına Yönelik Ekonomik Şiddetle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	88
1.4.2. Ekonomik Şiddetle İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar.....	90

II. BÖLÜM

2. YÖNTEM	102
2.1. Araştırmanın Modeli	102
2.2. Evren-Örneklem	102
2.3. Veri Oluşturma Aracı.....	103
2.4. Veri Elde Etme Süreci.....	103
2.5. Verilerin Analizi.....	104

III. BÖLÜM

3. BULGULAR	105
3.1. Demografik Veriler	106
3.1.1. Kadın Girişimcilere İlişkin Demografik Veriler	106
3.1.2. Kadın Girişimcilerin Eşlerine İlişkin Demografik Veriler	107
3.1.3. Girişimcilik Tecrübeleri	109
3.1.3.1. Kadın Girişimcilerin İşletme Özellikleri.....	109
3.1.3.2. Kadın Girişimcileri Girişimciliğe Yönlendiren Faktörler.....	110
3.1.3.3. Girişimcilik İzni.....	118
3.1.3.4. Kadın Girişimcilerin Günlük Ortalama Çalışma Saatleri	123
3.1.3.5. Kadın Girişimcilerin İş Yerlerinin Evlerine Mesafesi	124
3.1.3.6. Girişimcilik Faaliyetlerinin Kadınların Yaşamına Sağladığı Faydalar.....	124
3.1.3.7. Girişimcilik Motivasyonu	128

3.1.3.8. Kadın Girişimciliği Önündeki Engeller	133
3.1.3.9. Girişimcilikte Eş Desteği	141
3.1.4. Kamusal Alan ve İletişim Ağları	144
3.1.4.1. Kadın Girişimcilerin İşletme Kuruluş Sermayesi Temini	144
3.1.4.2. Kurumsal İlişkiler Ağı.....	148
3.1.4.3. Kadın Girişimcilerin Sorunları	153
3.1.5. Hane İçi Roller ve İktidar İlişkileri.....	159
3.1.5.1. Hane İçi Rol Paylaşımı.....	159
3.1.5.2. Kadın Girişimcilerin Öncelikli Sosyal Kimliği	165
3.1.5.4. Kadın Girişimcilerin Aile İlişkileri.....	173
3.1.6. Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Yönelik Şiddet	176
3.1.6.1. Kadın Girişimcilerin Kadına Yönelik Şiddet Tanımlamaları.....	176
3.1.6.2. Kadın Girişimcilerin Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye İlişkin Düşünceleri	180
3.1.7. Kadın Girişimcilerin Ekonomik Şiddet Deneyimleri.....	184
3.1.7.1. Kadın Girişimcilerin Ekonomik Şiddet Tanımlamaları.....	184
3.1.7.2. Kadın Girişimcilerin Ekonomik Şiddet Deneyimleri.....	189
3.1.7.3. Hane İçi Bütçe Yönetimi	208
3.1.7.4. İşletme İçerisinde Bütçe Yönetimi	213
3.1.7.5. Kadın Girişimcilerin Mal Varlığı	217
3.1.7.6. Birikim/Tasarruf İzni.....	220
3.1.7.7. Eşler Arası Gelir ve Statü Farkı.....	224

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ.....	227
----------------------	------------

KAYNAKLAR.....	243
-----------------------	------------

EKLER.....	260
-------------------	------------

Ek 1: Derinlemesine Görüşme Soruları	261
--	-----

Ek 2: Etik Kurul Onayı.....	264
-----------------------------	-----

ÖZ GEÇMİŞ	265
------------------------	------------

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet.....	87
Tablo 3.1: Kadın Girişimciler	105
Tablo 3.2: Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri	107
Tablo 3.3: Kadın Girişimcilerin Eşlerinin Demografik Özellikleri	109
Tablo 3.4: Kadın Girişimcilerin Günlük Ortalama Çalışma Saatleri.....	123
Tablo 3.5: Kadın Girişimcilerin İş Yerinin Evlerine Mesafesi	124
Tablo 3.6: Kadın Girişimcilerin İşletme Kuruluş Sermayesi Temini	147
Tablo 3.7: Kadın Girişimcilerin Öncelikli Sosyal Kimliği	168
Tablo 3.8: Kadın Girişimcilerde Hane İçi Bütçe Yönetimi	213
Tablo 3.9: Kadın Girişimcilerin İşletmeleri İçerisinde Para Yönetimi	216
Tablo 3.10: Kadın Girişimci Eşleri İşletmedeki Kasadan, Kadının İzni Dışında Para Alabilir mi?	216
Tablo 3.11: Kadın Girişimciler, Eşleriyle Aralarında Gelir ve/veya Statü Farkı Hissediyor mu?	224

KISALTMALAR LİSTESİ

- GAP** : Güneydoğu Anadolu Projesi
KADAV : Kadınlarla Dayanışma Vakfı
KAGİDER : Türkiye Kadın Girişimciler Derneği
KA-MER : Kadın Merkezi Vakfı
KOSGEB : Türkiye Cumhuriyeti Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

GİRİŞ

Türkiye’de, özellikle son yıllarda, kadının ekonomik statüsünü güçlendirme amacına yönelik geliştirilen yaklaşım ve önerilerden biri olarak kabul gören ve 1990’lı yılların ilk yarısından itibaren kadınlara kendi küçük işletmelerini kurma konusunda destek verilerek teşvik edilen kadın girişimciliği, kadın istihdamının; ücretli istihdamın yanı sıra farklı bir biçimdir. Kadınlara sağlanan kredi desteği ile güçlendirilmeye çalışılan kadın girişimciliği, dolayısıyla, iktisadi temele oturtulmuş bir proje olarak düşünülmektedir. Kadın girişimciliğinin desteklenmesinin ardında yatan iki temel neden olduğu iddia edilmektedir. Bu nedenlerden ilki, Türkiye’de kadının iş gücüne katılımındaki düşüş ve kadın işsizlik oranlarında görülen yükselmedir. İkinci neden ise, hane halkı yoksulluğunda görülen derinleşmedir. Bu iki neden göz önünde bulundurulduğunda, kadın girişimciliğinin; kadının sosyoekonomik statüsünü güçlendirmekten öncelikli olarak, yükselen işsizlik oranlarını ve giderek derinleşen hane halkı yoksulluğunu önlemek için alınmış bir politik önlem olduğu çıkarımı yapılmaktadır (Ecevit 2007: 39). Bu çıkarım, Türkiye’de yakın dönem kadın istihdamı rakamları incelendiğinde anlam kazanmaktadır. Maliye Bakanlığı’nın 2015 yılı ekonomik raporu incelendiğinde Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranının uluslararası standartlara göre düşük olduğunun ifade edilmekte olduğu, erkeklerin iş gücüne katılımının ise Avrupa Birliği ortalamasında olduğu görülmektedir. Raporda, kadın istihdam oranının %28,6; erkek istihdam oranının ise %72,4 olduğu belirtilmektedir. Sektörel ayrışmaya da dikkat çeken rapor, kadınların istihdam edildiği en önemli iki sektörün hizmet ve tarım sektörü olduğunu ifade etmektedir (Maliye Bakanlığı Yıllık Ekonomik Rapor 2015: 33, 34 <http://www.maliye.gov.tr>, 28 Şubat 2016’da erişildi). Öte yandan, Türkiye İstatistik Kurumu’nun girişimcilik istatistiklerini gösteren bülten incelendiğinde; 2014 yılında yapılan Hane Halkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre, Türkiye genelinde işveren olarak çalışanlar içinde kadınların oranının %8, erkeklerin oranının ise %92 olduğu görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu Girişimcilik 2014 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21529>, 10 Ağustos 2016’da erişildi). Kadın girişimciliği rakamlarının, devletin sunduğu kredi ve eğitim

gibi desteklere rağmen bu denli düşük olması, ekonomik koşulların yanı sıra; kadın girişimciliğinin toplumsal arka planını ve gelişiminin önünde duran toplumsal engelleri ortaya koymanın önemini vurgulamaktadır.

Kadın girişimciliğinin durumu; kadının geleneksel toplumsal konumu, bu konumun kadına yüklediği roller; başka bir deyişle toplumun kadını nasıl gördüğü ve algıladığı ve kadından beklentilerinin ne olduğu (Üner 2008: 6) zemininde tartışılması gereken bir sorunsaldır. Dolayısıyla, kadın girişimciliği sosyolojik boyutlarda ele alındığı takdirde, gelişimini engelleyen toplumsal arka planın anlaşılacağı ve geliştirmeye yönelik politik çözümler üretmenin bu yolla mümkün olabileceği düşünülmektedir. Diğer bir deyişle; kadın girişimciliğine toplumsal cinsiyet penceresinden bakmak; meselenin toplumsal boyutlarının görülebilmesi ve bu zeminde var olan eşitsizliklerin önlenmesi açısından önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı; toplumların, kadın ve erkeği; nitelikler, davranış modelleri, roller, sorumluluklar, haklar ve beklentiler açısından farklılaşan birer erkek ve kadına dönüştürdüğü ve toplumsal cinsiyet kimliklerinin biyolojik cinsiyetten farklı olarak psikolojik ve sosyolojik olarak belirlendiği (Günay ve Bener 2011: 167) düşüncesini vurgulamaktadır.

Kadın ve erkek olmanın toplumsal olarak öğretildiği düşüncesine dayanan (Üstün 2011: 11) toplumsal cinsiyet kavramı, bu rollerin inşa edildiği bir sosyalizasyon süreci ve bu süreçte bulunan boyutlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Sosyalizasyon sürecinde yer alan ilk boyut “*şekillendirme*” boyutudur. Şekillendirme, kadın ve erkeğe ait farklı davranış tarzlarının oluşumu olarak tanımlanmıştır. Daha sonra, “*yönlendirme*” gelmektedir. Yönlendirme aşamasında, erkek ve kadınlar farklı nesne, obje ya da sosyokültürel ilgi alanlarına yönlendirilmektedir. Yönlendirme aşamasını, “*sözel hitaplar*” aşaması takip etmektedir. Kadın ve erkeğe toplumsal cinsiyet rollerini imleyen sıfatlarla hitap edilmekte ve öz benliklerinin bu şekilde kurulumu sağlanmaktadır. Son aşama ise “*etkinlik teşhiri*” olarak tanımlanmıştır. Bu aşamada, cinsiyete dayalı iş bölümü ile birlikte toplumsal cinsiyet rollerinin içselleştirilmesi gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla, kadın ve erkek kimlikleri toplumun beklenti ve kabullerine göre kurulmaktadır. Ancak, toplumsal cinsiyet kimlikleri kurulum sürecinde erkek egemen

değerlerin toplumda benimsenmesi durumu, eşitsiz güç ilişkilerine neden olmakta ve bir cinsiyet hiyerarşisi kurulmasına zemin hazırlamakta; kadın ve erkeğin toplumsal yaşamda güçlü ve güçsüz kurulmasına neden olmaktadır. Kadın ve erkeğin toplumsal yaşamda güçlü ve güçsüz olarak taraf olduğu bu toplumsal sistem, toplumsal cinsiyet eşitsizliği olarak ifade edilmektedir (Uluocak ve diğerleri 2014: 27-29).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği; güç, fırsatlar, statü ve haklar açısından; kadın ve erkeklerin yaşamlarının her döneminde maruz kaldığı eşitsizlik durumu olarak tanımlanmaktadır (Uluocak ve diğerleri 2014: 8). Bu eşitsizlik, özellikle istihdam, eğitim, sağlık gibi alanlarda yapılan incelemelerle görünür hale gelmektedir ve Türkiye’de son yıllarda bu alanlarda yapılmış incelemeler, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin mağduru olarak kadını işaret etmektedir. Bu incelemelerden biri olan ve 2014 yılında yayınlanan Türkiye genelinde 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi, toplumsal cinsiyet eşitliğini; oluşturulan temalar ve bu temalar içine yerleştirilen göstergelerle ölçmeyi hedeflemiştir. Her il için yerel boyutlarda toplumsal cinsiyet eşitliğini ölçme amaçlı gerçekleştirilen bu çalışmada kullanılan endekslerle ilgili tüm kamu kuruluşlarından ve yerel yönetimlerden veri toplanmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin mağduru olarak kabul edilen kadınların durumunu; eğitim, karar mekanizmalarına katılım, sağlık, istihdam ve hizmet sunumu temaları içerisinde kadınlara bu alanlarda sunulan hizmet ve fırsatlar çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kadın ve erkek arasında okur-yazarlık ve okullaşma oranları arasındaki farkın toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en belirgin göstergelerinden biri olduğuna dikkat çeken rapor, Türkiye’de eğitimin her aşamasında bu farkın kadınların aleyhine oluştuğunu vurgulamaktadır. Kadının sağlık hizmetlerinden yararlanması açısından da durumun benzeri olduğunu ifade eden rapor, cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan hak ihlallerine dikkat çekmekte; aile ve toplum baskısı, şiddete maruz kalma ve ekonomik bağımlılık gibi faktörlerin de sağlık hizmetlerine erişimi engellediğini belirtmektedir. Raporda, çocuk yaşta evlilik ve annelik sorunlarının hala devam etmekte olduğu da ortaya koyulmuştur. İstihdam düzeyinde de veriler sunan raporda, Türkiye’nin 15-65 yaş arası kayıtlı kadın istihdamında birinci olan İstanbul’un bile %26,73 gibi bir oranda kadın istihdamı sağladığı belirtilmektedir. Kadın ve erkek arasında gelir farkının da istihdam düzeyinde gösterge olarak kullanıldığı raporda, Zonguldak, kayıtlı istihdamda

kadın ve erkek arası gelir farkının en fazla olduğu il olarak tanımlanmaktadır. Zonguldak'ta kayıtlı çalışan kadınların, erkeklerin yarısından bile az (%49'u kadar) gelir ettiği belirtilmiştir (Demirdirek ve Şener 2014: 7-8, 40, 42-43, 46-47). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği karnesi, Türkiye genelinde kadının dezavantajlı konumuna dikkat çekerek, kadınların çocukluk döneminde eğitim haklarının önüne konulan engellerin yaşamlarının ilerleyen sürecinde istihdamda yer almalarının, maddi kazanım sağlamalarının ve sosyoekonomik anlamda güçlenmelerinin önünü kestiğine dikkat çekmektedir.

Öte yandan, kadın istihdamının önündeki tek engelin, eğitim konusundaki fırsat eşitsizliği olmadığı; kadının geleneksel toplum tarafından kabul edilmiş "hane içi kadın kimliğinin" de istihdam önünde ciddi engeller oluşturduğu düşünülmektedir. Bu kimlik çerçevesinde kadının "anne, eş, ev hanımı" gibi rolleri bulunmaktadır ve bu roller kadına birçok sorumluluk yüklemektedir. Kadınların ücret karşılığı olmaksızın yerine getirdiği bu sorumlulukların içerisinde hane halkının beslenmesi, ev temizliği, ailedeki hasta ve yaşlıların bakımı, çocuk bakımı ve eğitimi gibi birçok görev bulunmaktadır. Bu görevler, kadının zaten yerine getirmesi gerektiği düşünülen kadınlık vazifesi olarak nitelendirilmekte; ücretlendirilmemekte ve görünmez kılınmaktadır. Kadının görünmez olan ev içi emeği, istihdamda yer almak isteyen kadınların önüne çıkan temel sorunlardan biri haline gelmektedir, çünkü kadının istihdama katılımı; hane içi sorumluluklarını eksiksiz sürdürebilmesi ile onaylanmakta ve kadın ancak bu koşulda eşinden çalışma izni alabilmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin ev içinde izini süren, derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak, çocuğu olan ve çalışan kadın ve erkeklerin ebeveynlik ile ilgili görüşlerini anlamaya yönelik gerçekleştirilen bir nitel araştırmanın bulguları incelendiğinde; katılımcıların kadın ve erkek rol dağılımları konusunda geleneksel yapıyı uygun görmeye devam ettikleri görülmektedir. Ayrıca kadınların iş yaşamına katılmaları konusunda ailelerinde ve dışarıda baskı yaşadıkları; kadının geleneksel rollerinden birini aksatması durumunda işverenlerin ya da ailelerinin iş yaşamından ayrılmaları gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır (Çelik ve Çoban 2012: 468). Kadının çalışmasının ev içi rollerinin aksamadan devam ettiği sürece kabul edilir olduğunu gösteren bu araştırma, çalışma hayatında yer alan kadının; öncelikli görevinin ev içi emeği olduğuna dikkat çekmektedir.

Bir şekilde eşinin onayını alarak istihdam edilen kadınların ise ev-iş yaşamını dengelemede zorluklar yaşadıkları, iş yerinde cinsiyet ayrımına maruz kaldıkları ve belirli mesleklerin yalnızca erkeklerin faaliyet gösterdiği meslekler olarak “cinsiyetli” hale getirildiği gibi birçok sorunla boğuştuğunu gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Bu araştırmalar, ücretli istihdamda yer alan kadınların iş yerinde ve evde yaptığı çifte mesaiye ve kadınların yüklendiği sorumlulukların ağırlığına dikkat çekerken, aynı zamanda bu sorumlulukları nedeniyle iş yerlerinde hak ettikleri konumlara getirilmeyişlerini de vurgulamaktadır.

2015 Kasım ayında düzenlenen Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Çalışma Yaşamında Kadınlar Platformu Raporu incelendiğinde; kadınların iş yerinde yaşadığı cinsiyete dayalı ayrımcılığın kültürün içerisine yerleşik olduğunu ve bazen “nazik” uygulamalar altına gizlendiğini ifade ettikleri görülmektedir. 35 farklı meslek grubundan 100 kadının çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik sorunlarını paylaştığı bu platformun raporunda; ev içi sorumluluklar ve bakım yükümlülüklerinin kadının görevi olarak düşünülmesi sonucu kadınların iş-yaşam dengesi kurmada zorlandıkları aktarılmaktadır. Ayrıca, kadınların iş dışında da ev hizmetlerinde fazla mesai yaptıkları ve buna rağmen herhangi bir ücret almayıp aksine iş yeri terfilerinde geri plana düştükleri konusunda şikâyetlerini dile getirdikleri belirtilmektedir. Platforma katılan kadınların; mesleklerin cinsiyetli hale getirildiği ve teknoloji alanında erkeklerin yoğunlaştığı, bu alanda kadınların görünürlüğünün çok az olduğunu dile getirdikleri anlaşılmaktadır (Çalışma Yaşamında Kadınlar Forum Raporu 2015: 24, 25 http://www.keig.org/wp-content/uploads/2016/03/forum_rapor-Ekim-2015.pdf, 19 Şubat 2016’da erişildi).

Ankara Mamak’ta derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilen bir araştırma ise, evde bakım uygulaması kapsamında bakım veren kadınların; cinsiyetçi iş bölümünü, bakım emeğini ve evde bakım uygulamasını nasıl deneyimledikleri ve değerlendirdikleri sorularına yanıt aramıştır. Ortaya çıkan bulgulara bakıldığında; erkeklerin bakım işlerini üstlenmekten kaçındığı ve ev içi işlerin bir parçası olarak gördüğü; bakım verilen kişiyle olan yakınlık derecesinden bağımsız olarak kadına ait görülen bu işlerin yapılmasını utanç verici bulduğu görülmektedir. Ayrıca, kadınların,

nakdi yardım olarak tanımlamayı tercih ettikleri evde bakım uygulamasının, kadınların yaşamlarında doğrudan bir karşılığı bulunmadığı; kadınların evde bakım uygulamasına rağmen, bakıcı olmaktan dolayı süre giden mağduriyetlerinin devam ettiği, cinsiyetçi işbölümünde bir çözülme meydana gelmediği de araştırma bulguları arasındadır. Dolayısıyla ne erkekler bakım işlerine katılmakta; ne de kadınların emeğinin görünür hale gelmesi mümkün olabilmektedir. Kadınların, devletten aldığı nakdi yardım konusunda da çevrelerinden suçlama ve sorgulamaya maruz kaldıkları ve bu konuda huzursuz oldukları da bulgularda görülmektedir (Gelmez 2015: 63-65). Araştırma, bakım emeğinin kadına tanımlı bir emek biçimi olduğuna dikkat çekerken, bu emeğin ücretlendirilmesi durumunda toplum tarafından kabul görmediğine ve bakım emeğinin ücretsiz emek olarak kabul gördüğüne dikkat çekmektedir.

Tokat ilinde tekstil-hazır giyim ve gıda işletmelerinde ücretli çalışan kadınlarla yüz yüze görüşme ve anket tekniği uygulanarak yapılmış bir araştırmanın bulgularında da iş yerinde cinsiyete dayalı ayrımcılığı gösteren uygulamalara rastlamak mümkündür. Araştırmada, kadın ve erkeklerin aynı yemekhaneyi kullandıkları halde aynı zamanlarda yemek yemediği, erkeklere sigara, çay molası verilirken bazı işyerlerinin bunu kadın çalışana vermediği; bazı işyerlerinin kadın çalışanın dinlenme molasında sigara içmesine ve sakız çiğnemesine izin vermediği ve işten atmaya kadar giden yaptırımlar uyguladığı ortaya konmuştur. Aynı işi yapan ve aynı süre çalışan kadınların erkeklere göre düşük ücret aldığı ancak bu durumun kadının hal ve hareketlerine (terbiyeli ve ölçülü davranmasına) bağlı iyileştirilebildiği ve eşi sigortalı ise işverenin bazen kadına sigorta yapmadığı araştırmada ortaya konan başka bir bulgudur. İşverenlerin, çalışan kadınların namusunu koruma görevi üstlendiği ve kadının ev dışında çalışmasının, toplumda kabul edilebilir bir güvenceye oturtulduğu; ayrıca bu ataerkil ilişki biçiminin, kadını denetlenen ve pasif hale getirdiği ifade edilmektedir ve bu durumun aslında kadın istihdamının erkeğin onayladığı koşullarda gerçekleştiği sürece kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. Aynı araştırma bulgularından; kadınların %31,5'inin aldığı ücretin tamamını eşine verdiği, %43'ünün ücretin bir kısmını eşine/ailesine verdiği ve birçok kadının maaş kartının elinde bile olmadığı; maaşını eşinin çektiği ve kadınların tamamına yakınının ev işlerini eşlerinden hiç yardım görmeden kendileri yaptığı anlaşılmaktadır (Özçatal 2011: 29-31, 36).

Kadın istihdamının, toplum tarafından kadına atfedilen hane içi görevler bahane edilerek engellenmesi, kadınların çalışma hayatında yalnızca belirli sektörlerde kabul görmeleri, iş yerlerinde cinsiyet ayrımına dayalı ücretlendirme ya da terfi gibi sorunların tümü, kadının istihdamını ve maddi kazanımını engelleyen toplumsal arka plan olarak yapılan araştırmalarla ortaya konmaktadır. Ayrıca, istihdamda yer alan kadınların bir bölümünün kendi maddi kazanımları üzerinde söz sahibi olmamaları, hane içi bütçe yönetiminin erkek kontrolünde olması sonucu kadının kendi maaş kartına bile sahip olamaması gibi durumlar da yaşanmakta olduğu gerçeği, konunun toplumsal boyutunun kadına yönelik ekonomik şiddet düzleminde de tartışılması gerektiğinin altını çizmektedir. Kadına yönelik gerçekleştirilen ekonomik şiddet/istismar, kadını kendi iradesi dışında çalışmaya zorlama ya da çalışmaktan alıkoyma ve kadının evdeki işbölümünün eşitsiz dağılımı sonucu kariyer yapamaması gibi birçok farklı şekilde, aile içinde maruz kalınan bir şiddet tipi olarak tanımlanmaktadır. İş yerinde kadına yönelik ekonomik şiddet ise toplumsal cinsiyet eşitsizliği sonucu kadına hak ettiğinden düşük ücret ödenmesi olarak gerçekleşebilmektedir (Uluocak ve diğerleri 2014: 22). Bu nedenle, Türkiye’de kadın istihdamı rakamlarının, gerek girişimcilikte gerek ücret karşılığı istihdamda sosyolojik açıdan ele alınmasının, sorunu kadına yönelik ekonomik şiddet düzlemine taşıdığı söylenebilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kaynaklı kadın istihdamı önüne konulan engellerin ve kadının sosyoekonomik açıdan güçsüzleşmesine neden olan davranış biçimlerinin, ekonomik şiddet kavramsallaştırması altında incelenmesinin kadın istihdamı sorununu çözmeye ve kadına yönelik şiddetle mücadele etmeye fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, toplumdaki geleneksel “kadın” ve “erkek” kimliklerinin içselleştirilmesi nedeniyle ekonomik şiddet/istismarın maruz kalan kadınlar tarafından kolay fark edilemeyebileceği (Uluocak ve diğerleri 2014: 22), “fedakârlık” maskesi ardına saklanabileceği varsayımı yapılabilmektedir. Kadını ev hizmetleri ve bakım emeği ile tanımlayan ataerkil sistem, erkeği finansal konular da dâhil olmak üzere hane ile ilgili birçok konuda karar mekanizması olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle, ekonomik istismar/şiddet, toplumun erkeğe verdiği ekonomik iktidar konumundan beslenmektedir ve bu konuyla meşru hale getirildiği için belki de en görünmez ve en sinsi istismar/şiddet tipidir. Nitekim kadınların şiddet algısının fiziksel şiddetle sınırlı olduğunu ve diğer şiddet tipleri konusunda sınırlı bilgiye sahip olduklarını gösteren

araştırmalar bulunmaktadır (Güler, Tel ve Tuncay 2005: 52-53, Efe ve Ayaz 2010: 25). Ayrıca, kadına yönelik ekonomik şiddet, yalnızca kadın istihdamının engellenmesi şeklinde ortaya çıkmamaktadır. Ekonomik şiddetin; kadının kendi maddi kazanımı üzerinde söz sahibi olamaması, temel ihtiyaçlarını giderebilmesinin engellenmesi ya da tüm harcamalarının sürekli kontrol altında tutularak bu durumun bir baskı aracına dönüştürülmesi gibi birçok farklı şekilde ortaya çıkabildiğini ve bunların çalışan kadınların maruz kaldığı ekonomik istismar/şiddet biçimleri olduğunu gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Eşkinat 2012: 339, 342, 343). Dolayısıyla ekonomik şiddet, yalnızca çalışmayan kadınların maruz kaldığı bir şiddet tipi değildir ve kadının maruz kaldığı ekonomik şiddetin diğer şiddet tiplerine zemin oluşturabildiği ve kadını güçsüzleştirmesi nedeniyle diğer şiddet tipleriyle mücadelede kadının direncini azaltabileceği iddia edilmektedir (Adaçay ve Güney 2012: 325, 326). Öte yandan, kadının ev içinde harcadığı görünmez hale gelen ve ücretlendirilmeyen emek sorunsalının toplumsal cinsiyet eşitsizliğı ve kadına yönelik ekonomik şiddet sorunsalları tartişmasına dâhil edilmesi durumunda, ev içi iş bölümünün büyük bir kısmının kadına yüklendiğı koşullar sorunun merkezine yerleşmektedir.

Kadın istihdamını girişimcilik merkezli ve toplumsal cinsiyet perspektifinden sorgulayan araştırmalar incelendiğinde, konunun; yeterince ekonomik şiddet düzleminde tartişılmadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, kadın ve erkek girişimciliğı rakamları arasındaki göze çarpan farkın, kadının girişimci olmasını engelleyen toplumsal kabullerin ve girişimci kadınların toplumsal cinsiyet rolleri dağılımı ile ilgili sorunlarının akademik düzleminde sıklıkla tartişılan bir konu haline henüz gelemediğı çıkarımı da yapılabilmektedir. Ayrıca, hane içi rol dağılımının kadının kendi kurduğı işletme içerisinde devam edip etmediğı, işletme ile ilgili finansal kararlara kadınların eşlerinin ne kadar dâhil olduğı; başka bir deyişle kadın işletmelerinin ne kadar kadın tarafından yönetildiğı gibi noktaların araştırılması kadın girişimciliğı üzerindeki toplumsal etkinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Ücretli çalışan kadınların bir bölümünün tüm kazancını, hatta maaş kartını eşine teslim ettiğini gösteren araştırmalar bulunmakta iken girişimci kadınların kendi kazançları üzerinde ne kadar söz sahibi oldukları henüz cevaplanmamış bir sorudur. Ekonomik anlamda bağımsız görünen girişimci kadınların, kendi işletmeleri içerisinde finansal kararlarını bağımsız alıp

almadıklarını, hane içi bütçe yönetiminde söz sahibi olup olmadıklarını, hane içi rollerin eşler tarafından ne kadar paylaşıldığını ve tüm bu etkenlerin kadının girişimcilik yaşamına nasıl yansıdığını ortaya koyan bir araştırmanın yokluğu bu araştırmaya akademik düzlemde ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Ayrıca, girişimci kadınların, kadına yönelik ekonomik şiddeti nasıl tanımladığı ve kendi evlilik yaşamları içerisinde ekonomik şiddete maruz kalıp kalmadığı, bu durumun girişimcilik faaliyetinde oluşturabileceği olumsuz etki de ekonomik şiddetin girişimci kadına ne ölçülerde zarar verebileceğini göstermek açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Amaçları

Araştırmanın temel amacı Zonguldak ili içerisinde faaliyet göstermekte olan kadın girişimcilerin toplumsal cinsiyet ve ekonomik şiddet bağlamında deneyimlerini tanımlamaktır. Girişimci kadınların, kadına yönelik şiddetin ortaya çıkış biçimlerinden biri olan ekonomik şiddeti nasıl tanımladığı ve bu tanımlama şeklinin kadın girişimcilerin hangi sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikleri ile ilişkili olduğunun çözülmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda, araştırmada, aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

- Girişimcilik ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki nedir?
- Kadın girişimciliğini etkileyen sosyoekonomik faktörler nelerdir?
- Toplumsal cinsiyet ve kadına yönelik şiddet arasındaki ilişki nedir?
- Kadın girişimciler kadına yönelik şiddeti nasıl tanımlamaktadır?
- Kadın girişimciler kadına yönelik ekonomik şiddeti nasıl tanımlamaktadır?
- Kadın girişimciler ekonomik şiddete maruz kalmakta mıdır?
- Kadına yönelik ekonomik şiddeti etkileyen faktörler nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Türkiye İstatistik Kurumu'nun Nisan 2016'da ortaya koyduğu Hane Halkı İşgücü İstatistikleri incelendiğinde, Türkiye'de kadın istihdamı oranının erkek istihdamı oranının neredeyse üçte biri olduğu görülmektedir. Rapora göre kadın istihdamı %27

iken, erkek istihdamı %63,5'tir (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21570>, 03 Ekim 2016'da erişildi). Ayrıca, Türkiye İstatistik Kurumu'nun girişimcilik istatistiklerini gösteren bülten incelendiğinde; 2014 yılında yapılan Hane Halkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre, Türkiye genelinde işveren olarak çalışanlar içinde kadınların oranının %8, erkeklerin oranının ise %92 olduğu göze çarpmaktadır (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21529>, 10 Ağustos 2016'da erişildi). Kadın girişimci oranının, erkek girişimcilere oranla bu denli düşük olması; aslında kadın istihdamı oranlarını yükseltmek için geliştirilen bir proje olarak düşünülen kadın girişimciliğinin arka planını sorgulamak gerektiğine dikkat çekmektedir. 1993-2000 döneminde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından "Kadınların Kalkınma Sürecine Katılımlarının Sağlanması Ulusal Projesi" çerçevesinde başlatılan, "Karabiber Doğal Gıda Dükkânı" ve Kadın El Sanatlarını Destekleme Projesi" gibi çeşitli projelerle desteklenen kadın girişimciliği (Ecevit 2007: 13) bugün de KAGİDER ve KADAV gibi çeşitli kuruluşlar tarafından güçlendirilmeye çalışılmaktadır (Ecevit 2007: 40). Destek vermeye çalışan tüm kuruluşlar, geliştirilen tüm projeler, kredi ve eğitim desteğine rağmen, kadın girişimciliğinin Türkiye'de erkek girişimciliğine kıyasla oldukça düşük oranda olması; kadın girişimciliğini geliştirme projesi kapsamında iktisadi çözümler geliştirmekle beraber, meselenin toplumsal boyutunun da tartışılması gerektiğini düşündürmektedir. Bu nedenle, kadın girişimciliğini, toplumsal cinsiyet düzleminde tartışmanın; kadın girişimciliğinin gelişimine engel olan toplumsal çerçeveyi görmeyi ve toplumda kabul gören "kadın kimliğinin", "girişimci kadın kimliği" ile ne kadar örtüştüğünü anlamayı sağlayacağı ve bu yolla toplumsal engelleri aşmanın da önünün açılabileceği düşünülmektedir.

Kadın girişimciliği ile ilgili Türkiye'de yapılmış araştırmalar incelendiğinde; kadınların girişim faaliyetlerini sınırlı sayıda sektörde sürdürdükleri ve en çok öne çıkan sektörlerin hizmet ve imalat sektörleri olduğu görülmektedir (Cici 2013: 113, Boyacıoğlu 2014: 86, Ecevit ve Yüksel-Kaptanoğlu 2015:6 https://assets.garanti.com.tr/assets/pdf/tr/diger/us201_garanti_kadin_girisimciler_rapor20150625.pdf,14 Şubat 2016'da erişildi). Erkek girişimcilerde ise, kadın girişimcilerde olduğu gibi belirli sektörlere yığılmanın söz konusu olmadığı belirtilmektedir (Fettahoğlu 2014: 5). Kadın girişimcilerin Türkiye'de sektörel ayrışmasının tesadüf olmadığı, kadının toplum tarafından benimsenen

hane içi görev ve sorumluluklarının bir yansıması olduğu varsayılmaktadır. Araştırmalar, kadınların girişimciliğe başlangıç nedenlerini ortaya koymakta, girişimciliğin, kadınlar için; bazen, evli kadınların önüne eşlerinin çıkardığı ücretli çalışma engeline alternatif bir çözüm olarak devreye girmekte olduğunu (Yalman ve Gündoğdu 2014: 58), bazı koşullarda kadının eşinin veya babasının ölmesi ya da hastalanması sonucu veya boşanma sonrası mecburen kadının devam ettiği (Ecevit ve Yüksel-Kaptanoğlu 2015: 15https://assets.garanti.com.tr/assets/pdf/tr/diger/us201_garanti_kadin_girisimciler_rapor_2_0150625.pdf, 14 Şubat 2016'da erişildi) bir ticari faaliyet olduğunu göstermektedir. Bazı kadınlar ise, ücretli çalıştıkları iş yerlerinde uğradıkları cinsiyet ayrımcılığı sonucu girişimciliğe yönelmektedir (Özdemir 2010: 126). Bazı araştırmalarda, erkek girişimcilerin başlangıç nedeni olarak tanımlamadığı, kadının geleneksel rolüyle ilişkilendirilmesi gereken bir başlangıç nedeni belirtilmektedir. Kadınlar tarafından “esnek çalışma saatleri” olarak tanımlanan (Kutunis ve Bayraktaroğlu 2003: 8-9, Başol 2010: 117) bu neden, kadınların “anne, eş ve ev kadını” rollerini aksatmadan yürütebilmeleri için girişimciliğe yöneldiklerini göstermektedir.

Kadınların, girişim faaliyetleri içerisinde yaşadıkları sorunlara bakıldığında ise iş ve ev yaşamı arasında denge kurma problemi ve erkeklerle eşit rekabet imkânlarına sahip olmama (Yetim 2008: 87-90, Kutunis ve Alparslan 2006: 150) gibi problemlere rastlanmaktadır. Çalışanlarıyla “kadın” olmaları nedeniyle “patron” olarak kabul edilme problemi yaşama (Erdun 2011: 71), cinsel beklentiler, güvensizlik ve başarısızlık beklentisi (Soysal 2010: 87) gibi sorunlar da kadın girişimciler tarafından belirtilmektedir. Bazı kadın girişimciler, yerli halktan çalışma saatleri ile ilgili tepkiler aldıklarını, rahatsız edildiklerini ve taciz edildiklerini de ifade etmektedir (Gazioğlu ve Kurt 2015: 131, 132). Kadın girişimciliği ile ilgili araştırmalar, ayrıca, girişimciliğe başlangıç ve girişim faaliyetlerinin devamı açısından ana aktörün “eş” olduğunu doğrulayan bulgular da sunmaktadır. Kadınların girişimciliğe başlangıcı “eşinin izni” ile mümkün olabilmektedir (Uzun ve Günlük 2006: 347). Girişimcilik faaliyetlerini eşleriyle sürdüren kadınlar ise finansal kararlarda eşlerinin baskın olduğunu dile getirmekte, hatta bazı kadınlar gelişimlerinin önündeki en büyük engel olarak eşlerini görmektedir ve eşin girişimcilik faaliyetine dâhil olduğu durumlarda kadının işletme içerisinde fonksiyonunun azaldığı belirtilmektedir (Çakıcı 2004: 139, 141, 142).

İlgili alan yazın incelendiğinde, kadın girişimciliğinin Türkiye'deki durumunun, toplumsal cinsiyet eşitsizliği düzleminde tartışılması gerektiği görülmektedir. Türkiye'de kadın girişimciliği; maddi kazanım hedefleyen, yaratıcı fikirler sonucu doğan ve piyasa koşulları düşünülerek hesaplanmış profesyonel girişimciliğe mesafeli duran bir tablo çizmektedir. Kadın girişimciliği, Türkiye'de; sınırlı sayıda sektörde faaliyet gösterebilen, evde ve iş yerinde üstlenilen sayısız sorumluluk altında denge kurmaya çalışan, toplumsal cinsiyet rol dağılımı nedeniyle piyasa güvensizliği oluşturan ticari faaliyet görünümündedir. Girişimciliğin toplumsal arka planını erkek egemen toplumsal sistemin tanımladığı kadın kimliği ve bu kimliğin sırtına yüklenen görev ve sorumluluklar oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet rol dağılımının eşitsiz gerçekleşmesi sonucu aile üyelerinin tüm bakım hizmetlerinin ve ev işlerinin büyük bir bölümünün kadına yüklenmesi ne yazık ki girişimci kadını ikinci vardiya mağduru haline getirmektedir. Gün boyu ticari faaliyetlerini yorucu bir tempo ile sürdüren girişimci kadınlar, evlerine döndüklerinde tüm aile üyelerine hizmet etmekte, onları bir sonraki iş/okul gününe hazırlamak için uğraş vermektedir. Kadınların ücret almaksızın yerine getirdiği tüm bu görevleri, zaten "kadınlık vazifesi" olarak tanımlandığı için emek olarak da görünmemekte; kaybolmaktadır. Evlerindeki tüm hizmetlerden sorumlu kadınlar, ne yazık ki bazı durumlarda kendi kurdukları işletmelerde de yalnızca hizmetten sorumlu olmakta; kendi işletmelerinin yönetsel ve finansal kararlarını almaları eşleri tarafından engellenmektedir. Bu noktada, kadın girişimciliğini toplumsal cinsiyet temelinde incelerken, girişimci kadının maddi kazanımlarını nasıl değerlendirdiği, kendi kazandığı para üzerinde söz sahibi olup olmadığı, finansal kararları konusunda eril baskı görüp görmediği gibi soruların da sorulması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Girişimci kadının, ev içi rollerin eşitsiz dağılımı sonucu yüklendiği ve ücret karşılığı almaksızın yerine getirdiği tüm görevler ve kendi maddi kazanımları üzerinde karar yetkisinin ne ölçüde gerçekleştiği; kadın girişimciliği tartışmasını kadına yönelik ekonomik şiddet düzlemine taşımaktadır. Geleneksel erkek egemen toplumun kadın ve erkeğe tanımladığı görevler düşünüldüğünde, kadınların birçoğunun ekonomik şiddete maruz kaldığı varsayımına ulaşmak da mümkün hale gelmektedir. Kadınlar, tüm ev içi hizmetlerini ücret almaksızın yerine getirmektedir; başka bir deyişle kadın emeği sömürülen ve ücretlendirilmeyen emek olmaktadır. Öte

yandan, kadınların parasal konularda yetkin olmadığı ve bu yüzden parasal kararların genellikle erkekler tarafından alınması gerektiği düşüncesi erkek egemen toplumun kadını maddi konularda sindirmek için kullandığı silahlardan biridir. Bu nedenle, kadınların birçoğunun ev içerisinde verilen maddi kararlara katılımının oldukça sınırlı olduğu ve birçok kadının yaptığı harcamaların eşleri tarafından kontrol edildiği tahminine ulaşmak zor değildir. Bu durumda, kadın girişimcinin evinin içinde alınan parasal kararların ne kadarının kadın ve erkeğin eşit katılımı ile alınmakta olduğu; kendi işletmesinin parasal yönetimine ne kadar hâkim olduğu soruları da konunun odak noktasının “kadına yönelik ekonomik şiddet” olduğunu göstermektedir. Kadın girişimciliğini toplumsal cinsiyet penceresinden ele alan, kadın girişimcinin hane-içi rollerini ve ticari faaliyetini karşılaştıran, evde ve kurduğu işletmede ekonomik konularda karar yetkisini sorgulayan ve kadına yönelik ekonomik şiddeti nasıl tanımladığını ortaya koymaya çalışan bu araştırmanın; kadın girişimciliği ve kadına yönelik şiddet alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle kadına yönelik ekonomik şiddet konusunda Türkiye’de yapılmış araştırmaların oldukça sınırlı sayıda olması ve konunun kadın girişimciliği düzleminde sık tartışılmaması göz önünde bulundurulduğunda, bu araştırmanın gerekliliği ve dolduracağı akademik boşluk da anlaşılmaktadır. Kadın girişimcinin, maddi kazanımını engelleyen ya da sınırlayan, işletmesi dâhilinde alması gereken finansal kararların önünü kesen baskı ve zorlamaların toplumsal dayanaklarıyla ortaya konulmasının, Türkiye’de kadın girişimciliğinin gelişmesine engel teşkil eden, ancak kadın yaşamına sinsice fedakârlık maskesi ardına gizlenerek sızan düşünce tarzı ve uygulamaların da ortaya çıkmasına imkân sağlayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, merkezini kadın girişimciliğinin toplumsal cinsiyet perspektifinde sorgulanması temeline oturtan bu araştırmanın; Türkiye’de birçok kadının farklı şekillerde maruz kaldığı ve toplumsal kabuller nedeniyle farkına varmadığı tahmin edilen ekonomik şiddet sorunsalı ile ilgili kuramsal boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Zonguldak ili merkezi ve merkez ilçelerinde faaliyet gösteren ve medeni durumu evli olan kadın girişimcilerin, derinlemesine görüşmelerde yansıttıkları görüşleriyle sınırlıdır.

Zonguldak ili ve merkez ilçelerinde girişimcilik faaliyeti sürdüren kadın girişimcilere ulaşabilmek ve işletme özelliklerini ve faaliyet alanlarını tespit etme amacıyla Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası ile görüşülmüş, kendilerinden bu konuda bilgi istenmiştir. Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı ve aktif olan 96 kadın girişimci bulunmaktadır. Öte yandan, ticari faaliyetleri farklı olan kadın girişimcilerin, farklı odalara (Bakkallar ve Bayiler Odası, Esnaf Kefalet, Kuaförler Odası vb.) kayıtlı olabileceği veya belirli bir kazancın üstüne çıkmadığı için herhangi bir oda kaydı olmaksızın çalışabileceği ihtimali de göz önünde bulundurulmuş; nitekim bu ihtimalin bazı işletmeler açısından geçerli olduğu araştırmanın veri oluşturma sürecinde yapılan işletme ziyaretleriyle anlaşılmıştır. Kadın girişimcilerin bazıları oda kaydı olmaksızın çalışmaktadır. Ayrıca, işletme kaydı resmi olarak kendi adına görünen fakat aktif çalışmayan, hatta işletme ile ilgisi olmayan kadın girişimciler de bulunmaktadır. Farklı nedenlerle kadınların ismi ile kurulan bu işletmeleri kadınların eşlerinin, erkek kardeşlerinin ya da bir erkek akrabasının işlettiği, yine, saha araştırması süresince yapılan ziyaretler aracılığıyla öğrenilmiştir. Bazı işletmelerin KOSGEB hibe desteği ile kurulmuş olabileceği ihtimali de göz önünde bulundurularak, bu kurumdan da kadın girişimcilerle ilgili bilgi istenmiştir. Ancak kurum yetkilileri, kendilerinden bilgi istenen döneme kadar eğitimini tamamlamış ve hibe desteği başvurusu yapmış/alınmış tüm kadın girişimcilerin yalnızca adlarını ve işletmelerinin adlarını; adres, telefon numarası veya faaliyet alanı bildirmeksizin bir kâğıda elle yazarak paylaşmıştır. Kurum yetkilileri, kadın girişimciler tarafından hibe desteği ile kurulan işletmelerin aktif olup olmadığı bilgilerinin kendilerinde bulunmadığını ve kadın girişimcilerle ilgili yıllık rapor ve kadın girişimcilerle ilgili yıllık rapor tutmadıklarını ifade etmiştir. Bu işletmelerin bazılarına, bireysel çabalar sonucunda ulaşılmış; iki işletmenin kapandığı, iki tanesinin ise resmi kayıtlarda kadına ait görünmesine rağmen eşleri tarafından işletildiği anlaşılmıştır.

Öte yandan, araştırmanın veri elde etme sürecinde, ulaşılan örnekleme ilgili bazı sınırlılıklar oluşmuştur. Araştırmanın eş şiddetini anlamayı amaçlaması nedeniyle, saha çalışması sürecinde, ziyaret edilen kadın girişimcilerin bazılarıyla yapılan görüşmeler, bu kadın girişimcilerin hiç evlenmemiş veya boşanmış olması araştırma verilerine dâhil edilmemiştir. Ziyaret edilen bazı kadın girişimciler ise araştırmaya katılmayı reddetmiş veya kendilerine ulaşılamamıştır. Tüm bu ziyaretler sonucunda, kendi rızası ile araştırmaya katılımcı olmayı kabul eden, kendi kurduğu işletmede aktif çalışan ve medeni durumu evli olan 23 kadın girişimci araştırma örneklemini oluşturmaktadır.

I. BÖLÜM

1. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

1.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Girişimciliği

Bu bölümde, kadın girişimciliği toplumsal cinsiyet çerçevesinde ele alınacak; bu çerçevede Türkiye ve diğer ülkelerde kadın girişimciliği ile ilgili yapılmış araştırmalara değinilecektir.

1.1.1. Kadın Girişimci Tanımı

Girişimci kadın;

- Ev dışında veya evinde kurduğu en az bir iş yerine sahip olan
- Kurduğu iş yerinde yalnız başına, istihdam sağladığı kişilerle çalışan veya ortaklı iş yeri kuran
- Herhangi bir mal veya hizmetin üretimi, dağıtımı, pazarlanması ve satışında kendisi görev alan ya da görevlendirme yapan
- İş gereği irtibat içinde olduğu kişi, kurum ve kuruluşlarla kendi adına iletişim kuran
- İş ile ilgili; örgütlenme, üretim planlama, yürütme, büyüme veya kapatma kararlarını kendisi verebilen
- Elde ettiği kazancın değerlendirilmesi ile ilgili tek başına karar verebilen kişi (Ecevit'ten Aktaran Kutanis 2006: 56) olarak tanımlanmaktadır.

1.1.2. Kadın Girişimciliğinde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Göstergeleri

Bu bölümde, kadın istihdamının farklı bir biçimi olan kadın girişimciliği ile ilgili dünya genelinde yapılmış araştırmalar incelenecek; kadın girişimcinin toplumsal konumunu ve toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde girişimcilik özelliklerini ortaya koyan araştırma bulgularına yer verilecektir.

1.1.2.1. Kadın Girişimcileri Girişim Faaliyetlerine Yönlendiren Faktörler

1.1.2.1.1. Kadın Girişimcileri Girişim Faaliyetlerine Yönlendiren Faktörlerle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Ankara’da 220 kadın girişimci ile görüşme tekniği ile veri toplanan bir araştırma incelendiğinde, kadınları girişimci olmaya yönlendiren sebeplerin en önemlilerinin; aile ihtiyaçlarını karşılamak, sosyal ilişkiler kurmak ve kendini gerçekleştirmek olduğu görülmektedir (Ufuk 1997: 40).

Nevşehir’de 25 kadın girişimci ile yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak veri toplanan bir araştırmada kadınları girişimciliğe sevk eden faktörlerin: aileden işi devralma, eşin vefatı, kendini ispatlama duygusu, ekonomik sebepler (eşin çalışmaması ya da evdeki ekonomik sıkıntılar gibi) ve geçmiş mesleki bilgi ve tecrübeler olduğu görülmektedir (Çelik ve Özdevecioğlu 2001: 495).

Sakarya ilinde yapılan ve görüşme tekniği kullanılan bir başka araştırmanın bulgularında, kadınların %46,3’ü esnek çalışma saatlerinin girişimci olma kararını vermede etkili olduğunu kabul etmiştir (Kutunis ve Bayraktaroğlu, 2003: 8, 9).

Adapazarı’nda faaliyet gösteren 50 kadın girişimciden görüşme tekniği ile veri toplanan bir araştırmada ise kadınları girişimciliğe sevk eden en önemli faktörün eşlerinin ücretli bir işte çalışmalarına izin vermemesi olduğu tespit edilmiştir. Diğer faktörler incelendiğinde; kadının eşinin çalışmaması ya da düşük ücretli çalışması sonucu kadının aile geçiminden sorumlu olması, eşe veya aileye ait bir iş yerinin olması

ancak sağlık sorunları nedeniyle eşin işletememesi, 6zg6r ve bağımsız çalışma isteği, eğitimi veya bilgisini değerlendirme isteği ve 6cretli istihdam bulamama g6r6lmektedir (Fidan ve Yılmaz 2006: 5, 6).

Sakarya, Kocaeli ve D6zce çevresinde yaşayan y6netici ve girişimci kadınlarla m6lakatlar gerçekleştirilerek y6r6t6len araştırmanın bulgularında da kadınları girişimciliğe sevk eden fakt6rlere yer verilmiştir. Bu araştırmada, kadınlara en çok ekonomik nedenlerle girişimciliğe başladığı; ailenin ya da eşin girişimci olması, aileden devralma, ileride çocuklarına iş bırakma gibi fakt6rlerin de etkili olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca, mesleğini gerçekleştirme ve eğitimi kullanma gibi fakt6rler de oranı çok d6ř6k olsa da girişimci kadınlara işe başlama nedenleri arasındadır (Kutunis ve Alparslan 2006: 146).

Muğla'da anket y6ntemi kullanılarak yapılmış bir araştırmada ise kadınlara iş kurmaya y6nlendiren fakt6rler: bağımsız çalışma isteği, kadınlara iş hayatında başarılı olabileceğini ispat etme, girişimciliğin getirdiği prestij ve stat6, bilgi ve becerilerinin değerlendirilmesi ve ekonomik anlamda refaha ulaşma olarak tespit edilmiştir. Bu fakt6rler girişimciliğe çeken fakt6rler olarak d6ř6n6lebilmektedir. 6te yandan, araştırma bulgularında; iş bulamama, ailesi girişimci olduğu için devam etme, çalışan olarak y6kseleceğine inanmama, eşin çalışmaması/vefat etmesi, eve katkı sağlama ve çalışan olarak yaşayabileceği cinsel taciz ihtimali fakt6rlerin de kadınlara girişimciliğe y6nlendirdiği ortaya konmuştur. Bu fakt6rler ise iten fakt6rler olarak değerlendirilebilmektedir. Ayrıca, aynı araştırmada g6ze çarpan başka bir bulgu, girişimcilik izni ile ilgili ortaya çıkmıştır. Kadınlara %85,5'i iş kurmak istediğinde ailesini ve/veya eşini ikna etmek zorunda kaldığını ifade etmiştir (Uzun ve G6nl6k 2006: 347).

Mersin'de faaliyet g6steren girişimci kadınlara anket ve y6z y6ze g6r6şme y6ntemi kullanılarak veri toplanmış bir araştırma sonucunda; kadınlara %45,6'sının itme fakt6rleri, %46,4'6n6n ise çekme fakt6rleri nedeniyle işletmelerini kurdukları anlaşılmıştır. İten fakt6rler; ekonomik anlamda zor durumdan kurtulma isteği, işletmenin girişimci kadının ailesinden ya da eşinin ailesinden devralınması, aileye ek

gelir sağlayabilmek ve beklenen standartlarda ücretli çalışma olanağına erişememiş olmak olarak tanımlanmaktadır. Çeken faktörler arasında; özgürce çalışma isteği, bağımsız olmayı gerçekleştirme isteği ve üretken olma isteği görülmektedir (Yetim 2002: 87).

Bursa’da kadın ve erkek girişimciler ile yapılan, kadın ve erkek girişimcilerin başarı algısındaki farkları incelemeye yönelik nicel araştırma bulgularına bakıldığında, kadın ve erkek girişimcilerin en önemli işe başlangıç motivasyonunun kendi işinin patronu olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek girişimcinin ikisi için de ortak başka bir neden yeteneklerini serbestçe kullanabilmek olarak belirlenmiştir. Ancak, kadınların; esnek çalışma saatleri faktörünü de girişimciliğe başlama nedeni olarak tanımlamaları ve erkek girişimcinin bu nedeni hiç tanımlamamış olması dikkat çekmektedir. Öte yandan erkekler, ailenin kurulu işletmesi olmasını kadınlardan farklı bir neden olarak tanımlamıştır (Başol 2010: 117).

Kahramanmaraş’ta 60 kadın girişimci ile anket yöntemi kullanılarak yapılan bir başka araştırmada ise kadınların girişim kararı almalarında etkili olan faktörler; ekonomik özgürlük, hane halkı gelirin katkı sağlama, başkalarının emri altında çalışmak istememek, aldığı eğitim doğrultusunda çalışmak istemek olarak aktarılmaktadır (Soysal 2010: 85).

Eskişehir’de 13 kadın girişimci ile görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen başka bir araştırmanın amacı da kadınları girişimci olmaya motive eden faktörleri ortaya çıkarmaktır. Bulgulara göre, kadınları girişimciliğe iten ve çeken faktörler bulunmaktadır. İten faktörler, kadınların olumsuz iş deneyimleri ile ilgili olan; amirin yönetim becerisinin olmaması, iş yükünün ağırlığı, sürekli denetim, mobbing, cinsiyete dayalı ayrımcılık, işin monotonluğu, iş güvencesinin olmaması ve çalışma arkadaşlarıyla olumsuz ilişkilerdir. Çeken sebepler incelendiğinde; bağımsız ve özgür olma, esnek çalışma saatleri, kendini gerçekleştirme, para kazanma, başarılı olma, lider olma, kendi iş yerine sahip olma ve farklı işler yapmanın ifade edildiği görülmektedir (Özdemir 2010: 126, 128).

Karaman'da anket yöntemi ve görüşmeler aracılığıyla veri toplanan bir nicel araştırmada, kadınları girişimciliğe yönlendiren sebepler ortaya konmuştur. Bu sebepler; maddi açıdan rahat olmak, ideallerini gerçekleştirmek, ekonomik anlamda bağımsız olmak, insanlara faydalı olmak, becerilerini değerlendirmek, mesleğini gerçekleştirmek, iş yaşamına girmek, aile ihtiyaçlarını karşılamak, sosyallik sağlamak, zamanını değerlendirmek, evden çıkmak, önceki işinden memnun olmama ve iş bulamama olarak aktarılmaktadır (Güleç 2011: 77).

Kayseri, Sivas ve Tokat illerinde 432 kadın girişimci ile yüz yüze anket uygulaması aracılığıyla veri toplanan bir araştırmanın bulgularına göre de, kadınların girişimci olmasında etkili çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler; bağımsız ve kendi işinde çalışma isteği, ekonomik özgürlüğünü sağlayabilme, üretken ve verimli olma isteği, eğitim ya da tecrübeyi değerlendirme, ekonomik şartların yetersizliği, aileye ek gelir sağlayabilme isteği, kamu sektöründe çalışma standartlarının kadınlara uygun olmaması, başka iş bulamama kaygısı, ücretli ve mesai gerektiren işe ailenin izin vermemesi, işletmenin aileden devralınmasıdır (Yalman ve Gündoğdu 2014: 58).

Edirne'de anket, gözlem, yarı yapılandırılmış görüşme ve odak grubu yöntemleri kullanılarak kendi adına üretim yapıp satan 100 kadınla gerçekleştirilen araştırma ise, kadınları girişim faaliyetlerine yönlendiren sebepleri; ekonomik özgürlük elde etme isteği, kimseye muhtaç olmama, bağımsız olma, emekli olma isteği, girişimciliğin aile geleneği olması, zorunluluk ve ticareti sevme olarak tanımlanmaktadır (Boyacıoğlu 2014: 87).

Kadın girişimciliğini anlamak ve sorunlarını ortaya koymak için Ankara'da 41 kadın girişimci ile görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen başka bir araştırmada ise kadınları girişimciliğe motive eden sebepler; kişisel, sosyal ve aile ile ilgili olmak üzere üç temel grupta toplanmıştır. Kişisel sebeplerde; kendini gerçekleştirme, başarma, bağımsız olma ve para kazanma isteği öne çıkmaktadır. Sosyal sebeplerde; başkalarına faydalı olma ve sosyalleşme temel sebeplerdir. Aile ile ilgili sebepler incelendiğinde ise aile gelirine katkı sağlama ve çocukların geleceği gibi sebeplerin önem kazandığı

görülmektedir (Takay ve diğerleri 2014: 79,<http://www.ankaraka.org.tr/tr/files/yayinlar/Ankarada-Kadin-Girisimcilik.pdf>, 07 Nisan 2016'da erişildi).

Adana'da 100 kadın girişimci ile anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen başka bir araştırmada ise kadınları iş kurmaya yönlendiren sebepler; maddi gereksinimler, kendi ayakları üzerinde durma isteği ve girişimcilik ruhu olarak tanımlanmaktadır (Çabuk, Südaş ve Araç 2015: 433).

Türkiye genelinde 15 ilde nitel ve nicel yöntemler kullanılarak veri toplanan geniş kapsamlı bir araştırmada da kadın girişimcilerin girişimci olma kararını nasıl aldığı ile ilgili bulgular bulunmaktadır. Araştırmanın ortaya koyduğu bulgulara göre kadın girişimcilerin; %51'inin kendi isteğiyle işini kurduğu; bunların arasında hayallerini gerçekleştiren, hobisini işe dönüştüren, bağımsız çalışmak isteyen, mesleği iş kurmasına uygun olan ve emeklilikten sonra kendine iş arayan kadınlar olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin %31'inin aile desteği ile veya girişimcilik kararını eşi ile birlikte alan kadınlar olduğu ve %18'inin; tesadüf eseri veya arkadaşlarını teklifi, ölüm ya da boşanma gibi nedenlerle yaşadığı kriz sonrası girişimci olduğu ifade edilmektedir (Ecevit ve Yüksel- Kaptanoğlu2015:15 https://assets.garanti.com.tr/assets/pdf/tr/diger/us201_garanti_kadin_girisimciler_rapor_20150625.pdf, 14 Şubat 2016'da erişildi).

Ankara'da 55 kadın girişimci ile mülakat tekniği kullanarak gerçekleştirilen bir başka araştırmanın bulgularında, kadın girişimcileri girişim faaliyetlerine başlama konusunda onları motive eden sebepler; bireysel, toplumsal ve aile ile ilgili sebepler olarak gruplandırılmıştır. Bireysel sebeplerde; başarıma isteği, para kazanma isteği, boş durmamak ve bağımsız olma isteği öne çıkmaktadır. Toplumsal sebeplerde; sosyalleşmek ve başkalarına faydalı olma, aile ile ilgili sebeplerde ise aile gelirin katkı ve çocukların geleceği yer almaktadır (Takay ve Tüzün 2015: 256).

Tokat'ta mikro kredi uygulaması ile girişimcilik faaliyetine başlamış 225 kadınlı yüz yüze anket uygulaması ile veri toplayan başka bir araştırma, kadınların iş kurarken faydalanacağı mikro krediyi alma kararını nasıl verdiklerini ortaya koymaktadır.

Bulgular incelendiğinde kadınların; %30'unun kararı kendi verdiği, %39,2'si eşiyile birlikte kredi alma kararını verdiği, %0,4'ünün babasının, %30,2'sinin eşinin kredi alma kararının alınmasında etkili olduğu görülmektedir (Aşkın ve Barış 2015: 76).

Türkiye genelinde yapılmış araştırmalar incelendiğinde; kadınları girişimciliğe yönlendiren faktörlerin bazılarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli faktörler olduğu göze çarpmaktadır. Bazı araştırma bulgularına göre girişimciliğe başlayan kadınların bir bölümünün, bu başlangıcı belirli zorluklar nedeniyle gerçekleştirmesi ve dolayısıyla girişimciliğe itilmesi söz konusu olmaktadır. Bazı girişimci kadınlar, normal koşullarda eşi ya da ailesi işlettiği için kendisinin söz sahibi olamayacağı işletmeleri; sağlık sorunları, ölümler ya da boşanma gibi nedenlerle işletmek zorunda kalmaktadır. Bazı girişimci kadınlar için ise girişimcilik kendi tercihleridir; çünkü ücretli ve mesai gerektiren işlerde belirli çalışma saatleri bulunmaktadır ve bu durum kadınların anne, eş, ev kadını sorumluluklarına “gerektiği kadar” zaman ayıramamasına neden olmaktadır. Oysaki girişimcilikte kendi kendilerinin patronu olabilmekte, çalışma saatlerini istedikleri gibi ayarlayarak aile ve ev sorumluluklarını aksatmadan yerine getirerek, iş çıkışı ücretsiz çalıştıkları ev mesailerine koşabilmektedirler. Dolayısıyla girişimcilik, geleneksel “kadınlık” görevlerinin yerine getirilebilmesi için kadınlara zaman sağlamaktadır. Ayrıca, girişimcilik; doğumu, bakımı, beslenmesi, eğitimi, istihdam edilmesi, evlenmesi ve hatta evlat sahibi olması ile ilgili tüm sorumluluğun anneye yüklendiği çocuklar açısından da gelecek vaat etmektedir. Kadının girişimciliğe başlaması, yaşamı boyunca bakmakla yükümlü olduğu evladının geleceği için de istihdam anlamına gelmektedir.

Öte yandan girişimciliğin, ücretli işlerde eşi izin vermediği için çalışamayan kadınlar için de bir istihdam biçimi olabildiği görülmektedir. Kadının, ev ve aile sorumluluklarını aksatabileceği, tacize maruz kalabileceği gibi türlü nedenlerle iş yaşamından uzaklaştırılması ve ev içine yönlendirilmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliğini besleyen en güçlü dinamiklerden biridir. Ayrıca bu dinamikler, mücadele etmeye çalışan ve ücretli istihdama katılmaya çabalayan kadınların karşısına da; iş yerinde cinsel taciz, eşit işe farklı cinsiyet temelli ücretlendirme, üst kademelere bilinçli olarak yükseltilememe şeklinde çıkmakta ve kadınları iş yaşamından uzaklaştırmaktadır.

Girişimciliğin, böyle durumlarla karşılaşan kadınlar için de bir istihdam biçimi olduğu görülmektedir. “Girişimcilik izni” duvarını aşabilen ve eşinden ve/veya ailesinden izin almayı başarabilen kadınlar, “kendilerine uygun ve yakışan” şekilde, evlerine, çocuklarına, eşlerini ve kadınsal sorumluluklarını aksatmama çabası içinde girişimciliğe başlayabilmektedir. Dolayısıyla, kadınları girişimciliğe yönlendiren, bazen de iten faktörler toplumsal cinsiyet penceresinden özetlenecek olursa; eşinin ölmesi, esnek çalışma saatleri, eşe veya aileye ait bir iş yerinin olması ancak sağlık sorunları nedeniyle eşin işletmemesi, ileride çocuklarına istihdam sağlama, kadınların olumsuz iş deneyimleri ile ilgili olan; amirin yönetim becerisinin olmaması, iş yükünün ağırlığı, sürekli denetim, mobbing ve cinsiyete dayalı ayrımcılık, ücretli ve mesai gerektiren işe ailenin izin vermemesi, zorunluluk ve çalışan olarak yaşayabileceği cinsel taciz ihtimalidir.

1.1.2.1.2. Kadın Girişimcileri Girişim Faaliyetlerine Yönlendiren Faktörlerle İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar

Avustralya’da 229 kadına anket uygulanarak gerçekleştirilen bir araştırmada, kadınların iş kurma motivasyonunu oluşturan faktörler; finansal kazanç sağlama, kendini gerçekleştirme, bağımsızlık, fırsatları fark etme, çalıştığı işten memnun olmama, eşine yardım etme, ailevi sebepler, kriz, yaşam kalitesi ve aile işi olması olarak tanımlanmıştır (Bennet ve Dann 2000: 81).

Nepal’de 15 kadın girişimci ile derinlemesine görüşme yapılarak gerçekleştirilmiş bir araştırmada ise, kadınların neredeyse yarısının çeken faktörler nedeniyle iş kurmadıkları ifade edilmektedir. Ailesinin maddi durumu nedeniyle zorla ya da tesadüfen girişimci olmuş kadınların durumu araştırmacıya göre gelişmekte olan ülkelerde kadının toplumsal kimliği ile ilgilidir. Kadınların bu tip ülkelerde bakım sorumluluklarının öne çıktığı, eğitim ve sermaye yoksunu olduğu vurgulanmaktadır (Bushell 2008: 554).

Mısır’da kırsal alanda kadın girişimciliğini anlamaya yönelik yapılan ve 516 kadına anket uygulanarak veri toplanmış bir araştırmada, kadınların girişimciliğe; kendi

işinin patronu olmak, parasal rahatlama, bağımsızlık, sosyal takdir/tanınma, aile işini devam ettirme ve çocukları için iş güvencesi gibi nedenlerle başladığı ortaya çıkmıştır (Iakovido 2009: 172).

Etiyopya’da yaşayan 197 kadın girişimciye anket uygulanarak gerçekleştirilen ve girişimci kadınların performansını etkileyen faktörleri anlamaya yönelik bir araştırmada, kadınların iş kurma nedenleri; başka bir gelir alternatifinin olmaması, aile geleneği, kendi işinin patronu olmak, girişimciliğin yüksek kazanç getirmesi ve küçük yatırımın yeterli olması olarak tanımlanmıştır (Wube 2010: 42).

Hindistan’da kadın ve erkeklerin girişimcilik fırsatlarını değerlendirme konusunda farklılıklarını araştıran bir çalışma, girişimcilik fırsatlarını değerlendirmenin toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olduğunu ifade eden bulgular ortaya koymaktadır. Araştırmada, fırsat değerlendirmenin; toplumsal cinsiyete dair hangi basmakalıp düşünceyi etkinleştirdiği, nasıl etkinleştirdiği (üstü kapalı ya da aleni) ve kime sunulduğu ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Girişimcilik, üstü kapalı bir şekilde kadın karakteristik özellikleriyle ilişkilendirildiğinde kadınların, erkeklerden daha fazla fırsat değerlendirmeye gittiği ve erkekle ilişkilendirildiğinde erkeklerin de aynı şekilde davrandığı araştırmanın bulguları arasındadır. Dolayısıyla araştırma, girişimciliğin nasıl algılandığı konusundaki sınırların onu tanımlayan sözcükler tarafından oluşturulduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır (Gupta, Turban ve Pareek 2012: 781, 782).

Hindistan’da kadın girişimcilerin sorunlarını anlamaya yönelik yapılmış; anket, gözlem ve direk iletişim teknikleri uygulayarak veri toplanmış başka bir araştırmada ise kadınların iş kurma nedenleri arasında öne çıkanlar; para kazanmak/kar sağlamak, kişisel başarı, kontrol ve özgürlük elde etmek ve toplumsal statü kazanmaktır (Shyla ve diğerleri 2014: 10).

Cezayir’de girişimcilik yönelimini etkileyen faktörler üzerine yapılan ve üç farklı devlet üniversitesinde eğitim gören öğrencilere anket uygulayarak veri toplayan bir nicel araştırmada ise; tutum, toplumsal norm ve öz-yeterliliğin girişimcilik yönelimi ile ilgisi sorgulanmıştır. Cinsiyet ve tutum arasında önemli derecede pozitif ilişki

saptanmış; erkeklerin, kadınlara göre girişimciliğe daha meyilli olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, girişimcilik yönelimi ile toplumsal normlar arasında da pozitif ilişki olduğu; toplumsal normlar ve girişimcilik tutumunun girişimcilik yönelimini belirlediği ve etkilediği tespit edilmiştir (Alimehmeti ve Shaqiri 2015: 237).

Kadınları girişimciliğe yönlendiren faktörler, diğer ülkelerde yapılmış araştırmalarda da toplumsal cinsiyet rolleri dağılımının altını çizmekte; toplumun girişimciliğe bakış açısının ve girişimciliği nasıl algıladığının önemine dikkat çekmektedir. Öte yandan, ücretli işe eşin izin vermemesi, esnek çalışma saatleri sayesinde ev ve çocuklara vakit ayırabilme ve iş yerinde yaşanabilecek cinsel taciz endişesi bu araştırmada rastlanmayan faktörlerdir.

1.1.2.2. Kadın Girişimcinin Sektörel Dağılımı

1.1.2.2.1. Kadın Girişimcinin Sektörel Dağılımı ile İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Nevşehir’de 25 kadın girişimci ile görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiş araştırmanın bulgularına göre, kadınlar ticaret, hizmet ve turizm sektöründe faaliyet göstermektedir. Ticaret sektörü; perakende giyim, pastane ve züccaciye, hizmet sektörü; güzellik salonu, lokanta, eğlence merkezi ve turizm sektörü; otel işletmeciliği, tur operatörlüğü gibi ticari faaliyetleri kapsamaktadır (Çelik ve Özdevecioğlu 2001: 491).

Adapazarı’nda gerçekleştirilen nicel bir araştırmanın bulguları incelendiğinde, kadın girişimcilerin terzilik, butik, tekstil ve mobilya gibi hafif sanayi alanlarında yoğunlaştığı sağlık, hizmet ve eğitim sektöründe de faaliyet gösterdiği ve çok az bir bölümünün ağır sanayi alanlarında çalıştığı görülmektedir (Kutunis ve Bayraktaroğlu, 2003: 8).

Mersin’de anket yöntemi ile kadın girişimcilerin işletme fonksiyonlarındaki etkisini belirlemeye yönelik yapılmış bir araştırmanın bulgularında, kadın girişimcilerin; büyük bir kısmının ticaret, diğerlerinin hizmet sektöründe faaliyet gösterdiği

belirtilmektedir. Bu sektörlerde yoğunlaşma, araştırmacıya göre, kadınların; cinsiyet rollerine uygun, fazla sermaye gerektirmeyen ve geliri düşük olan işler yapmakta olduğunu göstermektedir (Çakıcı 2004: 134).

GAP Bölgesinde yer alan Adıyaman, Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa ve Gaziantep illerinde kadın girişimciliğinin mevcut durumunu inceleyen ve bu illerde kadın girişimcilerin ve sivil toplum kuruluşlarının katılımcı olduğu toplam 27 kişilik bir saha araştırması da bu bölgede kadın girişimciliğinin hangi sektörlerde faaliyet gösterdiğine ilişkin bulgular sunmaktadır. Kadınların faaliyet gösterdiği alanların (lokanta, kuaför, tuhafiyeye/çeyiz evi, halı atölyesi, tekstil atölyesi, güzellik merkezi, mefruşat, hediyelik eşya, ekolojik ürünler gibi) onlara toplum tarafından yüklenen kimlikleriyle örtüştüğü vurgulanmaktadır (Özar 2005: 28).

Adapazarı'nda faaliyet gösteren 50 kadın girişimci ile gerçekleştirilen bir araştırmanın bulgularına bakıldığında, kadın girişimcilerin hizmet sektöründe yer aldığı; ağırlıklı olarak da tekstil, dikim gibi faaliyetler ile kuaförlük, estetik ve güzellik gibi faaliyet alanları ön plana çıktığı görülmektedir (Fidan ve Tuncay 2006: 5).

Muğla'da anket yöntemi kullanarak kadın girişimcilerin özelliklerini ortaya koymaya yönelik yapılan bir araştırmaya göre kadın girişimcilerin faaliyet alanları; hizmet, ticaret ve imalattır ve imalat sektörünün büyük bir kısmını da hediyelik eşya imalatının oluşturmaktadır (Uzun ve Günlük 2006: 346).

Mersin'de yüz yüze görüşme ve anket uygulaması ile 224 kadın girişimciden veri toplayan başka bir araştırmada ise kadın girişimcilerin; hizmet, ticaret ve imalat sektöründe faaliyet gösterdikleri belirtilmiştir (Yetim 2002: 83).

Sakarya'da 80 kadın girişimci ile görüşme gerçekleştirilerek yapılan nitel araştırma bulgularına göre, kadınların büyük bir kısmının hafif sanayi (tekstil, mobilya, butik, terzi), sağlık, hizmet ve eğitim sektöründe faaliyet göstermekte çok az bir kısmı ağır sanayide görülmektedir. Ayrıca, araştırmaya katılan kadınlar, erkeklere göre kadınların girebileceği sektör sayısının sınırlı olduğunu da belirtmiştir (Kutanis 2009: 262, 263).

Kahramanmaraş'ta anket yöntemi kullanarak kadın girişimcilerin sorunlarını anlamaya yönelik gerçekleştirilmiş bir araştırmaya göre kadın girişimciler; en fazla ticaret sektöründe faaliyet göstermektedir. Hizmet ve imalat sektöründe de faaliyet gösteren kadın girişimcilerin sektörel durumu araştırmacıya göre erkek egemen sektörlerden ayrılan "kadınsı" alanları işaret etmektedir. Ticaret alanında; konfeksiyon, butik ve tuhafiyeye işi, çeyizlik eşya ticareti ve parfümeri, takı, hediyelik eşya, antika, terzilik ve çiçekçilik, bakkal, büfe, market ve kuruyemiş işletmeciliği ve ile kırtasiye ve diğer işletmeler çalışma alanları olarak tespit edilmiştir. Hizmet sektöründe; girişimcilerin ise en fazla kuaför ve güzellik salonu ve lokanta, pasta ve yiyecek işletmeleri gibi alanlarda faaliyet sürdürdükleri belirlenmiştir. Ayrıca, çocuk yuvası işletmeciliği, basın, radyo, TV, reklam, tanıtım ve diğer hizmet sektörlerinde de çalıştıkları ifade edilmektedir. Araştırmacıya göre seçilen faaliyet alanlarının müşterilerinin de çoğunlukla kadın olması kadınların iş hayatında yaşadığı cinsiyete dayalı rol ayrımcılığı engelini varlığına ispat teşkil etmektedir (Soysal 2010: 83).

Tekirdağ'da kadın girişimcilerin ekonomik sürece katılım ve örgütlenme yaklaşımlarını sorgulayan ve anket yöntemi kullanılan bir çalışmada ise kadın girişimcilerin faaliyet gösterdikleri en yoğun alanların tekstil, gıda, güzellik merkezi ve kuaförlük olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kadınların bir bölümünün de muhasebecilik, sigortacılık, emlakçılık, pazarlama, turizm gibi alanlarda faaliyet gösterdiği de araştırma bulguları arasındadır (Yılmaz ve diğerleri 2010: 88).

Zonguldak'ta 111 kadın girişimci ile anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiş bir araştırmaya göre ise, kadın girişimcilerin faaliyet gösterdikleri sektörler; hizmet, imalat ve tarımdır (Erdun 2011: 69).

Aydın'da kadın girişimcilerin sorunlarını ortaya çıkarmaya yönelik, 34 katılımcıya anket uygulayarak veri toplayan başka bir araştırmaya göre, kadın girişimciler; gıda, tekstil, kâğıt ve matbaa sektörlerinde faaliyet göstermektedir (Sayın 2011: 27).

Konya’da kadın girişimcilerin sorunlarını incelemek üzere yapılmış ve anket yöntemi kullanılan nicel araştırma da kadın girişimcilerin faaliyet alanları üzerine diğer araştırmalara benzer bulgular ortaya koymaktadır. Araştırma bulguları, kadın girişimcilerin; hizmet, üretim-imalat ve pazarlama-satış sektörlerinde yoğunlaştığını göstermektedir (Cici 2013: 113).

Kocaeli’nde anket yöntemi kullanarak kadın ve erkek girişimcileri karşılaştırma amaçlı gerçekleştirilen bir araştırma bulgularında ise kadın girişimcilerin özellikle hizmet sektöründe yoğunlaştığı belirtilmektedir. Bu durum Sektöre giriş kolaylığı, daha az sermaye ve donanım gerektirmesi gibi nedenlerle ilişkilendirilmiş ve bu nedenlerle girişimci kadınların genellikle hizmet ve ticaret sektöründe faaliyet göstermekte olduğu ifade edilmiştir. Erkek girişimcilerin ise kadın girişimciler gibi özellikle bir sektöre yoğunlaşmadıkları da araştırma bulguları arasındadır (Fettahoğlu 2014: 5).

Kayseri, Sivas ve Tokat illerinde yapılan nicel araştırmanın bulgularında da kadın girişimcilerin; daha çok tekstil-konfeksiyon, kuaför-kozmetik, sanatları ve hediyelik eşya, ve gıda sektörlerinde çalışmakta olduğu belirtilmiştir (Yalman ve Gündoğdu 2014: 52).

Edirne’de anket, gözlem, yarı yapılandırılmış görüşme ve odak grubu yöntemleri kullanılarak kırsal turizmde kadın girişimciliğini anlamaya yönelik bir araştırmanın bulgularında, kadın girişimcilerin faaliyet gösterdiği alanlarda; yöresel el sanatları, tarımsal ürün, yeme-içme amaçlı hizmet işletmelerinin öne çıktığı ifade edilmiştir (Boyacıoğlu 2014: 86).

Türkiye’nin 15 ilinde nicel ve nitel yöntemleri kullanarak kadın girişimcilerin özelliklerini ortaya koyan başka bir araştırmaya göre kadın girişimcilerin %82’si hizmet sektöründe çalışmaktadır ve bu oranın neredeyse yarısı ticaret ve satış faaliyetlerine yoğunlaşmıştır (Ecevit ve Yüksel-Kaptanoğlu 2015: 16, https://assets.garanti.com.tr/assets/pdf/tr/diger/us201_garantikadingirisimcilerrapor20150625pdf, 14 Şubat 2016’da erişildi).

Ankara’da gerçekleştirilen bir nitel araştırmanın bulgularına göre ise kadın girişimciler; hizmet ve imalat sektöründe faaliyet göstermektedir (Takay ve Tüzün 2015: 253).

Adana’da kadın girişimcilerin iş yaşam süreçlerini belirleme amaçlı gerçekleştirilen başka bir araştırma ise kadın girişimcilerin faaliyet alanlarına ilişkin detaylı bulgular içermektedir. Bulgular incelendiğinde, kadın girişimcilerin temel faaliyet alanlarının; tuhafiyeye, güzellik salonu, direkt satış, el sanatları, terziye, tasarımcılık ve yemek gibi iş kolları olduğu görülmektedir (Çabuk, Südaş ve Araç 2015: 431).

Türkiye’de kadın girişimcilerin faaliyet gösterdiği sektörler incelendiğinde, neredeyse tüm araştırma bulgularında en yüksek orana sahip olan hizmet sektörü dikkat çekmektedir. Kadının, toplumsal cinsiyet rolü gereği üstlendiği sorumluluklarla örtüşen bu durumun tesadüf olmadığı düşünülmektedir. Kadınlar, yaşamları boyunca; anne-babalarına, kardeşlerine, akrabalarına, eşlerine ve çocuklarına hizmet etmektedir. Çoğu kez bu hizmet, “bakımını üstlenme” ile eş anlam kazanmakta; tümüyle çekip çevirme durumuna dönüşmektedir. Rollerini içselleştiren kadınların, girişimcilikte de bu faaliyet alanlarına yönelmeleri oldukça anlaşılır bir durumdur. Ev ve aile sorumlulukları ile iş yaşamlarını eşleyen kadın girişimciler, çoğunlukla kadın müşteriye yönelik, emek yoğun, sermayesi az ticari faaliyetlerine devam ederken, “eril sektör” alanlarından uzaklaştırılmaktadır. Erkek girişimcilerde herhangi bir sektörde yoğunlaşma görülmezken, kadınların hizmet sektöründe yoğunlaşması ve ev içi rollerine benzer faaliyet alanlarında girişimci olmaları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın girişimciliğinde görünür hali olarak nitelendirilebilmektedir.

1.1.2.2.2. Kadın Girişimcinin Sektörel Dağılımı ile İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar

Mısır’da girişimci kadınların karakteristik özelliklerini inceleyen bir araştırmanın bulgularına göre, kadın girişimcilerin faaliyet alanlarının; pastane, fırın, kafe gibi yerler, kuaför salonu, tuhafiyeye, çiçekçi ve oda kiralama olduğu görülmüştür (Iakovido 2009: 171).

Etiyopya’da gerçekleştirilmiş ve anket yöntemi kullanılmış bir araştırmanın bulgularına göre kadın girişimciler; imalat, hizmet, el sanatları ve ticaret sektöründe faaliyet göstermektedir (Wube 2010: 40).

Romanya’da girişimciliği teşvik için başlatılan bir projenin etkilerini anlamaya yönelik, istatistik ve 405 kişiye uygulanmış anket yöntemini kullanan bir araştırmaya göre kadınlar “kadınsal” alanlarda ticari faaliyet göstermektedir. Bu alanlar; eğitim, anaokulu, etkinlik organizasyonu, fırıncılık, güzellik salonu, iç tasarım, yaşlı bakımı gibi alanlardır. Ayrıca araştırma ticaret odası kayıtlı verilerini inceleyerek kadın girişimci sayısının erkek girişimci ile kıyaslandığında çok daha düşük olduğuna da dikkat çekmektedir (Dodescu ve Giurgiu 2011: 114, 117).

Pakistan’da 120 kadın girişimcilere anket uygulanarak veri toplanmış bir araştırmaya göre kadın girişimcilerin ticari faaliyet gösterdiği alanlar; tekstil, el işleri, klinik tipi yerler, restoran ve güzellik salonudur (Aslam, Latif ve Aslam 2013: 1210).

Çin’de girişimci kadınların liderlik özelliklerini ortaya çıkarmak için yapılmış ve anket yöntemi ile veri toplanmış bir araştırmanın bulguları incelendiğinde, kadınların girişim faaliyetlerinin özellikle hizmet ve imalat sektörlerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Li, Bao ve Jiang 2013: 424).

Diğer ülkelerde yapılan araştırmalarda da Türkiye’de faaliyet gösteren kadın girişimcilerin durumuna benzer bir tabloya rastlanmıştır. Girişimcilikte ciddi anlamda sektörel ayrışma gözlemlenmektedir. Sektörler cinsiyetli hale geldiği, belirli sektörlerin (özellikle hizmet ve imalat sektörleri) kadınların faaliyet gösterdiği sektörler haline geldiği göze çarpmaktadır. Kadınların, özellikle hane içi faaliyetlerine benzer ticari faaliyetlere yönlendirildiği, yoğun emek ve az sermaye gerektiren alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir.

1.1.2.3. Girişimcinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkili Yaşadığı Sorunlar

1.1.2.3.1. Girişimcinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkili Yaşadığı Sorunlarla İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Ankara’da girişimci kadınların sosyokültürel ve ekonomik profilini ortaya koyma amacıyla yapılmış ve görüşme tekniği uygulanmış bir araştırmanın bulgularında, kadın girişimcilerin çoğunun girişimcilik rolleri ve diğer rollerinin (anne, ev kadını, eş) arasında çatışma yaşandığı tespit edilmiştir. Kadınların, girişimcilikle en çok çatışan rolünün “ev kadınlığı” olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, kadınların iş ve aile yaşamı nedeniyle stres yaşadıkları ve bu stresin nedenlerinden bazılarının; yakınlarının aşırı beklentileri, iş ve aile yaşamını dengeleyememe ve zaman baskısı olduğu ortaya çıkmıştır (Ufuk 1997: 123, 124, 127).

Nevşehir’de girişimci kadınların sorunlarını anlamaya yönelik ve mülakat tekniği kullanılarak gerçekleştirilen bir araştırmada, kadın girişimcilerin; geleneksel kadın rollerine çok bağlı oldukları ve bu rolleriyle örtüşen faaliyetlerde buldukları ortaya çıkmıştır. Çoğu evli olan bu kadınların “kadın olmakla ilgili sorunları” ortaya konmuştur. Bu sorunlar; anne, eş ve iş kadını sorumluluklarının meydana getirdiği rol çatışması, özellikle işlerini yeni kurdukları aşamalarda iş ilişkisi kurdukları erkeklerin onlara güvenmemesi, iş hayatında karşılaştıkları erkeklerin cinsel beklentileri ve erkeklere kıyasla ticaret hayatına daha geç başlamaları nedeniyle tecrübe eksikliği hissetmeleridir. Ayrıca, özellikle iş ilişkisi kurdukları erkeklerin “kadının yeri evidir” baskısı, aile ya da çevrelerindeki kadınların başarısız olmaları yönündeki beklentileri, özellikle resmi işlerini halletmek için gittikleri kuruluşlarda kadın olmaları nedeniyle farklı muamele görmeleri ve iş büyütme istediklerinde kadın veya erkek ortak bulamamaları gibi sorunlar da belirtilmiştir (Çelik ve Özdevecioğlu 2001: 492, 493, 494).

Adapazarı’nda kadın girişimciliğini sosyal feminizm temelinde inceleme amacıyla gerçekleştirilmiş ve derinlemesine görüşme tekniği kullanılmış bir nitel araştırmanın bulguları incelendiğinde ise, kadınlarının çoğunun Türk toplumunda bir kadının iş kurmasının çok zor olduğunu düşündüğü görülmektedir. Araştırmaya katılan

kadın girişimcilerin önemli bir bölümünün; kadınların çalışabileceği sektör sayısının sınırlı olduğunu düşünmesi bulgular arasında dikkat çekmektedir. Diğer araştırma bulgularına benzer şekilde bu çalışmada da, kadınların girişimcilik ve cinsiyet rollerini dengelemeye çalıştığı ve neredeyse yarısının geleneksel rollerini daha önemli gördüğü ortaya çıkmıştır. Kadınların; feminist perspektifin onları sosyal yaşamdan soyutladığı gerekçesiyle reddetmesi ve girişimcilik faaliyetlerinin ev yaşamı dengelerini bozmasına izin vermediklerini ifade etmesi araştırmanın en çarpıcı bulgularıdır (Kutunis ve Bayraktaroğlu 2003: 8, 9).

Kadın girişimcilerin işletme fonksiyonlarını belirleme amaçlı Mersin’de gerçekleştirilmiş ve anket yöntemi ile veri toplanmış bir çalışmada, kadın girişimcilerin ortaklı kurduğu işletmelerde, toplumsal cinsiyet rollerinin yansıması olarak değerlendirilebilecek bulgulara ulaşılmıştır. Kadınların ortaklarının çoğu zaman eşleri olduğu, ortağın en çok etki ettiği fonksiyonların finansman, satın alma ve personel olduğu ve ortağın eş olmasının kadının işletme fonksiyonlarında etkisini azalttığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kadınların bir kısmının; eşlerini gelişmelerinin önünde en büyük engel olarak gördükleri de araştırma bulguları arasındadır (Çakıcı 2004: 139, 141, 142).

Elazığ’da girişimcilik olgusunu sosyolojik açıdan tanımlaya yönelik gerçekleştirilen, anket ve yüz yüze görüşme aracılığıyla veri toplanmış bir çalışmanın bulgularında, girişimcilerin tümünün erkek olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma alanında hiç kadın girişimcinin bulunmaması, araştırmacıya göre kadının çalışma yaşamında ikincil konumda olduğunu göstermektedir. Bu durumun nedenlerini, araştırmacı; kültürel sistem tarafından kadına atfedilen rolün ev dışı çalışma yaşamına karşıt konumlandırılması, çalışma sürecinin, kadının ev dışında ücretli bir işte istihdam edilmesine karşıt değerlerden beslenen eril bir bakış açısı temelinde biçimlenmesi ve toplumsallaşma sürecinin bu bağlamda gerçekleşmesi olarak açıklamaktadır. Kültürel nedenlere bağlı olarak kadının kamusal alanda kendini ifade etme olanaklarının kısıtlılığının formel eğitim olanaklarından yararlanmasını da sınırlaması ve kadının gerekli mesleki bilgi ve beceri donanımından mahrum kalması, kadının, çalışma yaşamında aktif rol alması toplumsal onay görmediği için ev dışında ücretli çalışma ya da kendi işini kurma girişiminde sosyal ve finansal destek bulamaması ve kentleşme

düzeyinin düşük olduğu taşra koşullarında geleneksel değerlerin baskın olması ve mevcut konumun sürdürülmesi de araştırmacıya göre kadının toplumdaki ikincil konumunu işaret etmektedir (İlhan 2005: 221).

Adapazarı'nda faaliyet gösteren kadın girişimcilerle derinlemesine görüşme tekniği kullanarak gerçekleştirilen bir araştırmanın bulgularında; kadınların büyük bir kısmı için ev sorumluluklarının daha ön planda olduğu belirtilmektedir. Çoğu evli olan girişimci kadınların, bir taraftan evlerine ve ailelerine zaman ayıran ve sorumlulukları yerine getiren kadın, öte yandan da çalışan "girişimci" kadın olmaya çalıştığı bulgular arasındadır. Genellikle ev işleri ile bağını hiç koparmayan kadın girişimcilerin; girişim faaliyetlerinin de evlerine eklemlenmiş olduğu, bu yüzden profesyonel olamadıkları ve girişimcilik olgusunu özümseyemedikleri de araştırmanın ulaştığı sonuçlardır. Ayrıca, kadın girişimcileri, erkek girişimcilerden ayıran temel farklardan birinin kuruluş sermayesinde görüldüğü; erkeklerin finans kuruluşlarından faydalandığını, kadınların ise birikimlerini kullandıkları ve yeterli olmadığı zaman aile ve yakın çevrelerinden sermaye sağladığı ortaya çıkmıştır (Fidan ve Yılmaz 2006: 8).

Muğla'da kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunları ve hareket noktalarını ortaya koyma amacıyla anket yöntemi ile veri toplanmış bir araştırmada ise, kadın girişimcilerin tanımladıkları en önemli ikinci sorunun toplumun kadın girişimciye bakışı olduğu görülmektedir. Ticari faaliyetleri nedeniyle yemek, seyahat ya da toplantı gibi sosyal etkinliklerin içinde bulunmalarının hoş karşılanmaması durumu araştırmacıya göre girişimciliğin toplum tarafından erkek mesleği olarak algılanması ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca kadın girişimcilerin "kadın " olmakla ilişkilendirilebilecek sorunları arasında; kadın girişimciye duyulan güven eksikliği, ailenin tepkisi, müşterilerin ve erkek girişimcilerin algılamaları ve cinsel taciz de yer almaktadır (Uzun ve Günlük 2006: 348).

Sakarya, Kocaeli ve Düzce çevresinde yaşayan girişimci ve yönetici kadınların özelliklerini ortaya koyma amacıyla gerçekleştirilen bir araştırmada, girişimci kadınların geleneksel rollerine sıkıca bağlı olduğu ve ailelerinin işlerinden daha önemli olduğu tespit edilmiştir. Kadınların ev içi rolleri ve girişimcilik faaliyetleri arasında

denge kuramadıkları ve bu anlamda zorlandıkları araştırma bulgularında vurgulanmıştır (Kutunis ve Alparslan 2006: 150)

Mersin’de kadın girişimciliğinin özelliklerini anlamaya yönelik, anket ve yüz yüze görüşme teknikleri ile veri toplanmış bir araştırmada ise, ailenin; kadın girişimci için iş kurmaya engel teşkil eden bir sosyal sermaye kaynağı olabileceği ifade edilmiştir. Kadın girişimcilerin eşlerinin ailelerinin; iş kurmayı erkek egemen bir alanda güç ve prestij kaybı olarak değerlendirmesi araştırma sonucu ortaya çıkan bulgular arasındadır. Ayrıca, kadınların; diğer araştırma bulgularına benzer şekilde aile içi sorumluluklarını kadın girişimciliğın dezavantajları içinde tanımladığı ve kadın ve erkeklerin eşit rekabet koşullarına sahip olmadığı vurgusu da göze çarpan bulgulardandır (Yetim 2002: 87-90).

Sakarya ve Kocaeli çevresinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin, erkek girişimciler tarafından nasıl algılandıklarını kadın girişimcilerin gözünden sorgulayan ve kadın girişimcilere anket uygulayarak veri toplayan bir araştırmada, kadın girişimcilere göre erkek girişimciler onların hakkında belirli düşüncelere sahiptir. Bu düşünceler kadınların; iş tecrübelerinin az olduğu, ev ve iş arasında denge kuramayacakları, daha serbest çalışmak ve evlerine zaman ayırmak için girişimci oldukları, gereğinden fazla eleman çalıştırdıkları, iş kurabilecekleri sektörün çok sınırlı olduğu ve her sektöre giremeyecekleridir (Kutunis 2009: 263).

Kahramanmaraş’ta anket yöntemi ile gerçekleştirilen ve kadın girişimcilerin sorunlarını anlama amacına yönelik bir araştırmada, kadın girişimcilerin iş kurma aşmasında karşılaştıkları en büyük sorunun toplumun kadınlar hakkındaki değer yargıları olduğu ortaya çıkmıştır. İşletmenin kurulmasından sonra karşılaşılan en önemli sorunların; rol çatışması, güvensizlik ve başarısızlık beklentisi olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, kadınların az bir bölümünün; ortak bulmada güçlük yaşama, cinsel beklentiler ve farklı davranma isteği gibi sorunlar da yaşadığı tespit edilmiştir (Soysal 2010: 87).

Eskişehir’de potansiyel girişimci kadınların özelliklerini ortaya koyma amaçlı gerçekleştirilen ve görüşme tekniği kullanılarak veri toplanan bir nitel araştırmada,

kadınların bir bölümünün; çalışma hayatlarıyla ilgili kararlarının eşleri tarafından engellendiği belirtilmektedir. Kadınların, bu engelleri ortadan kaldırmak için çok mücadele verdikleri ve anne-eş-iş kadını rollerini dengelemek için çok çaba sarf ettikleri ortaya çıkmıştır (Özdemir 2010: 129).

Kadın girişimcilerin risk alma eğilimlerini ve kendine güven özelliklerini inceleme amaçlı Zonguldak'ta yüz yüze anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bir araştırmada ise, çoğu evli ve çocuklu olan kadın girişimcilerin bir kısmının; işletmelerinde çalışanlarıyla cinsiyetleri nedeniyle sorun yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bazı çalışanların patronun kadın olması durumunda onu kabul etme açısından zorluk çıkardıkları ve bu durumun kadın girişimciler tarafından bu kişilerin sahip olduğu ön yargılarla ilişkilendirildiği belirtilmiştir (Erdun 2011: 71).

Aydın'da kadın girişimcilerin sorunlarını tanımlama amaçlı yapılmış ve anket yöntemi kullanılarak veri toplanmış bir araştırmanın bulgularında ise, kadın girişimcilerin büyük bir bölümünün; toplumun kadına bakış açısının ve algılamasının kadının çalışma yaşamındaki konumunu etkilediğini düşündüğü göze çarpmaktadır. Kadın girişimcilerin yarısından fazlasının, erkek girişimcinin baskın yapısının kadın girişimciyi olumsuz etkilediğini düşündüğü de araştırma sonucu ortaya çıkan diğer bir bulgudur. Ayrıca, kadın girişimcilerin önemli bir bölümünün Türkiye'deki siyasal yapılanmanın erkek egemen oluşunun kadın girişimcileri olumsuz etkilediğini düşünmekte olduğu ve aile desteğinin artması durumunda güvensizlik sorunlarının aşılabileceğine inandığı da bulgularda görülmektedir (Sayın 2011: 28, 29).

Kadın girişimciliğinin durumunu anlamaya yönelik Ankara'da görüşme tekniği kullanılarak yapılmış bir araştırmada, kadınların, diğer araştırma bulguları ile paralellik göstererek, girişimcilikte yaşadıkları en büyük sorunu "kadın olmak" olarak tanımladığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, araştırmaya katılan kadın girişimcilerin çoğunun öne çıkan sosyal kimliğinin "anne" olması da yine diğer araştırmalarla benzer, geleneksel rollerini ön planda tutan kadın girişimci profili ile eşleşmektedir (Takay ve diğerleri 2014: 54, 81, <http://www.ankaraka.org.tr/tr/files/yayinlar/Ankarada-Kadin-Girisimcilik.pdf>, 07. Nisan 2016'da erişildi).

Kadınların girişimcilik faaliyetlerini engelleyen ve destekleyen faktörleri anlamaya yönelik Kayseri, Sivas ve Tokat'ta yüz yüze anket yöntemi uygulanarak veri toplanmış bir araştırmada, kadın girişimcilerin iş kurarken karşılaştığı sorunların arasında; kadın olmanın getirdiği zorluklar, ev içi sorumluluklar ve aile ile ilgili sorunluklar yer almaktadır. İşletmelerinde yaşamakta olduğu sorunlar içerisinde ise kadın olmaktan dolayı sorumluluk ve baskının fazla olmasının yer aldığı görülmektedir. Kadınların çalışma yaşamına katılmama sebepleri: bu konuda isteksiz ve cesaretsiz olmaları, aileden ve çevreden destek görmemeleri, çalışacakları istihdam alanlarının yetersizliği, devletin bu konuda yeterli desteği göstermemesi, kadınların çalışmasının hoş görülmemesi, yeterli eğitim düzeyine sahip olmama ve ev işlerinin yoğunluğu olarak tanımlanmaktadır (Yalman ve Gündoğdu, 2014: 54-56).

Kırsal turizmde kadın girişimciliğini anlama amaçlı Edirne'de anket, gözlem, yarı yapılandırılmış görüşme ve odak grubu yöntemleri ile yapılan bir araştırma ise kadın girişimcilerin maruz kaldığı cinsiyet ayrımcılığına dikkat çekmektedir. Kadınların bir bölümünün iş yaşamında cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldığı ve bu durumun; kısıtlanma, erkeklere verilen önceliğin kendilerine verilmemesi, yok sayılma, dışlanma ve değer verilmeme gibi farklı tezahürlerinin olduğu ortaya çıkmıştır (Boyacıoğlu 2014: 88).

Türkiye genelinde 15 ilde nitel ve nicel yöntemler uygulanarak gerçekleştirilmiş ve kadın girişimcilerin özelliklerini tanımlama amaçlı bir araştırma da kadın girişimcilerin toplumsal cinsiyet rolleri temelli özelliklerini ortaya koymuştur. Bu özellikler incelendiğinde kadınların; girişimcilik hayatlarına ortalama 32 yaşında başladığı ve yarısından fazlasının çocukları küçükken bir annenin çalışmaması gerektiğini düşündüğü, aralarında iş ve aile yaşamına zaman ayıramayacaklarını düşündükleri için işlerini büyütmeyi düşünmeyenler olduğu ve büyük bir bölümünün erkek egemen bir ortamda yoğun bir tempo ile çalıştığı ve ev yaşamı ile işleri arasında denge kurmakta zorlandığı; en çok çocuk bakımı ve her şeye yetişememek konusunda şikâyet ettikleri görülmektedir. Ayrıca, kadın girişimcilerin; neredeyse yarısının iş kurma aşamasında küçümsendiği ve kadınlara başaramayacağı söylendiği ve büyük bir bölümüne erkeklerle çalışmalarının uygun olmayacağı söylendiği, bir kısmının cinsel içerikli imalarla karşılaştığı ve bir kısmının aile hayatında bazı sorunlar yaşadığı da

araştırma sonucu ortaya çıkmıştır (Ecevit ve Yüksel-Kaptanoğlu 2015: 11, 21, 24-26 https://assets.garanti.com.tr/assets/pdf/tr/diger/us201_garanti_kadin_girisimciler_rapor_20150625.pdf, 14 Şubat 2016’da erişildi).

Kadın girişimcilerin tecrübelerini anlama amaçlı Ardahan’da görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen bir araştırmada, kadın girişimcilerin önemli bir bölümünün; içinde buldukları ticari faaliyeti tanımlanırken “ücretsiz aile işçiliği” kavramını kullanılması veya kendi kurdukları ama sonradan aile üyelerine devrettikleri işletmede asgari ücretten bile düşük ücrete çalışmak olarak ifade edilmesi dikkat çekicidir. Ancak, katılımcı kadınların bu durumu sorun olarak tanımlamadığı belirtilmektedir ve bu durum, araştırmacıya göre Ardahan’ın; kadın emeğinin karşılıksız bırakılması veya standart altı ücretlendirilmesinin tipik kırsal bir örneği olduğuna işaret etmektedir. Kadın girişimcilerin; yerli halktan tepkiler gördüğü ve bu tepkilerin gece geç saate kadar çalışmaları gerektiğinde eve dönüşlerinde maruz kaldıkları taciz ve rahatsız edici bakışlar şeklinde gerçekleştiği, dikkate alınmadıkları, önemsenmedikleri ve görmezden gelindikleri araştırma bulguları içerisinde dikkat çekmektedir (Gazioğlu Terzi ve Kurt 2015: 131, 132).

Kadın girişimciler için sorun ya da destek teşkil eden unsurları anlamaya yönelik Adana’da anket yöntemi kullanılan bir araştırmada ise kadın girişimciler, kişisel problemlerini iş kurma ve yürütme sürecinde; duygusal gerginlik, aile baskısı, yalnızlık ve destek yoksunluğu olarak tanımlamıştır (Çabuk, Südaş ve Araç 2015: 434).

Mikro kredi kullanan kadın girişimcilerin durumunu ortaya koyma amaçlı Tokat’ta yüz yüze anket uygulaması ile yapılmış bir araştırmada, kadın girişimcilerin büyük bir bölümünün kendilerini çalışan kadın olarak görmedikleri belirtilmektedir. Ayrıca, birçoğunun sosyal güvencesinin olmadığı ve istihdamda kalmayı sürdürme durumlarını; çocukların eğitimi bitene kadar, eşi/babası izin verdiği sürece, uygulama devam ettiği sürece ve para ihtiyacı bitene kadar olarak tanımladıkları görülmektedir (Aşkın ve Barış 2015: 82, 85).

Türkiye’de kadın girişimcilerin, kadının toplumsal konumuna ilişkin sorunlarını gösteren araştırmaların birçoğu ev içi rollerin eşitsiz dağılımı sonucu kadın girişimcilerin yaşadığı aşırı yorgunluğa ve ev-iş arası denge kurma konusunda yaşadıkları strese dikkat çekmektedir. Kadınların, toplumsal cinsiyet rolleri, özellikle “annelik” görevleri nedeniyle girişimciliğe geç başlamaları, işletmelerini kurduktan sonra bile ev içi rollerinin iş yaşamlarından öncelikli değerlendirilmesi dikkat çekmektedir. Ayrıca, eşleriyle ortak çalışan kadın girişimcilerin durumunun, hane-içi rol dağılımının yansıması olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Böyle durumlarda, hane-içinde olduğu gibi işletme içerisinde de karar mekanizmasının erkekler olduğu ve kadınların kendi işletmelerinin öznesi konumunda iken nesnesi konumuna geçmek zorunda kaldığı söylenebilmektedir. Kadın girişimcilerin; toplumun kendilerine olan bakışından, erkeklerin olumsuz davranışlarından, tacizden ve piyasa içerisinde güven teşkil edememekten şikâyet ettikleri araştırmalarda ortaya çıkan bulgulardır. Dolayısıyla kadın girişimciler; aile ve iş yaşamındaki tüm görev ve sorumluluklarını aksatmadan yerine getirmeye çalışırken fazlasıyla yorulmaktadır. Ticari faaliyetleri içerisinde yaşamakta olduğu sorunlar ise; kendilerine ticari anlamda güvenilmemesi, ortak bulmada zorlanmaları, çalışma saatleri konusunda hissettikleri toplumsal baskı, cinsel taciz, kadının çalışması konusunda toplumun geleneksel düşünce ve tavırları, çalışanlarının cinsiyet ayrımcı muamelesi, erkek girişimcilerin kadın girişimciler hakkındaki olumsuz düşünceleri ve erkek egemen sektörlerde kadın olarak çalışma zorluğudur. Ayrıca kadın girişimcilerin, finansal desteğe ihtiyaçları olduğunda finans kuruluşları yerine aile, dost ya da yakınlarına yönelmeleri de manidardır. Bu durumun kadınların bu konudaki bilgi eksikliğinin yanı sıra, finans kuruluşları tarafından yürütülen cinsiyet ayrımcı politikalarla ilgili olduğu düşünülmektedir.

1.1.2.3.2. Girişimcinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkili Yaşadığı Sorunlarla İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar

Girişimcilik ve toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiyi inceleme amaçlı İtalya’da gerçekleştirilen bir etnografik araştırmada, eril olma ve girişimci olma eşitliği kurularak, kişilerin girişimci olma pratiklerini eril olma üzerinden yapılandırdığı belirtilmiştir. Kardeş olan iki kadın tarafından aile mirası ile devralınmış bir fabrikanın

işleyişi gözlemlenerek; fabrika yönetiminin kız kardeşler tarafından orada çalışmakta olan erkek mühendise bırakıldığı, kadınların ev içi sorumluluklarını ön planda tuttıkları ve iş seyahatleri gibi sorumluluklar nedeniyle yönetimden uzaklaştıkları ve müşterilerin onları sekreter zannetme durumu araştırma bulguları arasındadır. Fabrika yönetiminin erkek egemen durumda olduğu ifade edilmekte, kadınların bu duruma belirli sorumluluklardan muaf olmak için razı olduğu aktarılmaktadır. Eşcinsellere yönelik yayın yapan bir derginin işleyişinin de gözlemlendiği araştırmada, iki işletme arasında benzerlik kurulmuş ve bu benzerlik; fabrikada erkek olmanın avantajlı olduğu gibi dergide de eşcinsel olmanın avantajlı olması şeklinde ifade edilmiştir (Bruni, Gherardi ve Poggio 2004: 412, 415, 422). Bu bulgulardan yola çıkılarak girişimcilik faaliyetinde toplumsal cinsiyet kurulumuna dair beş süreç tanımlanmaktadır:

1. *İki parçaya ayrılmış birbirinden farklı sembolik alanlar arasında mekik dokuma:* ikisini de karakterize eden ve kadın/erkek girişimci davranışlarını konumlandıran durum.
2. *Sembolik sınırları geçmeyi reddetme ve ayrımı destekleme:* kardeş olan iki kadının, erkek mühendisi girişimci, kendilerini sekreter olarak görmesi durumu.
3. *Sınır koruma (yalnızca doğrulama değil, aynı zamanda savunma):* kardeş olan iki kadının kendi girişimcilik faaliyetlerinin sınırlarını “kadınlık” üzerinden kurmaları durumu.
4. *Mevki alma (belli bir çerçevede duruş ayarlama ve imlemi bölme):* kardeş olan iki kadının, kendilerine “kadın sekreter” duruşu ayarlaması ve şirketteki varlıklarını açıklaması durumu (Goffman’dan Aktaran Bruni, Gherardi ve Poggio 2004: 424).
5. *Toplumsal cinsiyeti nesneleştirme (Pazar ilişkilerini yeniden yapılandırmak için kadın ve erkek sembolik alanlarının yeniden inşa edilmesi):* iki kadın girişimcinin, var olan üretim zinciri içinde sözde tarafsız bir şekilde kadınların erkeklere göre daha az güvenilir oluşuna ikna olma durumu (Bruni, Gherardi ve Poggio 2004: 423, 424).

Kadın girişimciliği önündeki engelleri anlama amaçlı, derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak Nepal’de gerçekleştirilen bir araştırma da, kadın girişimciliği

önündeki en büyük engelin toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğuna dikkat çekmektedir. Kadınların kuruluş ya da büyüme için gerekli sermayeyi bulmada zorlandığı, kanunla tanımlanan kadın-erkek eşitliğinin kültürel engellere takılarak uygulanmadığı, kadınların bankaların yüksek faiz oranları ile korkutulduğu ve finansal açıdan çevrelerine bağımlı hale getirildiği ifade edilmektedir. Kadınların, banka gibi kurumlarda dikkate alınmaması ve eşleriyle görüşülmek istenmesi de araştırmanın çarpıcı bulgularındandır. Ayrıca, kadınların toplumun profesyonel girişimci algısının erkek olmasıyla ilgili öfke duydukları ve kadınların girişimcilik ağlarına ve pazara ulaşma imkânlarının kısıtlı olması da yine bu ağlarda daha çok erkeklerin bulundurulmasıyla ilişkilendirilmektedir (Bushell 2008: 554-557).

Mısır'da anket yöntemi kullanarak kırsal alanda kadın girişimciliğini anlama amaçlı gerçekleştirilen bir araştırma sonucu, kadın girişimci profilinin ağırlıklı olarak; ailesinden eve gelir getirmesi ve aileyi istihdam etmesi konusunda muhtemelen kuvvetli baskı gören evli kadın olduğu ortaya çıkmıştır. Yani, kadının girişimci olma kararının; kendi profesyonel becerileri, fikirleri ya da kırsal alandaki sosyal konumu ile ilişkisinin sınırlı olduğu, kadının, iş yerini aile ekseninde işletmekte olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, kadının işine adanmış zamanın ya da kendi konumunu iyileştirmesinin önemli olmadığı, önemli olanın; aile gelirine katkıda bulunmak ya da aile üyelerine istihdam yaratmak olduğu da ifade edilmektedir (Iakovidou 2009: 177).

Malezya'da Çin ve Malezya kökenli kadın girişimcilerin yenilikçilik durumunu toplumsal cinsiyet ve etnik köken temelinde anlama amaçlı yapılan bir nicel çalışmada, toplumun kadının rolü ve statüsü ile ilgili algısının; girişimci kadının yenilikçilik kapasitesini etkilediği anlaşılmıştır. Malezyalı kadınların, Çinli kadınlara göre daha az cinsiyet ayrımcılığı gördüğü ve daha fazla çevresel desteğe sahip olduğu ve Malezyalı kadınların daha yenilikçi olduğu belirlenmiştir. Yaratıcılıktaki bu farkın nedeni iki etnik grubun kendi toplumlarındaki toplumsal cinsiyet ayrımı ve aldıkları çevresel destekle ilişkilendirilmiştir (Idris 2010: 43).

Nicel ve nitel yöntemlerin veri toplamada kullanıldığı ve Vietnam'da kadın girişimciliğinin önündeki cinsiyet engellerini anlamaya yönelik yapılan çalışmada,

kadınların birçoğunun; girişimcilik faaliyeti ne tür olursa olsun “kadın olmanın” iş kurmada ve yürütmeye engel oluşturduğunu düşündüğü ortaya çıkmıştır (Hampel-Milagrosa 2010: 75).

Kadın girişimcilerin sorunlarını tanımlamak için anket ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanarak Pakistan’da gerçekleştirilmiş bir araştırmada, kadın girişimcilerin kişisel, ailevi ve toplumsal sorunları olduğu ortaya konmuştur. Bu sorunlar; aile desteğinin olmaması ve tutuculuk, ailevi zorunluluklar, erkeğin baskın olması, toplumun kadının girişimci olması konusunda düşman tavırları, erkek meslektaşları ile kooperatif çalışmama, erkeklerle alışveriş yapma zorluğu, pazarlık için güçsüz pozisyon, taciz, deneyim eksikliği ve gereken eğitimi almamış olmak olarak tanımlanmıştır (Adeelanjum ve diğerleri 2012: 181).

Amerika’da kadın girişimcilerin ticari faaliyetlerini yürütme ve büyütme gibi konularda danışman desteği alıp almadığını anlamaya yönelik görüşme tekniği uygulanmış bir niteliksel olgu bilim araştırmasında da girişimci kadınların cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Kadınların neredeyse yarısı cinsiyet ayrımcılığı yaşadığını belirtmiş ve yaklaşık üçte biri, eğer erkek egemen sektörde çalışıyorsa kadın olduğu için güvenilirliğinin olmadığını ifade etmiştir (Laukhuf ve Malone 2015: 80).

Diğer ülkelerde yapılan araştırmalar incelendiğinde dünya genelinde girişimcilikte, toplumsal cinsiyet eşitsizliği mağdurlarının kadınlar olduğu söylenebilmektedir. Kadın girişimcilerin Türkiye’de yapılmış araştırma bulgularına benzer; cinsiyet temelli ayrımcı muamele, erkek egemen toplumun kadın girişimciye olumsuz bakışı, taciz ve özellikle erkeklerin yoğun faaliyet gösterdiği ticari alanlarda piyasa güvenilirliği sağlayamama gibi sorunları olduğu görülmektedir.

1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile kadına yönelik erkek şiddeti arasında güçlü bağlar bulunduğu ve eşitsizlik arttıkça şiddet türlerinin görülmesinde de bir artış olduğu

kabul edilmektedir. Dolayısıyla, kadına yönelik şiddet kavramsallaştırılmasının toplumsal cinsiyet temelinde gerçekleştirilmesi şiddetin ortaya çıkış biçimlerinin, ataerkil söylem biçimleri ve ideolojik temsil biçimleri içerisinde normalleştirilerek meşrulaştırıldığı iddiasını öne çıkarmaktadır (Uluocak ve diğerleri 2014: 8, 33).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, kadınlara sunulan fırsatların ve hakların önünü kapatarak kadını güçsüzleştirdiği ve erkek egemen toplumu yeniden ürettiği düşünülecek olduğunda; şiddete maruz kalan kadının şiddet döngüsüne hapsediğini söylemek mümkündür. Kadın, kendi kadın kimliğini kurma aşamasında; kendisine yöneltilen şiddetin doğal olduğu, çabalasa da bunu önleyemeyeceği, erkek koruması olmadan yaşamına devam edemeyeceği ve bu yüzden kendi yaşamının kontrolünün bir erkekte olması gerektiği öğretilerle yetiştirilmektedir. Dolayısıyla kadın, maruz kaldığı şiddet sonrasında; inkâr ve suçluluk süreci yaşamakta, şiddet gördüğünü fark edememektedir (Hatiboğlu Eren ve Özateş Gelmez 2013: 104).

1.2.1. Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Düşünceler ve Kadınların Şiddetle Mücadele Biçimleri

Toplumsal cinsiyete ilişkin değer yargılarını ortaya çıkarmak için yapılan araştırmalar, kadın ve erkek kimliklerinin nasıl kurulduğu, içselleştirildiği ve hangi dinamikler yardımıyla yeniden üretildiğini anlamak açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmalarda ortaya çıkan bulguların, kadına yönelik şiddeti meşrulaştıran ve normalleşme sürecine sokan bakış açısının anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, bu bölümde, Türkiye’de ve dünyada kadına yönelik şiddetin sebeplerine dair düşünceler, kadınların şiddeti nasıl tanımladığı ve algıladığı ve şiddetle nasıl mücadele ettiklerini ortaya koyan araştırmalara yer verilecek; kadına yönelik şiddeti toplumsal cinsiyet düzleminde ele alan araştırma bulgularına değinilecektir.

1.2.1.1. Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Düşünceler ve Kadınların Şiddetle Mücadele Biçimleri ile İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Kafkas Üniversitesi’nde öğrenim görmekte olan 123 kadın ve 113 erkek katılımcıya anket uygulanarak toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili görüşlerini ortaya çıkarmaya yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde erkeklerin; %62,8’inin, kadınların %31,7’sinin kadının eşinden izin almadan çalışmaması gerektiğini düşündüğü ve erkeklerin %29,2’sinin ve kadınların 8,1’i aynı statüde çalışan kadın ve erkeğin terfisi söz konusu olduğunda önceliğin erkeğe verilmesi gerektiğini düşündüğü görülmektedir. Ayrıca, erkeklerin %38,9’unun, kadınların %10,6’sının siyasetin daha çok erkek işi olduğunu düşündüğü, erkeklerin %46,9’unun, kadınların %17,1’inin boşanmış ya da eşi ölmüş kadınların yalnız yaşamasını doğru bulmadığı, erkeklerin %68,1’inin, kadınların %29,3’ünün kadınların akşamları tek başına dışarı çıkmalarını doğru bulmadığı araştırma bulguları arasındadır. Erkeklerin %69,9’u, kadınların %39,8’i bir erkeğin evleneceği kadının mutlaka bakire olmasının gerektiğini düşündüğü ve erkeklerin %27,4’ünün, kadınların %10,6’sının kadının hak etmesi durumunda eşinin ona şiddet uygulayabileceğini düşündüğü araştırma sonucu ortaya çıkan diğer bulgulardır (Vefikuluçay ve diğerleri 2007: 30,32).

Kayseri’de 350 kadın katılımcı ile anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen başka bir araştırma, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri konusundaki görüşlerini anlamaya yöneliktir. Araştırma bulguları incelendiğinde kadınların; cinsiyet değiştirebilme şansı olduğunda hangi cinsiyeti seçeceği sorulduğunda %68,1’inin kadın olmayı seçeceği; çünkü erkek olmanın daha fazla sorumluluk gerektirdiğini düşündükleri (%91,2) ve erkek olmayı isteyenlerin tümünün bu isteklerinin erkeğin daha özgür olmasıyla ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcı kadınların neredeyse tamamının; okula gitme fırsatları olsa eğitimlerine devam edip etmeyecekleri sorusuna evet dediği ve bu kadınların %59,4’ünün daha özgür ve sosyal olmak için okumak gerektiğini düşündüğü belirtilmiştir. Araştırmaya katılan kadınların neredeyse tamamı kadının çalışması gerektiğini düşünmektedir ve bunların neredeyse yarısı bunun nedenini erkeğe muhtaç olmamak olarak tanımlamaktadır. Katılımcı kadınların büyük bir bölümü görücü usulü evlendiğini fakat tercih hakkı olduğu takdirde severek evlenmeyi tercih

edeceğini ifade etmiştir. Katılımcı kadınların neredeyse tamamı kadının eve eşinden erken gelmesi gerektiğini ifade etmiştir; çünkü kadının evde erkekten fazla sorumluluğu olduğunu ve erken gelmezse eşini ve çocuklarını ihmal edeceğini düşünmektedir. Kadınlar arasında çocuğunun cinsiyetini seçebildiği takdirde oğlan çocuk isteyenlerin sayısının kız çocuk isteyenlere göre daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun nedeni, kadın katılımcılar tarafından; erkeklerin toplumda daha özgür olması ve soy devamı olarak tanımlanmıştır. Araştırmada, ayrıca, bir şeye karar verirken eşinden etkilendiğini veya en son kararı eşinin verdiğini söyleyenlerin oranının %55,8 olduğu ortaya çıkmıştır (Kahraman 2010: 33).

Anket ve görüşme teknikleri kullanılarak Niğde ili merkezinde 137 kadın ve 111 erkek katılımcıdan veri toplanan bir araştırma, kadına yönelik şiddeti toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde anlamaya yönelik gerçekleştirilmiştir. Bulgular incelendiğinde; soyun devamı açısından erkek çocuğa ihtiyaç olduğu düşüncesinin çok sık tekrarlandığı ve bu durumun ataerkil bakış açısının yoğun şekilde devam ettiğini gösterdiği, katılımcıların yarıdan fazlasının kadınların, erkeklerin çalıştığı tüm sektörlerde çalışamayacağını düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların %69'unun kadının çalışma hayatına girmesinin ve gelir sahibi olmasının kadın-erkek eşitsizliklerini gidereceğini düşündüğü fakat %28,6'sının bu fikre katılmadığı, erkeklerin yarısından fazlasının kadının yerinin evi olduğuna inandığı araştırma bulguları arasındadır. Ayrıca, katılımcıların geneli içerisinde %19,6'sının kadının gerektiğinde dövülebileceğini düşündüğü ve %39,1'inin namus, iffet gibi ahlaki değerlerin korunmasından sadece kadınların sorumlu olduğuna inandığı araştırmanın göze çarpan bulgularındadır (Can 2013: 210- 214).

Çanakkale'de nitel ve nicel yöntemler kullanılarak yürütülen başka bir araştırma toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bulgular ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularına göre; katılımcıların %70 civarı kız ve erkek çocuklarına toplumsal cinsiyet rollerine uygun görev ve sorumlulukların çocukluktan itibaren verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Kadınlık görevleri sorulduğunda çocuk doğurmak ve çocuk yetiştirmek en yaygın cevaplardır Bu cevapların yanı sıra, katılımcıların %57'si ev işi yapmanın , %49'u eşin cinsel ihtiyaçlarını karşılamının kadınlık görevi olduğunu düşünmektedir.

Katılımcıların %43'ü aile düzeninin sağlanması için aile reisine ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların %31'i bazı kadınların toplumsal ve ahlaki değerlerin dışına çıkarak şiddete zemin hazırladığına kısmen, %17'si ise tamamen katılmakta; %25'i ise kadınların tutum ve davranışları nedeniyle şiddeti hak ettiğini düşünmektedir. Ayrıca, araştırmaya katılanların; yarısından fazlası yaşanan her türlü sorunun aile içinde kalması gerektiğini ve büyük bir bölümü kadınların genellikle toplumsal yapı ve kurallara, örf ve adetlere uygun davranmaları gerektiğini düşünmektedir (Uluocak ve diğerleri 2014: 131-135, 141, 209-213).

Ankara'da üç farklı üniversiteden 180 kadın ve 166 erkek katılımcı ile gerçekleştirilen başka bir araştırma, namus ve namus adına kadına uygulanan şiddet arasındaki ilişkiyi anlamaya yöneliktir ve nicel yöntem kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada, kadının evlilik öncesi cinselliği yaşamaması gerektiği ile namusun kadının cinsel davranışları ile bağdaştırılması arasındaki pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca, namusun kadının bakireliği ile eşleştirilmesinin, ailenin kadının namusunu kontrol etmesi ve namus adı altında kadın özgürlüğünün sınırlandırılması konuları ile kadının namusunu korumaması halinde onun sözel ya da fiziksel olarak cezalandırılması ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Işık ve Sakallı- Uğurlu 2009: 22, 23).

100 üniversite öğrencisine açık uçlu sorular sorarak gerçekleştirilen bir nitel araştırma bulguları incelendiğinde; kadına yönelik şiddetin sebeplerinin; eğitimsizlik, gelenekler, ekonomik nedenler, iletişimsizlik, gönülsüz evlilikler, alkol/kumar, namus/aldatma ve kültür farkı şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Araştırmacıya göre, en fazla verilen neden eğitimsizlik olmasına karşın; gelenekler içine "namus/aldatma" ve "gönülsüz gerçekleşen görücü usulü evlilikler" de dâhil edildiğinde en büyük neden "gelenekler" olarak ortaya çıkmaktadır (Aslan ve Şeker 2013: 189).

İstanbul Bağcılarda yaşayan ve Adli Tıp kurumuna başvuran 58 kadına uygulanan anketle veri toplanarak gerçekleştirilen bir araştırmada, kadınlara yaşadıkları fiziksel şiddetin nedenleri sorulmuş ve kadınların gözünden fiziksel şiddetin nedenleri aktarılmıştır. Kadınlar, maruz kaldıkları şiddetin sebeplerini; psikolojik rahatsızlık, erkeklik ispatlama hevesi, başkalarının etkisi, erkeğin kendi ailesinde şiddete tanık

olması olarak ifade etmiştir. Araştırmaya katılan bazı kadınlar ise maruz kaldıkları şiddeti “sebepsiz” olarak tanımlamıştır (Hacıoğlu 2006: 72).

İstanbul’da bir sığınma evinde kalan şiddet mağduru 15 kadın katılımcı ile gerçekleştirilen nitel araştırma bulgularında ise; kadınların şiddetin sebebini daha çok uygulayan kişinin kişiliği ve psikolojik yapısıyla ilişkilendirdiği görülmektedir (Erdoğan, Aktaş ve Bayram 2009: 814).

Ankara’da 370 kadına anket uygulanarak yapılan tanımlayıcı araştırmada da toplumsal cinsiyet rolleri ve kadına yönelik şiddet arasında bağ kuran bulgulara rastlamak mümkündür. Araştırma bulgularında; kadınların %88,1’inin şiddeti fiziksel olarak algıladığı ve %43,2’sinin eşe ihanet durumunda şiddeti haklı gördüğü yer almaktadır (Efe ve Ayaz 2010: 25).

Ankara’nın iki semtinde kartopu örnekleme yoluyla ulaşılan 10 alt sosyoekonomik özellikte evli çiftle gerçekleştirilen bir nitel araştırma da, kadına yönelik şiddeti toplumsal cinsiyet temelinde anlamaya yöneliktir ve erkeklerin kadınlara uyguladığı şiddetin nedenlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, erkeklerin; kadınlara uyguladıkları fiziksel şiddeti haklı gösterecek bahaneler bulmaya çalıştığı ve dayacağı şiddetine göre sınıflandırarak; tokat, itme, hafif vurma gibi eylemleri dayak sınıfına sokmadığı görülmektedir. Katılımcı erkeklerin; dayağın en büyük sebebini kadının ihaneti olarak tanımladığı belirtilmiştir. Ancak kadının; yemek yapmaması, izin almadan çıkması, eve geç kalması ve çocuklar ile ilgili sorunların da dayağın haklı sebepleri olarak görüldüğü, şiddet eylemlerinin bazılarının “uyarı amaçlı” ve çok şiddet içermeyen şeklinde tanımlandığı ve cinsel şiddetten (özellikle tecavüz boyutunda) kadını sorumlu tutan açıklamalarda bulunduğu bulgular içinde göze çarpmaktadır. Ayrıca, kadına yönelik cinsel saldırı sebeplerinin; kadının giyim tarzı, geç saatlerde dışarıda olması, fazla gülmesi, erkeklerle olan rahat tavırları olarak tanımlandığı araştırma bulguları arasında yer almaktadır (Tekeli 2011: 131, 132).

Yaşam öyküsü tekniği kullanılarak 12 erkek katılımcı ile gerçekleştirilen başka bir nitel araştırmada da erkeklerin kadınlara uyguladığı şiddetin toplumsal arka planı

ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Eşine şiddet uygulamaktan dolayı Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında tutuklu ve hükümlü 12 erkek, denetimli serbestlik cezası alan bir erkek ve Adsız Alkolikler grubundan beş erkekle yapılan görüşmeler, kuramsal bilgiler ışığında çözümlenmiştir. Araştırma bulgularında, erkeklerin; kendilerini savunmak, yaralanan erkekliklerini onarmak ve istediklerini yaptırmak amacıyla şiddet uyguladığı; şiddetin erkeği güçlü kıldığı ve toplumun erkeğe verdiği şiddet uygulama yetkisinin, erkekleri şiddet uygulamaya ittiği belirtilmektedir. Şiddetin toplumsal olarak sistemli bir şekilde “erkeklik” kimliği ile içkin hale getirildiği vurgulanmakta, olumsuz yaşam deneyimlerinin de bireysel anlamda şiddet riskini artırdığı savunulmaktadır. Eşlerine şiddet uygulayan erkeklerin, kendi erkekliklerini kadın üzerinde iktidar kurmayı önceleyen hegemonik erkeklik üzerinden inşa ettiği belirtilmektedir. Güçlü olma, aile geçimini sağlama, kadın üzerinde iktidar kurma, özgür olma, silah taşıma ve şiddet uygulama gibi özelliklerin hegemonik erkeklik inşasında Türkiye’de hâkim özellikler olduğu iddia edilmiştir. Araştırma bulgularında, eşine şiddet uygulayan 3 farklı erkeklik kurgusu tanımlanmaktadır. Bu tanımlamaya göre “*erkek egemenliğini açık bir şekilde savunan sert ve güçlü erkeklik*” erkekler; sert ve güçlü görünen, eğitim düzeyleri farklı, kadınlık ve erkeklik algıları ataerkil sistemle örtüşen ve erkekliğin temeline yerleştirdikleri güç ve iktidarın kadın üzerinde uygulanması gerektiğini düşünenlerdir. Bu gruptaki erkekler, kadın-erkek eşitliğine olumsuz tepkisi olan, kadına uyguladığı şiddetten pişman olmayan ve şiddetin gerekli olduğunu savunanlardır. “*Erkek egemenliğini açık bir şekilde savunan güvensiz erkeklik*” olarak tanımlanan erkekler ise; erkek egemenliğini savunmasına rağmen güvensiz görünen ve zayıflıklarından bahsedebilen, kendi maruz kaldıkları ayrımcılık, şiddet ve yoksulluğu vurgulamasına rağmen kadına yönelik şiddete duyarsız kalanlardır. Bunlar, araştırmacıya göre; sert, güçlü ve cesur görünmelerine karşın zayıf, ezik, korkak ve güvensiz olanlardır. “*Kadın erkek eşitliğini desteklediğini ifade etmekle birlikte erkek egemenliğini savunan çelişkili erkeklik*” olarak adlandırılan erkeklik kurgusu ise; kendini eğittiğini ifade eden, modern ve eğitilmiş olarak görülme arzusunda ve eğitim düzeyi genellikle yüksek erkekleri kapsamaktadır. Bu grup erkekler, geleneksellik aralarına mesafe koymaya çalışan ve şiddeti, kadının geleneksel değerlerini yitirmesinin bir sonucu olarak görenlerdir (Öztürk 2014: 115, 245, 246).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün gerçekleştirdiği aile içi şiddet araştırmasında da kadına yönelik şiddetin sebeplerine ilişkin bulgular bulunmaktadır. Araştırmanın odak grup görüşmelerine katılan erkekler, bu sebepleri; güç ilişkilerinin sonucu olarak şiddetin yaşanması, toplumun şiddete toleransı ve şiddetin meşruluğu, erkeklerin aldatılma ve namus algısı, kadınların itaat etmemesi ve haklarının bilincinde olması, erkeklerin evi geçindirme sorumlulukları ve erkeklerin alkol kullanımı olarak tanımlamıştır. Aynı araştırmanın bulgularında, Türkiye genelinde fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmış kadınların büyük bir çoğunluğunun (yüzde 89) kurum ya da kuruluşlara başvurmadığı ifade edilmektedir. Ayrıca, kurumsal başvuru yapanların %69'u için en önemli etkenin, şiddetin tahammül edilemeyecek bir noktaya gelmesi olduğu da belirtilmiştir (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor 2014: 25, 26, 29 http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf, 20 Şubat 2016'da erişildi).

Ankara'da nicel yöntem kullanılarak gerçekleştirilen ve kadına yönelik şiddetin ataerkil temellerini sorgulayan bir araştırmada; kadınların maruz kaldığı fiziksel ve cinsel şiddetin nedeninin daha çok "kıskançlık" olarak ifade ettiği ve kadınların birçoğunun bu kıskançlık davranışlarından rahatsız olmadığı ve aksine bunu "sevgi gösterisi" saydıkları görülmektedir. Bu durumun, farklı sosyoekonomik özelliklere sahip tüm katılımcılar için yaygın bir şiddet sebebi olarak aktarımı; araştırmacı tarafından ataerkil toplum yapısında hüküm süren "erkeğin kadının sahibi olduğu" düşüncesinin yansıması olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, aynı araştırmada, kadınların fiziksel veya cinsel şiddete uğrama durumlarını resmi kuruluşlara başvurarak çözüme girişimi yok denecek kadar az düzeyde olduğu ortaya çıkmış ve şiddet sonrası resmi kurumlara başvurma ve ekonomik özgürlük arasında bir ilişki olmadığı belirlenmiştir (Maybek 2009: 150, 151, 234, 239).

Isparta'da gerçekleştirilen bir nicel araştırmada ise kadın katılımcılara maruz kaldıkları şiddetin nedenleri sorulduğunda; alkol ve madde bağımlılığı, eğitimsizlik, yoksulluk, acizlik ve beceriksizlik gibi ifadelerde bulduklarına rastlanmaktadır. Araştırmaya göre, şiddete maruz kalan veya kalmayan kadınlar, şiddet deneyimi yaşadıklarında ilk önce ailelerine başvurmayı düşünmektedir. Katılımcıların verdiği

cevap oranlarında emniyet güçlerine başvurmanın aileye başvurmadan sonra gelmesi dikkat çekmektedir. Ayrıca, komşusunun gördüğü şiddete tanık olma durumunda ne yapılacağı ile ilgili soruya, aile içi mesele olarak görüp karışmama ne yazık ki ikinci en sık verilen cevap olarak belirtilmektedir (İzmirli 2013: 81, 82, 84).

Ankara’da bir gecekondu mahallesinde gerçekleştirilen bir nicel araştırmanın bulgularında da kadınların gözünden gördükleri şiddetin sebepleri aktarılmaktadır. Kadınlar maruz kaldıkları şiddetin sebeplerini; kıskançlık, parasızlık, alkol, küçük nedenler (yemeğin tuzu vb), alkol ve cinsel sorunlar olarak aktarmışlardır. Araştırma bulgularında; kadınların şiddete maruz kaldıklarında; %48,6’sının kabullenmeyi tercih ettiği, %17,1’inin eşine karşılık verdiği, %2,9’unun evi terk ettiği görülmektedir. (Kalanlar 2012: 441).

Türkiye genelinde anket ve görüşme teknikleri ile veri toplayan bir araştırmaya göre, en az bir kez fiziksel şiddet görmüş kadınların; Türkiye örnekleminde neredeyse yarısı, doğu örnekleminde yarısından da fazlası bu durumdan kimseye bahsetmemiştir. Eşinden dayak yemesi durumunda ne yapacağı sorulduğunda, kadınların; Türkiye örnekleminde %24’ünün, doğu örnekleminde %46’sının hiçbir şey yapmayacağı şeklinde cevap verdiği ifade edilmektedir. Komşunun dayak yemesi durumunda hiçbir şey yapmayacağını söyleyen kadın oranlarının, Türkiye örnekleminde %45, doğu örnekleminde ise %51 olduğu belirtilmektedir (Altınay ve Arat 2007: 80, 93 <http://research.sabanciuniv.edu/7029/1/TurkiyedeKadinaYonelikSiddet.pdf>,05Mart 2016 ’da erişildi).

Sığınma evinde kalan şiddet mağduru kadınların şiddet deneyimlerini ve şiddetle mücadele yöntemlerini anlamaya yönelik İstanbul’da yapılan ve görüşme tekniği kullanılan bir araştırmada ise, şiddet ile baş etme sürecinin; şiddetin sıklığı, büyüklüğü, şiddet ilişkilerinin süresi ve sosyal destek fırsatları ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. “*Problem odaklı baş etme*” yönteminin; yüzleşme, uzaklaşma/kaçma ve destek arama gibi davranış biçimlerini kapsadığı ve “*duygusal odaklı baş etme*” yönteminin; çaresizlik, sabretme ve Allah’a sığınma gibi duygusal kontrol biçimlerini kapsadığı belirtilmektedir. Kadınların şiddetten kaçarak sığındığı ailelerinin ya da yakınlarının

çözüm olarak ikinci evlilik yapmaları konusunda önerilerde bulunduğu da araştırma bulguları arasındadır (Erdoğan, Aktaş ve Bayram 2009: 815-819).

Kadın Dayanışma Merkezi'ne şiddet mağduru olarak başvuran kadınlarla anket ve görüşme teknikleri kullanılarak Antalya'da yapılmış bir araştırmada ise diğer araştırmaların aksine, kadınların şiddetle mücadelede en fazla başvurduğu yöntemin mahkemeye başvurmak olduğu belirtilmektedir (Yörük 2010: 90).

Malatya il merkezinde orta öğrenim çağı gençleri ve aileleri ile gerçekleştirilen bir nicel araştırmada, eşi tarafından fiziksel şiddete maruz kalan kadınların %40,8'inin çocukları için her şeye katlanabilecekleri ortaya çıkmıştır ve bu durum araştırmacının yorumuna göre geleneksel aile yapısını yansıtmaktadır (Kocadaş ve Kılıç 2012: 358).

Edirne'de eş şiddetinin boyutlarını sorgulayan ve anket yöntemi aracılığıyla gerçekleştirilen bir araştırmada eş şiddetine maruz kalan kadınların bu durumla nasıl başa çıktığı ile ilgili bulgulara rastlanmaktadır. Araştırma bulgularına göre, şiddet gören kadınların; %39,9'unun buna karşılık verdiği, %33'ünün kabullendiği, %22,9'unun yakınlarıyla paylaştığı, %3,2'sinin evini terk ettiği, %0,5'inin boşanma girişiminde bulunduğu ve %0,5'inin psikolojik destek aradığı ortaya çıkmıştır (Şahin, Yetim ve Öyekçin 2012: 26).

Denizli'de, boşanmış 177 kadın katılımcı ile gerçekleştirilen bir nicel araştırmada; kadınlar üzerinde sosyal çevrenin “dul” tanımlamalarının önemli ölçüde etkisi olduğu ve şiddetin evlilik içerisinde katlanılabilir bir durum olarak algılandığı (Meder ve Çiçek 2013: 605, 606) ortaya çıkmıştır.

Kırıkkale'de, anket yöntemi kullanılarak yapılan bir araştırmada kadınların büyük bir bölümü için “susmanın” şiddete maruz kalındığında uyguladıkları davranış biçimi olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma bulgularına göre, şiddet karşısında kadınların %49,9'u susmuş, %18,6'ı evden ayrılmış, %37,5'inden özür dilenmiş ve %6,5'i karakola gitmiştir (Yanık ve diğerleri 2014: 108).

Türkiye’de toplumsal cinsiyet rollerinin dağılımını, “kadın” ve “erkek” kimliğinin nasıl kurulup içselleştirildiğini ve toplumsal cinsiyet rolleri kabulünün kadına yönelik şiddet sorunsalı düzlemine nasıl yansıdığını gösteren bu araştırmalar; toplumda erkek egemen değerlerin baskın olduğuna ve kadın kimliğinin bu baskın değerler çerçevesinde eşitsizlik temelli kurulduğuna dikkat çekmektedir. Kadının toplumdaki konumunun, maruz kalmakta olduğu şiddetin ortaya çıkışı, devamı ve önlenebilirliği üzerindeki etkisi araştırma bulgularıyla ortaya çıkmaktadır. Erkek egemen toplum, kadına birçok görev ve sorumluluk yüklemekte; kadın bunlardan herhangi birini aksattığında şiddete maruz kalmasını meşru bir durum olarak görmekte ve hatta normalleştirmektedir. Özellikle, kadına yüklenen ahlaki değerler ve kadın kimliği üzerinde inşa edilen “namus” kavramının, erkekler kadar kadınlar tarafından da içselleştirilerek kadına yönelik şiddeti normalleştirme aracına dönüştüğü göze çarpmaktadır. Kadının, namus kavramı çerçevesinde oluşturulan davranış biçimlerinin dışına çıkması durumunda -ki bu davranış biçimlerinin giyim-kuşamdan, yürüme, konuşma, hatta gülme biçimine kadar geniş kapsamlı olduğu görülmektedir- kadını cezalandırmak ve kadına şiddet uygulamak için “haklı sebep” doğmaktadır. Ayrıca kadının, maruz kaldığı şiddeti “aile mahremiyeti” içerisinde tanımlayan toplum; kadının, maruz kalmakta olduğu şiddeti, aile özelinde kalması ve kimseyle paylaşılmaması gereken “katlanılabilir” bir durum olarak kabul etmesine yol açmakta, kadının şiddetle mücadele etmesinin önünü kesmektedir. Öte yandan, ataerkil toplum; aile birliğinin devamı konusunda yapılan vurgusu ve bunun sonucunda ortaya çıkan “kadının, öncelikle çocukları için her şeye katlanması gerektiği” düşüncesinin hâkimiyeti, boşanmaya ilişkin oluşturulan olumsuz bakış açısı ve boşanmış kadınları yargılama eğilimi ile kadınların şiddete karşı direncini kırmaktadır. Dolayısıyla, toplumun kadına yönelik şiddete bakış açısını ve kadınların şiddetle mücadele biçimlerini ortaya koymaya çalışan araştırmalar, sorunun kaynağının ataerkil sistemde kurulan ve bu sistem tarafından kabul gören “kadın kimliği” olduğuna işaret etmektedir. Ataerkil sistemde kadının; yeri evi olan, evi ve ailesinin tüm bakım hizmetlerini karşılamakla yükümlü, ahlak ve namusu ile ilgili birçok sınırlandırma içerisinde yaşayan ve ailesini ayakta tutmak için her türlü fedakârlığı üstlenmesi gereken birey olarak toplumsallaşmakta olduğu anlaşılmaktadır.

1.2.1.2. Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Düşünceler ve Kadınların Şiddetle Mücadele Biçimleri ile İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar

Ürdün’de yaşayan kadınların şiddete maruz kaldıkları ilişkileri neden hala devam ettirdiklerini anlamaya yönelik ve 28 kadınla görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiş bir nitel araştırmanın bulgularında, kadınları, şiddete maruz kaldıkları ilişkileri devam ettirmeye zorlayan nedenler ortaya konulmuştur. Bu nedenlerden birincisi “*toplumsal arka plan (kalıtsal)*” olarak adlandırılan, kadınların parçalanmış ailelerden gelmesi, kendi ailelerinin de istismarcı olması ve ailelerinin eşten ayrılma düşüncesini onaylamaması durumlarına işaret etmektedir. İkinci neden, “*finansal bağımlılık*” olarak belirtilmiştir. Bu neden, kadınların, evin maddi geçimini eşlerinin sağlaması gerektiğini düşünmeleri ve eşlerine tümüyle maddi açıdan bağımlı olmaları durumlarını içermektedir. Ayrıca, eşlerinin tüm maddi kaynakların yönetmesi ve onların ev dışında çalışmasına izin vermemesi ve eşleri tarafından maddi kaynaklardan mahrum bırakılan bu kadınların, ailelerinden de hiç maddi destek görmemesi de finansal bağımlılığı oluşturmaktadır. “*Aile desteğinin olmaması*” nedeni ise, istismara maruz kalan kadınların, evden ayrıldıklarında ailelerinin onları eşlerine geri göndermesi ve kadınların, eşlerinden ayrıldıklarında ailelerinden destek görmeyeceklerine dair inancını ifade etmektedir. Bir başka neden “*çocuklar için kendini feda etme*” olarak ifade edilmiştir. Bu neden, kadınların; çocuklarını kaybetmemek ve onları her tehlikeden korumak için her türlü istismarı kabullenmeye ve hoş görmeye gönüllü olması durumudur. Bu duruma iki sebep gösterilmiştir, bu sebepler; kadınların, eğer eşlerinden ayrılıp ailelerine geri dönerlerse, ailelerinin çocuklarını eşlerine gönderecek olması ve kadınların; çocuklarının, eşlerine ve eşlerinin ailesinin varlığı olduğuna inanmasıdır. “*Boşanmanın Toplumsal Sonuçları*” da kadınların şiddet içeren ilişkilerini bitirmelerini engelleyen sebeplerin içindedir. Kadınların, şiddet döngüsünü kırma ve istismarcı eşten ayrılmalarını engelleyen bu sebep, ayıp korkusu olarak tanımlanmaktadır. Kadınlar, toplum içerisinde boşanmış kadın damgası yiyip negatif yargılara maruz kalmaktansa eşlerinin gölgesinde kalmayı tercih etmektedir. Bu sebep kadınların, boşanmanın; çocuklarını kaybetme, onları desteklemeyen ailelerinin merhametine sığınarak yaşama ve maddi problemlerle karşılaşma gibi tüm negatif sonuçlarını ve risklerini hesaplaması olarak belirtilmiştir (Gharaibeh ve Oweis 2009: 379-381).

Psikolojik ve ekonomik şiddete maruz kalan kadınların bu durumla nasıl mücadele ettiğini anlamaya yönelik Amerika’da gerçekleştirilen ve derinlemesine görüşme tekniğiyle veri toplanmış bir araştırmanın bulgularında; kadınların şiddete maruz kaldıkları ilişkilerini sürdürmedeki en büyük nedenin çocukları için bu duruma katlanmaları ve durumu düzeltme istekleri olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya göre, kadınlar şiddete maruz kaldıklarında; %55’i aile ve arkadaşlarından, %35’i aile, arkadaş ve şiddetle mücadele kuruluşlarından ve %10’u yalnızca ailelerinden yardım istemektedir. Ayrıca, aynı araştırmanın bulguları içinde şiddet içeren ilişkiye devam eden kadının ihtiyaçları ile ilgili bir analiz de bulunmaktadır. Bu analize göre, şiddete maruz kalan kadınların ihtiyaçları; maruz kaldıkları şiddete katkı sağlayan ya da şiddetin kaynağı olan faktörleri öğrenmek, şiddetin kişisel etkilerini anlamak, düşmanlığı azaltmak için ve sakince, suçlamadan, yargılamadan konuşma araçlarına sahip olmaktır. Sosyal destek grubuna; ilişkiye devam, şiddeti sonlandırma ya da ilişkiyi yeniden yapılandırma konusunda kararlarını açıklayacak tekniklere sahip olmak, kişisel ihtiyaç ve hedefleri için bir eylem planı geliştirmek ve benzer deneyimleri olanlarla tavsiye paylaşımında bulunmak da şiddete maruz kalan kadınların ihtiyaçları arasındadır (Crump 2012: 114, 116, 125, 126).

Kendilerini yerli olarak tanımlayan, Amerika’da yaşayan, çoğu göçmen ve farklı dinlere inanan kadın katılımcılara anket uygulanarak gerçekleştirilmiş ve kadınların şiddete maruz kalma durumlarında destek arayışını inceleyen bir nicel araştırmanın bulgularında ise, kadınların, fiziksel ve cinsel şiddet eylemlerini, sözlü ve duygusal şiddetten daha fazla “istismar” olarak algılamaya meyilli olduğu ortaya çıkmıştır. Kadınların; hangi tür istismara maruz kalırsa kalsın; resmi merkezlerden çok aile ya da arkadaşları gibi gayri resmi yardımcılarından destek aramayı düşünmekte olduğu da araştırma bulguları içerisinde yer almaktadır. Ayrıca, toplumsal damga ve danışma arama niyetinin; kadınların eş şiddetini tanımlaması ile ilişkili olduğu ve ayıp kavramı düzey olarak yüksek ise, özellikle kolektivist kültürlerde, kadınların yardım arayışını olumsuz etkilediği de belirtilmektedir (Kim ve Hogge 2015: 209, 210).

Brezilya’da 1800 kadın katılımcı ile gerçekleştirilmiş bir araştırmanın bulgularında; kadınların %27’sinin ciddi anlamda şiddet gördüğü ortaya çıkmıştır.

Şiddete maruz kalan kadınların şiddet görme sebeplerini; kıskançlık, alkol problemleri, saygı görmeme, güven sorunu, aldatma, gündelik tartışmalar, ekonomik problemler ve duygusal dengesizlik olarak ifade ettiği görülmektedir. Ayrıca, kadın katılımcıların yarısının bunun kültürel bir sorun olduğunu ve erkeklerin kendilerini kadınların sahibi olarak gördüğünü belirtmesi de araştırmada ortaya çıkmış önemli bir bulgudur (Avon Institute 2011: 10, 16 www.institutoavon.org.br, 14 Şubat 2016'da erişildi).

Vietnam My Hao bölgesinde yaşayan, 18-50 yaş arası 1055 evli kadın ve erkek katılımcı ile anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen başka bir araştırma da kadına yönelik şiddetin sebeplerine ilişkin bulgular ortaya koymuştur. Araştırma bulgularında, kadının; cinsel ilişkiyi reddetmesinin, erkeğe başka kadınlarla ilişkisi olduğunu söylemesinin, çocukları ihmal etmesinin, sadakatsiz olmasının, kaba bir şekilde tartışması ve erkeğin ailesi ile kavga etmesinin erkeğin kadını dövmesi için en yaygın ifade edilen iyi sebepler olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, kadınların bu sebeplere katılma oranlarının erkeklere oranla daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Kadın ve erkeklerin dayak sebeplerini algılamada farklı tutumlar sergilediği; kadınlar ev içi işlerde daha çeşitli ve çoklu düşünürken erkeklerin tatmin düzeyi ve tamamlanma odaklı düşündüğü görülmüştür. Kadının, kocasının sözünü dinlemeyi gün içinde yaptığı çeşitli işlerle değerlendirdiği; erkeğin ise, koyduğu yasaklara bağlı kalınması olarak algıladığı araştırmada ulaşılmış başka bir bulgudur (Yount ve diğerleri 2014: 1562, 1568).

Filipinlerde partner şiddetine neden olan etmenlerin incelediği ve 19 kadın katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilen nitel araştırmanın bulgularında ise kadına yönelik şiddetin nedenleri; kadının çocuk ihmali ile suçlanması, erkeğin aşırı alkol kullanımına (örneğin parasal sıkıntılar nedeniyle) kadının tepki vermesi, kıskançlık ve kadının cinsel ilişkiyi reddetmesi olarak belirtilmiştir (Fehring ve Hindin 2014: 483, 484).

Kadına yönelik şiddetin sebeplerini ve kadınların şiddetle mücadele biçimlerini ortaya koyan farklı ülkelerde gerçekleştirilmiş bu araştırmalar incelendiğinde, Türkiye'de yapılan araştırmaların bulgularına benzer bulgular ortaya çıktığı görülmektedir. Kadına yönelik şiddetin, toplumsal arka planına dikkat çeken bu

araştırmalar; sorunun, kadının toplumsal konumu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği düzleminde tartışılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Erkek egemen toplumsal değerlerin kabulünün; kadının maruz kaldığı tüm eşitsizlikleri meşru kılarak, kadına yönelik şiddetin ortaya çıkabilmesine zemin hazırlamakta olduğu ve kadını, maruz kaldığı şiddet karşısında çaresizliğe sürükleyerek katlanmak zorunda bıraktığı araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. Bu nedenle, kadına yönelik şiddet; her ne kadar olumsuz bireysel yaşam deneyimleri nedeniyle (alkol/madde kullanımı, ekonomik problemler, kadın ve erkek arasında anlaşmazlıklar gibi) yoğunluğu değişse ya da tetiklense de; arka planında, toplumun erkek egemen değerleri nedeniyle oluşan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sorgulanarak tartışılması ve çözüm aranması gereken küresel bir sorun haline gelmiştir.

1.3. Kadına Yönelik şiddet

1.3.1. Kadına Yönelik şiddet Kavramsallaştırması

Kadınların dünyanın birçok yerinde farklı boyutlarda maruz kaldığı şiddet ne yazık ki hukuksal alanda ve akademik araştırmalarda yerini 1980lerden sonra alabilmiştir. Bu dönemde gerçekleşen kadın hareketi, konunun aile mahremiyeti temelli ele alınamayacak yapısal bir problem olduğunu ortaya koymuştur. Kadına yönelik şiddetin ilk kez tanımlanması ise 1993 yılı Aralık ayında Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge ile gerçekleşebilmiştir (Karal ve Aydemir 2012: 7). Bu bildirgede kadına yönelik şiddet; toplumsal ya da özel alanda kadına fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar veren ya da vermesi muhtemel tüm toplumsal cinsiyet temelli şiddet eylemi biçimlerini içermektedir. Ayrıca kadını bu tür eylemlerle tehdit etme, baskı ve keyfi kısıtlama gibi eylemleri de kadına yönelik şiddet tanımına dâhil eden bildirge, tanımın kapsamının bu eylemlerle sınırlı kalmaması gerektiğini de ifade etmiştir (United Nations General Assembly 1993, <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>, 20 Temmuz 2016'da erişildi).

Birleşmiş Milletler, 2006'da yayınladığı raporda ise, kadına yönelik şiddeti bir ayrımcılık türü ve insan hakları ihlali olarak tanımlamış; kadınların maruz kaldığı

şiddetin tek bir kültür, bölge, ülke ya da bir toplum içerisinde yaşamakta olan belirli kadın gruplarıyla sınırlı olmayan küresel bir sorun olduğunun altını çizmiştir. Bu tür şiddetin dışavurumlarının ya da kadınların bireysel şiddet deneyimlerinin; ekonomik durum, ırk, etnik köken, sınıf, yaş, cinsel yönelim, engellilik, uyruk, din ve kültür gibi birçok faktör tarafından şekillendirildiğini belirtmiştir. Rapor, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için kadınların sosyal, kültürel, ekonomik ve politik olarak nasıl ikincil konuma itildiğinin incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır (UN General Assembly 2006: 27 <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/violenceagainstwomenstudydoc.pdf>, 20 Temmuz 2016'da erişildi).

İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddeti bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak tanımlamıştır. Türkiye'nin de taraf ülkelerden biri olarak imzaladığı sözleşme, ister kamuda ister özel alanda meydana gelsin; kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem ve bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma olarak tanımlamıştır (http://www.kamer.org.tr/menus/istanbul_sozlesmesi.pdf 2011: 3, 20 Temmuz 2016'da erişildi).

Bazı kaynaklara göre, kadının toplumsal hayatta yer bulabilmesi erkek iradenin izin verdiği ölçüde gerçekleşebilmektedir ve kadına yönelik şiddet; kadının toplumsal yaşama katılımı, sosyoekonomik düzeyi, eğitim seviyesi ve siyasi kararlara katılımında maruz kaldığı çok yönlü eşitsizliklerin ayrı bir boyutudur (Karal ve Aydemir 2012: 5). Kadına yönelik şiddet; kadınların, yalnızca kadın oldukları için maruz kaldığı veya kadınları cinsiyete dayalı ayrımcılık ile insan hakları ihlaline maruz bırakan her türlü tutum ve davranış olarak da tanımlanmıştır (Tatlılıoğlu 2013: 133).

Kadına yönelik şiddetin tanımlanmasında ve bu konuda yapılan kavramsallaştırmaların neredeyse tamamında konunun toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dayandığının kabulü, şiddet eyleminin sadece mağdur üzerinden değil aynı zamanda şiddeti üreten yapı ve mekanizmaların daha geniş toplumsal çerçevesiyle araştırılması gerektiğinin bir göstergesidir (Uluocak ve diğerleri 2014: 26).

Küresel bir sorun olarak tanımlanan, insan hakları ihlali ve ayrımcılık kavramlarıyla eşleştirilen kadına yönelik şiddet, kadının toplumsal konumu ile ilişkilendirilmekte ve mağduru üzerinden tanımlanmasına rağmen çok boyutlu bir sorunsal olduğu vurgulanmaktadır. Kadınların maruz kaldığı şiddetin yalnızca şiddetin fiziksel, cinsel, psikolojik ya da ekonomik anlamda zarar verebilecek eylemler olmadığı; kadınlara bu eylemlere dair yöneltilen herhangi bir tehdidin, kadın yaşamı üzerinde kurulan baskının ya da keyfi kısıtlamaların da bu kapsama girdiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla, kadına yönelik şiddet; tüm farklı tezahürleri, türleri, ortaya çıkmasına neden olan ve/veya yeniden üretimine zemin hazırlayan tüm toplumsal dinamikleri ve kadın yaşamına etkileri gibi birçok farklı bileşeni olan bir araştırma ve mücadele alanıdır. Kadına yönelik şiddet, mağdurun kadın olduğu ve toplumsal cinsiyet temelli tüm şiddet eylemleri ve bu eylemlerin tehdidini kapsayan şemsiye kavram olarak düşünülmektedir.

1.3.1.1. Kadına Yönelik Aile/Ev İçi Şiddet

Ev içinde meydana gelen, cinsiyete dayalı, kadın üzerinde baskı ve üstünlük kurmayı amaçlayan, tehdit, dayatma, kontrol içeren, psikolojik, cinsel, ekonomik, fiziksel zararlar sonucunda ve kadının insan haklarını ihlal eden her türlü eylem ya da eylem tehdidi kadına yönelik ev içi şiddet olarak tanımlanmaktadır. Dünyanın her yerinde yaş, eğitim düzeyi, medeni durum fark etmeksizin kadınlara; eşleri, babaları, erkek kardeşleri, birlikte yaşadıkları erkek arkadaşları ve/veya erkek akrabaları tarafından ev içi şiddet uygulandığı iddia edilmektedir (Erseçen ve Tosun 2015: 16).

Birleşmiş Milletlerin 2015'te yayınladığı rapora göre de dünyanın her yerinde kadınlar; yaşları, gelirleri ya da eğitim düzeyleri fark etmeksizin; fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Bunun büyük bir bölümünü aile içi şiddet kapsamaktadır (Violence Against Women Key Findings 2015 <http://unstats.un.org/unsd/gender/worldswomen.html>, 06 Mart 2016'da erişildi).

Kadınların hem aile içinde hem de toplumda uğramasına yol açan kadına yönelik aile içi şiddet, kadınlar ve erkekler arasındaki güç dengesizliklerinden kaynaklanmakta;

kadının temel hak ve özgürlüklerine engel olmaktadır. Kadına yönelik aile içi şiddetin temelinde büyük ölçüde ataerkil zihniyetin erkek haklarını önceleyen ve merkeze alan bir anlayışın kadınlarla ilgili kabullerinin yattığı düşünülmektedir (Ercins 2012: 481).

Anayasanın 5, 10, 12, 17, 19 ve 41. Maddeleri her türlü ayrımcılığı reddeden ve eşitliği düzenleyen maddeler olmasına rağmen kadına yönelik aile içi şiddeti önlemede genel düzenlemelerin başarısız olma sebepleri açıklayan bir kaynakta, şiddeti besleyen en önemli etkenin erkeğin ataerkil geleneklerden kaynaklanan aile içindeki üstün konumu olduğu ifade edilmektedir. Kadına yönelik aile içi şiddeti önlemede genel düzenlemelerin, şiddete uğrayanın; şiddeti tam olarak kavrayamaması, akla uygun hale dönüştürerek olağan hale getirmesi, şiddete tepki göstermenin şiddeti artıracığına ilişkin inancı ve utanması, şiddete uğrayanı koruyacak toplumsal mekanizmaların yokluğu ya da yetersizliği ve ailesinin sahip çıkmaması, geleneksel algılayışlar ve ekonomik kaygılar yüzünden başarılı olduğu belirtilmiştir (Karıncı 2008: 9).

1.3.1.2. Kadına Yönelik Partner Şiddeti

Dünya Sağlık Örgütü'nün 2012'de yayınladığı rapora göre partner şiddeti kadına yönelik şiddetin en yaygın biçimlerinden biridir ve kadının yakın duygusal ilişki içerisinde olduğu partnerinden maruz kaldığı fiziksel, cinsel ve duygusal istismarın yanı sıra kontrol edici davranışları da kapsamaktadır. Raporda, partner şiddetinin her yaş grubundan kadını evlilik gibi resmi ilişki içerisinde ya da flört ilişkisi içerisinde etkilediği anlatılmıştır (Understanding and Adressing Violence Against Women 2012 http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77433/1/WHO_RHR_12.35eng.pdf, 20 Mart 2016'da erişildi)

Bazı kaynaklar, kadına yönelik şiddetle ilgili araştırmaların partner şiddetine odaklanması gerektiğini savunmaktadır ve kadına yönelik bu şiddet biçiminin tüm diğer şiddet biçimlerden daha fazla gerçekleştiğini iddia etmektedir (Heise 2011, Aktaran: Uluocak ve diğerleri 2014: 38) . Bu öneriyi doğrular nitelikte, Çanakkale Merkezde nitel ve nicel yöntemin bir arada kullanılarak 400 kadın katılımcı ile gerçekleştirilen bir araştırmanın bulgularında, kadınların gördüğü fiziksel şiddetin faillerinin %69,1 oranında yakın duygusal ilişki yaşadıkları partnerleri olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmada ortaya çıkan diğer şiddet tipi bulguları da (cinsel, psikolojik) aynı şekilde şiddet faillerinin kadınların duygusal partnerleri olduğunu göstermektedir. Bu araştırmada kullanılan “partner” terimi kadınların eşi, boşandığı eski eşi, erkek arkadaşı veya nişanlısını ifade etmektedir. Tüm şiddet tiplerinde en büyük failin kadınların duygusal ilişki yaşadığı erkekler olduğunu gözler önüne seren bu araştırma kadına yönelik şiddetin yalnızca aile içi şiddet olarak kavramsallaştırılamayacağını göstermekte, konuya dair yapılacak araştırmaların aynı zamanda partner şiddeti üzerine yoğunlaşması gerektiğine işaret etmektedir (Uluocak ve diğerleri 2014: 206, 207).

Partner şiddeti kavramı, Türkiye’de kadına yönelik şiddet kapsamında yapılan araştırmalarda sıkça rastlanan bir kavram olmamakla birlikte; kadına yönelik aile içi şiddet kavramsallaştırmasından daha farklı bir kapsamı olduğu ve kadına yönelik şiddet araştırmalarının partner şiddeti boyutunda da ele alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kavram, kadınlara, yalnızca kendi aile üyelerinin, eşlerinin ailelerinin ya da nikâhlı eşlerinin değil; duygusal birliktelik içerisinde buldukları erkeklerin (erkek arkadaş, nişanlı, sözlü) de, hatta bu duygusal ilişkinin bitiminde ve sonrasında (eski eş, nişanlı, ayrıldığı erkek arkadaş veya sözlü tarafından) şiddet uygulanabileceği tehlikesinin altını çizmesi açısından önem taşımaktadır. Bazı kaynaklarda, partner şiddeti kavramı tanımlamasının içinden “flört şiddeti” alt başlığı tanımlanması da, sorunun çok daha erken yaşlarda kadınlar tarafından maruz kalınan farklı bir boyutuna dikkat çekmektedir. Söz gelimi, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfının resmi internet sitesinde, flört şiddeti; 13-23 yaşları arasında yaşanan flört ilişkisi içerisinde kadınların maruz kalabileceği fiziksel, cinsel, psikolojik, sosyal ve dijital şiddet eylemleri olarak tanımlanmıştır (<https://www.morcati.org.tr/tr/8-mor-cati-kadin-siginagi-vakfi/8-flort-siddeti> 29 Mayıs 2016’da erişildi).

1.3.1.3. Kadına Yönelik Şiddetin Boyutları

Bu bölümde Türkiye’de ve dünyanın diğer ülkelerinde kadına yönelik şiddet oranlarını gösteren araştırmalara yer verilecektir.

1.3.1.3.1. Kadına Yönelik Şiddetin Boyutları ile İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Diyarbakır’da KA-MER adlı kadın sığınma merkezine aile içi şiddet nedeniyle başvuran 164 kadın katılımcı ile gerçekleştirilen ve anket yöntemi kullanılarak veri toplanan nicel araştırmada; aile içi şiddetin faillerinin %42 oranında eş, %26 oranında ise kayınpeder ve kayınvalide olduğu ortaya çıkmıştır. Şiddete maruz kalan kadınların; orta yaşta yoğunlaştığı (21-40), %66’sının başlık parası ile evlendirildiği ve %64’ünün ev kadını olduğu araştırmanın bulguları arasındadır (Erkan ve Bozgöz 2004: 240,241).

Üç grup evli çift üzerinde karşılaştırmalı yapılan bir araştırmada da kadına yönelik fiziksel ve cinsel şiddeti gösteren verilere ulaşılmıştır. Araştırma örneklemi olan üç gruptan birincisi Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Evlilik Danışma Merkezi’ne psikiyatrik yardım almak için başvuran 50 evli çift, ikincisi; boşanma aşamasında olan, psikiyatrik yardıma ihtiyacı olup olmadığının belirlenmesi için merkeze yönlendirilen 50 çift ve üçüncü grup ise rastlantısal olarak seçilen psikolojik yardım almamış 50 evli çifttir. Yapılan nicel araştırmanın sonucuna göre psikiyatrik yardım almak için başvuran ve boşanma aşamasında olan gruplarda kadınların fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma durumu erkeklere göre çok daha fazladır. Ayrıca boşanma aşamasında olan çiftlerin oluşturduğu grupta fiziksel ve cinsel şiddetin yüksek olduğu, bu grupta yoğun geçim zorluğu yaşayanların ve sosyal güvencesi olmayanların sayısının diğer gruplara oranla daha yüksek bulunmasının; düşük sosyoekonomik düzeyli ailelerde aile içi şiddetin daha sık rastlandığı şeklinde yorumlanabileceği şeklinde ifade edilmiştir (Erbek ve diğerleri 2004: 202, 203).

Sivas’ta gerçekleştirilen, yüz yüze görüşmelerle veri toplanan ve 15-49 yaş arası 162 kadın katılımcı ile yapılmış bir araştırmanın bulgularına bakıldığında ise; kadınların %40,1’i şiddete maruz kalmakta olduğu ve şiddet faillerinin; eş (%91), eşinin yakınları (%22,7) ve kendi yakınları (%19,7) olduğu görülmektedir. Ayrıca, kadınların yarıdan fazlasının (%59,7) şiddeti fiziksel, %47,4’ünün sözel, %21,4’ünün duygusal şiddet olarak tanımladığı görülmektedir. Araştırmada cinsel ve ekonomik şiddetin kadınlar tarafından ifade edilmemesi araştırmacı tarafından; kadınların bu konudaki bilgi

yetersizliği, kadınların bu davranışları evlilik yaşamı içerisinde şiddet olarak algılamaması veya konunun aile mahremiyeti içerisinde düşünülüp paylaşılmaması şeklinde yorumlanmıştır (Güler, Tel ve Tuncay 2005: 52, 53, 54).

Ege Üniversitesi Psikiyatri Kliniği'ne başvuran evli kadın hastaların yaşam boyu fiziksel şiddet deneyimini ortaya çıkarma amaçlı, toplam 100 kadın katılımcı ile gerçekleştirilen bir nicel araştırmanın bulguları da kadına yönelik şiddetin boyutlarına dikkat çekmektedir. Hastaların % 63'ünde çocuklukta fiziksel kötüye kullanım öyküsü olduğu, % 62'sinin eşinden şiddet gördüğu, % 42'sinin hem çocukluğunda hem evliliğinde fiziksel şiddet görmüş olduğu; % 21'inin yalnızca çocukluğunda, % 20'sinin yalnızca evliliğinde fiziksel şiddet görmüş olduğu ve % 17'sinin hiç fiziksel şiddet görmemiş olduğu araştırma bulguları içerisinde dir. Ayrıca, kayınvalidesi ile aynı evde yaşayan kadınların, çekirdek aile içerisinde yaşayan kadınlara kıyasla fiziksel şiddete maruz kalma oranının anlamlı derecede yüksek olduğu ifade edilmiştir. Araştırmanın dikkat çekici bulgularından biri de, çocuklukta fiziksel şiddet öyküsü ile kendi çocuğunu kötüye kullanma arasında ve eşinden fiziksel şiddet görme ile çocuğuna fiziksel şiddet uygulama arasında anlamlı ilişki saptanmış olmasıdır. Bu araştırmada ortaya çıkan bir diğer bulgu da evliliğinde şiddet gören ve görmeyen kadın hastalar arasında eğitim durumu, meslek, ailenin gelir düzeyi, evlilik yaşı, evlenme biçimi, çocuk sayısı bakımından fark olmamasıdır (Vahip ve Avşargil 2006: 110, 111).

Türkiye genelinde yapılan ve anket yöntemi ile veri toplanan geniş kapsamlı bir araştırma da kadına yönelik şiddete dair detaylı bulgular ortaya koymuştur. Araştırma örnekle mi üç bölgeye ayrılarak veri toplanmıştır: Türkiye (1520 kişi), Doğu (506 kişi, Kuzeydoğu, Ortadoğu ve Güneydoğu bölgeleri) ve Orta-Batı (1520 anket içinden Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri dışında kalan bölgeleri ifade edecek 1294 kişi). Araştırmaya, evli veya hayatının bir döneminde evlenmiş olan 1800 kadın katılmıştır. Bulgular incelendiğinde, hayatı boyunca eşinden en az bir kez fiziksel şiddet görmüş kadın oranının; Türkiye örnekleminde %35, Doğu örnekleminde %40 olduğu görülmektedir. Boşanmış kadınlara bakıldığında fiziksel şiddete maruz kalma oranının %78'e çıktığı belirtilmektedir. Okuma-yazma bilmeyen kadınların fiziksel şiddete maruz kalma oranlarının yükseköğrenim görmüş kadınlarla kıyaslandığında

neredeşye 4 katı olduğu ve yükseköğrenim almış erkeklerin eşlerine şiddet uygulama oranlarının okuma-yazma bilmeyenlere göre çok daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı araştırmada, kadınların %14'ünün en az bir kez istemeden cinsel ilişkiye zorlandığı görülmüştür. Ayrıca cinsel şiddete uğrayanların %67'si fiziksel şiddete de maruz kalmıştır. Ekonomik şiddet bulgularına bakıldığında; gelir getiren bir işte çalışmasını kocasının engelleyeceğini düşünenler %36, Doğu örnekleminde ise %52'dir. Türkiye örneklemindeki kadınların %56'sının, Doğu örnekleminde ise %40'ının, 2002 yılında yürürlüğe giren çiftler arası mal paylaşımı konusunda bilgi sahibi olduğu, yani, Türkiye'de her 10 kadından 4'ünün, Doğu'da her 10 kadından 6'sının bundan habersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın şiddet döngüsü ile ilgili bulguları da bulunmaktadır. Kendi annesinin babasından dayak yediğini söyleyen kadınların %52'sinin, annesinin dövülmediğini söyleyenlerin %24'ünün, kayınvalidesinin kayınpederinden dayak yediğini söyleyenlerin %48'inin ve kayınvalidesinin dayak yemediğini söyleyenlerin %25'inin eşlerinden fiziksel şiddet görmekte olduğu tespit edilmiştir (Altınay ve Arat 2007: 79, 81, 82, 87, 88, 89. <http://research.sabanciuniv.edu/7029/1/TurkiyedeKadinaYonelikSiddet.pdf>, 05 Mart 2016'da erişildi).

Ankara ili Yenimahalle ilçesinde, hazırlanan 12 soru kâğıdı ile kadına yönelik şiddet ile ilgili veri toplanmış bir araştırmanın ortaya çıkardığı bulgular incelendiğinde; ev hanımlarının %68'inin, çalışmış/çalışan kadınların %50,7'sinin sözel şiddete maruz kalmakta olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma bulgularında, herhangi bir ekonomik faaliyeti olmayan kadınların %55,3'ünün, çalışmış/çalışan kadınların %24'ünün eşlerinden fiziksel şiddet görmekte olduğu ifade edilmektedir. Fiziksel şiddete maruz kalma ve öğrenim düzeyleri arasında anlamlı ilişki tespit edilen araştırmada, öğrenim düzeyi düşükçe fiziksel şiddetin oranının da arttığı; ancak fiziksel şiddete öğrenim görmüş ya da görmemiş tüm kadınların maruz kaldığı da ortaya çıkmıştır. Cinsel şiddet bulguları incelendiğinde ise; kendine ait geliri olmayan kadınların %34'ünün cinsel ilişkiye zorlandığı, kendine ait geliri olanlarda bu oranın %12 olduğu görülmektedir. Araştırmanın bir başka bulgusu ise, kadınların eşlerinden gördüğu hakaret ve ekonomik durumları arasında anlamlı ilişki olduğudur. Çalışan kategorisinde olan kadınlarda; geliri eşininkinden daha yüksek olanların %89,5'inin, gelir durumu esiyle denk olan kadınların % 43,1'inin ve geliri esinden daha düşük olan kadınların %47'sinin esleri

tarafından hakarete uğramakta olduğu anlaşılmıştır. Araştırmanın ekonomik şiddeti yansıtan bulgularına bakıldığında ise; geliri eşinden fazla olan kadınların %21,1'inin ve geliri eşinden az olanların %4,6'sının gelirin eşi tarafından el konulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, geliri eşinden daha yüksek kadınların %26,3'ünün, eşiyle neredeyse aynı olan kadınların %6,2'sinin ve geliri eşinden düşük olan kadınların %7,6'sının ev ihtiyaçları için eşlerinden para talep ettiklerinde olumsuz cevap almakta olduğu görülmektedir. Araştırmanın bulguları, kadının ekonomik özgürlüğe sahip olması ile sözel, ekonomik, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalması arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu hipotezini doğrular nitelik taşımaktadır. Alkol almayan erkeklerin eşlerine daha fazla şiddet uyguladığı da araştırmanın çarpıcı bulgularındandır (Maybek 2009: 182-187, 196, 236, 241).

İstanbul'da bir ilçe belediyesinin sığınma evinde yaşayan 15 kadın katılımcı ile yürütülen bir nitel araştırma da kadına yönelik şiddetin boyutları ile ilgili bulgular ortaya koymuştur. Araştırma bulgularına göre, kadınlar; fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet olmak üzere şiddet olgusunu tüm boyutlarıyla yaşamış, ortalama 10,5 yıl şiddete maruz kalmış ve kadınların çoğu, yalnızca eşlerinden değil kendi ailelerinden ve /veya eşlerinin ailelerinden de şiddet görmüştür. Kadınların 6'sının "evlendiği günden beri", 3'ünün "hamilelik" döneminde de şiddet gördüğü; evli olmayan bir kadının birlikte yaşadığı kadın ev arkadaşı tarafından, bir kadının ise annesi ve çocuk esirgeme kurumundaki bakıcı kişiler tarafından şiddete maruz kalması araştırmanın dikkat çekici bulgularındandır. Ayrıca, ekonomik gücü olmaması nedeniyle yaşamına devam etmek için çareyi yeniden evlenmekte bulan 7 kadının ikinci evliliğinde de şiddet görmüş olduğu araştırma sonucu ortaya çıkmıştır (Erdoğan, Aktaş ve Bayram 2009: 814, 818).

Manisa'nın Muradiye ilçesinde, 225 kadın katılımcıya anket uygulanarak gerçekleştirilen araştırmanın bulgularına bakıldığında ise; kadınların %47,1'inin çocukluk ve gençlik dönemlerinde şiddete maruz kaldığı, %32,9'unun ise evlilikleri süresince aile içi şiddete maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Evlilik süresince şiddet gören kadınların %64,8'inin sözel şiddete maruz kaldığı görülmekte, sözel şiddet oranının yüksekliği göze çarpmaktadır (Cengiz Özyurt ve Deveci 2010: 3).

Denizli’de yapılan aile içi şiddete maruz kalmış ve boşanmış kadınlar araştırmasında kadına yönelik şiddetin farklı biçimlerinin boyutlarına ilişkin bulgulara rastlanmaktadır. 177 kadın katılımcı ile gerçekleştirilen nicel ve nitel yöntemi kullanan araştırmanın sonucunda; kadınların %81,9’unun boşanmadan önce eşlerinden şiddet gördüğü ortaya çıkmıştır. Kadınların maruz kaldığı şiddet; %77,9 fiziksel şiddet, %40,7 psikolojik şiddet, %86,2 sözel şiddet, %23,4 cinsel şiddet, %24,1 duygusal şiddet, %14,1 ekonomik şiddet olarak tespit edilmiştir (Meder ve Çiçek 2013: 602).

Edirne’de anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen nicel bir araştırma ise 306 kadın katılımcıyı kapsayan ve eş şiddetinin boyutlarını ortaya çıkarmayı amaçlamış bir araştırmadır. Bulgulara bakıldığında; katılımcılarda eş şiddetine maruz kalma oranı %61,4’tür. Maruz kalınan şiddet tipleri incelendiğinde ise; %30,4 fiziksel, %54,6 psikolojik, %19,3 ekonomik, %9,8 duygusal ve %6,3 cinsel şiddet oranlarına rastlanmaktadır (Şahin, Yetim ve Öyekçin 2012: 26, 27).

Ankara’nın Bademlidere ilçesinde yaşayan 93 kadın katılımcı ile yapılmış başka bir nicel araştırmada; kadınların %30,1’i fiziksel şiddete uğradığı, % 6,9’unun nişanlıyken, % 93,1’inin de evliyken şiddete maruz kaldığı, şiddete uğrayan kadınların % 33,3’ünün haftada 1’den fazla şiddet gördüğü ve % 25,9’unun çok nadir de olsa şiddet gördüğü ortaya çıkmıştır. Kadınlara maruz kaldıkları şiddetin türü sorulduğunda, %38,2’sinin fiziksel, %26,5’inin psikolojik, %5,9’unun ekonomik, %5,9’unun cinsel ve %23,9’unun tüm şiddet türlerine maruz kaldığı anlaşılmıştır (Kalanlar 2012: 441).

Isparta ili Gönen ilçesinde yaşayan 15-49 yaş arası kadın katılımcılara anket uygulanarak gerçekleştirilen kesitsel araştırma da kadına yönelik şiddetin boyutlarına dikkat çekmektedir. Araştırma bulgularına göre; kadınlara sıklıkla eşlerinin aile içi şiddet uygulamakta olduğu ortaya çıkmış ve tüm şiddet türlerinin toplamında köyde yaşama ve eşin erken yaşta evlenmesinin risk faktörleri olduğu belirlenmiştir. Kadınların % 67,7’sinin eşi ve/veya diğer aile bireyleri tarafından uygulanan kadına yönelik aile içi şiddete maruz kaldığı; % 65,0’inin eşinden, %19,6’sının eşi dışında diğer aile bireylerinden şiddet görmüş olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların, %43,5’inin sözel, 40,4’ünün fiziksel, %39,6’sının duygusal, %31,5’inin ekonomik ve %14,6’sının cinsel eş

şiddeti görmüş olduğu ve şiddet tipleri bir arada görüldüğü için oran %100'ü geçer görünmekte olduğu belirtilmiştir. Kadınların maruz kaldığı şiddet tiplerinin farklı tezahürlerinin de ortaya konulduğu araştırmada, sözel şiddetin; aşağılama, küfür etme, hor görme ve lakap takma şeklinde, fiziksel şiddetin; tokat atma, tartaklama, tekme atma, yumruk atma, saçını çekme, boğazını sıkma, üzerine yürüme ve yüzünü çizme olarak görüldüğü belirtilmiştir. Ekonomik şiddetin; kadının çalışmasına izin vermeme, erkeğin gelir ve giderleri konusunda bilgi gizlemesi, kadına harçlık vermeme ve kadının parasını elinden alma olarak görüldüğü ve farklı ekonomik şiddet şekilleri bir arada yaşandığı, ayrıca kadınların %42,1'ine kayınvalidesi tarafından ekonomik şiddet uygulandığı araştırma sonucu tespit edilmiştir. Duygusal şiddetin; kıskançlık nedeniyle kavga çıkarma kendini suçlu hissetmesine neden olma, ailesiyle görüşmesini kısıtlama ya da engel olma, arkadaşlarıyla görüşmesini kısıtlama ya da engel olma, terk etmekle tehdit etme, çocuklarını kullanarak duygu sömürsü yapma, intihar etmekle tehdit etme, eve kapatma, dışarı çıkmasını engelleme ve suç işlemeye zorlama şeklinde yaşanmakta olduğu ortaya konmuştur. Cinsel şiddetin; rızası olmadan ilişki başlatma, cinsel ilişkiye zorlama, istemediği şekilde ilişkiye zorlama, pornografik filmler izlemeye zorlama ve başkalarıyla ilişkiye zorlama şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca, hane geliri, kadının gelir getiren bir işte çalışması, evlenme şekli, evlilik süresi, çocuk sahibi olma durumu, aile tipi, eşle akrabalık durumu ve kadında engel ve kronik hastalık varlığı gibi değişkenlerin şiddet görmeyi etkilemediği araştırmanın bulguları arasındadır (İzmirli 2013: 68-70, 72, 75-79, 146, 151).

Çanakkale merkezde toplum merkezine başvurmuş ve herhangi bir problemine henüz atıfta bulunulmamış 400 kadın katılımcı ile nitel ve nicel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilen bir araştırmanın bulgularında katılımcıların; %28'inin çocukluk döneminde, %17'sinin ergenlik döneminde, %20'sinin ise evliliğinin ilk yıllarında, %11'inin evliliklerinin ilk yıllarından sonra şiddete maruz kaldığı ifade edilmiştir. Araştırma sonucunda, katılımcıların; %55'inin fiziksel şiddet türlerine maruz kaldığı ve %42,62'sinin kadınların şiddete zemin hazırlayan tutum ve davranışlarda buldukları görüşüne katıldığı ve %51'inin cinsel şiddete maruz kaldığı ve en yüksek oran %25 sözlü cinsel taciz olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, katılımcıların ekonomik şiddet türlerinden en az birine maruz kaldığı ve bu oranın %51 olduğu, ayrıca en yaygın

ekonomik şiddet tipinin kadının çalışmasına izin verilmemesi şeklinde görüldüğü, %56'sının sözlü ve psikolojik şiddete maruz kaldığı ve en yüksek oranın %32 ile hakaret olduğu tespit edilmiştir. Şiddet faillerinin de sorgulandığı bu araştırmada, katılımcıların %30'unun eşinden, %5'inin boşandığı eski eşinden, %21'inin baba ya da abiden, %11'inin annesinden, %4'ünün erkek arkadaşından, %1'inin nişanlısından, %4'ünün kayınvalide ya da kayınpederinden ve %2'sinin akrabalarından farklı şiddet türlerine maruz kaldığı ortaya çıkarılmıştır. Bu bulguların yanı sıra, araştırmaya katılanların %8'inin sokaktaki vatandaşın, %2'sinin amirlerinden ya da iş arkadaşlarından farklı şiddet türlerine maruz kaldığı ve %37'sinin yakın duygusal ilişki içinde olduğu partnerinden en az bir kez şiddet gördüğü araştırma sonucu tespit edilmiştir (Uluocak ve diğerleri 2014: 70-72, 76, 77, 86, 87, 91, 93, 94, 96, 106-111, 114).

Kadına yönelik şiddet davranışlarını incelemeye yönelik toplam 900 kadın ve erkek katılımcı ile gerçekleştirilen ve yüz yüze anket yöntemi ile Kırıkkale merkezde veri toplanan başka bir araştırma, diğer araştırmalara benzer şekilde şiddetin esas mağdurlarının kadınlar olduğunu gösterir niteliktedir. Bulgulara bakıldığında; kadınların %90,3'ünün, erkeklerin %9,7'sinin şiddete maruz kaldığı, katılımcıların %43,4'ünün en az bir şiddet türüne maruz kaldığı ve %56,6'sının şiddete maruz kalmadığı görülmektedir. Kadınların %41,8'inin fiziksel, %29,5'inin duygusal, %6,6'sının cinsel, %68,7'inin sözel ve %20,2'sinin ekonomik şiddete maruz kaldığı ve evlilerin %45'inin, bekârların %32,9'unun ve boşanmışların %77,3'ünün şiddete maruz kalmadığı (Yanık ve diğerleri 2014: 107, 108) belirtilmektedir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün gerçekleştirdiği aile içi şiddet araştırmasının bulgularında da kadına yönelik şiddetin boyutlarını gözlemlemek mümkündür. Araştırma, Türkiye genelinde aile içi şiddeti anlamaya yönelik en geniş kapsamlı ikinci araştırma olarak, 2008'de aynı kuruluş tarafından yürütülmüş ilk araştırmadan bu yana aile içi şiddeti önlemeye yönelik düzenlemelerin şiddet oranlarında ne gibi değişiklikler meydana getirdiğini görmeye yönelik nitel ve nicel yöntemler kullanılarak yapılmıştır. Türkiye genelinde yapılmış bu araştırmada ortaya çıkan bulgular incelendiğinde: ülke genelinde fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten evlenmiş kadınların oranının yüzde 36 olduğu; bu

oranın Türkiye genelinde, son 12 ay incelendiğinde eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalmış kadınların oranının yüzde 8 olduğu görülmektedir. Araştırma bulguları, Türkiye genelinde evlenmiş kadınların; %12'sinin yaşamının herhangi bir döneminde, %5'inin ise son 12 ay içinde cinsel şiddete maruz kaldığını, %38'inin yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldığını belirlemiştir. Ayrıca araştırma, Türkiye genelinde kadınların; yaşamlarının herhangi bir döneminde maruz kaldıkları duygusal şiddet/istismarın % 44, son 12 ayda ise %26 olduğunu ve her 10 kadından yaklaşık 3'ünün ısrarlı takibe maruz kaldığını (telefonla arama, kısa mesaj, mektup ve e-posta gönderme, sosyal medyada takip etme, kadının çalıştığı yere giderek rahatsız etme) ortaya koymuştur. Evlilik yaşı ve şiddet arasında ilişki tespit edilen araştırmada Türkiye genelinde kadınların %26'sının 18 yaşından önce evlendiği ve erken yaşta evlenen kadınlarda fiziksel ve cinsel şiddet oranlarının daha yüksek olduğu da ifade edilmiştir. Araştırma sonuçlarında, kadına yönelik şiddet rakamlarında 2008 yılıyla kıyaslandığında önemli değişiklikler olmadığı belirtilmiştir (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor 2014: 1-3, 7-9, 11, 12, 14, 17 http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf, 20 Şubat 2016'da erişildi).

Kadın Dayanışma Merkezi, 2015 yılı içerisinde, kuruma yüz yüze, telefonla, e-posta veya mektup göndererek başvuran 329 kadının maruz kaldığı şiddet türleri ve oranları ile ilgili bir rapor yayınlamıştır. Rapordaki bulgular incelendiğinde; kadınların 293'ünün psikolojik şiddet, 184'ünün fiziksel şiddet, 136'sının ekonomik şiddet, 50'sinin cinsel şiddet ve 11 kadının dijital şiddete maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Kadınların maruz kaldığı şiddetin faileri incelendiğinde, en yüksek oranın %53 ile kadınların eşleri olduğu görülmektedir (Erseçen ve Tosun 2015: 3, 4).

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı da 2015 yılı içerisinde, vakıftan destek almak isteyen 695 kadınla ilgili bir rapor yayınlamıştır. Kadın Dayanışma Merkezi raporu ile benzer bulgulara sahip bu raporda; kadınlara en fazla şiddet uygulayanın %43 oranı ile eşleri olduğu belirtilmiştir. Kadınların; %45'inin psikolojik şiddete, %25'inin fiziksel şiddete, %14'ünün ekonomik şiddete, %13'ünün cinsel şiddete maruz kaldığı, %2'sinin dijital şiddete ve %1'inin ısrarlı takibe maruz kaldığı raporda sunulan veriler

arasındadır. Ayrıca, ekonomik şiddetin de erkekler tarafından yoğun bir şekilde uygulandığı raporda belirtilmiştir. Ekonomik şiddet uygulanma biçimlerinin; kumar ve içki için kadının cüzdanından sürekli para çalma, cüzdanda para bulamadığında şiddet uygulama, okula gitmesine engel olma, çalışmaya zorlama, maaşına el koyma, çok az miktar parayla kadından evin giderlerini ve çocukların ihtiyaçlarını karşılamasını bekleme olduğu ifade edilmektedir (Mor Çatı Bülten 2015: 2, 4, 9 <http://www.morcati.org.tr/>, 23 Mayıs 2016'da erişildi).

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma Merkezi'nde 5 şiddet mağduru kadınla yüz yüze (odak grup, yarı yapılandırılmış) görüşülerek gerçekleştirilen bir araştırmanın bulgularında ise; kadınların, şiddeti fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik tüm boyutlarıyla yaşamış oldukları ve ortalama 7,5 yıl şiddet gördükleri ortaya çıkmıştır. 4 kadının yalnızca eşinden şiddet gördüğü; 1 kadının ise hem eşinden hem de eşinin ailesinden (kayınpeder, kayınvalide, elti) şiddet gördüğü ve kadınların dördünün hamilelik dönemlerinde, 1 tanesinin evliliğinin ilk yılında şiddet görmeye başladığı araştırmanın bulgularındadır (Yıldız, Bal ve Binbir 2015: 149).

Türkiye'de gerçekleştirilen ve kadına yönelik şiddetin boyutlarını ortaya koymayı hedeflemiş araştırmaların bulguları konuya dair kuramsal bir çerçeve çizmeyi mümkün kılmakta ve kadınların, şiddete; aile içerisinde, sosyal alanlarda, kamusal alanda ve hatta sanal ortamlarda bile maruz kalabileceğine dikkat çekmektedir. Bu bölümde incelenen araştırma bulguları değerlendirildiğinde, kadına yönelik şiddetin; yalnızca evli, eğitimsiz, köyde yaşayan ya da çalışmayan ve geliri olmayan kadınların yaşadığı bir problem olmadığı sonucuna ulaşmak mümkün olmaktadır. Yapılan araştırmalar, her kesimden kadının; yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, gelir düzeyi ya da mesleği fark etmeksizin şiddete maruz kalmakta olduğunu göstermektedir. Eş şiddetinin Türkiye'de yaygınlığı göze çarpmakta; ayrıca, erken yaşta yapılan evliliklerin, kadının gelir getirecek bir işte çalışmamasının ve hane içi yoksulluğun kadının gördüğü şiddetin yoğunluğunu artırabileceği bu bölümde ortaya konan bazı araştırma bulgularında görülmektedir. Kadına yönelik şiddetin faillerinin kadının eşi, eşinin ailesi, kendi ailesi, duygusal ilişki yaşamakta olduğu erkek, iş arkadaşı, patronu, komşusu ve hatta hiç tanımadığı yabancı biri de olabileceğini de araştırma

bulgularından yola çıkarak ifade etmek mümkündür. Bazı araştırmaların, şiddet döngüsü ile ilgili bulgular ortaya koyması, çocukluğunda annesinin şiddet gördüğüne tanık olan kadınların benzeri biçimlerde kendi kurdukları aile ortamında şiddete maruz kaldıkları varsayımının kadına yönelik şiddet kavramsallaştırmasına dâhil edilebileceğine de dikkat çekmektedir.

1.3.1.3.2. Kadına Yönelik şiddetin Boyutları ile İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar

Avustralya'nın büyük bir şehrinin hastanesinde 505 katılımcı ile partner şiddetini ortaya koyan bir araştırmada; fiziksel, cinsel ve duygusal şiddeti tanımlayan ve 74 maddeden oluşan bir anket hazırlanmış, bu anket hastanede çalışan hemşirelere uygulanmıştır. Bulgular incelendiğinde; duygusal ilişki yaşayan kadınların %42'sinin şiddete maruz kaldığı, şiddete maruz kalan kadınların %87,3'ünün yalnızca bir kez şiddet içeren ilişki yaşadığı ve bu kadınların %41,8'inin şiddete eşlerinden maruz kaldığı ve kadınların % 42,6'sının bunu bir önceki yıl yaşadığı görölmektedir (Hegarty, Sheehan ve Schonfeld 1999: 405, 406).

Chicago'nun 4 kadın sığınma evinde bulunan 57 kadınla yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla veri toplayan bir araştırmanın bulguları incelendiğinde; kadınların şiddete maruz kaldığı erkeklerin çoğunun (%77) birlikte yaşadığı erkekler olduğu görölmektedir. Kadınların çoğunun fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kaldığı ve bunu sıklıkla yaşadıkları da araştırmanın bulguları arasındadır (Rieger ve diğerleri 1999: 12, 16 <https://greatcities.uic.edu/wp-content/uploads/2014/04/GCP-99-1-RIGER-OBSTACLES.pdf>, 17 Mart 2016'da erişildi.)

Başka bir araştırma, Amerika'da 1985 yılında gerçekteşirilmiş Amerikan Ailelerinde Fiziksel şiddet Araştırması verilerini kullanarak şiddetin ekonomik arka planına dair analiz yapmıştır. Yapılan analiz sonucu ulaşılan sonuçlara bakıldığında; genç çiftlerin daha fazla aile içi şiddet deneyimine sahip olduğu ve kadınların eşitsiz güç ilişkileri söz konusu olduğunda daha fazla şiddete maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca,

araştırma, kısmen, ekonomik kaynakları daha az olanların güç kazanmak için daha fazla şiddet uygulayacağını da ortaya koymaktadır (Lambert ve Firestone 2000: 62, 63).

Papua Yeni Gine’de ülkenin dört ilinde yaşamakta olan 415 kadın katılımcı ile gerçekleştirilen, nitel ve nicel yöntemi bir arada kullanan araştırmanın verileri incelendiğinde; kadınların %58’inin fiziksel ve/veya duygusal şiddete, %47’sinin ekonomik şiddete, %44’ünün cinsel şiddete ve %38’inin ise sosyal izolasyona maruz kaldığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, tüm şiddet tiplerine maruz kalan kadınların yaşça daha büyük olduğu da araştırmanın bulgularındandır. Bu durum, araştırmacılar tarafından; uzun dönemli ilişkilerde kadınların daha yüksek şiddet riski altında bulunabileceği şeklinde yorumlanmıştır (Lewis, Maruia ve Walker 2008: 194).

Brezilya’nın 5 farklı bölgesinde 16 yaş üstü 1800 katılımcı ile yürütülmüş araştırmada ortaya çıkan bulgular incelendiğinde ise; her 10 kadından 6’sının aile içi şiddete uğrayan bir kadın tanıdığı görülmektedir. Bu bulgu, kadına yönelik şiddetin boyutlarını da gözler önüne sermektedir. Anket yöntemi kullanarak yürütülen nicel araştırmanın diğer bulguları incelendiğinde; katılımcıların %80’inin aile içi şiddeti fiziksel şiddet olarak tanımladığı, katılımcıların %27’sinin ciddi anlamda şiddet gördüğü ve kadınların %50’sinin bunu kültürel bir sorun olarak tanımladığı görülmektedir (Avon Institute 2011: 9, 11, 15, 17 www.institutoavon.org.br, 14 Şubat 2016’da erişildi).

Chicago’da 20 aile içi şiddete maruz kalmış kadın katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla veri toplanmış bir araştırmanın ise kadına yönelik şiddetin sürecine dair bulguları bulunmaktadır. Bulgular incelendiğinde; kadınların %35’inin devam eden ilişkileri içerisinde 1-3 yıldır, %30’unun 7-9 yıldır, %30’unun 4-6 yıldır ve %5’inin ise 10 yıldan fazla bir süredir şiddete maruz kalmakta olduğu anlaşılmaktadır. %60’ının hem psikolojik hem de ekonomik şiddet, %40’ının ise yalnızca psikolojik şiddete maruz kaldığı araştırmanın bulguları arasındadır (Crump 2012: 112, 113).

Filipinlerin en büyük ikinci şehrinde 19 evli kadın katılımcı ile derinlemesine mülakatlar yapılarak gerçekleştirilmiş nitel araştırmanın bulgularında da kadına yönelik aile içi şiddetin boyutlarına yer verilmiştir. Araştırma bulgularına göre; kadınların tümü evlilikleri dâhilinde şiddete maruz kalmış ve 14 kadın yakın dönemde şiddete maruz kalmıştır (Fehring ve Hindin 2014: 481).

Kanada’da, kadına yönelik yaşam boyu şiddeti ortaya çıkarmak için, 3 yıl önce şiddet uygulayan partnerlerinden ayrılmış 309 kadın ile yapılandırılmış görüşme tekniği ile veri toplayan nitel araştırmada ise şiddete maruz kalma ve yaşam boyu şiddet ağırlığına göre kadınlar dört farklı gruba ayrılmıştır. “*Partner şiddeti yoğun grup*” olarak tanımlanan grup; şiddete maruz kalma oranının yoğun olduğu 87 kadından oluşmakta ve bu gruptaki kadınların birçoğunun az miktarda çocuk istismarı deneyimi bulunmaktadır. Yetişkinlik dönemlerinde %22’si cinsel saldırı deneyimi yaşamıştır (rızaları dışında cinsel ilişki, çoğunlukla son partnerleri değil). Bu kadınların, şiddet uygulayan partnerleri ile yaklaşık 9 yıl geçirdiği belirtilmektedir. “*Çocuk istismarı ve aile içi şiddet*” grubunda yer alan kadınlar ise örneklemdaki en genç kadınlardır ve bu kadınlar, çocukluk dönemlerinde duygusal, cinsel ve düşük seviyede fiziksel şiddet görmüşlerdir ve bu durumun ortalama süresi 7,6 yıl olarak belirlenmiştir. 16 tanesi yetişkinlik döneminde cinsel saldırıya uğramıştır. Bu gruptaki kadınların şiddet uygulayan bir partneri olmuştur fakat ilişki süresi uzundur (neredeyse 11 yıl). Fiziksel ve fiziksel olmayan şiddet ortalama seviyeleri partner şiddeti yoğun gruptan fazladır. “*Tüm şiddet biçimleri*” olarak adlandırılan kadınların, diğer gruplarla kıyaslandığında, ağır derecede duygusal ve cinsel çocuk istismarı deneyimi bulunmaktadır ve bu gruptaki kadınların %55’i yetişkinlik döneminde cinsel saldırıya uğramıştır. En son partneri ile şiddet deneyimi ortalama oranları diğer gruplara göre düşüktür. Şiddet süreci de ortalama 5 yıl olarak belirlenmiştir. Bu gruptaki kadınlar, ortalama üçün üstünde şiddet uygulayan partnere sahip olmuştur. “*Tüm şiddet biçimleri aşırı grup*” olarak tanımlanan kadınlarda ise çocuk istismarının farklı biçimleri yoğundur ve bu kadınların %60’ı yetişkinlik döneminde cinsel saldırıya uğramıştır. Partner şiddeti açısından en yüksek orana sahip gruptur (Davies ve diğerleri 2015: 39, 40).

Azerbaycan, Moldova, Ukrayna, Kırgızistan ve Tacikistan olmak üzere 5 ülkenin 2005-2012 arasında yapılmış nüfus ve sağlık anketlerini inceleyerek bulgular koyan bir çalışma incelendiğinde ise, Moldova, Kırgızistan ve Tacikistan'da %13 ve %17 gibi son on iki ayda yaşanan fiziksel şiddet tespit edilse de bu oran Ukrayna ve Azerbaycan'da iki katı olduğu görülmektedir. Çalışmada, ayrıca aile gelirinin düşük olmasının şiddeti yükselten bir faktör olduğu ve eş eğitim düzeyinin şiddeti düşürdüğü tek ülke Ukrayna olduğu ortaya konmuştur. Beş ülkenin tümünde de erkeklerin sarhoşluk derecesine kadar içki içtiği durumlarda kadınların şiddete maruz kalma olasılığının arttığı, Kırgızistan'da, eşinden fazla geliri olan kadınların herhangi bir eş şiddetine artan şekilde maruz kalmakta olduğu ve Ukrayna'da da durumun fiziksel şiddet için aynı olduğu da belirtilmiştir (Ismayilova 2015: 17, 20).

Birleşmiş Milletlerin 2015'te yayınladığı kadına yönelik şiddetle ilgili raporu incelendiğinde; dünya genelinde kadınların %35'i, eşleri/birlikte yaşadıkları kişi veya yabancı birinden fiziksel ve/veya cinsel şiddet görmekte olduğu ve aile içi cinayetlerin üçte ikisinin kurbanları kadın olduğu bulguları dikkat çekmektedir. Rapor, gelişmekte olan ülkelerin yarısında hayat boyu süren fiziksel ve/veya cinsel şiddet oranı en az %30 olduğunu ve bu oranın Okyanusya bölgesinde bazı ülkelerde %60'a ulaştığını ortaya koymuş; hayat boyu psikolojik şiddetin Latin Amerika, Karayipler ve gelişmiş ülkelerde %40'lara vardığını belirtmiştir. Ayrıca, raporda, Eşini dövmeyi kabul etme oranlarının Afrika, Asya ve Okyanusya'da daha yüksek olduğunu ifade edilmiştir (Violence Against Women Key Findings 2015: 1,2 http://unstats.un.org/unsd/gender/downloads/Ch6_VaW_info.pdf, 06 Mart 2016'da erişildi.)

Tanzanya'nın iki ayrı bölgesinde (DSM ve Mbeya) katılımcılara anket uygulanarak gerçekleştirilmiş bir araştırmada, araştırma esnasında partneri olan DSM bölgesindeki kadınların neredeyse %40'ının ve Mbeya bölgesindeki kadınların %55,6'sının fiziksel ve cinsel şiddet deneyimi yaşadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, bu kadınların %20,8 (DSM) ve %31'inin (Mbeya) bunu geçen yıl yaşadığı araştırma bulgularındandır. Göze çarpan başka bir bulgu ise para kazanan kadınların, kazanmayanlara göre şiddete maruz kalma riskinin 1,45 kat daha fazla olduğudur (Vyas ve diğerleri 2015: 310).

Diğer ülkelerde yapılmış araştırma bulguları incelendiğinde; öncelikle, kadına yönelik şiddetin küresel ölçekte bir toplumsal problem ve mücadele alanı olduğu anlaşılmaktadır. Dünyanın her yerinde kadınların, şiddete maruz kalmakta olduğu ve kadına yönelik şiddetin faillerinin çoğu kez kadının yakın duygusal ilişki yaşamakta olduğu partneri olduğu bu bölümde incelenen araştırmaların önemli bir bölümünün bulgularında yer almaktadır. Türkiye dışında başka ülkelerde konunun “Intimate Partner Violence” olarak adlandırılması ve kadına yönelik şiddet araştırmalarının çoğunlukla bu kavramsallaştırma ile yürütülmesi, kadına yönelik şiddetin diğer ülkelerde partner şiddetinin yaygınlığı ile ilişkili görünmektedir. Ayrıca, kavramlarla ilgili göze çarpan başka bir nokta da; kadına yönelik şiddet türlerinde Türkiye ve diğer birçok dünya ülkesi arasında şiddet türlerini adlandırma ile ilgilidir. Diğer ülkelerde yapılan araştırmalarda, kadına yönelik şiddetin türleri; ekonomik, fiziksel, cinsel ve psikolojik “istismar” olarak adlandırılmaktadır. Türkiye’de yapılan araştırmalarda ise tüm şiddet türleri sıklıkla “şiddet” olarak adlandırılmaktadır. Kavram adları konusunda farklılık olsa da, bu bölümde incelenen araştırma bulguları; kadına yönelik şiddetin dünya genelinde farklı tezahürleri ile yaygın yaşanmakta olan bir sorun olduğuna dikkat çekmektedir.

1.3.1.4. Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları

Bu bölümde, kadına yönelik şiddetin, özellikle kadın yaşamına verdiği zararı ortaya koyan araştırmalara değinilecektir.

1.3.1.4.1. Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları ile İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Manisa’da anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen ve aile içi şiddetle depresif belirti arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik bir nicel araştırmanın sonucunda, aile içi şiddetin kadınlarda depresif belirti sıklığını etkileyen önemli bir değişken olduğu saptanmıştır (Cengiz Özyurt ve Devenci 2010: 6).

Sığınma evinde bir grup şiddet mağduru kadının deneyimlerini ortaya koymaya yönelik bir nitel araştırmada, şiddet mağduru kadınların sağlık durumlarına ilişkin bulgular göze çarpmaktadır. Tüm kadınların bel ve baş ağrısı çektiği, ruhsal bozukluk belirtileri gösterdiği, bazılarının depresyon tedavisi gördüğü, bir kadının kulağında şiddete bağlı tam işitme kaybı olduğu ve bazılarının intihar girişiminde bulunduğu belirtilmektedir (Erdoğan, Aktaş ve Bayram 2009: 814).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün gerçekleştirdiği aile içi şiddet araştırmasının bulgularında da kadına yönelik şiddetin sonuçlarına dair bulgular bulunmaktadır. Bu araştırmaya göre; Türkiye genelinde fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan kadınların dörtte biri şiddet sonucunda yaralandığı, kadınların yarısından fazlasının bir defadan fazla yaralandığı ve gebelik döneminde fiziksel şiddet görme oranının %8 olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan her üç kadından birinin hayatlarının herhangi bir döneminde intihar etmeyi düşündüğü de araştırma sonucu ulaşılan bulgular arasındadır (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor 2014: 22-23 http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf, 20 Şubat 2016'da erişildi).

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2015 raporunda kadına yönelik şiddetin en korkunç sonucu olan kadın cinayetlerine ilişkin veriler bulunmaktadır. Veri toplama aracı olarak basın ve platforma başvuran ailelerin kullanılarak hazırlanan raporda 2015 yılı içerisinde 303 kadının öldürüldüğü belirtilmektedir. Cinayete kurban giden kadınların yarısının çocuklu olduğu, %43'ünün evli olduğu ve büyük bir kısmının; eşi, erkek arkadaşı, nişanlısı veya ayrıldığı erkek arkadaşı tarafından öldürüldüğü ifade edilmektedir. Ayrıca, cinayet sebeplerinde birinci sırada kadının kendi verdiği ekonomik, bedensel ya da sosyal bir karar yer almaktadır (<https://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/2551/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2015-yili-raporu> 06 Ağustos 2016'da erişildi).

BBC Türkçe adlı internet sitesinde, 11.07.15'te yayınlanan, İlhan Taşçı'nın "Kadın Cinayetleri: Görmeli mi Susmalı mı?" adlı makalede ise; Türkiye'de 2008 ve 2015 yılının ilk yarısı arasında toplam 1331 kadının cinayete kurban giderek yaşamını

yitirdiği belirtilmiştir (http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150711_kadin_cinayet_ilhan 06 Ağustos 2016'da erişildi).

Türkiye'de yapılan araştırmalar, kadına yönelik şiddetin, kadınların fiziksel ve ruhsal sağlığına zarar verdiğini göstermektedir. Özellikle ruh sağlığı bozulması sonucu şiddete maruz kalan kadınların, intihar girişiminde bulunmaları ya da intiharı düşünmeleri şiddetin kadın yaşamı üzerindeki olumsuz etkisine dikkat çekmektedir. Ayrıca, kadın cinayetleri ile ilgili ortaya konan rakamlar, kadına yönelik şiddetin en vahim sonucunun kadının yaşamını yitirmesi gerçeği olduğunu işaret etmektedir. Türkiye'de kadınların, maruz kaldıkları şiddet sonucu her türlü fiziksel ve ruhsal yaralanma yaşama; hatta öldürülme ihtimali, kadına yönelik şiddet sorununun vahametini gözler önüne sermektedir.

1.3.1.4.2. Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları ile İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar

Amerika'nın Chicago eyaletinde, 4 farklı sığınma evinden, aile içi şiddet mağduru 57 kadından, yarı-yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla veri toplanarak gerçekleştirilen bir araştırma kadına yönelik şiddetin sonuçlarını ortaya koyan bulgular sunmaktadır. Araştırma bulgularında kadınların maruz kaldığı şiddetin; kadınların eğitim ve istihdam olanaklarını altüst ettiği belirtilmiştir. Şiddetin; kadınlarda uzun dönem fiziksel ve ruhsal sorunlara neden olduğu, yaklaşık üçte birinin çocuklarında ciddi problemlere yol açtığı araştırma bulgularında ortaya konmuştur. Ayrıca, kadınların üçte birinden fazlasının; evlerinde çalışan bir telefon bulunmadığı, çocuklarına bakacak kimsesi olmadığı ve tüm bunları karşılayacak parası olmadığı için iş bulamadığı ve çalışmadığı da maruz kaldıkları şiddetin kadınlara verdiği zarar olarak bulgularda ifade edilmiştir (Rieger ve diğerleri 1999: 19 <https://greatcities.uic.edu/wp-content/uploads/2014/04/GCP-991RIGER-OBSTACLES.pdf>, 17 Mart 2016'da erişildi).

Avustralya'da aile içi şiddet mağduru kadınlarla yapılmış, nicel ve nitel yöntemlerin kullanıldığı ve şiddetin etkilerini anlamaya yönelik bir araştırmanın bulgularına göre, kadına yönelik şiddetin kısa ve uzun vadede fiziksel, cinsel ve ruhsal

sağlık üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Sürmekte olan psikolojik problemler, depresyon, travma sonrası stres, yeme bozuklukları, obsesif kompulsif hastalığı, açık alan fobisi, uzun dönem fiziksel hasar ve uzun dönem cinsel hasar aile içi kadına yönelik şiddetin kadın yaşamına verdiği zarar olarak tanımlanmıştır. Şiddet mağduru kadınların kurtulduktan sonra yaşadığı ekonomik problemlere (istihdam ve ekonomik bağımsızlık, istihdam ya da eğitimde yaşanan değişiklikler, güvenli yaşam alanı sorunu) de dikkat çeken araştırma, şiddetin etkilerinin kurtulduktan sonra da kadın yaşamında devam ettiğini ispatlamaktadır. Ayrıca şiddet, yalnızca kadına değil çocuklara da zarar vermektedir. Annesi şiddete maruz kalan çocuklarda; düşük sosyal beceriler, stres, anksiyete, alkol ve uyuşturucu problemleri, saldırganlıkta artış, dikkatin kolay dağılması rahatsızlığı, okul performansında düşüklük, düşük kendine güven, fiziksel gelişim geriliği ilişkinin görülmüştür. Bu problemlerin ilişki sonrası oranlarında gözle görülür azalma meydana gelmesi, şiddetin çocuklar üzerindeki etkilerini kanıtlamaktadır (Evans 2007: 13-16, 24-29, 35).

Çoklu örnek olay incelemesi metodu kullanılan, Amerika'da 45 yaş üstü 4 profesyonel kadın katılımcı ile ve arka plan bilgi olarak kadınların sığınma evlerindeki avukatlarıyla görüşme yapılarak katılımcıların deneyimleri ile ilgili bilgi toplayan bir araştırma, aile içi şiddetin kadınların kariyer gelişimine nasıl engel olduğunu gösteren bulgular ortaya koymuştur. Bulgulara göre kadınların kariyer gelişimi farklı şekillerde yaşadıkları şiddet nedeniyle kesintiye uğramıştır. Katılımcı kadınların kariyer gelişimine, maruz kaldıkları şiddetin verdiği zararlardan biri "*kadınların iş arama ve kariyer planlarının sabote edilmesi*" olarak adlandırılmıştır. Kadınlar, partnerlerinin duygusal dengesizlikleri, talepleri, şiddet patlamaları ve diğer istismar biçimleriyle baş edebilmek ve ayakta durabilmek için enerjilerinin büyük bir kısmını tüketmiştir. Şiddet ortamı, kadınların iş fırsatlarını algılama ya da peşinden gitme olanağına engel olmuştur. Kadınlar iş aradığında partnerleri, değişik taktikler kullanarak buna engel olmuştur. Ayrıca, partnerleri, ilgi alanlarını keşfetmelerine engel olmuş, kariyer teşebbüslerini baltalamış; ortak iş yapma sözlerinden dönmüş ve kadınların iş-aile yaşamı dengesi kurabilmesine destek olmamıştır. Şiddet, kadınların; güçlü bir istihdam geçmişi, referans ve güvenilirlik oluşturmasını neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Zaman içerisinde, kadınlar iş aramak ve kariyer planı yapmak konusunda endişe ve

korku hissetmeye başlamıştır çünkü özgeçmişleri istikrardan yoksundur. Özgeçmişleri, daha çok özel hayatlarında yaşadıkları problemler nedeniyle bıraktıkları birçok işle doludur. Ayrıca kadınlar, iş buldukları zaman, patronlarının yaşadıkları şiddetten haberdar olabileceğinden korkmaktadır ve bu yüzden iş başvurularını, kariyer planlarını aksatmışlardır. Kadınların maruz kaldığı şiddet nedeniyle iş yaşamlarını olumsuz etkileyen bir diğer durum ise araştırma bulgularında “*çalışma faaliyetine engel olma*” olarak tanımlanmıştır. Partnerleri, kadınların çalışmasına engel olmak için; araba anahtarlarını ya da arabalarını almış, onlara kendi hafif yaralanmaları ya da sıkıntıları gibi nedenlerle istismarda bulunmuş ve kadınları iş yerinde taciz ve tehdit etmiştir. Ayrıca, kadınları küçük düşürerek ve aşağılayarak iş performansını etkilemişlerdir. Onlara sürekli beceriksiz olduklarını söyleyerek kadınların kendilerinden şüphe etmesine neden olmuşlardır. Kadınlar, partnerlerinin moral bozma teknikleri nedeniyle kendi başarısızlıkları konusunda ikna olmuş ve iş konusunda kendilerinden emin, hızlı karar verebilme yetenekleri engellenmiştir. “*Kısıtlı kariyer fırsatları*” olarak tanımlanan durum ise kadınların tümünün iş-aile yaşamı dengesi kurmada zorluk yaşadığı bulgusudur. Partnerlerin tümü, kadınların annelik rolünün her zaman işten önce gelmesini beklemiştir. Çocuk bakımında hiçbir sorumluluk kabul etmeyerek kadınların tam zamanlı anne olmak için işi bırakması gerektiği baskısını hissettirmişlerdir. Özellikle kadınlar, iş yerinde daha fazla zaman geçirmeleri ya da işle ilgili bir etkinliğe katılmaları gerektiğinde daha yoğun istismara maruz kaldıklarını, sadakatsiz olmakla suçlandıklarını belirtmişlerdir. Bu yüzden çoğu zaman, işten fedakârlık yaparak terfi fırsatlarını kaçırmışlardır. Kadınların, maruz kaldıkları şiddet nedeniyle, kariyer gelişimi ile ilgili yaşadıkları başka bir olumsuz durum “*zarar gören profesyonel kimlik ve kendine güven*”dir. Tüm kadınlar, kendine güven ve öz-yeterlik duygularının zarar gördüğünü belirtmiştir. Uğradıkları hakaret ve şiddet sonucu her biri meslek sahibi olmasına rağmen profesyonel görünüşlerini korumak için büyük bir savaş vermişlerdir. Gördükleri şiddet nedeniyle, kadınlar iş dünyasına hiçbir katkıda bulunabilecek hiçbir şeyleri kalmadığını düşünmeye başlamışlardır. İş konusunda etkin karar verebilme yetenekleri de zaman içerisinde özgüven azalmasıyla birlikte azalmıştır ve karar vermekten kaçmaya başlamışlardır. Araştırma bulgularında “*baltalanan mesleki yeterlilik ve itibar*” olarak adlandırılan durum ise, partnerlerin; kadınları toplum içinde aşağılayarak kadınların itibarını zedelemiş ve başkalarının kadınlarla ilgili düşüncelerini

değiştirmiş olmasıyla ilişkilidir. İçkili halde, insanların önünde kadınların hakkında yalanlar söyleyerek onları rezil etmiştir. Bu erkeklerin birçoğu, toplum içinde itibar sahibi ve pozitif imajı olan erkeklerdir. Hatta bir tanesi, çocuğunun okulunda en iyi baba ödülü almıştır. Bu durum, kadınların şiddete uğradığını paylaşması halinde kimsenin ona inanmayacağı hissine kapılmasına yol açmaktadır. Yıllar boyu şiddet görmek, kadınların kariyerini korumak ve ilerlemek yetkinliğini önemli ölçüde azaltmış ve bu durum araştırma bulgularında, “*sabote edilen kariyer ve ilerleme*” olarak adlandırılmıştır. Tüm bu sürecin sonunda kadınlar, kariyer yaşamlarında “*yaş ayrımcılığı ve yaşam evresi*” nedeniyle sıkıntı yaşamıştır. Kadınların yaşları 45-55 arasındadır ve yetişkinlik dönemlerini şiddet ortamında geçirmiştir. Yıllar sonra iş yaşamına döndüklerinde işverenlerin yaş ayrımcılığı ve kendilerinin fiziksel sınırlılıkları yaşadıkları zorluklar olmuştur. Araştırma, kadınların şiddetten kurtulduktan sonra yaşadıkları diğer problemlere ilişkin veriler de ortaya koymaktadır. Kadınların yaşadıkları fiziksel problemler; kırılmış dişler, kafaya alınan darbeler sonucu hafıza problemleridir. Ruhsal problemler; post travmatik stres bozukluğu ve paranoya olarak ifade edilmiştir. Kadınların, maruz kaldığı şiddetin etkisiyle kendine güven kaybı, başkalarına güvenememe problemi, kendini soyutlama, utanç, suçluluk ve aşağılık duygusu gibi duygusal problemler yaşadığı da bulgularda belirtilmiştir. Ayrıca, birikimin olmayışı, sağlık güvencesi ya da emeklilikten yoksun olma, bir sürü borçla kurtulma gibi nedenlerle parasal problemler yaşadıkları da araştırma bulgularında ortaya konmuştur (Lantrip ve diğerleri 2015: 7-10, 10-12).

Dünya Sağlık Örgütü’nün 06.08.2016 tarihinde yayınladığı “Kadına Yönelik Şiddet Raporu”nda kadına yönelik partner şiddetinin ve cinsel şiddetin; uzun ve kısa vadede ciddi fiziksel, zihinsel ve cinsel problemlere yol açtığı ifade edilmektedir. Bu etkilerin yalnızca kadınlar üzerinde değil, çocukları üzerinde de oluşabileceği belirtilen rapor, kadına yönelik şiddetin sosyal ve ekonomik kayıplara neden olacağını vurgulamaktadır. Ayrıca rapor, kadına yönelik şiddetin neden olabileceği sağlık sorunlarına dikkat çekmektedir. Rapora göre; kadına yönelik şiddetin, cinayet ve intihar gibi ölümcül sonuçları olabilmektedir. Kadına yönelik şiddet, yaralanmalara sebep olmaktadır. Partner şiddetine maruz kalan kadınların %42’si yaralanmaktadır. Cinsel şiddet ve partner şiddeti; istenmeyen hamileliklere, düşüklere, jinekolojik rahatsızlıklara

ve HIV virüsü gibi cinsel yoldan bulaşan virüslere neden olabilmektedir. Hamilelikte maruz kalınan partner şiddeti; düşüklerin, ölü doğumların, erken doğumların ve doğum kilosu düşük bebeklerin riskini artırmaktadır. Kadına yönelik şiddet; depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, uyuma güçlükleri, yeme bozuklukları, duygusal sıkıntı ve intihar girişimlerine neden olmaktadır. Kadına yönelik şiddetin fiziksel sağlığa etkileri; baş ağrısı, boyun ağrısı, karın ağrısı, sindirim sistemi ile ilgili rahatsızlıklar, hareket etmede sıkıntılar ve genel sağlık durumunun kötü olması şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Özellikle çocukluk döneminde maruz kalınan cinsel şiddet; aşırı sigara kullanımı, alkol ve madde bağımlılığı ve sonraki dönemde cinsel bozukluklara yol açabilmektedir. Kadınlar şiddete maruz kalmaları nedeniyle; toplumdan kendilerini soyutlayabilir, çalışamayabilir, işini kaybedebilir, gündelik aktivitelerini yerine getiremeyebilir, kendilerine ve çocuklarına bakamayabilirler. Aile içi şiddete tanık olarak büyüyen çocukların duygusal ve davranışsal bozuklukları olabilmektedir. Bu çocuklar, ileriki yaşamlarında şiddete maruz kalabilir ya da şiddetin faili olabilirler. Kadına yönelik şiddetin; çocuk ve bebek ölümleri ve çocuk hastalıklarının yüksek oranlarıyla ilgisi olduğu düşünülmektedir (World Health Organization Violence Against Women, 2016: 3,4 <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/>, 06 Ağustos 2016'da erişildi).

Bu bölümde incelenen araştırma bulguları, kadına yönelik şiddetin; yalnızca kadın yaşamı üzerinde değil, çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerine de dikkat çekmektedir. Dolayısıyla kadına yönelik şiddet, yalnızca kadın yaşamını değil; gelecek nesilleri de tehdit eden ve bu nedenle toplum sağlığı üzerinde tehdit oluşturan bir sorundur. Kadınların maruz kaldığı şiddetin, uzun vadede de fiziksel, ruhsal, duygusal ve finansal olumsuzluklara neden olduğu araştırma bulgularında görülmektedir. Kadın yaşamının gördüğü her türlü zararın, sahip olduğu çocuğa ve çocukta oluşabilecek ruhsal ve duygusal hasarın ileriki hayatında kendi kuracağı aile ve sahip olacağı çocuklara da yansıtılabileceği ihtimali; kadına yönelik şiddetin, toplumda neden olabileceği zincirleme hasarın tehlikesini akla getirmektedir.

1.3.1.5. Kadına Yönelik Şiddetin Türleri

1.3.1.5.1. Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet

Kadına fiziksel zarar vermeyi amaçlayan vurma, tokat atma, itme, kol bükme, herhangi bir aletle yaralama, sağlıksız koşullarda yaşamaya zorlama gibi birçok hareketi içine alan ve öldürmeye kadar uzanan geniş kapsamlı şiddet türü kadına yönelik fiziksel şiddet olarak tanımlanmaktadır (Karal ve Aydemir 2012: 22).

Başka bir kaynak, kadına yönelik fiziksel şiddeti; yumruk atma, tekmeleme, yaralama ya da gerek duyduğu halde tıbbi destek görmeyi engelleme olarak tanımlamıştır (Uluocak ve diğerleri 2014: 6).

Kadın Dayanışma Merkezi ise fiziksel şiddeti tanımlarken; tükürmek, itip kakmak, saçını çekmek, tekmelemek, kesici ve vurucu aletlerle ya da yakıcı maddelerle kadının bedenine zarar vermek, kadını sağlıksız koşullarda yaşamaya zorlamak, sağlık hizmetlerinden yararlanmasına engel olarak bedensel zarara uğratmak gibi eylemlerin en yaygın fiziksel şiddet biçimleri olduğunu belirtmiştir (Erseçen ve Tosun 2015: 17).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü 2014 Kadına Yönelik Şiddet Araştırması Özet Raporu'nda ise fiziksel şiddet orta ve ağır derece olmak üzere iki kategoride tanımlanmıştır. Orta derecede fiziksel şiddet tokat atma, bir şey fırlatma, itme, tartaklama ve saç çekme davranışları olarak belirtilmiştir. Ağır derecede fiziksel şiddet; yumrukla ya da bir cisimle vurma, tekmeleme, sürüklenme, dövme, boğazını sıkma, bir yerini yakma, bıçak veya silah gibi aletlerle tehdit etme ya da bunları kullanma eylemleri olarak tanımlanmıştır (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor 2014: 7 http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf, 20 Şubat 2016'da erişildi).

1.3.1.5.2. Kadına Yönelik Cinsel Şiddet

Kadına yönelik cinsel şiddet, cinsel hedefli olsun ya da olmasın, kadına istemi dışında yöneltilen her türlü cinsel içerikli söz veya davranış cinsel şiddet diye adlandırılmaktadır (Karal ve Aydemir 2012: 23).

Cinsel şiddet olarak tanımlanabilecek eylemler; taciz, tecavüz, istemediği halde cinsel ilişkiye girmek, kadınlığın aşağılanması, istemediği biriyle evlenmeye zorlamak, cinsel yönden kırıcı ve güven sarsıcı davranışlarda bulunmak, çocuk doğurmaya zorlamak, sarkıntılık etmek, laf atmak, cinsel içerikli mektup ya da mesaj göndermek, giyim tarzının açıklığı ya da kapalılığı ile ilgili kadına baskı yapmak olarak listelenmiştir (Uluocak ve diğerleri 2014: 6).

Cinsel şiddet eylemleri içerisinde kadını istemediği yerde, istemediği zamanda ve istemediği biçimde cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel taciz, ensest, çocuk doğurmaya ya da doğuramaya zorlamak, kürtaja zorlamak, fuhuşa zorlamak, cinsel organlarına zarar vermek en yaygın görülenleridir (Erseçen ve Tosun 2014: 17).

Bazı kaynaklar, cinsel şiddet tanımına, kız çocukların doğmadan ya da doğduktan sonra öldürülmeleri, erken evlendirilmeleri, kadın sünneti, erken gebeliklerin yaşanması ve korunmanın engellenmesi, namus bahanesiyle kadına yönelik suç işlenmesi gibi eylemlerin de eklendiğini ifade etmektedir. Ayrıca Türkiye'nin bazı bölgelerinde görülen beşik kertmesi, başlık parası, berdel, kuma, çok genç kızların çok yaşlı erkeklerle evlendirilmesi gibi uygulamaların da cinsel şiddet olarak değerlendirilebileceği belirtilmektedir (Korkut-Owen ve Owen 2008: 18).

1.3.1.5.3. Kadına Yönelik Psikolojik Şiddet

Kadına yönelik psikolojik şiddet; kadınla doğrudan iletişimi kesmek, onunla konuşmamak, surat asmak, kadının kendisini ifade etmesini engellemek, zaaflarıyla alay etmek, duygusal sömürü yapmak, imalı konuşarak yanlış anlamaya meydan vermek, kadının kendine güvenini yitirmesine neden olmak gibi davranışları içermektedir.

Ayrıca kadının sosyal hayatını katı kurallar koyarak sınırlamak, kadını sürekli eleştirmek, herkesin içinde kadını aşağılayıcı konuşmalar yapmak, kadına işe yaramaz olduğunu söylemek gibi davranışlar psikolojik şiddet olarak tanımlanmıştır (Korkut-Owen ve Owen 2008: 19).

Bazı kaynaklarda psikolojik şiddet, sözel şiddetle birlikte tanımlanmıştır. Bu tanıma göre psikolojik ve sözel şiddet; küfür, hakaret, tehdit, küçük düşürücü ve aşağılayıcı söz ve davranışlar, görüş ve davranışların küçümsenmesi/değer görmemesi, eşyalara zarar verilmesi eylemlerini içermektedir (Uluocak ve diğerleri 2014: 6).

Bazı kaynaklar ise bu şiddet türünü sözlü-duygusal-psikolojik şiddet olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu kapsama alınan davranışlar ise; aşağılama, hakaret etme, dalga geçme, karar verme hakkına engel olma, başkaları ile karşılaştırma, kişisel gelişimine engel olma, arkadaşları ile konuşma hakkını elinden alma, ekonomik veya sosyo-kültürel üstünlük belirtme olarak tanımlanmaktadır (Karal ve Aydemir 2012: 22). Kadını yaşadığı şiddetin sorumlusu olarak görmek, kadının kültürel farklılıklarını yok saymak, bastırmaya çalışmak veya bu yüzden kötü muamelede bulunmanın da yaygın görülen psikolojik şiddet eylemleri arasında olduğu ortaya konmuştur (Erseçen ve Tosun 2014: 17).

1.3.1.5.4. Kadına Yönelik Sosyal Şiddet

İlk kez 2009 yılında Ankara 8. Aile Mahkemesinde alınan kararda bir hukuk terminolojisi olarak kullanılan sosyal şiddet, kadının sosyal hayatın içerisinde özgür, işlevsel, etkin birer birey olmasına engel teşkil edecek tüm eylem biçimlerini kapsamaktadır. Kadının çevresi tarafından dışarıya çıkmasının yasaklanması, kadına ev içerisinde oldukça fazlaca sorumluluk verilmesi, kadının kendini gerçekleştirmesine imkân tanıyacak düzenlemelerin ve çabaların yoksun oluşu kadına karşı sosyal şiddetin göstergesi olarak kabul edilmektedir (Erükçü ve Öz 2012: 518).

Bazı araştırmalarda sosyal şiddet olarak kategorize edilen eylem biçimleri; kadını başkaları önünde küçük düşürmek, başkalarının önünde kadının zaaflarıyla alay

etmek, başkalarının önünde kıskançlık göstererek kadının davranışlarını kontrol altına almak, kadının evden çıkmasına izin vermemek, sosyal ilişkilerini kısıtlamak, katı kurallar koyarak baskı altında tutmak gibi davranışlar olarak ifade edilmektedir (Korkut-Owen ve Owen 2008: 19). Bu şiddet türü içerisinde tanımlanan eylemlerin kadının sosyal ilişkilerine zarar veren ya da verme tehdidinde bulunan ve kadının sosyal konumunu zedelemeye yönelik davranışlar olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

1.3.1.5.5. Kadına Yönelik Dijital Şiddet

Kadına yönelik dijital şiddet, özellikle son dönemde yapılmış kadına yönelik şiddet araştırmalarının bazılarında ortaya çıkan bulgulardan kavramsallaştırılmıştır. Dijital şiddet, kadının rızası olmadan fotoğraf ve/veya görüntülerinin kaydedilmesi, bu fotoğraf ve/veya görüntülerin sosyal medyada paylaşılması, failin kendi uygunsuz fotoğraf ve/veya görüntülerini kadına göndermesi ve internet yoluyla kadına rahatsız edici mesajlar göndermesi gibi davranış biçimleridir (Kadın Dayanışma Vakfı Raporu 2015: 3 <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/dosyalar/Kad%C4%B1nDayan%C4%B1%C5%9Fma-Vakf%C4%B1-2015-Y%C4%B1n%C4%B1-Kad%C4%B1n-Dan%C4%B1%C5%9Fma-Merkezi-Raporu.pdf>, 20 Şubat 2016'da erişildi). Mor Çatının 2015 yılı bülteni de dijital şiddet bulgusu ortaya koymaktadır (<http://www.morcati.org.tr/>, 23 Mart 2016'da erişildi).

1.3.1.5.6. Kadına Yönelik Kültürel Şiddet

Kadınların, içinde buldukları kültürlerin normları nedeniyle maruz kaldıkları; namus cinayetleri, asit saldırıları, berdel ve kuma gibi görünümüleri olan şiddet tipi olarak tanımlanmıştır (Erseçen ve Tosun, 2015: 6). Ayrıca, eş ve aile dışında, aşiret gibi daha kalabalık akrabalık ilişkilerinde ortaya çıkan baskı ve kontrol uygulamaları, kadınların yaşam haklarının ellerinden alındığı töre cinayetleri ya da kadınların ailelerinin baskısı yüzünden evliliklerine devam etmeye mecbur kalmaları gibi durumlar da kültürel şiddet örnekleri olabilmektedir (Adaçay ve Güney 2012: 314).

1.3.1.5.7. Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet

Kadınların ekonomik anlamda ilk olarak aile içinde sömürülmeye başladığı, toplumsallaşma sürecinde eğitimden mahrum bırakıldıkları, verilenle yetinmeye alıştırıldıkları ve bu süreçle birlikte kendine güvensiz olarak yetiştirildikleri bazı kaynaklarda vurgulanmaktadır. Bunun sonucunda iş hayatından soyutlanan kadınların ev eksenli çalışmaya itildiği, emeğinin sömürüldüğü ve sosyal güvenceden yoksun kaldıkları, ekonomik şiddetin kadınların çocukluk sürecinde sahip olmaları gereken haklardan yoksun bırakılarak başladığı ifade edilmektedir (Bilican Gökkaya 2011: 104).

Kadınların maruz kaldığı ekonomik şiddet, aile içinde ve yapısal olmak üzere iki kategoride kavramsallaştırılmaktadır. Bu kavramsallaştırmaya göre, kadınların farklı ekonomik şiddet eylemlerine maruz kaldığı belirtilmiştir. “*Aile içinde maruz kalınan ekonomik şiddet*”; kadının çalışma hayatına girişinin eşi, evlat ve akrabaları tarafından engellenmesi, kadının çalışmak istemediği bir işe zorlanması, kazandığı paranın elinden alınması, aile geçiminin kadına yüklenmesi, kadının ev içinde harcadığı emeğin hiçbir maddi karşılığının olmaması, kadının miras paylaşımında hak ettiği mirastan mahrum bırakılması ve boşanma sürecinde yaşanan mal paylaşımında kadının ev içi hizmetlerinin görünmez hale getirilişi olarak tanımlanmıştır. “*Yapısal ekonomik şiddet*” olarak tanımlanan şiddet eylemleri ise, kadınların kamusal alanda maruz kaldığı davranışlardır. Kadının enformel sektöre itilmesi, sigortasız çalıştırılması, iş verilirken cinsiyet ayrımcılığına maruz kalması, eşit işe eşit ücret verilmemesi, iş yerinde taciz edilerek çalışmasının engellenmesi gibi yasalar, yönetmelikler ve genel kabul görmüş kurallar aracılığıyla uygulanan şiddet eylemlerini yapısal ekonomik şiddet olarak tanımlamıştır. Ekonomik şiddet, kadının maruz kaldığı şiddet türleri içerisinde en etkili olanı olarak tanımlanmaktadır. Bunun nedeni ise; kadının ruh ve beden sağlığını etkileyen olumsuz koşullardan kurtulabilme gücünü ekonomik bağımsızlığından alabileceği ve kadının ekonomik bağımlılığının diğer şiddet türlerine maruz kalma durumunda kadının direncini kırabileceği ihtimalidir (Eşkinat 2012: 333).

Başka bir kaynakta ekonomik şiddet kavramı içerisinde tanımlanan davranış biçimleri ise; kadın istemediği halde para yönetiminin başkaları tarafından yapılması veya

parasına el koyulması, kadının para istemek zorunda bırakılması, karşı tarafın parasına ihtiyaç duyduğunun kadına hatırlatılması ve kadının ailesinin borç ve tasarrufu hakkında bilgi alamaması gibi durumlardır. Ayrıca, kadının tasarruf yapmasına izin verilmemesi, çalışmasına izin verilmemesi, çalışmasına izin verilse bile nerede ve ne zaman çalışacağına müdahale edilmesi ve ekonomik konularda kadının fikrinin alınmaması da ekonomik şiddet kavramına dâhil edilmiştir (Uluocak ve diğerleri 2014: 6).

Kadınların iş hayatında yaşadığı ayrımcılığın onların yükselmesine ve hak ettikleri konumlara ulaşmalarına engel olduğu ve kadınların önlerine örülen bu görünmez duvarlar nedeniyle maddi kazanımlarının engellendiği, bu sürecin de ekonomik şiddet kavramı altında incelenmesi gerektiğini savunulmaktadır. Ekonomik şiddet, kadınların kendilerini geliştirmeleri, yaşama tutunabilmeleri, iş yaşamında kendilerine güvenen ve başarılı bireyler olabilmeleri yolunda önemli bir engel olarak düşünülmektedir. Ayrıca, kadınları yoksullaştırmakta ve yasal olarak tanımlanmış kadın-erkek eşitliğinin ortadan kalkmasına yol açmaktadır (Bilican Gökaya 2014: 377, 380).

Kadınlar hayatlarının hemen her döneminde ekonomik şiddete maruz kalmakta fakat örf, adet ve gelenekler, ekonomik yapı ve hukuksal yapı nedeniyle bu durumun ne yazık ki farkına varamamaktadır. Kadınların çoğu kez farkına varamadığı ekonomik şiddetin boyutlarının istatistiklerde ve araştırmalarda görülenden çok daha büyük olduğu düşünülmektedir. Yapılacak yasal düzenlemelerden önce gerekli olan, ekonomik şiddeti uygulayan bireylerin ve bu duruma maruz kalan kadınların bunun farkına varmasıdır. Ayrıca ekonomik şiddetin diğer şiddet tipleri ile ilişkisinin de incelenmesinin konuyla ilgili farkındalığı artıracığı düşünülmektedir (Adaçay ve Güney 2012: 325).

Ekonomik şiddetin failleri kadının hayatını paylaştığı eşi, duygusal ilişki yaşamakta olduğu partneri, aile üyeleri, çalışma arkadaşları ya da patronu olabilmektedir. Hatta kadın yaşadığı ekonomik ya da duygusal bir ilişkiyi bitirme sürecinde de ekonomik şiddete maruz kalabilmektedir (Adaçay ve Güney 2012: 315).

Ekonomik şiddetin faillerinin ve mağdurlarının özelliklerinin ifade edildiği bir çalışmada, ekonomik şiddeti meşrulaştırıcıların özelliklerine değinilmiştir. Kadına yönelik şiddet uygulamanın normal sayıldığı bir kültürde yetişen, düşük eğitim seviyesine sahip olanlar, çocukluk döneminde şiddete maruz kalanlar, çocukluk döneminde kadına yönelik şiddete şahit olanlar, kadının savurganlığını bahane ederek ekonomik dengeleri elinde tutma çabasında olanlar, kadının ekonomi bilgisini yetersiz görüp sadece verilen emirleri gerçekleştiren ve çocuk doğuran birey olarak algılayanlar, alkol bağımlılığı olan veya anti sosyal kişilik özellikleri bulunanlar, çok eşli olanlar ve kadınlar tarafından sadakatsizlikle suçlananlar ekonomik şiddeti meşrulaştırıcılar olarak tanımlanmıştır. Aynı çalışmada ekonomik şiddete maruz kalan kadınlarla ilgili de birtakım özellikler tanımlanmaktadır. Ekonomik şiddete maruz kalan kadınlar; kendini gerçekleştirememiş ve öz güven sahibi olamayan, gelir düzeyi düşük olan ve ekonomik açıdan bağımlı olan, evlilik sorunları yaşayan, boşanmış ya da boşanmak üzere olan, düşük eğitim seviyesine sahip olan ve ekonomik konularda bütün sorumluluğu erkeğe devreden, temel hakları konusunda bilgisiz olan kadınlardır (Ulaş 2012: 376, 377).

Ekonomik şiddetin, özellikle fiziksel ve cinsel şiddet eylemleri kadar görünür ve tanınır olmayışına ve şiddet mağduru kadınlar tarafından ikinci derecede önem teşkil etmesine dikkat çeken kaynaklarda, medya ve basın organlarında da fiziksel ve cinsel şiddetin ön plana çıktığı, dolayısıyla diğer şiddet tiplerinin görünmez hale geldiği belirtilmiştir. Hukuksal alanda da ekonomik şiddetin tüm örneklerini kapsayacak geniş bir tanımlaması olması gerektiği savunulmakta; şiddet türlerinin birbirini besleyen yapısına dikkat çekilmektedir. Ekonomik şiddetin yoksulluğun derinleşmesine yol açtığı; eğitim durumunu olumsuz etkileyerek kadınların gelişim fırsatlarının önünü kapattığı ve bu durumun da sonuçlarının cinsel sömürü ya da fiziksel şiddet gibi diğer şiddet türlerinin ortaya çıkışına zemin hazırladığı ileri sürülmektedir. Ekonomik şiddet, yarattığı dışsallığın fazla olması, diğer şiddet tipleri ile nedensellik bağının çok olması, görünmez ve sinsi olması nedenleriyle en önemli şiddet türüdür. Ekonomik şiddetin nedenleri, ortaya çıkış biçimleri, sonuçları ve diğer şiddet tipleri ile ilişkisi ortaya koyulmuş ve ekonomik şiddetin araştırmalarda ortaya çıkan oranlardan çok daha önemli boyutlarda olduğu iddia edilmiştir (Adaçay ve Güney 2012: 315, 316, 325).

Tablo 1.1: Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet

Nedenler	Ekonomik Şiddet	Sonuçları	Diğer Şiddet Türleri İle Olan İlişkisi
Toplumsal cinsiyet-örf ve adetler	Kadının çalışmasına izin vermemek	Yoksulluk	Kültürel, Psikolojik ve Fiziksel
Toplumsal cinsiyet-, sosyal düalizm, eğitim	Aileyi ilgilendiren ekonomik konulardaki kararları kadının fikrini sormadan tek başına almak	Kadının yok kabul edilmesi	Fiziksel, Psikolojik ve Kültürel
Toplumsal cinsiyet-örf ve adetler ekonomik yapı-yoksulluk, işsizlik	Kadının parasını, şahsi mallarını elinden almak	Kadının sosyoekonomik seviyesini düşürmek, kadını yoksullaştırmak	Fiziksel, Cinsel, Psikolojik, Kültürel
Toplumsal cinsiyet-, eğitim ekonomik yapı-düalizm	Kadının terfi etmesini engelleyecek kısıtlamalar getirmek (iş gezilerine, toplantılara, kurslara katılmasına engel olmak), kadının iş bulmasını kolaylaştırıcı becerileri geliştirecek etkinlikleri engellemek	Kadının sosyo-ekonomik seviyesini düşürmek, kadını yoksullaştırmak	Fiziksel, Cinsel, Psikolojik
Toplumsal cinsiyet-örf ve adetler, eğitim	İş yerinde olay yaratmak suretiyle kadının işten atılmasına neden olmak	Kadının sosyo-ekonomik seviyesini düşürmek, kadını yoksullaştırmak	Fiziksel, Psikolojik
Ekonomik yapı-yoksulluk, işsizlik	İstemediği iste zorla çalıştırmak	İşgücü istismarı	Fiziksel, Cinsel, Psikolojik
Ekonomik yapı-yoksulluk, işsizlik	Kadının para harcamasını kısıtlamak, az para vererek çok şey beklemek	Ailenin ve evin ihtiyaçlarının karşılanamaması	Fiziksel, Psikolojik, Kültürel

(Adaçay ve Güney 2012: 325, 326).

1.4. Kadına Yönelik Ekonomik Şiddetle İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, kadına yönelik ekonomik şiddetle ilgili Türkiye’de ve diğer ülkelerde yapılmış araştırmaların bulgularına değinilecektir.

1.4.1. Kadına Yönelik Ekonomik Şiddetle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Bir grup boşanmış kadın katılımcıya e-posta gönderilerek ekonomik şiddetle ilgili düşüncelerini sorgulayan ve nitel yöntemle gerçekleştirilen başka bir araştırma, ekonomik şiddetin farklı tezahürlerini ortaya koymakta ve ekonomik şiddeti kavramsallaştırmaktadır. Araştırmaya katılan kadınlar, ekonomik şiddeti; bireyin ihtiyaçlarını sağlayacağı ya da kendisi için önemli işleri gerçekleştirecek maddi imkânlardan yoksun bırakılması, hakkı olan ekonomik değer baskı altında (koşullu yaptırım uygulama) tutulması ve maddi güce sahip olan eşin maddi imkânı olmayan eşlere uyguladıkları ekonomik baskı olarak tanımlamıştır. Aile ve ev için yapılacak gerekli harcamaları kısıtlamak, bu harcamalara engel olmak, harcamalar konusunda baskı yapmak katılımcılar tarafından ekonomik şiddet davranışları olarak tanımlanmıştır. Kadının çalışmadığı durumlarda daha fazla görülen, para vermemekle tehdit etmek ya da kadının da çalışması durumunda; eş bu durumun getirisinden faydalandığı halde, kadının ekonomik özgürlüğünden rahatsızlık duyması ve bu konuyu kompleks ederek gereksiz tartışmalar yaratması durumları da katılımcılar tarafından ekonomik şiddet olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, kadın dışarıda çalışmasa bile; yıllarca evine, eşine, çocuklarına hizmet ettiği halde, boşanırken mal ve gelirleri paylaşmamak için her numarayı yaparak kadınlara ekonomik şiddet yaşatma ve mağdur etme, para ile boşanan eşi mahkûm etme ve taraflardan birinin kendi fikirlerini ve eylemlerini karşısındakine kabul ettirebilmek için maddi gücünü bir silah olarak kullanması durumu ekonomik şiddet tanımına dâhil edilmiştir. Kadının; gelir elde etme yeteneğinin gelişmesine yardımcı olanaklardan yoksun bırakılarak hayatın güçsüzlüklerine karşı bağımsız olarak mücadele etme gücü kazanamaması, ekonomik anlamda başkalarının insafına bırakılması ve bu bağımlılık nedeni ile kendi yaşamına sahip çıkamaması katılımcılara göre ekonomik şiddettir. Eşin maaşını almak ve kısıtlı harçlık vererek onu ekonomik olarak sıkıntıya sokmak, harçlıkları kendi isteğinin karşılanmasına bağlı olarak artırmak veya azaltmak ve sürekli kredi çekerek ya da borçlanarak bunları kadının maaşından ödemesini talep etmek ya da sessizce buna mecbur etmek de ekonomik şiddet kapsamında tanımlanan davranışlardır. Borçları nedeniyle eve sürekli haciz gelmesi, aşırı borçlanıp borçlar bitmeden boşanmaya engel olmaya çalışmak ve tüm bu çabalara rağmen boşanma gerçekleşmişse tüm borçları eşe ödetmek gibi

davranış biçimleri de katılımcılar tarafından belirtilmiş ekonomik şiddet davranışlarıdır. Ayrıca, ortak bütçe olmaması, gelir ve gider ile ilgili paylaşımında bulunulmaması, her türlü gelir ve gidere karışılması, ekonomik nedenlerden dolayı kariyerin ve maddi gereksinmelerin ertelenmesi ve kadının çalışmasına, para harcamasına (kişisel veya aile ihtiyaçları için) engel olunması davranışları da ifade edilmiştir (Eşkinat 2012: 339, 342, 343).

Diyarbakır'da anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bir araştırmanın bulgularına bakıldığında ise yüksek oranda kadına yönelik ekonomik şiddete rastlanmaktadır. Ekonomik şiddet en fazla, kadının çalışmasına izin vermeme şeklinde ortaya çıkmaktadır (Şanlı 2012: 369).

Sivas'ta gerçekleştirilen nicel bir araştırmanın bulgularında ekonomik şiddetin kaynakları ifade edilmektedir. Araştırmaya katılan kadınlara ekonomik şiddetin nedenleri sorulmuştur. Katılımcıların; %30,5'i toplumda var olan ekonomik yapıyı, %29,9'u sosyokültürel yapıyı, %20,1'i kadının eğitimsiz ve güçsüz olmasını, %12,3'ü erkeğin güçlü olmasını ya da gücü elinde bulundurmasını ve %19,5'i tüm sebepleri kadınlara karşı uygulanan ekonomik şiddetin nedeni olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, çalışma yaşamında kadın ve erkeğin eşit olup olmadığı sorusuna katılımcıların neredeyse yarısının hayır cevabı verdiği ifade edilmektedir. Bu durumun nedenleri ise; kadınların eğitim seviyesinin düşüklüğü, kadınların çalışmak istememesi ve ataerkil toplum yapısı olarak tanımlanmıştır. Katılımcıların yarısından fazlasının iş yerinde üst kademelere genellikle erkeklerin getirildiğini belirtmesi ise araştırmacıya göre ekonomik şiddetin göstergelerinden biri olan cam tavan etkisine işaret etmektedir. Katılımcıların yarısına yakın bir bölümünün, erkeklerle eşit iş yaptığını ancak eşit ücret alamadığını ifade etmesi de yine araştırmacı tarafından ekonomik şiddetin göstergesi olarak değerlendirilmiştir (Bilican Gökkaya 2011: 138-140).

Kadına yönelik ekonomik şiddetle ilgili Türkiye'de yapılan araştırmaların bulguları incelendiğinde; ekonomik şiddetin daha çok "eş şiddeti" olarak ortaya çıktığı, çalışan veya çalışmayan kadınların ekonomik şiddete maruz kalabildiği, hatta boşandıktan sonra bile durumun devam edebildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, kadınların

evleri, eşleri ve aileleri için harcadığı tüm bakım emeği ve ettiği hizmetin ücretsiz ve görünmez hale getirilişinin de ekonomik şiddetin bir tezahürü olduğu söylenmektedir. Kadına yönelik ekonomik şiddetin; kadını yalnızca maddi anlamda yoksun bırakmakla sınırlı olmadığı, kadını maddi anlamda baskı altına alan ve zorlayıcı tüm davranış biçimlerini ve kadının maddi kazanımına engel olan davranış biçimlerini de kapsadığı anlaşılmaktadır. Ancak, Türkiye’de konuya ilişkin yapılmış çalışmaların sınırlı sayıda olması kadına yönelik ekonomik şiddet konusunda kuramsal boşluklar olduğuna da dikkat çekmektedir.

1.4.2. Ekonomik Şiddetle İlgili Diğer Ülkelerde Yapılan Araştırmalar

Amerika’da yapılan bir araştırma, geliştirilen ekonomik şiddet ölçeği ile ekonomik şiddet davranışlarını tanımlamıştır. Ölçeğin içinde bulunan *ekonomik kontrol* ve *ekonomik sömürü* alt kategorileriyle konuyu kavramsallaştıran Adams ve diğerleri (2008: 576) bu alt kategorileri belirli davranış tiplerini kapsayacak şekilde tanımlamıştır:

Ekonomik Şiddet Ölçeği

Ekonomik Kontrol

- Araba anahtarlarını çalarak ya da arabayı alarak iş aramaya/iş görüşmesine gitmeye engel olma
- İşe gitmeye engel olacak şeyler yapma
- İşe gitmesi gerektiğini söylediğinde dayak atma
- İş bıraktırma ile tehdit etme
- İş bırakmasını talep etme
- Kendine ait para sahibi olmasını engelleme
- Gelen paralara el koyma
- Paranın nasıl harcanacağı kararını verme, kadının kendi karar vermesine izin vermeme
- Paranın nasıl harcandığını bilme talebi
- Harcanan paraya dair fatura veya para üstü talep etme

- Kadının gıda, giyim gibi ihtiyaçlarını karşılayacak paraya sahip olmasını engelleme
- Parayı saklayarak kadının bulmasını engelleme
- Kadının kendi hesaplarına ulaşımını engelleme
- Parasal bilgileri kadından saklama
- Kadınlı konuşmadan önemli parasal kararlar alma
- Kadını para istemek zorunda bırakma
- İhtiyaçları satın alma ya da faturaları ödeme konusunda kadını tehdit etme

Ekonomik Sömürü

- Kadının bilgisi/izni dışında çantasından, cüzdanından ya da banka hesabından para alma
- Kadını çek defteri, kredi kartı ya da maaş kartını vermeye zorlama
- Kadının mal varlığını çalma
- Faturaları geç ödeme ya da kadının/çiftin üstüne olan faturaları ödememe
- Kadının adına borç yapma
- Çalışmayı reddederek ev geçimini kadının üzerine yıkma
- Kadının parası ya da çiftin ortak parası ile kumar oynama
- Kadını aile ve arkadaşlarından borç isteme durumunda bırakma ve borcu ödememe
- Kadını borç vermeye ikna etme ve parayı geri vermeme
- Ortak mal varlığını ya da kadının varlığını ipotek altına alma ya da rehin verme
- Kira ya da faturalar için ayrılan parayı harcama

Geliştirilen ekonomik şiddet ölçeği ile birlikte, nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanılarak veri toplanan araştırma; özellikle fiziksel ve psikolojik şiddetin ve kadınların yaşadığı ekonomik zorluğun, ekonomik şiddet ile ilişkisini ortaya çıkaran bulgular ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularına göre, tüm kadınlar psikolojik şiddete maruz kalmıştır. Kadınların %99'u ilişkisinin son altı ayı içinde fiziksel şiddete, %57'si cinsel saldırıya maruz kalmıştır. Kadınların %65'inin partnerleri tarafından boğazlanmaya çalışıldığı belirtilmiştir. Ekonomik şiddetin, fiziksel ve psikolojik şiddetle ilişkili olduğu ve kadın üzerinde ekonomik kontrol arttıkça bu şiddet türlerinde

de artma meydana geldiği tespit edilmiştir. Ayrıca, ekonomik şiddetin, ekonomik zorlukla ilişkili olduğu; ekonomik şiddete maruz kalan kadınların kaynaklara ulaşmada ve kullanmada şiddetin etkisiyle daha fazla zorlandığı belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre, kadınların %99'u ilişkileri boyunca ekonomik şiddete maruz kalmaktadır ve kadınların %76'sı içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıdan partnerinin sorumlu olduğunu belirtmiştir. (Adams ve diğerleri 2008: 571, 580-582).

Amerika'da yapılan uzun dönemli bir araştırma ise 2008'de Adams tarafından geliştirilmiş ekonomik şiddet ölçeğinin geçerliliğini ölçmek için gerçekleştirilmiştir. Evli, partneriyle birlikte yaşayan ya da partnerinden ayrılmış farklı etnik kökendeki kadın katılımcılara; ekonomik, psikolojik ve fiziksel şiddet ölçeği ile finansal durumlarını gösteren bir ölçek uygulanmıştır. Yapılandırılmış sorular sorularak yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma, ekonomik şiddetin sıklığını da ölçmeyi hedeflediği için üç aşamalı görüşme gerçekleştirilmiştir. Üç aşamalı yapılan araştırmanın ilk ve ikinci aşaması arasında 10 hafta, iki ve üçüncü aşaması arası 8 hafta ara verilmiştir. Araştırma sonucu ulaşılan bulgulara göre, kadınların tümü birinci aşamaya katılmadan önce herhangi bir şekilde ekonomik şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Ekonomik şiddet davranışları; paranın nasıl harcandığını bilme talebi %93, paranın nasıl harcanacağı konusunda baskı %88, kadının kendine ait para sahibi olmasını engelleyici davranışlar %85 olarak tespit edilmiştir. %55 kadın birinci ve ikinci aşama görüşmeler arası 10 haftalık zaman diliminde ekonomik şiddete maruz kalmıştır. Sık görülenler; %35 paranın nasıl harcandığını bilme talebi, %34, kadının kendine ait para sahibi olmasını engelleme %35 ve kadından parasal bilginin saklanması %33'tür. %58 kadın ise ikinci ve üçüncü aşama görüşmeler arası 8 haftalık zaman diliminde ekonomik şiddete maruz kalmıştır. Sık görülenler; erkeğin çalışmayı reddetmesi ve kadını aile geçimi sorumluluğunda yalnız bırakması %28, kadının yiyecek, giyim ya da diğer ihtiyaçlarını karşılayacak paraya sahip olmasının engellenmesi %28'dir. Ayrıca, her görüşme ile kadının maruz kaldığı fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet oranlarının düştüğü gözlemlenmiştir. Şiddet oranı düştükçe, kadının maddi kaynaklarının yükseldiği görülmüştür. Dolayısıyla, kadının maruz kaldığı ekonomik şiddet oranı arttıkça, ihtiyaçlarını gidermek için daha az maddi kaynağa sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Adams, Beeble ve Gregory 2015:368).

Kadına yönelik ekonomik şiddeti anlamaya yönelik Portoriko’da gerçekleştirilmiş bir nicel araştırmanın bulguları, diğer araştırmalara benzer şekilde, ekonomik şiddetin; ekonomik kontrol, ekonomik sömürü ve istihdamı sabote etme şeklinde ortaya çıktığını göstermektedir. “*Ekonomik kontrol*”; kadına sorulmadan önemli ekonomik kararlar alınması, paranın nasıl harcandığının bilinmesi talebi, ekonomik bilgilerin kadından saklanması, kadını para istemek zorunda bırakma ve fatura ve para üstünün erkeğe verilmesi talebi olarak tanımlanmaktadır. “*Ekonomik sömürü*”; kira ya da faturalar için harcanacak paranın erkek tarafından harcanması, faturaları geç ödeme veya ödememe ve kadının adına borçlanması durumlarını kapsamaktadır. “*İstihdamı sabote etme*” ise; kadının işe gitmesine engel olacak davranışlarda bulunma, kadının işini bırakmasını talep etme, kadının işini bıraktırmayla tehdit edilmesi ve kadının işe gitmek istediğini söylediğinde dayak yemesi olarak belirtilmiştir. Ayrıca fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet türleri arasında çakışma tespit edilmesi ve bu şiddet türlerinden birine maruz kalma oranları düşük iken; üçüne de maruz kalanların oranının oldukça yüksek olması araştırmanın önemli bulguları arasındadır (Stylianou, Postmus ve McMahan 2013: 3194, 3196, 3197).

Amerika’da, aile içi şiddet konusunda hizmet veren merkezler ve kamu kuruluşları ile gerçekleştirilmiş ve aile içi şiddetten kurtulmayı başaranlarla ilgili 39 kurumdan anket yoluyla veri toplanan bir araştırma, ekonomik şiddetin ne gibi tezahürlere sahip olduğunu, ne kadar yaygın olduğunu ve ne gibi etkileri olabileceğini gözler önüne sermektedir. Araştırma bulgularına göre, ekonomik şiddet çeşitli ve yaygındır. Katılımcıların yarısından fazlasının en az dört danışanından bir tanesi, partneri tarafından; bir şeyi çalınmış, kişisel belgelerine el konulmuş, bu belgeleri teslim etmesi istenmiş veya kendi kazandığı parayı harcamak için izin istemek durumunda kalmış kişilerdir. Ekonomik şiddet, danışanların kendilerinin ve ailelerinin geçimini sağlamasını engellemiştir. Yaklaşık olarak katılımcıların dörtte birinin danışanlarının yarısı; evlerini kaybetmiş, kendilerine istihdam sağlayamamış ya da çocuklarıyla ilgili yaptıkları planları ekonomik şiddet yüzünden bozulmuştur. Katılımcıların danışanlarının %50’yi aşkını, ekonomik şiddet sonucu evinin temel ihtiyaçlarını karşılayamaz olmuştur. Ekonomik şiddet, uzun dönem finansal istikrara mani olmaktadır. Ekonomik şiddet, kurtulanların finansal kayıtlarında kalıcı etkiler

birakmaktadır. Katılımcıların yarısı, danışanlarının en az dörtte birinin, partnerleri yüzünden borç yüklendiğini ve bu yüzden birikim yapamadığını ifade etmiştir. Ayrıca, katılımcıların %30'u, danışanlarının dörtte birinin banka hesabı açmaktan men edildiğini ve düşük kredi puanları yüzünden mağdur olduğunu görmüştür. Ekonomik şiddetin, finansal istikrar üzerinde kısa dönem etkileri katılımcılar tarafından görülmektedir. Katılımcıların %80'inden fazlası, ekonomik şiddetin, danışanlarının; barınma, çocuk bakımı, ev geçimi sağlama ve yardım alma gibi ihtiyaçlarını nasıl etkilediği konusunda bilgi sahibidir. Araştırma, katılımcıların %40'ının, ekonomik şiddetin uzun dönem etkilerinden haberdar olmadığını ve bu konuda bir boşluk olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada, ayrıca, ekonomik şiddet biçimleri tanımlanmıştır. Bunlardan biri "*hırsızlık*" tır; katılımcıların büyük bir bölümünün, hırsız partner mağduru en az birkaç danışanı olmuştur. Birçok durumda da, katılımcıların danışanları, kendi kazançlarının kontrolünden vazgeçmeye zorlandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların danışanlarının %79'u 50 dolardan az bir miktar harcayacağına bile izin almak zorunda kalmıştır, %45'inin ise 20 dolardan fazla harcama izni yoktur. Bir diğer ekonomik şiddet biçimi de "*kişisel dokümanlar*" ile ilgili tanımlanmıştır. Kişisel dokümanlara erişimin engellenmesi de aile içi şiddet kurbanları üzerinde ekonomik kontrol elde etmenin sıkça kullanılan yollarından biri olarak belirtilmiştir. Katılımcıların neredeyse üçte biri, danışanlarının yarısından fazlasının bu durumu yaşamış olduğunu ifade etmiştir. "*Banka ve Kredi Kartı Hesapları*" ile ilgili de ekonomik şiddet davranışları tanımlanmıştır. Birçok danışanın kendine ait banka hesabı ya da kredi kartı hesabı yoktur, bazılarının ise partneriyle ortak hesabı bulunmaktadır. Bu durumun sebebi; partnerin kişisel dokümanlara erişim izni vermemesi ya da kendi banka hesabı olmasına hiç izin vermemesidir. Araştırmada, ekonomik şiddete maruz kalanların durumları da incelenerek, ekonomik şiddetin sonuçları tanımlanmıştır. Katılımcıların; %23'ünün danışanlarının en az yarısının mahkeme kararıyla evinden çıkarıldığı ya da evini kaybettiği ve %25'inin danışanlarının en az yarısının iş bulamaz hale geldiği ve çocuk bakımı ile ilgili planlarının bozulduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların; %50'sinden fazlasının danışanlarının en az yarısının ekonomik şiddet sonucunda temel ev gereksinimlerini karşılayamaz hale geldiği ve yaklaşık üçte birinin danışanlarının %75'inin yardım almak zorunda kaldığı da ekonomik şiddetin sonuçları arasındadır. Danışanların az bir bölümünün de, öğrenim kredisini ödeyemez hale geldiği

ya da hukuki yaptırımlara maruz kaldığı da belirtilmektedir (Stringer 2012: 4-7 <https://www.ilr.cornell.edu/sites/ilr.cornell.edu/files/Economic-Abuse-Untold-Cost-of-DV.pdf>, 23 Nisan 2016'da erişildi).

Lübnan'da yapılmış, kadın ve erkek katılımcılardan ve sosyal hizmet çalışanlarından odak grubu ve yüz yüze görüşme teknikleri ile veri toplanmış bir araştırma sonucunda da kadınların maruz kaldığı ekonomik şiddetin biçimleri ile ilgili bulgular ortaya çıkmıştır. Araştırma bulgularına göre, ortaya çıkan ekonomik şiddet şekillerinden biri "*kadının kaynaklara ulaşımını engelleme*" olarak adlandırılmıştır. Bu durum, erkeklerin; eşlerinin çalışmalarına izin vermemesi, kadınların iş bulma ya da işine devam etme becerilerine müdahale etmeleri ya da kadının mal varlığına ortaklığını inkâr etmesi davranışlarıdır. Erkekler, evdeki işlerin aksadığını bahane ederek ya da kadınların, çocukları ve evi riske attığını söyleyerek kadınların çalışma hayatına son verebilmektedir. "*Kadının kaynakları kullanımını engelleme*" ise bir başka ekonomik şiddet şekli olarak belirtilmiştir. Bu tip şiddet davranışları genellikle, erkek tüm kaynakların dağıtımını ve kullanımını görüntüleyerek kontrol ettiğinde ortaya çıkmaktadır. Kadınlar, eşlerinden para dilenmek zorunda kaldıklarını ve bu durumun eşlerinin psikolojik durumuna bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bir kadın, arkadaşlarından birinin eşiyle cinsel ilişkiye girmeyi kabul etmedikçe ne çocuklar ne de ev için para alabildiğini söylemiştir. Başka bir kadın, eşiyle anlaşmazlığa düştüğünde eşinin hiçbir gideri ödemediğini, ancak kadın özür dileyip barıştıktan sonra ödediğini anlatmıştır. Bazı kadınlar, para istemelerini önlemek amacıyla eşlerinin, kazanç miktarını sakladığını ve sürekli kadının çok para harcadığından şikâyet ettiklerini (kadınlar sürekli masrafları küçültmesine rağmen) anlatmıştır. Erkeklerin yarısı ise, kadınları çok para harcayan ve alışveriş düşkünü olarak tanımlamıştır. Ekonomik şiddet görünümlerinden bir başkası "*kadının kaynaklarını sömüren davranışlar*" olarak adlandırılmıştır. Bu tip şiddet davranışları, kadını kontrol altında tutmak için kadının mevcut kaynaklarını azaltma stratejisidir. Katılımcıların, bazı erkeklerin hiç parası yokmuş gibi görüldüğünü ve eşlerini giderlerin tümünü karşılamaya zorladıklarını, faturaları ödemesi için baskı yaptıklarını veya eşlerinin kazancıyla kişisel eşyalar satın aldıklarını anlatmıştır. Bazı erkekler, eşlerine evin tüm giderlerini ödeterek kendi kazançlarını biriktirmekte; bazıları kendi üstüne arsa, daire ya da araba almakta ve

kadının müşterek mülkiyet hakkını reddetmektedir. Bir kadın, eski eşinin, kız kardeşine araba almak için kadının kazandığı parayı aldığını ifade etmiştir. Bir başka kadın, eşinin, evdeki birikimleri kendi hobisi için harcadığını söylemiştir. Üç kadın, eşlerinin ölümünden sonra ortaya çıkan mal varlığı karşısında, eşleri kadınlardan habersiz birçok mülk edindiği için şoka girmiştir. İki erkek, eşinden, kendi ailesinin giderlerini ödemek için para istediğini kabul etmiştir. Araştırma bulgularında, ekonomik şiddeti kabullenme nedenleri içinde birinci sırada gelen neden, ekonomik şiddetin, kadınların diğer şiddet tiplerine maruz kalmalarını önlediğidir (boşanma tehdidi, sözlü ya da fiziksel istismar gibi). Bazıları ise ekonomik şiddetin aile bütünlüğünü korumak için hoş görülebileceğini düşünmektedir. Birçok kadın, boşanmak ve çocuklarını boşanmanın etkilerine maruz bırakmaktansa bu tip şiddete katlanmayı tercih edeceğini belirtmiştir. Ekonomik şiddete katkıda bulunan faktörler ise, araştırma sonucunda; bireysel faktörler, aile faktörü ve sosyal faktörler olarak tanımlanmaktadır. Bireysel faktörlerde; çalışmayan yani eşine maddi açıdan bağımlı olan ve eşinden fazla geliri olan kadınlar şiddet kurbanı olarak tanımlanmıştır. Ekonomik şiddet uygulayan erkek ise; muhtemelen işsiz, bencil, cimri ve zayıf karakterli olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bu erkeklerin, erkekliğini ispatlama derdinde kontrol ve çaba gösterdiği; kişisel kazanımlarına ve finansal faydaya öncelik verdiği de belirtilmiştir. Bireysel görüşmelerde aile faktörü ile ilgili ortaya çıkan sonuç; evdeki satın alma kararının genellikle erkekler tarafından alındığına işaret etmektedir. Sosyal faktörler ise toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkilidir; erkeğin evde çalışması ya da çalışmaması veya kadının çocuklarına ya da ailesine yeterince bakmaması gibi toplumsal baskılar, kadınların üzerinde bulunan aşırı harcama yapmanın ayıp olduğu konusunda toplumsal baskı ve kadınların finansal konularla başa çıkamayacağı gibi yargılar olarak ifade edilmiştir (Usta, Makarem ve Habib 2013: 362-366).

İngiltere’de yapılan, ekonomik şiddetin parasal açıdan nasıl gerçekleştiğini anlamak için anket ve görüşme teknikleri ile veri toplayan bir araştırmanın bulgularına göre kadınlar (%60) ekonomik şiddete erkeklerden (%40) daha çok maruz kalmaktadır ve ekonomik şiddete maruz kalan kişilerin üçte ikisi ya evlidir ya da birlikte yaşamaktadır. Katılımcıların %15’i yalnızca ekonomik şiddete, %82’si ekonomik şiddetle birlikte diğer şiddet türlerine de maruz kaldığını belirtmiştir ve burada da

kadınların oranı erkeklere göre daha fazladır. Ayrıldıktan sonra ekonomik şiddete maruz kalma; mülk ya da paraya zarar verme/çalma, ortak hesaptan para harcama, kadının üzerindeki faturaları şişirme, çocuk için maddi destek vermeme, kadının işine devamına engel davranışlar, kişisel banka hesabından para harcama, ortak mülkün satış sürecini uzatma, mahkemenin uzun süre devamı ve bu sürecin maddi kayıp olması şeklinde gerçekleşmektedir. Katılımcıların %34'ü yaşadıklarının ekonomik şiddet olduğunu onlara kimsenin söylemediğini belirtmiştir. Burada da kadın katılımcı oranı %67'dir. Tüm gelir düzeylerinde erkek ve kadın katılımcılar ekonomik şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir. Erkekler, partner ya da eşlerinin ev giderlerini ödemedi yeterince katkıda bulunmadığını (ekonomik sömürü) belirtirken, kadınlar ekonomik kontrol tipinde şiddete maruz kaldıklarını söylemektedir. 11 kadın, anket sonunda kendilerine verilen serbest alanda ekonomik şiddetle birlikte cinsel ve fiziksel şiddet gördüğünü de ifade etmiştir. Kadın katılımcılarda, para kullanımının sürekli kontrol edilmesi ve onlara danışmadan finansal kararlar verilmesi erkek katılımcılara göre daha yüksektir ve partnerinin eve gelen paranın eşit paylaşımını engellediğini belirten erkek oranı %11, kadın %8'dir. Ayrıca, araştırma bulgularına göre, erkeklerin kadınlara ekonomik şiddet uyguladıklarında toplumsal cinsiyet rollerini kullanarak bunu yaptıkları görülmüştür ve kadınların ekonomik şiddeti fark etmesi, aile içi şiddetle ilgili bilgilerine bağlıdır ama çoğu bunu fiziksel şiddetten ibaret zannetmektedir. Kadınların ekonomik şiddeti açıklaması önündeki engeller; utanç ve aptal hissetme, para kullanımının özel bir konu olduğunu düşünme, özellikle banka ya da şirketlerin gözünde parasal gücünün sarsılacağını düşünme, erkek toplum içinde saygın bir duruş sergilediği için kadına inanılmayacağı korkusu ve partnerinin tepkisinden korkma olarak belirtilmiştir (Sharp-Jeffs 2015: 18-43 <http://www.refuge.org.uk/files/Money-Matters.pdf>, 05 Mart 2016'da erişildi).

Amerika'nın Chicago eyaletinde farklı sığınma evlerinde yaşamakta olan, partner şiddeti mağduru kadınlarla yapılan görüşmeler aracılığıyla veri toplanmış bir araştırma, her ne kadar araştırmacı tarafından ekonomik şiddet olarak tanımlanmasa da; ekonomik şiddet kavramsallaştırması ile örtüşen bulgular ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularına göre, kadınların istihdamı farklı şekillerde sabote edilmiştir ve bu sabotaj maruz kaldıkları diğer şiddet tiplerinin sonucu olarak gerçekleşmiştir. Bulgular incelendiğinde, kadınların tümü

içerisinde %46'sının partnerinin çalışmasını yasakladığı ve %25'inin okula gitmesinin yasaklandığı görülmektedir. Çalışan veya eğitimine devam eden kadınlardan; %85'inin istismar yüzünden işe gidemediği ve %52'sinin yaşadığı istismar yüzünden işten kovulduğu ya da işi bırakmak zorunda kaldığı belirtilmiştir. Kadınların; %56'sının okula gidemediği, %38'inin okulu bırakmak zorunda kaldığı ya da okuldan atıldığı, %40'ının istismarcı partnerinin okula ya da iş yerine gelerek onu taciz ettiği ve %29'unun partnerinin kadının arabasına zarar verdiği ortaya konmuştur. Kadınların; %37'sinin partnerinin kadının okul ya da iş arkadaşlarına kadın hakkında yalan söylediği, %46'sının partnerinin araba anahtarı ya da para çaldığı, %41'i çocuklarının bakımı ile ilgilenmediği ve %46'sının okul ya da işe gitmesine mani olma tehdidine maruz kaldığı ifade edilmiştir. Ayrıca, kadınların; %37'sinin okul ya da işe gitmesini engelleyecek fiziksel zapt ile karşılaştığı, %34'ünün okul ya da işi bırakmaya zorlanırken, %26'sının bu konuda fiziksel olarak zorlandığı ve çoğunun fiziksel ve psikolojik şiddete sıklıkla ve farklı şekillerde maruz kaldığı araştırma sonucu tespit edilmiştir (Rieger ve diğerleri 1999: 13, 14, 19 <https://greatcities.uic.edu/wp-content/uploads/2014/04/GCP-99-1-RIGER-OBSTACLES.pdf>, 17 Mart 2016'da erişildi).

Amerika'da yapılan bir diğer araştırmada, partner şiddeti geçmişi olan ve ekonomik iyileştirme programına katılan kadınlarla mülakatlar gerçekleştirilerek veri toplanmış ve partner şiddeti ile ekonomik konular arasındaki ilişki sorgulanmıştır. Bulgulara göre; kadınların yarısından fazlası en yakın fiziksel şiddet deneyimini önceki yıl yaşamış; çeyreği ise son 3 ay içinde fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Kadınların maruz kaldığı şiddet ve ekonomik konuların oynadığı role ilişkin bazı temalar oluşturulmuştur. Bu temalardan ilki "*parasal kontrol ve finansal kaynaklara ulaşamama*" olarak adlandırılmıştır. Bu durum içerisinde, şiddet uygulayan tarafından kazanılan paranın tüm kontrolünün bu kişide olması ve tüm finansal kararların yine bu kişi tarafından verilmesi, kadının tüm kazancını vermesi gerekmesi, kadının adının banka hesaplarında geçmemesi ve görünmemesi ya da kadının yaptığı tüm harcamaların elektronik ortamda kontrol edilmesi/fatura istenmesi gibi davranışlar tanımlanmıştır. Kadının, kalma ya da gitme kararlarının finansal dinamikler ve ekonomik bağımlılıktan etkilenme durumu ise "*ekonomik bağımlılık ve kalma ya da gitmedeki rolü*" teması altında ortaya konulmuştur. Buna göre, kadınlar, yalnızca ekonomik bağımlı ve gidemeyen durumunda değil; aynı zamanda şiddete maruz kaldıkları bu ilişkiyi

bitirirlerse azıcık da olsa sahip oldukları ekonomik istikrarı kaybetmekten korkar durumdadır. “*İstismara iten faktörler*” ise parasal konulardaki çatışmaların çoğunlukla diğer şiddet türlerine de itici faktör olduğuna dikkat çekmektedir (fiziksel, cinsel, sözlü ve duygusal şiddet). Kadınlar, para alabilmek için cinsel ilişkiye zorlanmakta ya da parasal konular yüzünden fiziksel şiddet görmektedir. Eğitim ya da istihdamın kadının partneri tarafından önlenmesi durumu, “*istihdam ve eğitim*” tema başlığı altında ifade edilmiştir. Bazı durumlarda erkekler açık bir şekilde ya da tehdit yoluyla kadının eğitimini ve istihdamını önlerken; bazıları bunu belirli taktikler uygulayarak gerçekleştirmektedir. Uygulanan taktikler: kadın işe ya da okula gitmeden önce kavga çıkarmak, kadını iş yerinde ya da okulda aramak/taciz etmek, kadının iş yerine ya da okuluna gidip olay çıkarmak ve bazı durumlarda kadının işini kaybetmesine neden olmak gibi taktiklerdir. Ayrıca kadınların bazıları çalışmadıklarını çünkü partnerlerinin çocuk bakımına asla yardım etmediğini belirtmiştir. “*Kredi ve borç etkisi*” ise, bazı durumlarda erkeğin yaptığı sorumsuz harcama ve borçların kadının omzuna yüklenmesi, kadının bu davranış karşısında güçsüz hissetmesi ve erkeğin ondan intikam alabileceği korkusu taşıması şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Tüm borçların kadın üzerine olduğu durumda, kadın korku ve tehdit hissetmektedir. “*Maddi varlığı çalma ya da zarar verme*” kadınlar tarafından partnerlerinin, paralarını çalması ya da sahip oldukları mülkiyete zarar vermesi olarak belirtilmiştir. Bir kadın ATM kartının partneri tarafından çalındığını ve banka hesabının boşaltıldığını; başka bir kadın evi terk etmesini önlemek için eşinin, kadının parasını çaldığını belirtmiştir. Başka bir kadın ise, erkek arkadaşının kendisine fiziksel şiddet uygularken kanepeyi kestiğini ve bebeğinin televizyonunu kırdığını anlatmıştır. Kadınlardan birinin ayrıldığı eşi arabasına zarar vermiş, kullanılmayacak hale getirmiştir. Kadınların, “*ekonomik şiddet sonrası*” dönemde, çok az maddi kaynakla ya da eşyayla kaldığı; çoğu kez borçlarla tek başına kaldığı da araştırma sonucu ortaya çıkmıştır. Kadınların yaşadıkları ekonomik şiddet deneyimi, ayrıldıktan sonra da başa çıkmaları gereken bir şey olmaktadır. Bir kadın, eşinin ortak hesaplarındaki parayı boşanma aşamasında mahkemeden sakladığını ve kendisinin avukat bile tutamayacak kadar parasız kaldığını anlatmıştır. Kadınların, içinde buldukları şiddet ortamında, ellerinde neredeyse hiç kontrol yetkisi bulunmamasına rağmen, geliştirdikleri bir takım stratejiler ise araştırma bulgularında “*finansal stratejiler*” olarak tanımlanmıştır. Bu stratejiler; sınırlamalar yapmak, para

saklamak, şiddet failinin haberi olmadan başkalarından yardım istemek ve önemli parasal dokümanları göz önünden kaldırmak gibi davranışlardır. Bu stratejiler, kadınlara kaynak sağlasa da; partnerlerinin bunlardan haberi olması durumunda, kadınları daha yoğun bir şiddet tehlikesine de sokabilmekte olduğu da belirtilmektedir (Sanders 2015: 9, 12-22).

Kadına yönelik ekonomik şiddeti anlamaya yönelik dünya genelinde yapılmış araştırmaların bulguları incelendiğinde; kadına yönelik ekonomik şiddet faillerinin, sıklıkla, kadınların yaşamlarını paylaştıkları eşleri veya partnerleri olduğu görülmektedir. Kadına yönelik ekonomik şiddetin, diğer şiddet tipleriyle olan ilişkisini gösteren araştırma bulguları dikkat çekmekte; kadınların maruz kaldığı ekonomik şiddetin, bazen diğer şiddet türlerinin ortaya çıkmasına gerekçe oluşturduğu, bazen ise kadınları ekonomik açıdan güçsüzleştirerek diğer şiddet türlerine olan direncin yitirilmesine sebep olduğu anlaşılmaktadır. Kadına yönelik ekonomik şiddetin; ekonomik kontrol, ekonomik sömürü ve istihdamı sabote etme gibi temel başlıklar halinde incelendiği ve bu başlıklar altında birçok davranış biçimi olduğu belirtilmektedir. Dünya genelinde kadına yönelik ekonomik şiddetin yaygınlığı dikkat çekmekte; kadınların, maruz kaldıkları ekonomik şiddetin çoğu zaman farkında olmadıkları veya farkında oldukları halde diğer şiddet türlerine (fiziksel, cinsel, psikolojik) maruz kalmaktansa ekonomik şiddeti tercih ettikleri göze çarpmaktadır. Kadına uygulanan ekonomik şiddetin, bazı durumlarda diğer şiddet türlerini uygulamak için araçsallaştırıldığı; kadının bazı ihtiyaçlarını temin edebilmesi için cinsel, fiziksel ya da psikolojik şiddete maruz kaldığı gözlemlenmektedir. Öte yandan, kadınların maruz kaldıkları ekonomik şiddeti saklama eğiliminde oldukları ve bu durumun arkasında toplumsal kabullerin etkisinin olduğu görülmektedir. Kadına yönelik ekonomik şiddetin, kadını maddi açıdan güçsüz hale getirerek; yalnızca kadın yaşamına değil, kadının sahip olduğu çocukların yaşamına ve gelecek planlarına zarar verdiği araştırma bulgularıyla gösterilmektedir. Ayrıca, kadına yönelik ekonomik şiddetin bazı durumlarda, şiddet içeren duygusal ilişkinin bitmesi durumunda dahi kadın yaşamındaki etkilerinin uzun vadede sürebildiği anlaşılmaktadır. Maddi istikrarını yitiren ve partnerinin üzerine yüklediği borçlar nedeniyle uzun süre maddi sıkıntılar yaşayan kadınlar bulunmaktadır. Özellikle, kadın istihdamının erkek tarafından sabote edildiği

ve kadının ekonomik açıdan erkeğe bağımlı hale getirildiği durumlarda kadınların şiddete maruz kalma tehlikesi artmaktadır. Kadınların iş yaşamına dâhil olamaması ve maddi kazanım elde edememesi, bazı durumlarda; kadının şiddet failiyle ilişkisini sona erdirme kararına bile etki etmekte, kadınlar maddi zorluğa düşme korkusuyla kendilerine şiddet uygulayan erkeklerle yaşamaya devam etmekte ve maruz kaldıkları tüm şiddet türlerine katlanma eğilimi gösterebilmektedir.

II. BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Niteliksel araştırma, teorik temeli yorumsamacılık olan; bireyin algılarını, hissedişlerini, deneyim ve düşüncelerini kendi ifadesi ile detaylı şekilde tanımlamasına olanak sağlayan araştırma tasarımıdır ve kadın deneyimlerini tam olarak ve kendi ifadeleri ile aktarma olanağı sunması nedeniyle, kadın çalışmalarında kullanılmasının önemli olduğu düşünülmektedir (Kümbetoğlu 2015: 30, 31, 61). Dolayısıyla, temel amacı kadın girişimciliğini toplumsal cinsiyet ve ekonomik şiddet temelli tanımlama ve kadın girişimcilerin toplumsal cinsiyet rolleri ile girişimcilik rollerinin ne ölçüde örtüştüğünü anlama olan bu çalışmada niteliksel betimleme modeli kullanılmıştır.

2.2. Evren-Örneklem

Araştırma evrenini, Zonguldak ili merkezinde ve merkez ilçelerinde faaliyet gösteren kadın girişimciler oluşturmaktadır. Araştırma odağı kadına yönelik ekonomik şiddeti anlamaya yöneliktir ve bu çalışmada kadına yönelik ekonomik şiddet “eş şiddeti” olarak sınırlandırılmıştır. Bu nedenle, medeni durumu evli olan, Zonguldak il merkezi ya da merkez ilçelerinde (Kozlu, Kilimli, Karaman), evi dışında bir mekânda tek başına ya da ortaklı ticari faaliyet gösteren, küçük ölçekli işletme sahibi girişimci kadınlar örnekleme dâhil edilmiştir. Örneklem, pilot görüşme ile birlikte toplam 23 kadın girişimciden oluşmaktadır. Ayrıca, örneklem oluşturulurken, zengin ve çeşitli veri sağlanabilmesi amacıyla, faaliyet gösterdiği ticari alan ve gelir düzeyi açısından farklı özelliklere sahip katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmeye özen gösterilmiştir.

2.3. Veri Oluşturma Aracı

Kadın girişimcilerin ekonomik şiddet deneyimlerini tanımlama amacına yönelik bu araştırmada derinlemesine görüşmelerde kullanılmak üzere toplam 66 yarı yapılandırılmış soru hazırlanmıştır. Ekler bölümünde “Ek 1” olarak yer alan görüşme soruları toplam üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, katılımcılardan yaş, eğitim düzeyi, meslek, memleket gibi bilgilerin alındığı demografik sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde, araştırma konusuna dair yapılan alan yazın incelemesi sonucu oluşturulan araştırma soruları bulunmaktadır. Son bölümde ise Ekonomik Şiddet Ölçeğinin (Adams ve diğerleri 2008: 576) bazı maddelerinden, sosyolojik bağlam dikkate alınarak oluşturulan sorular bulunmaktadır. Görüşmelerde kullanılacak sorular hazırlanırken; kolay anlaşılabilir, odaklı, açık uçlu, yönlendirmekten kaçınan sorular hazırlanmaya özen gösterilmiş, olumsuz yaşam deneyimlerini anlamaya yönelik sorular bölümlerin sonuna yerleştirilmiştir.

2.4. Veri Elde Etme Süreci

Araştırmanın, veri toplama tekniği olan derinlemesine görüşme; duygu, deneyim, yaşanmışlık temelindeki verilerin daha ayrıntılı ve zengin içerikli alınabileceğine inanıldığı ve tüm bu özellikleriyle araştırma amacıyla uyum sağladığı için kullanılmıştır (Kümbetoğlu 2015: 82). Araştırma verileri 04.05-04.06.2016 tarihleri arasında Zonguldak merkezde ve merkeze bağlı üç ilçede (Kozlu, Karaman ve Kilimli) yapılan saha çalışmasında toplanmıştır. İlk görüşme, pilot görüşme olarak gerçekleştirilmiş; görüşme sorularıyla ilgili istenilen verilere ulaşma konusunda herhangi bir sorun yaşanmamıştır. Veri toplama sürecinde yapılan derinlemesine görüşmelerin her biri 2-3 saat kadar sürmüştür. Kadın girişimciler, işletmelerinde ziyaret edilerek, kendilerine araştırmanın amacı net bir şekilde ifade edilmiş, katılımcı olmaları konusunda herhangi bir zorlama ya da ısrarda bulunulmamış, gönüllülük esas alınmıştır. Görüşmeler esnasında verilerin kaydedilmesi için herhangi bir kayıt cihazı kullanılmamış; veriler, araştırmacı tarafından not alma tekniği kullanılarak kaydedilmiştir. Veri kaydetmede, her ne kadar yoğun ve zor bir süreç olsa da, not alma tekniğinin kullanılması bazı nedenlere dayanmaktadır. Öncelikle; araştırma konusunun

kırılgnalığı ve hassasiyeti göz önünde bulundurularak, katılımcıların kendilerini daha rahat hissetmeleri ve bireysel yaşam deneyimlerini eksiksiz ifade edebilmeleri için ve mekanik bir kayıt cihazı kullanımının görüşmelerin samimi akışını bozacağı kaygısıyla not alma tekniği kullanımının uygun olacağına karar verilmiştir. Ayrıca, görüşmeler; kadın girişimcilerin işletmelerinde gerçekleştirildiği için fiziksel ortamla ilgili de bazı aksaklıkların yaşanabileceği düşünölmüştür. İşletme içerisinde çalınan müzik, sokak veya caddeden gelen güröltü, çalışanların sohbetleri ve gelen müşterilerle ilgilenme gibi birçok faktör hesaba katılarak ses kaydı yapılmasının fiziksel mekân açısından da elverişli olmayacağı öngörölmüştür. Görüşmeler esnasında etkileşimci-ilişkisel yaklaşım benimsenerek, görüşölen kişi ve görüşmeci arasında bir güç ilişkisi kurmaktan kaçınılmış; gerçek insan ilişkileri kurularak sıcak ve insancıl etkileşime önem verilmiştir (Kümbetoğlu 2015: 108).

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın veri toplama sürecinde derinlemesine görüşmelerden toplanan ham veriler, veri kodlama sürecinde görüşme metinlerinin defalarca okunması sonucu oluşturulan temalarla kodlanmıştır. Oluşturulan temalar; görüşme sorularından, teorik çerçeveden ve katılımcıların ifadelerinden çıkarılmıştır. Betimsel yaklaşım kullanılarak, veriler özgün biçimleri ile bırakılmış; katılımcıların söylediklerinden doğrudan alıntılarla veriler sunulmuştur. Veriler sunulurken, kadın girişimcilere kod isimler verilerek sunulmuştur.

III. BÖLÜM

3. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma amaçları doğrultusunda toplanan verilerin analiz edilmesi sonucunda ulaşılan bulgular yer almaktadır. Bulgular sunulurken, kadın girişimcilere kod adları verilmiştir.

Tablo 3.1: Kadın Girişimciler

Kadın Girişimci	Ticari Faaliyet Alanı	İşletme Tipi	Aylık Kazanç (TL)	Eğitim Düzeyi	Geçmiş İş Deneyimi	Kır-Kent	Aile Yapısı	Çocuk Sayısı
<i>İlknur</i>	Çeyiz Ürünleri Satışı	Küçük, kayıtlı	1000	Lisans	Seyyar tuhafiyeye ve pazarcılık	Kent	Çekirdek	3
<i>Zeynep</i>	Seyyar Tuhafiyeye	Küçük, kayıt dışı	1000	Ön Lisans	Güvenlik Sektörü	Kır	Çekirdek	Yok
<i>Esra</i>	Seyyar Tuhafiyeye	Küçük, kayıt dışı	1000	Ortaokul	Yok	Kır	Geniş	3
<i>Hatice</i>	Pazarcılık	Küçük, kayıt dışı	500-1000	İlkokul	Yok	Kır	Geniş	4
<i>Ayfer</i>	Tütün Mamulleri Satışı	Küçük, kayıtlı	500-1000	Lise	Yok	Kent	Çekirdek	2
<i>Bahar</i>	Seyyar Aksesuar Satışı	Küçük, kayıt dışı	500-1000	Lisans	Tıbbi araştırma şirketleri	Kent	Çekirdek	2
<i>Demet</i>	Seyyar Aksesuar Satışı	Küçük, kayıt dışı	500-1000	Ortaokul	Yok	Kır	Çekirdek	1
<i>Bedriye</i>	Seyyar Gıda Satışı	Küçük, kayıt dışı	1000	Ön Lisans	Kamudan Emekli	Kent	Çekirdek	2
<i>Sevgi</i>	Bebek Giyimi Satışı	Küçük, kayıtlı	1200	Lise	İşçi emeklisi	Kır	Çekirdek	Yok
<i>Songül</i>	Elektrikçi	Küçük, kayıtlı	2000	İlkokul	Yok	Kır	Çekirdek	3
<i>Derya</i>	Mantı Evi	Küçük, kayıtlı	2000	Ortaokul	İşçi Emeklisi	Kent	Çekirdek	2
<i>Ayşenur</i>	Kadın Giyim ve Aksesuar Satışı	Küçük, kayıtlı	2000	Lisans	İşçi Emeklisi	Kent	Çekirdek	2
<i>Hayriye</i>	Tekel Bayii	Küçük, kayıtlı	2000-2500	İlkokul	Tekstil İşçisi	Kent	Çekirdek	2
<i>Zehra</i>	Süsleme ve Organizasyon	Küçük, kayıtlı	1700-1800	Lise	Mağaza Personeli	Kır	Çekirdek	2
<i>Betül</i>	Lahmacun ve Pide Salonu	Küçük, kayıtlı	2000	Lise	Gıda Sektöründe Satış Elemanı	Kır	Çekirdek	1

Tablo 3.1: Kadın Girişimciler (devamı)

Kadın Girişimci	Ticari Faaliyet Alanı	İşletme Tipi	Aylık Kazanç (TL)	Eğitim Düzeyi	Geçmiş İş Deneyimi	Kır-Kent	Aile Yapısı	Çocuk Sayısı
<i>Deniz</i>	Ağız Sağlığı Merkezi	Küçük, kayıtlı	10.000	Lisans	Ağız Sağlığı Merkezi Ortağı	Kır	Çekirdek	1
<i>Nazlı</i>	Seramik Atölyesi	Küçük, kayıtlı	4000	Lisans	Seramik Eğitmeni	Kent	Çekirdek	1
<i>Nazan</i>	Su Bayisi	LTD, kayıtlı	3000	Lisans	Özel Şirket Personeli	Kır	Çekirdek	2
<i>Elif</i>	Ev Yemekleri Lokantası	Küçük, kayıtlı	5000	Lise	Seyyar Gıda Satışı	Kır	Çekirdek	2
<i>Sultan</i>	Kadın Giyim Mağazası	Küçük, kayıtlı	6000-7000	Lise	Yok	Kent	Çekirdek	3
<i>Ceren</i>	Giyim Mağazası	Küçük, kayıtlı	6000-7000	Lisans	Yok	Kent	Çekirdek	1
<i>Nuriye</i>	Sanat Evi	Küçük, kayıtlı	3000	Lise	Halk Eğitim Sanat Eğitmeni	Kent	Çekirdek	2
<i>Kısmet</i>	Kız Öğrenci Yurdu	Küçük, kayıtlı	5000	Lise	Esnaf	Kent	Çekirdek	3

*Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası verilerine göre 31 Mayıs tarihli Amerikan doları alış kuru 2,9515 TL'dir. (<http://www.tcmb.gov.tr/kurlar/201605/31052016.xml>, 12.01.2017'de erişildi).

3.1. Demografik Veriler

3.1.1. Kadın Girişimcilere İlişkin Demografik Veriler

Araştırmaya katılan 23 kadın girişimcinin yaşları 35-59 arası değişmektedir, 17 kadın girişimcinin 40-60 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir; büyük bir bölümünün orta yaşlı olduğu söylenebilmektedir.

Eğitim düzeyleri incelendiğinde, 23 kadın girişimciden 17 tanesinin lise, ön lisans veya lisans mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, az sayıda kadın girişimcinin; ilkökul, ortaokul ve ön lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Doğum yeri/memleket açısından bakıldığında, kadın girişimcilerin büyük bir bölümünün (yaklaşık dörtte üçü) doğma-büyüme Zonguldaklı olduğu, diğer kadın girişimcilerin ise; Erzincan, İstanbul, Ankara, Trabzon, Antalya ve Karabük illerinden göç etmiş olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, kadın girişimcilerin neredeyse yarısının kırsal kökenli olduğu, yaklaşık dörtte birinin ticari faaliyetini ilçede sürdürdüğü ve kırsalda yaşamaya devam ettiği anlaşılmıştır.

Girişimci kadınların tümü resmi nikâhla evlidir. Aralarından bir tanesi ikinci evliliğini sürdürmektedir. 21 kadın girişimci çekirdek aile içerisinde, 2 kadın girişimci ise geniş aile içerisinde yaşamaktadır. Evlenme yaşları incelendiğinde; büyük bir bölümünün 18-25 yaş arasında evlendiği, 2 kadın girişimcinin 18 yaş altında evlendiği anlaşılmıştır. Kadın girişimcilerin neredeyse tamamı çocuk sahibidir ve büyük bir bölümünün 2 veya 3 çocuğu bulunmaktadır.

Tablo 3.2: Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	n	Toplam
Yaş	30-40	6
	40-50	9
	50-60	8
Eğitim düzeyi	İlkokul	3
	Ortaokul	3
	Lise	8
	Ön lisans	2
	Lisans	7
Kır/Kent doğumlu	Kır	11
	Kent	12
Doğum yeri	Zonguldak	16
	Diğer (Erzincan, İstanbul, Ankara, Trabzon, Antalya, Karabük)	7
Evlenme yaşı	15-17	2
	18-25	14
	26-30	5
	31-40	2
Çocuk sayısı	Yok	2
	1 çocuk	5
	2 çocuk	10
	3 çocuk	5
	4 çocuk ve üstü	1

3.1.2. Kadın Girişimcilerin Eşlerine İlişkin Demografik Veriler

Kadın girişimcilerin eşlerinin yaşları 35-65 arasında değişmektedir. Eşlerin büyük bir bölümü 40-60 arasındadır. Ayrıca yaklaşık dörtte birinin 60-65 yaş arasında olduğu görülmektedir.

Kadın girişimci eşlerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde; neredeyse yarısının lise mezunu olduğu, bir bölümünün ilkokul ve ortaokul mezunu (7 kişi), az sayıda lisans mezunu ve doktora mezunu oldukları anlaşılmaktadır.

Doğum yeri/memleket bilgilerine bakıldığında kadın girişimci eşlerinin; büyük bir bölümünün Zonguldaklı olmadığı görülmektedir. Göç yaşanan iller incelendiğinde Trabzon öne çıkmaktadır. Ayrıca; Samsun, Nevşehir, Ağrı, Ardahan, Rize, İstanbul, Karabük ve Kastamonu illerinden göç etmiş kadın girişimci eşleri bulunmaktadır. Kadın girişimci eşlerinin neredeyse yarısının kır kökenli olduğu da görüşmeler sonucu toplanan verilerde bulunmaktadır.

Kadın girişimcilerin eşlerinin meslekleri çeşitlilik göstermektedir. Esnaf eşlerin sayısı oldukça yüksektir (9 kişi); devlet memuru, işçi ve özel sektörde yönetici olarak ücret karşılığı çalışanlar da bulunmaktadır. Eşlerin üçte biri emeklidir ve emeklilerin neredeyse tamamı Türkiye Taş Kömürü Kurumu'ndan emekli olmuştur. Ayrıca, emekli eşlerin yarısı kadın girişimcilerle birlikte çalışmakta veya kadın girişimcilere yardım etmektedir.

Kadın girişimcilerin eşlerinin aylık kazancı incelendiğinde yaklaşık üçte birinin yüksek kazanç sağladığı anlaşılmaktadır (4000-10.000 TL). Eşlerin bir bölümünün aylık kazancı 1600-3000 TL (4 kişi), geri kalanların ise aylık kazancı 1000-1500 TL olarak belirtilmiştir. Ayrıca, 3 kadın girişimci eşinin aylık kazancını bilmediğini, 4 kadın girişimci ise birlikte çalıştıkları için eşine ayrı kazanç tanımlayamayacağını ifade etmiştir.

Tablo 3.3: Kadın Girişimcilerin Eşlerinin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	n	Toplam	
Yaş	35-40	3	23
	41-50	8	
	51-60	7	
	61-65	5	
Eğitim düzeyi	İlkokul	4	23
	Ortaokul	3	
	Lise	11	
	Lisans	3	
	Lisansüstü (Doktora)	2	
Eş mesleği	Devlet memuru	3	23
	İşçi	2	
	Esnaf	9	
	Özel sektör çalışanı	1	
	Emekli	8	
Kır/Kent doğumlu	Kır	9	23
	Kent	14	
Doğum yeri	Trabzon	8	23
	Zonguldak	7	
	Diğer (Samsun, Nevşehir, Ağrı, Ardahan, İstanbul, Rize, Karabük, Kastamonu)	8	
Aylık kazanç	1000-1500 TL	5	23
	1600-3000 TL	4	
	4000-6000 TL	5	
	6000-10000 TL	2	
	Net bilmiyor/Ayrı Kazanç Tanımlayamıyor	7	

3.1.3. Girişimcilik Tecrübeleri

3.1.3.1. Kadın Girişimcilerin İşletme Özellikleri

Araştırmaya katılan 22 kadın girişimci hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir, 1 kadın girişimci ise hizmet ve imalat sektöründe faaliyet göstermektedir. Ticaretin ön plana çıkmakta olduğu; takı, kadın giyim, bebe giyim,

Çeyiz ve tütün mamulleri ürünleri perakende satışı yapıldığı belirlenmiştir. Ayrıca, restoran, öğrenci yurdu, ağız sağığı merkezi, tekel bayi, süsleme evi ve sanat atölyesi işletmeciliğı yapan kadın girişimciler bulunmaktadır.

Kadın girişimcilere ait 22 işletme küçük ölçekli işletmedir; 1 tanesi kadın girişimci eşinin kurduğu limited şirketinde ortaktır. Küçük işletmelerden 1 tanesi, kadın girişimcinin kardeşiyle ortak kurduğu işletmedir; 21 işletme kişiye aittir.

Araştırmaya katılan 6 kadın girişimci, ticari faaliyetini seyyar tezgâhlarda sürdürmektedir ve bu işletmeler ticari oda kaydı olmayan kayıt dışı işletmelerdir. 17 kadın girişimci dükkânlarında ticari odalara kayıtlı olarak çalışmaktadır ve bu kadın girişimcilerden 3 tanesi; 1 kadın girişimci dükkânının mülkiyetine kendisi, 2 kadın girişimcinin dükkânının mülkiyeti eşi sahip olduğu için dükkân kirası ödememektedir. 14 kadın girişimci ise dükkânlarına kira ödemektedir.

Kadın girişimcilerin aylık kazançları incelendiğinde toplam üç alt grubun belirginleştiğı görülmektedir. Tüm seyyar tezgâhlarda çalışan kadın girişimcilerin, tütün mamulleri ve çeyiz ürünleri satan kadın girişimcinin de içerisinde yer aldığı 8 kadın girişimci aylık kazancını 0-1000 TL arasında tanımlamıştır. Bu grup, araştırmaya katılan alt gelir grubu kadın girişimcilerdir. Aylık kazancını 1100-2500 TL olarak belirten 7 kadın girişimci bulunmaktadır. Bu grup, araştırmaya katılan orta gelir grubu kadın girişimcilerdir. Aylık kazancını 2500 TL ve üzeri tanımlayan 8 kadın girişimci ise araştırmanın üst gelir grubu kadın girişimcilerini oluşturmaktadır.

3.1.3.2. Kadın Girişimcileri Girişimciliğe Yönlendiren Faktörler

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, girişimcilik faaliyetlerine hangi nedenlerle başladıkları sorulmuştur. 2 kadın girişimci, daha önce ücretli istihdam edildiğı iş yerlerinde yaşadıkları sorunlar nedeniyle girişimciliğe yönelmiştir. 1 kadın girişimci, iş yerinde maruz kaldığı cinsiyet ayrımcı muamele ve taciz yüzünden bırakmak zorunda kalarak girişimciliğe yöneldiğini; 1 kadın girişimci ise, ücretli istihdam edildiğı iş yerinde uzun süre maaş alamama sorunu yaşadığını ve bu nedenle işi bırakarak girişimciliğe başladığını anlatmıştır. Bu kadın girişimcilerin ticari faaliyetlerine başlamasında dışsal motivasyon etkili olmuştur:

Sevgi:

“24 yıl bir bebe mağazasında çalıştım, patronum işi pek bilmezdi. O zamanlar da ben idare ediyordum her şeyi. Mal alma işleri ile falan hep ben ilgilenirdim. Fakat son 2 yıl maaş alamadım. Ben de işten ayrıldım ve burayı kurmaya karar verdim.”

Zeynep:

“Daha önce hep özel sektörde çalıştım. Güvenlik sektöründe beni erkekler yıldırtdı, kadın yönetici istemiyorlar, saymıyorlar en sonunda bıraktım. Ağzları bozuk, çirkin espriler... Bekârsınız, elemanınız bile âşık oluyor; karşılık alamayınca sıkıntı çıkıyor. 500 lira sermaye ile başladım bu işe, sonra 1500, sonra 3000, en son 5000 TL'ye kadar çıktı sermayem, büyüdü.”

Kadın girişimcilerin 8 tanesi için; farklı şekillerde sürdürülen ticari faaliyete (gezici satış veya pazar tezgâhı) kendi kurduğu işletmede devam etmek, ticari faaliyeti sevmek, el becerilerini sergilemek ve çevrelerinden gelen teşvik gibi faktörler girişimciliğe başlamada etkili olmuştur. Bu kadın girişimcilerin, girişimciliğe başlamasında içsel motivasyon öne çıkmaktadır:

İlknur:

“Önceden sosyete pazarında tezgâhım vardı o zaman da eşim hayır diyordu, bohçacılık da yaptım ben ona da hayır dedi. Mahalle içinde çamaşır sattım hep hayır dedi. Dükkân için de hayır dedi ben emrivaki yaptım. Çalışmasam ölürüm, iki buçuk yıl evde oturdum hep anti-depresan kullandım. Şimdiki niyetim atölye açmak, eşim ona da dursun diyor ama!”

Demet:

“Ben zaten önceden evde takı yapıp satıyordum el becerim var. Sonra bir 8 Mart'ta belediye kadınlar için böyle bir fırsat tanıdı bu yeri aldım. Ondan beri yapıyorum.”

Nuriye:

“Ben liseden resim bölümü mezunuyum. Önceden Halk Eğitim’de ders veriyordum ama orada malzeme sıkıntısı vardı, boya vs. istediğimiz gibi bulamıyorduk. Üç yıl önce orada çalışırken karar verdim eğitim amaçlı bu atölyeyi kurmaya. Buraya gelen kadınlar öğrenip önce kendilerine yapıyor, sonra etrafı görüyor onlara yapıyor ya da öğretiyorlar. Satıp para kazananlar da var. Ticari satış yapmak değildi amacım yani.”

Nazlı:

“Çok öğrencim vardı, onların da istekleri oldu. Başka da seramik atölyesi yok zaten. Beş ay oluyor. Önceden başkasının atölyesinde çalışıyordum, orada resim vs. de vardı.”

Derya:

“Kardeşimin kafeteryasında çalışıyordum, orada da yemek çıkarıyordum. 3 yıl dayandık kardeşimle, sonra kapattık. Ben tabi alıştım o tempoya. Kursa gittim sonra KOSGEB Girişimcilik Kursuna. Sonra Berlin’e gittim kardeşimin yanına, bir baktım orada yaşlı kadınlar bile sabah 04.30’da işe gidiyor! Baktım, dedim kendi kendime bunlar çalıştıkları için böyle dinç. Eşim çok karşı çıkıyordu, gereksiz diyordu ama. Bir ara eşim köydeydi, burada erkek kardeşim var o çok destek verdi dükkân bakalım dedi. Ben tesadüfen bu sokaktan geçerken bu dükkânı gördüm baktım kiralık. Kardeşimi aradım geldim tuttuk. Eşimin haberi yok ama o köyde! Ben eşim gelene kadar mutfağımın siparişini bile vermiştim.”

Ayşenur:

“Önceleri gezici satıcılık yapıyordum. Bir kocaman valiz gibi çantam vardı, vururdum sırtıma bütün gün yürüyerek tüm Zonguldak’ta iş yerlerini gezer kadınlara takı satardım. O zaman kendim de takı yapardım, İstanbul’dan da getirir satardım. 7 yıl yaptım bunu da dizlerim çok ağrımaya başladı tabi yaş da gidiyor. Dedim artık bir dükkân açayım en azından orada devam edeyim işime...”

Elif:

“17 yıl oldu. Üniversitenin önünde bahçem vardı, üniversiteye sınava gelen öğrencilere çay veriyordum. Sonra bir yer açayım dedim.”

Sultan:

“Bu dükkânı açmadan 5-6 yıl önce koymuştum kafama. Çocuklar da büyümüştü. Nasıl olabilir nasıl yapabilirim diye düşünürdüm. Benim babam Zonguldak’ın en eski esnaflarından biridir. Neyse, eşimin bir minibüsü vardı onu sattık bu dükkânı aldık. Bir yıl kardeşimle beraber işlettik sonra ben kendim devam ettim. Bu çarşıdaki marka olabilen tek dükkân benim. Gerisinin hepsi babasından mağaza devralmış onu devam ettiriyor.”

Bu kadın girişimciler, daha önce de girişimcilik faaliyeti olan (seyyar satış), el becerilerine sahip veya girişimcilik hayali olan kadınlardır. Ayrıca Nazlı, Nuriye ve İlknur haricinde 5 kadın girişimci ticari faaliyetine çocukları büyüdükten sonra başlamıştır.

4 kadın girişimci ise girişimciliğe ekonomik zorluklar nedeniyle başlamıştır. Kadınlar, çocuklarını okutmak için ya da ekmek parası kazanmak için ticari faaliyetlerine başladıklarını belirtmiştir; dışsal motivasyonla girişimciliğe başlamışlardır. Bu grupta bulunan kadın girişimciler; ekonomik şiddete maruz kalan kadınlardır ve girişimcilik onlar için kişisel tercihten öte hane geçimi sağlamak için mecburiyettir:

Bedriye:

“Çocuklarımı özel üniversitede okuttuğum için ekonomik nedenlerle bu işe başladım. Benim aslında her türlü sertifikam, eğitimim var ama yaşımdan dolayı beni hiçbir yer işe almadı. Ben de kendi işimi yapayım dedim.”

Ayfer:

“Yemek işi çok istedim, desteğim olsaydı onu yapardım ama sermayesi çok fazla. Burası mecbur gibi bir şey oldu, para kazanma amaçlı. Yemek işini hala düşünüyorum.”

Hatice:

“Ne bileyim ben yokluktan işte ekmek parası!”

Esra:

“Sağlığım el verdiğince yapacağım çocuğumu okutmak için, yoksa bir dakika durmam yapılacak iş değil!”

7 kadın girişimci, eşleri nedeniyle girişimciliğe başlamıştır. Bu grup içerisinde; eşin işletmekte olduğu dükkânda yaşanan haciz ve iflas gibi sorunlar nedeniyle dükkânı kendi üzerine devretmek zorunda kalma, eşin işletmeyi kurma kararı sonucu zoraki girişimci olma ve eşin mesleğine yönelik bir işletme açmayı eş istediği için kabul etme gibi faktörler kadınların girişimciliğe başlamasında etkili olmuştur. Ayrıca, evlendikten sonra eşiyile beraber çalışma ve eşin acilen ortak bulma sorunu çözme gibi faktörler de kadın girişimcilerin ifade ettiği faktörler arasındadır. Kadın girişimcilerin, eşleri nedeniyle girişimciliğe başlaması, dışsal faktörlerin gelişmesiyle gerçekleşmiştir:

Songül:

“Benim bu dükkâna başlama hikâyem değişiktir. Daha önce, evlendiğimden 5 sene sonra bir iş yerimiz vardı, o da elektrikçi. Ben orada duruyordum da benim değildi kocamındı dükkân. İkinci çocuğa hamile kalınca eve çekildim. Rahmetli babamın da kimsesi yoktu, Alzheimer oldu, ayağını falan kestiler. Annem, ben 10 yaşındayken vefat etmişti, diğer kardeşlerim de bakmadı babama ben baktım. 3 çocuk bir yandan, bir yandan babam (devamlı hastanelere gidiyoruz, altını bezliyorum çok zor!) hepsiyle mücadele ettim. 8 tane de işçimiz vardı, her gün onlara yemek yapıyordum bir de! Ah gülüm ah! Bu kadın neler gördü, neler yaşadı! Biz böyle koştururken, işçiler koymuş gitmiş dükkânı! Boşaltmışlar hiçbir şey kalmamış! Arabamızı satıp tekrar malzeme aldık. Sonra eşim kefil olmuş birine kredi çekerken, o da ödeyememiş dükkâna haciz geldi. Mahvolduk! Bu arada, dükkân elden gitmesin diye kızımın üzerine devirmek istiyordu ama kızımın da on sekiz yaşına iki ay vardı, onu bekliyordu. Birileri şikâyet etmiş, maliyeciler dükkâna geldi bir sabah. Dediler bu devir falan bugün olacak. Biz kendimize kredi çekmiyoruz millete ödedik düşün rezillik yani! Neyse, ben dedim

yapacak bir şey yok ben alayım üzerime dükkânı. Dediler abla 10 yıl sonra emekli de olursun senin için de iyi olur. Tamam, dedim aldım o şekilde yani.”

Hayriye:

“Eşim kahvehanede ortaktı önceden, ortaklıktan ayrıldı, parasını alınca tekel bayi açmaya karar verdi. Sen işleteceksin dedi, ben anlamam tekelden falan dediysem de dinlemedi. Yaparsın falan dedi, mecbur kaldım aslında.”

Nazan:

“Evlendiğimden bu yana çalışıyorum aslında evlenmeden önce de eşimin dedesinin yanında çalışıyordum. Hamilelik-doğum dönemlerim hariç hep aktif çalıştım. Bu iş eşimin dedesinden kalma. Tabi biz sonra başka işler de kurduk ama ticari başlangıç eşimin ailesinden gelmedir.”

“Benim eşim kardeşinden ayrıldığı zaman bir ortağa ihtiyaç duydu ve ben ilk olarak 2001’de şirket ortağı oldum. Yani ortak bulmak zorundaydı da beni yaptı anlatabiliyor muyum? Ben zaten aktif çalışıyordum şirkette de bir sahipliğim yoktu, elemandım yıllarca...”

Betül:

“Eşim fırın ustası, o yüzden bu işe girdim. Eşim istedi daha çok, ben de tamam dedim. İşletmeci benim ama! İstekliyim de!” “Ben esnafılığı aslında çok seven bir insan değildim. Bana göre maaşlı çalışmak daha kolay, bu işin saati yok zor; personelle uğraş zor... Yani aslında eşim istediği için bu işe girdim.”

Ceren:

“Alışveriş merkezine birkaç mağaza açılacağını öğrenmiş eşim, o zaman Kilimlide belediye başkanlığı yapıyordu. P... markasını benim işletebileceğimi düşünmüş eşim, bölgesel finansman müdürü de eşimin tanıdığı çıkınca her şey daha hızlı gelişti. Merkezle görüştüüm, 2011 yılında açtım işletmemi.”

Kismet:

“Eşimin fikriydi, kız apart yapmadan önce burayı bina yapayım diyordu; inşaat firmaları ile çalışır o. Ben destek oldum ama eşimin esnaf olmasının da önemi büyük.”

Bahar:

“Ben şirketlerde çalıştım, tıbbi araştırmalarda çalıştım, çok yoruldum. Eğlenceli ve para kazanacağım bir iş aradım, casinoya girdim. Orada kasada çalıştım. Canlı masalarda bile çalıştım. O işi sevmiştim ama Türkiye’de casinolar kapanınca ayrılmak zorunda kaldım. Sürekli araştırmalar bölümüne girdim sonra. Mesela Eczacıbaşı için rapor hazırladım. Türkiye’de raflarda gördüğünüz bütün ürünlerin yapımçı firmaları bizim müşterimizdi. Sonra eşimle tanıştım, İstanbul’u bıraktım, Antalya Kaş’a yerleştim. Kaş’ta eşimin altın ve gümüş mağazaları vardı 5 tane. Kuyumculukla protez teknikleri çok iç içe aslında, benziyor yani. Biz üretim yapmaya başladık, tasarımcılığa da başladık.”

Eşi nedeniyle ticari faaliyetine başlayan kadın girişimciler için girişimciliğin; kadın tarafından verilen bir karar olmadığı, içinde buldukları koşullar nedeniyle dâhil oldukları ve hatta zorlandıkları bir istihdam biçimi olduğu görülmektedir. Ayrıca, bu kadın girişimciler işletmelerinde eşleriyle çalışan kadınlardır; Bahar ve Betül haricinde diğer kadın girişimciler kendi işletmelerinin parasal yönetiminde söz sahibi olmayan kadınlardır.

1 kadın girişimci, ticari faaliyetine, eksik kalan sigorta primlerini tamamlamak ve emekli olabilmek için başladığını ifade etmiştir:

Zehra:

“Ben zaten 5 yıl kalmış emekliliğime, surf o yüzden bu işe girdim, sigortamı ödeyeyim diye. Almanya’da çalışmışlığım var onu falan toplattım işte, dediler 5 yıl daha ödenmesi lazım. Emekli maaşım olsun istiyorum. Para kazanmak ikinci planda şu anda yani!”

Aldığı eğitim sayesinde uzmanlık alanı olan Deniz ise daha önce ortaklı çalıştığı işletmeden, ortağıyla yaşadığı sorunlar nedeniyle ayrıldığını ve kendi işletmesini kurmaya karar verdiğini anlatmıştır. Deniz'in anlattıkları girişimciliğin, ücretli istihdama, daha çok kazanç getirdiği için tercih edildiğini göstermektedir. Öte yandan, Deniz, araştırmaya katılan kadın girişimciler içerisinde eşinden girişimciliğe başlangıç konusunda tam destek gören az sayıda kadın girişimciden biridir:

Deniz:

“İstanbul’da özel hastanede çalıştım 4 sene, öğrencilikte başladım. Sonra burada bir ortakla 10 yıl çalıştım. Son 4,5 yıldır kendi iş yerimde çalışıyorum. Ortakla çalışmak sıkıntı oldu, memuriyet de çok düşünmedim. Devlet beni çok tatmin eder diye düşünmedim. Potansiyelimi bilmeme rağmen kaygılarım da oldu. Kazandığının 2 katını kazanmak motivasyon oldu, ortaklı çalışırken işin çoğunu ben yapıyordum parayı yarı yarıya bölüyorduk. Ama eşim destek oldu, yaparsın sen dedi. Hatta ev almayı düşünüyorduk, ev almayalım sana muayenehane açalım dedi. Ben, en sonunda sıkıntılar büyüyünce ayırdım yolumu ortağımla. Bir kıvılcım bekliyordum galiba. Ortağım bana niye bunları yaptı diye ağlaya ağlaya kurdum iş yerimi!”

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, girişim faaliyetlerine başlangıçlarında etkili faktörler; geçmişte ücretli çalışılan işyerinde ya da ortaklı yürütülen girişim faaliyetinde yaşanan sorunlar nedeniyle kendi işini kurma isteği, emekli olmak için eksik sigorta primlerini tamamlama, eş nedeniyle girişimciliğe başlama ve yaşanan ekonomik sorunları çözmeye yönelik girişimcilik kararı verme olarak özetlenebilmektedir. Özellikle eşleri nedeniyle girişimciliğe başlayan kadınların birçoğunun işletme kurma kararının eşleri tarafından verilmiş olması ve hatta bazı kadın girişimcilerin bu konuda zorlamaya maruz kalması dikkat çekmektedir. Bu grup içerisinde bulunan kadın girişimcilerin eğitim düzeyleri, ticari faaliyet alanları ve aylık kazançları çeşitlilik göstermektedir. Ancak aralarındaki ortak nokta bu grup kadın girişimcilerin, ağız sağlığı merkezi haricinde, işletmelerinde eşleri ile çalışıyor olmalarıdır. Bu noktada, bu işletmeler, kadının aktif çalıştığı işletmeler olsa da; kadın girişimci eşlerinin bu işletmeleri kendileri yönetmek için mi kurmuştur sorusunu akla getirmektedir. Ayrıca, elektrikçi Songül’ün anlatıları, kadına ait işletmelerin, aslında,

eşinin içinde bulunduğu hukuksal durum (vergi borçları ya da iflas gibi) nedeniyle resmîyette kadına ait görünen ve kadının “çalışan” olduğu; yönetimin eşler tarafından yürütüldüğü işletmeler olabileceğine dikkat çekmektedir.

3.1.3.3. Girişimcilik İzni

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, girişimcilik faaliyetlerine başlamaya karar verdiklerinde eşlerinden ve/veya ailelerinden izin almak zorunda kalıp kalmadıkları sorulmuştur. 4 kadın girişimci, eşlerinden izin almaya çalıştıklarını ve eşlerinin başlangıçta olumsuz yanıt verdiğini, kadın girişimcilerin bu yanıt karşısında yılmayarak işletmelerini kurduklarını belirtmiştir:

A-1 İlknur:

“Önceden sosyete pazarında tezgâhım vardı o zaman da eşim hayır diyordu, bohçacılık da yaptım ben ona da hayır dedi. Mahalle içinde çamaşır sattım hep hayır dedi. Dükkân için de hayır dedi ben emrivaki yaptım. Çalışsam ölürüm, iki buçuk yıl evde oturdum hep anti-depresan kullandım. Şimdiki niyetim atölye açmak, eşim ona da dursun diyor ama! Evinde patik, tülbent, sabunluk yapan kadınların mallarını da satıyorum dükkânımda, onlara da destek oluyorum. Ben pazarcılık yaptım, eşim o zaman pazarın dışına poşetlerle atıp gidiyordu beni. Para kazanmaya başlayınca brandamı bile çekmeye başladı. Ben hep onunla her yere gire çıka öğrenmişim bir şeyler. Mal almaya gidince ben de giderdim hep bakardım öğrenmeye çalışırdım. Ama ne oldu sonra, 2 yıl çok rahatsız oldu eşim hiç çalışamadı ben çalışıp baktım ona. İkizlerime 5 aylık hamileydim hala pazarda çalışıyordum. Dükkân sahibimi de pazarda buldum zaten. Kendim karar verdim, anlaştım, tuttum dükkânımı. Eşim en son öğrendi.”

Bedriye:

“Eşim ilk zamanlar çok karşıydı. Ben yüksek mevkilerde çalıştığım için daha önce gurur meselesi yapmıştı. Olmaz dedi, ben takmadım. Kızsa da yaptım bu işi.”

Derya:

“Mecburen izin aldım. Eşim istemedi, yapma dedi, hayır dedi ben dinlemedim. İlk defa hayır dediği bir şeyi yaptım tabi çocuklar da bana destek oldu onun da etkisi var. Bir de ona maddi yük getirmediğim açarken yaptığı maddi desteğin dışında. İşlerim kötü gitseydi burnumdan getirirdi.”

“Eşim çok karşı çıkıyordu, gereksiz diyordu ama. Bir ara eşim köydeydi, burada erkek kardeşim var o çok destek verdi dükkân bakalım dedi. Ben tesadüfen bu sokaktan geçerken bu dükkânı gördüm baktım kiralık. Kardeşimi aradım geldim tuttuk. Eşimin haberi yok ama o köyde! Ben eşim gelene kadar mutfağımın siparişini bile vermişim. Eşim geldiği akşam bütün çocuklarımı, kardeşimi çağırdım eşim kızmasın onlar bana destek olsun diye. Eşim “Anneniz zaten takmıştı, belli ki yapacaktı!”

Elif:

“Kaldım ama karşı çıkınca, dinlemedim. Eşime söyledim, o hayır dedi. Masaya yumruğumu vurdum, açtım. Başlarda kızdı ama alışmak zorundan kaldı. Çalıştırmam falan dedi, rahattır kendisi, gezecek falan. Ama ben çalışmak istedim.”

Görüşmeler boyunca anlattıklarıyla ekonomik sömürü ve/veya kontrol davranışlarına maruz kaldıkları anlaşılan bu kadınların girişimcilik iznine ilişkin anlatılarında da maruz kaldıkları ekonomik kontrolün başka bir tezahürü görülmektedir. Eşlerin, kadınların girişimcilik faaliyetine başlangıcına engel olmaya çalışan olumsuz tavırları; kadınların istihdamı ve bu istihdamdan sağlayacağı maddi kazanç önünde engel oluşturmaktadır.

Kadın girişimcilerin büyük bir bölümü girişimciliğe başlarken eşlerinden izin aldıklarını veya eşlerine danıştıklarını, eşlerinin olumsuz tavrıyla karşılaşmadıklarını belirtmiştir:

Esra:

“Tabi canım izin almadan olur mu? O hayır dese yapamazdım. Zaten sermayeyi de o koydu. Başka yerden bulsaydım da o hayır deyince öyle ben nasıl diyeyim yapacağım diye? Öyle evlilik mi olur!”

Hatice:

“Tabi izinsiz olur mu? Beraber geliyorduk zaten o şofördü ya onun dolmuşuyla gelirdim. Hayır dese nasıl yapacaksın? Öyle dik kafalı olursan geçim mi olur?”

Zehra:

“Sordum ona, danıştım. Becerebilirsen yap dedi. Öyle negatif pek bir şey söylemedi. Biz oğlumla ikimiz karar verdik. Korktum başta tabi, ama şimdi geçti.”

Nuriye:

“Eşimden izin aldım, evet. Annemle ilişkim çok iyidir de ben burayı açarken yapma dedi bana, kendi biliyor ya zamanında neler yaşadı. Ama ben atölyeyi evimin alt katına açınca bir şey demedi, çocuklarımı ihmal etmeyeceğime inandı.”

7 kadın girişimci, eşlerinden kaynaklanan durumlar nedeniyle girişimciliğe başladığı için izin almanın kendileri için söz konusu olmadığını anlatmıştır:

Songül:

“Ben aslında girişimci olmak zorunda kaldım. Maliyeciler o gün kapıya dayanınca mecbur oldum yani. Ben aslında poğaç/börek dükkânı açacaktım.”

Nazan:

“Eşim beni zaten kendi davet etti şirkete, kendi istedi.”

Hayriye:

“Ben izin almak zorunda kalmadım, resmen zorladı beni, ne anlarım bakkallıktan dedim dinlemedi. Ondandır izin almadan yapsam kızardı tabi!”

Betül:

“Kafama yattıysa ben yine de yapardım. Ben esnaflığı aslında çok seven bir insan değildim. Bana göre maaşlı çalışmak daha kolay, bu işin saati yok zor; personelle uğraş zor... Yani aslında eşim istediği için bu işe girdim.”

Ceren:

“Ben izin almak zorunda kalmadım. O hep benim kendi işim olsun isterdi. Desteğini gördüm yani.”

Bahar:

“Ben zaten eşimle birlikte, onunla çalışmak isteyerek başladım her şeye...”

Sürdürmekte olduğu ticari faaliyetini eşinin kararı ile kurduğunu girişimciliğe başlangıç hikâyesinde anlatan kadın girişimci, bundan önce kurduğu işletmesini kendi kararıyla, ancak eşinden izin alarak kurduğunu belirtmiştir:

Kismet:

“Ben ilk dükkân açtığım zaman, o bujiteriydi. Çok gençtim, o zaman o hayır dese açmazdım. Hayır demedi de. Şimdi ama hayır dediği bir şeyi bile bastırırım kabul etmem yani.”

7 kadın girişimci, girişimciliğe başlangıç konusunda hiç kimseden izin almadıklarını belirtmiştir:

Demet:

“Ben izin almadım; ben böyle bir şey yapacağım dedim ses çıkarmadı. Ben devam edeceğim dedim sen bilirsin dedi.”

Zeynep:

“Hayır, ilk başladığımda çok küçük bir sermaye ile başladım zaten. Ailem destekledi sağ olsun. Özel sektördeki maaşlar çok düşük, yani eşim de iyi olur dedi, başla dedi.”

Ayfer:

“Annemlerden falan izin almadım ama annem de zaten esnaftı. O çok teşvik etti de eşimle de birlikte karar verdik.”

Sevgi:

“Eşim hep söylüyordu ben cesaretsiz kalıyordum, o cesaretlendirdi beni; aç dedi. Önce o istiyordu yani.”

Ayşenur:

“Konuştum eşimle, birlikte anlaştık. Ama izin alma gibi değil. Yani o hayır dese de ben yapıyorum dersem kızmaz, bilir benim vazgeçmeyeceğimi. Bir de iyi huyludur benim eşim.”

Deniz:

“Hiç kimseden izin almadım. Eşimin beni motive etmesi önemliydi ama. Korkularım vardı ve beni aksi yönde etkilese yapmayabilirdim. Söylenme huyu vardır, istemediği bir şeyi yaparsam kendini çeker ve beni cezalandırır.”

Nazlı:

“Ben zaten yıllarca bu işi yaptım, sadece doğumda ara verdim. İzin falan olmadı öyle bir durum.”

Girişimciliğe başlangıçta eşlerinden izin almayan 2 kadın girişimcinin (Zeynep ve Sevgi) çocuğu olmayan kadınlar olduğu; Demet, Elif ve Ayşenur’un çocukları büyüdükten sonra girişimciliğe yöneldiği dikkat çekmektedir. Nazlı ve Deniz ise aldıkları lisans eğitimi ile mesleki uzmanlığı olan kadınlardır.

1 kadın girişimci ise, içinde bulunduğu ruhsal durum nedeniyle ve işletmesini kurarken kardeşinin üzerine açması nedeniyle eşinin “ses çıkarmadığını” belirtmiştir:

Sultan:

“İstiyorum dedim. Ben çok izin alma taraftarı değilim. Nasıl olur diye bile sormadım. Artık benim çok bunaldığımı hissetmişti, psikolojim iyiye gitmiyordu. Oğlumla ilgili sıkıntılar olunca psikoloğa götürdük oğlum, psikolog eşimin yanında benim ruh sağlığımın iyi olmadığını ve bir şeylerle meşgul olmamı evden uzaklaşmam gerektiğini söyledi belki bu yüzden de sesini çıkarmadı eşim dükkân meselesine. Bir de

burayı ilk etapta kardeşimin dükkânı olarak açtık, yani benim dükkânım olarak da görmemişti o yüzden de sıkıntı çıkarmadı.”

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin anlatıları, kadınların girişimcilik faaliyetlerine başlangıç iznini eşlerinden aldığını ve izin alma sorunu yaşayan kadınların, eşlerinin olumsuz yanıtına rağmen girişimciliğe başladıklarını göstermektedir. Kadın girişimcilerin bir bölümü ise eşleri nedeniyle girişimciliğe başladıkları için izin alma sorunu yaşamamıştır. Eşlerinden izin almak zorunda kalmayan ve eşinden girişimciliğe başlangıç konusunda destek gören kadın girişimciler çocuksuz veya çocuklarını büyütmüş kadınlar; ya da aldığı eğitim sayesinde uzmanlık alanına sahip olan kadınlardır. Öte yandan, eğitim düzeyi yüksek olan diğer kadın girişimciler için bu durumun geçerli olmaması düşünüldüğünde; eğitim faktörünün kadın girişimciliğine eş müdahalesini ortadan kaldırmadığı anlaşılmaktadır.

3.1.3.4. Kadın Girişimcilerin Günlük Ortalama Çalışma Saatleri

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere günde ortalama kaç saat çalıştıkları sorulmuştur. Girişimci kadınların büyük bir bölümü, günde 10 saat ve üzeri çalışmaktadır. Günlük çalışma saatleri özellikle lokanta ve restoran işletmeciliği ve tekstil sektöründe faaliyet gösteren kadın girişimcilerde daha yüksektir. Ayrıca, çocuklarını büyütmüş, çocuk sayısı 1 olan veya çocuğu olmayan kadın girişimcilerin günlük çalışma saatleri daha fazladır. Dolayısıyla, kadın girişimcinin çalışma saatleri; ticari faaliyetlerine ve hane içi sorumluklarına göre şekillenmektedir.

Tablo 3.4: Kadın Girişimcilerin Günlük Ortalama Çalışma Saatleri

Kadın Girişimciler	n	Toplam
4-5 saat	1	
7-8 saat	1	
Günlük Ortalama	9 saat	23
Çalışma Saatleri	10-11 saat	6
	12-13 saat	10
	15 saat	3

3.1.3.5. Kadın Girişimcilerin İş Yerlerinin Evlerine Mesafesi

Kadın girişimcilere, iş yerlerinin evlerine yakın olup olmadığı sorulduğunda, neredeyse tamamının, evlerine yakın işletmelerde ticari faaliyet sürdürmekte olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 3.5: Kadın Girişimcilerin İş Yerinin Evlerine Mesafesi

Kadın Girişimciler			
		n	Toplam
İş Yerinin Eve Mesafesi	Yakın	20	23
	Uzak	3	

3.1.3.6. Girişimcilik Faaliyetlerinin Kadınların Yaşamına Sağladığı Faydalar

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, girişimcilik faaliyetlerinin yaşamlarına sağladığı faydalar sorulduğunda, kadın girişimcilerin büyük bir bölümü; girişimciliğin kendi yaşamlarına sağladığı faydaları sosyalleşme, iletişim ağlarının genişlemesi, çalışmayı sevme ve üretmenin verdiği mutluluk olarak tanımlamıştır. Girişimcilik faaliyetleri, kadınların sosyal ilişkiler kurmasına yardım etmektedir. Ancak burada sözü edilen sosyalleşme, sosyal sermayenin artması değildir. Sosyalleşme vurgusu yapan kadın girişimciler, kendilerine ticari kazanç sağlayabilecek bir ilişkiler ağından değil; dost-arkadaş edinmekten bahsetmiştir:

Bedriye:

“Bana mutluluk verdi, genç kalmamı sağladı. Arkadaşlar edindim, insanlarla iletişimim var. Çok seviyorum işimi.”

İlknur, Derya, Zeynep, Elif ve Demet de girişimciliğin faydalarını benzer şekilde sosyal çevre edinme olarak tanımlamıştır. 2 kadın girişimci, girişimcilik faaliyetlerinin; ruhsal mutluluğun yanı sıra, yaşamlarına fiziksel sağlık ve zindelik getirdiğini ifade etmiştir:

Ayşenur:

“Bir hareket getiriyor insanın hayatına, sosyallik çok güzel. Evde otursam hastalanıp duracağım. Sonra her gün doktorlara koş ayrı, para ver ayrı. Burada hiç kendimi dinlemiyorum. Bir de ben evde bir gün bile duramayan biriyim, çalışmasam yaşayamam.”

Zehra:

“Kendim için daha güvenilir daha zinde hissediyorum. Evde olsam kendimi dinleyip duracağım ama buraya başladım başlayalı hiç hasta olduğumu hissetmiyorum. Daha mutlu ve huzurlu hissediyorum.”

4 kadın girişimci, girişimciliğin kendi yaşamlarına sağladığı ekonomik faydayı dile getirmiştir. Bu kadın girişimcilerin; aylık kazançları, ticari faaliyetleri, eğitim düzeyleri birbirinden farklıdır; ortak noktaları ise girişimciliğin kendi yaşamlarına getirdiği ekonomik faydayı tanımlarken annelik rolleriyle ilişki kurmalarıdır:

Esra:

“Çocuklarımı okuttum sıkıştıysam da kimseye muhtaç olmadım o katkısı var. Şimdi de üçüncü çocuğumu okutuyorum.”

Songül:

“Kızımı da buradan kazandığım parayla okuttum. Üniversite okudu kızım.”

Deniz:

“Beni ben yapan şey bu! Güçlüyüm ve gücümü ekonomik gücümden alıyorum.”

Bu 4 kadın girişimciden Hayriye ise girişimciliğin çocuklarıyla bağlantılı ekonomik faydasını anlatırken, bir yandan da “eşine maddi açıdan bağımlı olmamak” vurgusu yapmıştır. Eşinden bahsederken kullandığı “adam” ifadesi dikkat çekmektedir:

Hayriye:

“Adama bağımlı olacaktım, istediğim gibi geleceğe yatırım yapabiliyorum şimdi. Çocuklarımı istediğim gibi büyütebiliyorum, çocuklarımın hiçbir şeyi eksik değil”

4 kadın girişimci, girişim faaliyetleri sayesinde çok şey öğrendiklerini ve öğrendiklerinin yaşamlarına katkı sağladığını belirtmiştir. Kadın girişimcilerin, üretme konusunda yaptıkları vurgu ve girişimcilik faaliyetleri sayesinde kendilerine rol modeller bularak kendilerini geliştirebilmekten bahsetmesi önem taşımaktadır. Öğrenme ve kendini geliştirme vurgusu yapan bu 4 kadın girişimci; 3’ü aylık kazancı yüksek işletmelere sahiptir; eğitim düzeyleri açısından bakıldığında Bahar, Nazan ve Nazlı’nın lisans mezunu olduğu dikkat çekmektedir.

Bahar:

“İş yaşamının çok faydasını gördüm. 18 yaşından beri çalışan bir insanım. Her deneyim bir şekilde işime yaradı. Kimse evde oturup birisi bana kazanıp getirsin dememeli öyle bir dünya olur mu? Dünyada yaşayan her bireyin bir şeyler üretmesi gerekiyor.”

Nazlı:

“Beynim çalışıyor sürekli, hareket halindeyim. Yeni insanlar tanıyorum beynim daha farklı çalışıyor. Farklı gruplar geliyor sürekli bir hareketlilik var.”

Nuriye:

“O kadar çok şey öğreniyorsunuz ki... Hayat tecrübesi de, bilgi değil sadece. Ben bir ağaç gibiyim, öylece yerimde duruyorum; buraya gelen insanlar besliyor beni su veriyorlar. Kurumsal çalışanlardan da çok şey öğreniyorum. Bunlar geliştiriyor beni; ben gelişince çocuklarımı da geliştiriyorum. Ev hanımı olsam hep aynı şeyin etrafında döneceğim. Ben öğrenmeyi çok seviyorum. Hep araştırıyorum, yeni teknikler öğrenmeye yenilikleri takip etmeye çalışıyorum. Olduğumuz yerde, olduğumuz bilgiyle kalırsanız olmaz bu işler çünkü her şey yenileniyor. Bu da doyuruyor insanı.”

Nazan:

“Çok şey öğrendim, çok yoruldum ama çok da keyif aldım. Kadın severek çalışır her zaman, ben de kocamı sevdiğim için çalıştım. Sosyal getirileri de çok önemli, ne güzel insanlar tanıdım. Rol modeller bulabiliyor, daha da yetiştiriyorsunuz kendinizi.”

2 kadın girişimci, başkalarına ücretli istihdam yaratmanın önemini vurgulayarak girişimciliğin en önemli yanı olan ülke ekonomisine katkı sağlayabilmekten bahsetmiştir. Bu kadın girişimciler, lisans eğitimlerini işletme bölümünde tamamlamıştır:

Ceren:

“Daha önce Karabük Demir Çelik’te çalıştım. Baktığımda şimdi evime katkıda bulunuyorum, insanları istihdam ediyorum çok mutlu oluyorum. Kargocu da dâhil bize mal getiren çok kişi bu işten ekmek yiyor.”

İlknur:

“Huzurluyum, çalışmayı çok seviyorum. İyi ki ev hanımı değilim. Üretmek çok güzel, benimle birlikte başka birileri de para kazansın.”

1 kadın girişimci, girişimciliğe başlamanın kendisine sağladığı faydayı; eşinden ve eşinin ailesinden gördüğü baskı sonucu azalan özgüvenin yerine gelmesi olarak tanımlamıştır:

Sultan:

“Çok güzel, tarifi yok... Ben demiştim ya Trabzon Sürmeneli bir aileye gelin geldim her şey yasaktı. O kadar bastırıldım ki özgüvenimi yitirmeye başlamıştım. Bu dükkân özgüvenimi yeniden kazanmamı sağladı, çok güzel bir çevrem oldu. Çok güzel insanlar tanıdım. Ruhen çok iyi geldi bana. Bu dükkân olmasaydı evliliğim bu kadar sürmeyebilirdi, ciddi bir psikolojik tedavi görüyor olurdum.”

1 kadın girişimci, girişimciliğin kendisine hiçbir fayda sağlamadığını ve mutsuz olduğunu ifade etmiş, 1 kadın girişimci ise girişimciliğin zorluklarını ön plana

çıkarmıştır. Bu kadın girişimcilerin, ticari faaliyetlerini zorunlu çalışma olarak düşündükleri ve kendi konumlarını ücretli çalışan gibi algıladıkları dikkat çekmektedir. Ayrıca bu kadın girişimciler, aylık kazancı düşük olan ve girişimciliğe ekonomik zorluklar nedeniyle başlamış kadınlardır:

Hatice:

“Mutsuzum, hastayım bak geçen hafta doktora gittim boyun fıtığı çıktı ameliyat olmam lazım. Ama mecburiyetten yapıyoruz bana hiç faydası yok!”

Ayfer:

“Bir yandan yorucu, bir yandan iyi yönleri de var. 5 ay oldu devir gerçekleşeli. Zaman sıkıntısı var, saati falan yok bütün gün buradayım işte.”

Kadın girişimcilerin anlatılarına bakıldığında, girişimciliğin; yaşamlarına mutluluk getirdiği ve kadınlara yeni bilgiler kazandırarak yaşamlarına katkı sağladığı, kadın girişimcilerin; ticari faaliyetleri sayesinde arkadaş/çevre kazandıkları ve girişimciliğin yaşamlarına hareket getirerek onları zinde ve sağlıklı tuttuğu anlaşılmaktadır. Özellikle sosyal kazanımların vurgulandığı dikkat çekmekte, az sayıda kadın girişimcinin, girişimciliğin maddi faydalarını tanımladığı görülmektedir. Ayrıca, girişimciliğin maddi faydasını dile getiren kadın girişimcilerin; başkalarına istihdam yaratarak ülke ekonomisine katkıda bulunmayı vurgulayan iki kadın girişimci haricinde, çocuklarına yönelik maddi faydalarını dile getirdiği dikkat çekmektedir. Kadın girişimcilerin neredeyse tamamı, girişim faaliyetlerinin, yaşamlarına olumlu katkı sağladığını ifade etmiştir.

3.1.3.7. Girişimcilik Motivasyonu

Araştırmaya katılan girişimci kadınların bir bölümü, girişimcilik faaliyetlerinin devamı için motivasyon kaynağı olarak ise yine, kurdukları sosyal ilişkileri ve çalışmayı sevmeyi göstermiştir:

Demet:

“Çalışmayı seviyorum. Burası bana terapi gibi geliyor. Ben 23 yaşında menopoza girdim. Hamileydim, bebek karnımda ölmüş; doktor kürtaj yaparken bıçak kaçırmış rahmime zarar verdi. Ben çok genç yaşta menopoza girdim yani. Ben menopozun etkisiyle çok ruhsal bunalım geçirdim, ama burası bana çok iyi geliyor.”

Bedriye:

“Arkadaşlarım, çevrem... Çok seviyorum onları. Buraya gelsinler sahile beni göremesinler mesela ararlar. Herkesin teyzesi oldum.”

Zeynep:

“Bir şey satmayı seviyorum, çok mutlu oluyorum. Bir sürü kadınla tanışıyorum, akraba gibi olduk bazılarıyla. Gelip dertlerini anlatıyorlar, dertleşiyoruz; güllüp neşeleniyoruz bazen... İnsan ilişkilerini çok seviyorum.”

Sevgi:

“İşi sevmem şu anda en büyük motivasyon bana.”

Ayşenur:

“İşi çok seviyorum, insanların enerjisini seviyorum. Bunlar beni motive ediyor.”

Betül:

“Kendi işim, ben insanlara hizmet etmeyi seviyorum. Burayı aldığımda akşama kadar oturuyorduk şimdi başımı kaşıyacak vaktimiz yok.”

Derya:

“Farklı müşteriler geldiğinde çok seviniyorum. Telaşını çok seviyorum; sabah hazırlık, öğlen servis, sonra da dolma sarma falan. Eve gönderseler aklım burada kalıyor.”

Zehra:

“El becerilerimi sergileyebildiğim için çok mutlu oluyorum.”

4 kadın girişimci için, hizmet sundukları ya da istihdam sağladıkları insanlar motivasyon kaynağı olmaktadır. Bu kadın girişimcilerin hepsi aylık kazancı yüksek işletmelere sahiptir; Nazlı, Nuriye ve Kısmet eğitim sektöründe faaliyet göstermektedir:

Nazlı:

“Beni en çok öğrencilerim motive ediyor. Çok istekliler çünkü.”

Nuriye:

“Beni öğrencilerim motive ediyor.”

Ceren:

“Önce beni güler yüzlü çalışanlarım, mağaza düzenim motive ediyor. Personelim birbirine saygılıysa, satışlarım da yükseğe o zaman motive oluyoruz.”

Kısmet:

“Elemanların sıcak yaklaşımı, onlarla güzel ilişkiler kurmak beni çok mutlu ediyor.”

4 kadın girişimci, girişimciliğe devam etmelerinde, evlerine ve eşlerine maddi destek olmanın ve çocuklarına iyi bir gelecek sağlamanın onları motive ettiğini belirterek, maddi kazanımlarının motivasyon kaynağı olduğunu vurgulamıştır:

İlknur:

“Çocuklarıma rahat hayat yaşatmak önce, sonra kendi mutluluğum.”

Ayfer:

“Evime destek olmak, çocuklarımla geleceği, eşim.”

Hayriye:

“Öncelikle çocuklarımla geleceği açısından önemli, alıştım da artık çalışmaya bir gün evde dursam özlüyorum, seviyorum çalışmayı.”

Nazan:

“Şirketi kurtarmak, daha başarılı olmak ve eşimin sağlığına kavuşması beni şu anda çalışmaya motive ediyor. Çünkü sağlık da parayla oluyor.”

1 kadın girişimci, sosyalleşmenin yanı sıra; insanlara yardım etmenin, onlara rol model olmanın ve girişimciliğin kendisine sağladığı maddi imkânların girişimciliğe devam etmede kendisini teşvik eden olumlu faktörler olduğunu dile getirmiştir:

Deniz:

“Yapmak istediğim her şeyi sağlayan işim. Sosyalleşmek de var, insanlara yardım etmek, insanların gülümsemesini sağlamak harika bir şey. Çocuklar mesela dışı olmaya karar veriyor, sırf beni görmek için dışım ağrıyor diye yalan söylüyorlar çok tatlılar! Söz sahibiyim hayatta, görmek istediğim ülkelere gitmek falan çok güzel. Ben çalışmasaydım böyle olmazdım eşimin geliriyle. Başarılı kadın işletmecilere hayranım. Üretmek çok güzel!”

1 kadın girişimci ise, çocuklarını istihdam edebilmenin kendisi için girişimciliğe devam etme nedeni olduğunu vurgulamaktadır:

Elif:

“Bazen çok yılıyorum, her şeyi bırakasım geliyor, satayım diyorum kızınca... Gittiği yere kadar gidecek. Benim çocuklarım burada sigortalı, kızım da. Oğlumun işi yok, evlendi de, kapatsam o ne yapacak diyorum... En büyük avantajım çocuklarıma istihdam sağlayabilmek.”

1 kadın girişimci ise, eşinden gördüğü fiziksel şiddetin girişimciliğe başladıktan sonra azalmasını, girişimcilik faaliyetinden elde ettiği maddi kazanımla ilişkilendirerek; eşinin kendisine duyduğu saygının, bu maddi kazanım sonucunda arttığını anlatmıştır:

Sultan:

“Bir kadın ne kadar güçlüyse o kadar saygı duyulur. Ben yıllarca çok dayak yedim ama bu dükkâna başlayıp para kazandıkça saygınlığım arttı, eskisi kadar fiziksel şiddet görmüyorum.”

2 kadın girişimci ise, ticari faaliyetlerine ekonomik nedenlerle zorunlu olarak devam ettiklerini anlatmıştır:

Esra:

“Sağlığım el verdiğince yapacağım çocuğumu okutmak için, yoksa bir dakika durmam yapılacak iş değil.”

Hatice:

“Mecburiyetten yapıyorum ne sevmesi? Evde yatmayı bilmiyor muyum ben bak kaç yaşına geldim hastalıklarım var hep mecburiyet işte!”

Kadın girişimcilerin ticari faaliyetlerine devam etmeleri konusunda onları teşvik eden faktörlerde, çalışmayı/işini sevmek ve sosyal ilişkiler kurmanın getirdiği mutluluk öne çıkmaktadır. Maddi kazanım sağlama teşvikinin ise genellikle, kadın girişimcilerin; ev giderlerine katılım sağlamak ve çocuklarının geleceği ile açıklandığı görülmektedir. Bazı kadın girişimciler için, ekonomik sorunların, girişimciliğe devam etmeyi mecburiyete dönüştürdüğü de anlaşılabilir, girişimciliğe devam motivasyonu konusunda en çok göze çarpan bulgu, eşten görülen fiziksel şiddetin girişimcilik faaliyeti sayesinde azalması durumudur. Bu bulgu, kadın girişimcinin evlilik birliğinin maddi temelli bir çıkar ilişkisi ve ticari ilişki olarak devam ettiğini ispatlamakta; aynı zamanda kadın girişimcinin içerisinde bulunduğu çaresiz durumu işaret etmektedir. Kadının, kazanç sağladığı takdirde maruz kaldığı şiddetin azalması; maruz kaldığı fiziksel şiddetin yanı sıra, ekonomik şiddeti de işaret etmektedir.

3.1.3.8. Kadın Girişimciliği Önündeki Engeller

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, Türkiye’de kadın girişimciliği önündeki engeller sorulduğunda, 7 kadın girişimci işletme kuruluşu ve devam sürecinde maddi destek bulma sorunlarından söz etmiştir. Kadın girişimciler, devlet tarafından sağlanan girişimcilik hibesinin de kuruluş aşamasında işleyiş sürecini eleştirmiş ve bu desteğin belirli koşullarda sağlandığını ifade etmiştir. Maddi destek bulamamanın yanı sıra, bilgi desteğine de ihtiyacı olduğunu dile getiren kadın girişimciler de bulunmaktadır:

İlknur:

Devletimizin desteği var ama alabilen belli bir kesim. KOSGEB sana el yeteneğin varsa yardım ediyor ama ben mesela daha çok dışarıdan mal alıp satıyorum, benim malımı almıyor rafımı doldurmuyor nasıl destek bu şimdi? Ama mesela örgü makinesi almak istersen alıyor yani herkese değil bu girişimcilik desteği.

Hayriye:

“Parasal sıkıntılar, büyük marketlerin açılması...”

Songül:

“Şimdi de devlet bize destek vermiyor, KOSGEB sadece yeni açanlara destek oluyor bana bir şey yok! Kredi alacaksın diyor, hibe alamıyorum. Krediyi de 2 tane kefil istiyor. Geldiler geçende iki kefil bul hemen kredi verelim diyorlar. Nereden bulayım dedim? Böyle destek mi oluyor şimdi?” Yok ki şöyle yaratıcı fikir verecek elimizden tutacak!”

Betül:

“İlk başta para, sonra da çevre lazım... Bu işten mesela anlamayan biri olsa mahvolur. Usta gelmese ya da işi bıraksa ne yapacak? İş bileceksin, anlayacaksın. Usta gelmedi mesela, eşim girip yapıyor. Ben de öğrendim, ben de yaparım artık. Beyti kebab bile yapıyorum.”

Sultan:

“İkinci şube açmak istiyorum ama kirası, masraflar gözümde büyüyor. Öyle çevremden negatif bir şey görmedim çok şükür. Çok destek oldular sağ olsunlar.”

Ceren:

“Ben ticari kredinin ne olduğunu bile bilmeden işletmemi kurdum. Bilgi desteği verilmeli. Belirli bir resim var: Kadın Girişimciler deniyor ama iş öyle değil. Bir araya gelen giyinip kuşanıp birlikte gezen bir kadın grubu. Teşvik geliyor mesela duymuyoruz. Ne yapıyor o zaman bu kadınlar? Süslenip fotoğraf çektiriyorlar! Ben her şeyimi bireysel yaptım. Şu anda bir whatsapp gurubu kurduk Türkiye’deki diğer bayilerle, orada fikir paylaşım merkeze iletiyoruz güzel oluyor mesela. Bir gurup, bir ağ olsun yeter ki!”

Nazlı:

“Kurma ve büyütme açısından maddi engeller bence. Para olmayınca hiçbir şey olmuyor. Tabi benim mesleğim var, ama olmayanlar için mesleki eğitim de önemli. Onlar eğitime de ihtiyaç duyuyor. Ben cinsiyetçi yaklaşımla hiç karşılaşmadım ama birincisi rakibim yok burada tekim; ikincisi hep bayanlara yönelik çalışıyorum. Topu topu 2 tane erkek öğrencim var.”

6 kadın girişimci, kadın girişimciliği önündeki maddi engellerin toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili, yani cinsiyetçi yaklaşım temelli olduğunu, ticari faaliyet alanlarının cinsiyetli hale geldiğini ve toplumun geleneksel düşünce tarzı ve bu düşünce tarzının kadına biçtiği roller nedeniyle kadın girişimcilerin erkekler tarafından olumsuz algılandığını belirtmiştir. Bu kadın girişimcilerin; ticari faaliyet alanları, eğitim düzeyleri, aylık kazançları, çocuk sayıları, eşlerinin sosyokültürel ve sosyoekonomik özellikleri birbirinden farklı olmasına rağmen kadın girişimciliği önündeki engelleri toplumsal cinsiyet rolleri ve toplum tarafından kabul gören kadın kimliği ile açıkladığı görülmektedir. Ayrıca, 1 kadın girişimci, kadınların birbirlerine destek olmamasından yakınmış; güçlü bir erkek tarafından desteklenmedikçe girişimciliğin kadınlar açısından çok zor olduğunu vurgulamıştır:

Nuriye:

“Hiçbir engel yok, kadın kadına destek vermiyor. Hepsi birbirinin arakasından konuşuyor. Kadının en büyük düşmanı yine kadındır. Hiçbir zaman destek görmedim ben kadınlardan. Kent Konseyi için çalışan kadın grupları mesela, hiçbir şey yaptıkları yok bizim için.”

“Ben valiliğe çıktım, burada kadınların yaptığı el emeği ürünleri sergileyip satmaları için bir Pazar istedim. Bir el sanatları pazarı olacaktı ve haftanın iki günü bu ürünler satışa sunulacaktı. Tek istediğim belediyenin bir çatı yapmasıydı ama yapmadı. Hatta Halk Eğitim de destek oldu, dedik sadece Halk Eğitim’e kursa gelip sertifika almış kadınlar satış yapsın ama yok, o da olmadı. Yani ben anlamıyorum gerçekten. Biz zaten 7 gün olsun demedik, bu kadınların üretime de aynı zamanda devam etmesi için zamanları da olacak, Çarşamba ve cumartesi olsun dedik. El emeğini insanlar kendi satsın dedik. Bu işin içine araçlar, taşeronluk falan girince hem üreticinin emeği yok pahasına parça başı mantığıyla gidiyor, hem de satın alan kişi daha pahalı fiyata satın alıyor. Yani bir çatı yapıp bize bir Pazar bile kurmadılar! Ben başka yerlerden, zenginlerden maddi destek bulup çatı falan yaptırırım o sıkıntı değil ama belediyenin izin vermesi gerekiyor, vermiyor. Bakın ben her yıl sergi açarım Zonguldak’ta, tamamen kendi imkânlarımla. Bana verdikleri dört tarafı çevrili bir oda! Sergi alanı olarak düşünün! Yani ben burada malzememi falan nereye koyayım, misafirimi nerede ağırlayayım? Yok ya zihniyet yok işte! Belediyenin bir şey yapması gerek, bir dernek çatısı altında toplanmamız gerek ama hiçbir desteğimiz yok. Kadınsınız; çocuklarınız, eşiniz, giderleriniz, lojistik problemleriniz var. Kendi başına bir kadının yapabileceği bir işi değil sanat evi işi. Eşinizin işi, ne kadar para kazandığı gibi şeylere bağlı... Maddi destek bana eşim verdi, kredi falan ne mümkün vermiyorlar ki! Çok iyi çevre lazım, çoğu atölye ayakta kalmak için kafe ile birleşik gidiyor. Sanat evinde bir yerden sonra pastane gibi pasta-börek satmaya başlıyorlar. Bazıları ise tamamen satış yapıyor. Bence öncelik sanat eğitimi olmalı, satış değil.”

Ayfer:

“KOSGEB hibesi vermiyorlar herkese bu bir engel. Maddi engeller var, borçla açtık, ödeyememe korkusu var. Yemek işi çok istedim, desteğim olsaydı onu yapardım ama sermayesi çok fazla. Burası mecbur gibi bir şey oldu, para kazanma amaçlı. Yemek

işini hala düşünüyorum. Erkeklerin negatif şeylerini hissediyorum. Bu dal için bir rakiplik durumu var ya bu da nereden çıktı evine gitsin otursun diyorlardır ben hissediyorum. Kesin böyle düşünenler var. Yüzüme böyle söylemiyor tabi söyleyemez; ama hissettiriyor yani.”

Sevgi:

“Bence ilk başta maddiyat, maddi sıkıntı olmasa yaparlar. Bir de kadınlar daha çok evde yaptıkları işlere benzer yerler açıyorlar. Annelik ya da ev hanımlığıyla alakalı yani... Belirli mesleklerde hiç çalışmıyorlar. Muhit bile fark ediyor; şimdi bir kadın sanayi bölgesine nasıl dükkân açacak? Açtırmazlar. Ben de şimdi desem sanayi bölgesine lokanta açayım diye mümkün değil! Bazı yerler ve meslekler erkeklere ait yani.”

Hatice:

“Sermaye yok, sermaye sıkıntı. Benim gelinler krediye de yazıldı, ineğe de yazıldı, İŞKUR'a da yazıldılar yok işte! Ödenek daha çıkmadı diyorlar, kanun çıkacakmış. Kadına zaten her yerde ekmek yok, dolmuş şoförlüğü falan yapamazsın ki!”

Deniz:

“Girişimciliğin önünde en büyük engellerden biri özgüven; yani o özgüvene sahip olmamak. Cinsiyetçi yaklaşımdan çok kadına biçilen roller (anne ve eş rolleri) önüne geçiyor. Kadınlar daha kısa mesaili az sorumluluk alabileceği mesleklere itiliyorlar. Kadının çalışması artık istenir bir şey çünkü ekonomik anlamda tek kişinin geliriyle yaşam sürdürmek çok zor. Tabi çalışsın ama iş yeri sorumlulukları ailenin sorumluluklarını aksatmasın kafası yani!”

Bedriye:

“Maddi destek olması lazım, KOSGEB mesela herkese destek vermiyor. Bir de desteği kurduktan sonra veriyor. Yok ben faturaları götürecekmişim de sonra parayı bana verecekmiş! Yahu benim iş kuracak param olsa sana niye geleyim? Bana zaten kurarken lazım. Bir de kadınların en büyük baltalayıcıları kocaları. Bazı erkekler çalışmıyor bile, karısının üstünden geçiniyor. Karadeniz'de çok yaygındır, erkekler

gezer kadınlar çalışır. Rahattır Karadeniz erkeği, yiyip içmeyi çok sever ama çalışmayı sevmez.”

3 kadın girişimci, sermaye sorununun yanı sıra girişimcilik önünde aşılması gereken “eş izni” olduğunu vurgulamıştır. Bu kadın girişimcilerden Kısmet’in devam etmekte olan ticari faaliyetine eşinin kararı ile başladığı ve bundan önceki işletmesini kurma aşamasında eşinden izin almak zorunda kaldığı göz önünde bulundurulduğunda eş izni vurgusu yapması anlam kazanmaktadır. Ancak Demet ve Ayşenur, girişimciliğe başlangıçta eşlerinden izin almak zorunda kalmadıklarını belirtmelerine rağmen yaptıkları eş izni vurgusu dikkat çekmektedir:

Demet:

“Bazen beyi kabul etmez, bazen bütçesi yoktur. “

Ayşenur:

“Engel yok aslında. Erkek egemenliği ile alakalı sadece her şey. Evlilik biraz kadının ayağını bağlıyor.”

Kısmet:

“Kadınların önü eskiye oranla biraz daha açıldı gibi; krediler, imkânlar sağlanıyor. Memnun olduklarını söyleyenler de var çevremde. Kadının çalışması daha çok isteniyor gibi çünkü maddi koşullar ağır artık tek gelire hayat dönmüyor. Kısıtlayanlar da var tabii; eşine “ne yapacaksın dükkân açıp” diyenler de duyuyorum. Cinsiyetçi yaklaşımı maalesef aşamıyoruz. Hissediyorsunuz bakışla falan, hissettiriyorlar.”

1 kadın girişimci, sermaye bulmada mutlaka eş ya da ailenin yardımı olması gerektiğini vurgulamış; girişimci kadın olmanın toplumsal cinsiyet temelli güçlüklerinden bahsetmiştir:

Esra:

“Sermaye lazım, arkanda ya kocan olacak ya da anne-baban olacak. Yoksa zor yani! Kadın olarak da çok zor yani bunca erkeğin içinde! Ben niye sürekli yelek giyiyorum üstüme? Arkanı dönüp eğildin mi bakıyor adamlar! Sürekli dikkatli olman lazım giydiğine falan çok dikkat edeceksin öyle dar bir şey giydin mi üstüne yelek/hırka bir şey giyeceksin.”

1 kadın girişimci, piyasa koşullarının olumsuz etkilerinin yanı sıra, evli kadınlar için eşlerinin; bekâr kadınlar için ailelerinin girişimcilik önünde engel teşkil ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca, kadın girişimcinin, toplumsal olarak kabulünün de çok zor olduğunu vurgulamıştır:

Derya:

“Çok büyük emek var ama emeğe göre para kazancımız yok. Mesela sürekli mantıcı buluyorum ama iş yoğunluğundan kaçıyorlar. Piyasada eşit miktarda rekabet yok, merdiven altı sağlıksız koşullarda yemek yapan yerler var, onlar çok düşük fiyatlar sunuyor. Ben iyi malzeme kullanıp kaliteye önem veriyorum ama başkaları malzemedan kesip fiyat küçültünce eşitsiz rekabet oluyor. Beni en çok o üzüyor. Ben isterim ki benim yemeğimin lezzetini sevdikleri için yesinler ama insanlar için para da çok önemli. Ben manavları, pazarı tek tek dolaşıp en iyi kalite malı en uygun fiyata almaya çalışıyorum.”

“Kadınlarda bekârsa aile; evliyse koca engel! Erkekler korkuyor kadınların başarılı olmasından. Ben 1999’dan beri siyasetin içinde tanınan bir yüz oldum da avantajım o. Beni orada burada görmeye çok alışkın insanlar, çok tanıyanım çok çevrem var. Yoksa ben de zorluk yaşırdım, kabullenmezlerdi. Bu sokağı, bu esnafın tümünü tanıyorum yoksa kadınıym diye çok dışlanırdım.”

1 kadın girişimci, piyasa koşullarının ve benzeri işletmelerin kurulmasının girişimciliğe engel oluşturduğunu belirtmiştir:

Elif:

“İsterdim daha fazla destek olsun ama devlet de elinden geleni yapıyor. İŞKUR’dan çalışan veriyor, bir yıl maaşını ödüyor. KOSGEB faizsiz para veriyor, 2-3 kez onu kullandım. Devletin desteği büyük aslında... Ben biraz 2 yıldır fazlaca sıkıldım ama. Şimdi alternatif çok etrafta, zam da yapamıyoruz öğrenci mekânıyız. 50 kuruş zam yapsak “pahalı” oluyoruz.”

1 kadın girişimci, kadınların önünde istekli ve azimli oldukları sürece hiçbir engel olmadığını ifade etmiştir:

Zehra:

“Bence hedef olduktan sonra, yani kafa engeli olmadıktan sonra engel yok. İstek, azim olduktan sonra engel falan kalmaz.”

Kadınların girişimciliğe başlangıçlarının çoğunlukla mecburen gerçekleştiğine dikkat çeken bir kadın girişimci ise tarım üretimi yapan kadınların “girişimci” kabul edilmemesini, kadınların girişimcilik faaliyetlerine başlamalarının mecburen değilse ancak erkek izni/onayı olursa mümkün olabilmesini ve kadın girişimcilerin mal varlığı engeline takılarak ticari rekabet ortamına girememesini kadın girişimciliği önünde engel olarak tanımlamıştır. Ayrıca, yasaların ve finans kuruluşlarının da kadın girişimciliğini yeterince desteklemediğini belirtmiştir:

Nazan:

“Ancak maalesef birçok kadın hasbel kader girişimci oluyor. Asıl girişimci eşi iken eşini kaybediyor, babasını kaybediyor ya da kardeşini kaybediyor. Sonrasında var olan ticari faaliyeti devam ettirmek zorunda kalıyor. Bazen de kadın isim olarak girişimci görünüyor; çünkü eşi onu şirket ortağı gösteriyor ama aslında hiçbir ticari faaliyeti ya da aktif anlamda çalışması söz konusu değil. Bazı durumlarda da erkekler kadınların üzerine iş kuruyor belirli avantajlardan faydalanmak için. Yani birçok kadının girişimci oluşu mecburen oluyor. Ayrıca girişimcilik tanımı içerisine tarımsal faaliyet dâhil edilmediği için kooperatifçi kadınlar girişimci sayılmıyor. Tarım üreticisi olarak çalışan bu kadınlar bana göre asıl girişimcilerdir. Yazık ki bu kadınlar tüm işi

yapmalarına ve tüm üretimsel faaliyeti gerçekleştirmelerine rağmen erkekler tarafından yönetiliyorlar. Yani kendi üretim yaptıkları kooperatiflere başkan bile olamıyorlar. Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde bir çalışmaya katılmışım. Orada bir beyle tanıştım, kendisi 2000 kadının çalıştığı ve tarımsal faaliyet gerçekleştirdiği bir kooperatifin başkanıydı. Ona niçin başkanın kadın olmadığını sordum çünkü tüm üreticiler kadın. Bana şöyle cevap verdi: “Neticede bu kadınlar kocaları ne derse onu yapıyorlar, ben de kocaları ile konuşup kendimi seçtiriyorum”. Gerçek resmi özetleyen bir cevap değil mi?”

“Kadın kadına yardım ederse ve erkek onaylarsa kadın girişimci olabiliyor, bu böyle.”

“Tabi kadınlar girişimci olsalar da tapuları yok kendi adlarına, mal varlığı olmayınca ihalelere hangi teminatla girecek nasıl rekabet ortamına dâhil olacak? Yanaştırmazlar! Son yıllarda üstüne düşüyor ama girişimcilik yasalarla ve finans kuruluşları ile desteklenir. Bizim finans kuruluşlarımız faizci politika yürütüyor ve teminat istiyor. Kadınların birçoğunda teminat gösterecek tapu mu var? O zaman da işte kadın büyüyemiyor, rekabet ortamına katılamıyor. Maddi olarak kısıtlı kalarak bu iş yapılamıyor. Yasalarla tanımlanan haklar gerçek hayatta kadına verilmiyor ki! Miras yoluyla falan alabileceği mal varlığı kadına verilmezse bu yasalar uygulanmazsa ne yapacak kadın?”

Araştırmaya katılan kadın girişimciler tarafından tanımlanan, kadın girişimciliği önündeki engelleri, üç temel başlık altında toplamak mümkündür. Bu başlıklardan ilki finansal engeller olarak ifade edilmiştir. Kadın girişimcilerin, kuruluş aşamasında sermaye temini sağlama sorunu dile getirilmiş; devlet kuruluşlarıyla sağlanan finansal desteğin her kadın girişimciye sağlanmadığı ve destek almayı başarabilenlerin, sürecin işleyişinden memnun olmadıkları belirtilmiştir. Ayrıca, finans kuruluşlarının kadın girişimciye kuruluş ya da büyüme aşamasında sağlayacağı kredi desteğinin, kadının teminat gösterebileceği kendine ait mal varlığı olmadığı için çoğu zaman sağlanamadığının altı çizilmiştir. Kadın girişimcilerin piyasa koşullarından ve piyasa rekabetindeki maddi kaynaklı eşitsizliklerden de hoşnutsuz olduğu anlaşılmaktadır. Kadın girişimciliği önünde tanımlanan ikinci engel ise eğitim desteği bulamamak olarak tanımlanmıştır. Araştırmaya katılan kadın girişimciler içerisinde, iş kurma aşamasında

eğitim desteği alan az sayıda kadın girişimci olduğu görülmektedir. Kadın girişimciler, işletme kurma ve yürütme konusunda kendilerine danışmanlık hizmeti veren kurumsal ağlara sahip değildir ve bu durum kadın girişimciliğinin gelişmesi önünde bir engel olarak tanımlanmıştır. Kadın girişimciliğinin gelişimi önünde engel teşkil eden üçüncü unsur ise “kadın girişimcinin, işletmesini kurma veya yürütme sürecinde karşısına çıkan toplumsal cinsiyet rolleri ilgili sorunlar olarak tanımlanmaktadır. Cinsiyete bağlı; meslek, sektör ve hatta işletmenin kurulacağı yer konusunda ayrışma olduğu, kadın girişimcinin erkek girişimci tarafından piyasada kabul edilme sorunu yaşadığı ve kadın girişimciye erkekler tarafından ticari faaliyet alanında istenmediğinin hissettirilmesi sorunlarından bahsedilmiştir. Kadın girişimcilerin, çalışma ortamındaki erkek girişimcilerin göz tacizinden rahatsız olduğu da dikkat çekmektedir. Ayrıca, kadın girişimciliğinin önündeki büyük engel olarak “eş engeli” tanımlanmış; kadınların, ancak eşleri onaylarsa girişimci olabildikleri ve bazı koşullarda işletmelerini yürütürken de eşlerinin maddi sömürüsüne maruz kalabildikleri vurgulanmıştır. Öte yandan, bazı kadınların ise eşlerinin sağlık sorunları, vefat ya da başka sorunlar nedeniyle girişimciye “mecburen” başladıkları da ifade edilmiştir. 1 kadın girişimci, ilginç bir Şekilde, kadın girişimciliğinin, kadınlar tarafından da desteklenmediğini belirterek; kadınların birbirine destek olmama durumunu da kadın girişimciliği önünde engel olarak tanımlamıştır. Kadına, yasalarla sağlanan mal varlığı eşitliğinin uygulanmasındaki aksaklıkların, kadın girişimciliğinin piyasa rekabetinde yer almasının önünde engel olarak durduğu ve kadınların, maddi açıdan güçlü bir erkek tarafından desteklenmediği sürece girişimci olamadığı ifade edilmiştir. Tarımsal retim yapan ve kooperatiflerde çalışan kadınların girişimci sayılmadığı, üreten ve çalışanların kadınlar olmasına rağmen bu kadınların erkekler tarafından yönetildiği ve kadınların kendi ürettikleri ürün üzerinde söz sahibi olamadığının da altı çizilmiştir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet temelli engellerin; eğitim düzeyi, işletme tipi, ticari faaliyet alanı ya da aylık kazanç gibi faktörler açısından çeşitlilik gösteren kadın girişimciler tarafından ifade edildiği görülmektedir.

3.1.3.9. Girişimcilikte Eş Desteği

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, eşlerinin, girişimcilik faaliyetlerine destek olup olmadığı sorulmuştur. Kadın girişimcilerin önemli bir bölümü, eşlerinin

kendilerine destek olduğunu belirtmiştir. 3 kadın girişimci, işletmelerini kurma ve/veya yürütmeye eşlerinden maddi destek gördüklerini ve eşlerinin, kendilerine manevi anlamda moral desteği de sağladığını belirtmiştir:

Nuriye:

“Hala de destektir. Bir projem olduğu zaman hiç yapamazsın demedi. Ben de dominant biriyim ama dedirtmedim de. Ev hanımıyken de öyleydim.”

“Ben, eşimin maddi desteği olmadan burayı yürütemem, bir de çok şükür kiram yok, yer bana ait. Yoksa mahvolurum! Bu iş para getirmiyor; ne eksiliyor, ne çoğaltıyorsunuz. Bu işten ev, araba falan alamazsınız. Bu işten mutlu olabilirsiniz sadece.”

Nazlı:

“Çok destek oldu, fırınımı o aldı örneğin. Maddi açıdan da manevi açıdan da...”

Zehra:

“Eşim maddi de manevi de destek oluyor. Çok moral veriyor. Bazen tek bir müşteri gelmeden dükkân kapatıyorum, üzüliyorum tabii. O da teselli eder beni.”

Nazan, Elif, Ceren, Kısmet, Sevgi ve Derya eşlerinin kendilerine moral desteği verdiğini ve eşlerinin kendilerini çalışmalarını konusunda teşvik ettiğini ifade etmiştir. Elif’in eşinin kendisine sağladığı manevi desteği anlatırken kullandığı “anaç” ifadesi ve eşinin alkol alışkanlığına gönderme yapması dikkat çekicidir:

Elif:

“Beni yüceltir, takdir eder, buranın patronudur der. Anaç olduğumu söyler, kafa yerindeyse içmemişse tabii!”

2 kadın girişimci, eşlerinin, işletmenin teknik işlerini veya alışveriş işlerini hallederek kendilerine destek olduğunu anlatmıştır:

Ayşenur:

“Oluyor tabi, yardıma ihtiyacım varsa gelip yardım eder. Dükkânımın alt yapısını hep o yaptı.”

Demet:

“Bir şey lazım olunca alır, yapar. Destek olur yani.”

Hayriye, Betül, İlknur, Esra, Ayfer ve Bedriye ise, eşlerinin, kendilerine destek olduğunu belirtmekle beraber bu desteğin hangi konuda ve nasıl verildiğini açıklamamıştır.

4 kadın girişimci, eşlerinin kendilerine girişimcilik faaliyetlerinde destek olmadığını ima etmiştir. Bu kadın girişimcilerin anlatılarında bıkkınlık ve öfke hissedilmektedir:

Deniz:

“Hep yorgunsun zaten diyor, bana posan kalıyor diyor. Bazen masaj yapar ama yorgunum deyince...” Onu mutlu edersem her şeyi yapar ama mutsuz edersem günümü zehir eder, trip yapar. Kütük şeklinde yastık koymuş yanına geçenlerde yastığa da kuma yazmış bana gönderdi fotoğrafını. Artık ne demek istiyorsa sen anla işte!”

Sultan:

“Hayatta fikrini istemiyorum. Bazen kıskançlıklarını hissediyorum, bir yandan gurur da duyuyor. Takdir ediyor ama zorunlu bir takdir. O olmadan da her şeyin üstesinden gelebileceğimi biliyor.”

Zeynep:

“Bazen önümü kesiyor, bazen destek oluyor. Seviyor benim yaptığım işi bence onun için kendi tekelinde tutmaya çalışıyor. Bir şey söyleyince 1 ay küsüyor zaten!”

Hatice:

“Ne bileyim destek mi köstek mi? Onun kafası çekmiyor uğraşmaz!”

3.1.4. Kamusal Alan ve İletişim Ağları

3.1.4.1. Kadın Girişimcilerin İşletme Kuruluş Sermayesi Temini

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere işletmelerini kurmak için ihtiyaç duydukları sermayeyi nasıl temin ettikleri sorulmuştur. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin çok büyük bir bölümünün, kuruluş sermayesi sağlamada; eş ve ailelerinden destek alma, birikimlerini kullanma ve ziynet eşyalarını satma yollarına başvurduğu görülmektedir. Az sayıda kadın girişimci, banka kredisi kullanarak işletmesini kurduğu ve bazı kadın girişimcilerin banka kredisi almanın güçlüklerinden söz ettiği göze çarpmaktadır. KOSGEB'ten maddi destek alan kadın girişimcilerin ise bu maddi desteğin verilmiş koşulları, miktarı ve desteğin alınması süreçlerinin işleyişinden şikâyet etikleri dikkat çekmektedir:

Hayriye:

“Eşim kahvehanede ortaktı önceden, ortaklıktan ayrıldı, parasını alınca tekel bayi açmaya karar verdi.”

Esra:

“Zaten sermayeyi de eşim koydu.”

Bahar:

“Benim eşimin zaten Antalya Kaş'ta gümüşçü dükkânları vardı, sermayemiz oradan gelir. Sonra kapattık falan ama başlangıcım orasıdır.”

Nazan:

“Tabi biz sonra başka işler de kurduk ama ticari başlangıç eşimden, eşimin ailesinden gelmedir.”

Sultan:

“Neyse, eşimin bir minibüsü vardı onu sattık bu dükkânı aldık.”

Nuriye:

“Maddi destek bana eşim verdi, kredi falan ne mümkün vermiyorlar ki! Çok iyi çevre lazım, çoğu atölye ayakta kalmak için cafe ile birleşik gidiyor. Sanat evinde bir yerden sonra pastane gibi pasta-börek satmaya başlıyorlar. Bazıları ise tamamen satış yapıyor. Bence öncelik sanat eğitimi olmalı, satış değil.”

Ceren:

“Sermayeyi eşim koydu.”

İlknur:

“Aileden maddi destek almadım. Ben bileziklerimi bozdurmasam, eşimin ticari geçmişi/çekleri olmasa nasıl yapacaktım mümkün değil!”

Songül:

“Tabi ben aldım dükkânı da, içinde mal yok! Eşimin sevgililer gününde aldığı bir tane bileziğim vardı, başka altınım da yok; ağlaya ağlaya sattım onu mal aldım dükkânıma.”

Zehra:

“KOSGEB kuruluna daha yeni girdim dün, bakalım artık. Daha destek alamadım. Kursa katıldım geçen yıl, belge aldım. Kiramı ödeyecektmişim, dekontu götürüp paramı alacakmışım öyle dediler.”

“Benim de 3-5 elimde vardı biriktirdiklerimden, 10 bin lira da kredi çektim malzeme almak için. Eşimin maddi desteği oldu da yaptım, yoksa bende emeklilik falan yok nasıl kredi alayım?”

Derya:

“Benim maddi birikimim yoktu, eşim maddi destek oldu; kredi kartını kullandı bazı şeyleri taksitle aldım. Toptancıları da tanır o konuda da yardımı oldu, açık hesap alabildik. Mutfak eşyaları, tabak falan çok tutuyor. KOSGEB yalnızca 6000 lira verdi, kursta konuşulan 30.000 lira ama bilmiyorum kim alıyor o kadar.”

Deniz:

“Ama eşim destek oldu, yaparsın sen dedi. Hatta ev almayı düşünüyorduk, birikimimiz vardı; ev almayalım sana muayenehane açalım dedi. “

Kısmet:

“Sermaye kendi birikimlerimizden geldi. Kredi desteği de alındı ama tek başına o yeterli değil. Eşim, babasından kalan esnaflığı devam ettiriyordu zaten böyle oldu.”

Elif:

“Hiç kimse destek olmadı bana. Kardeşim çek verdi bir tek o destek oldu. Öyle başladım. İlk dükkânım o kadar küçüktü ki ve mutfağı da seyyar mutfaktı. Bir sene sonra hemen büyütmeğe başladım dükkânımı. “

Ayfer:

“Kayınvalidem kredi çekti bana dükkânı açarken. İlk açtığım zaman pek masrafları karşılayacak gibi gözüküyordu da bundan sonra ne olur bilmiyorum!”

Zeynep:

“İlk başladığımda çok küçük bir sermaye ile başladım zaten. Ailem destekledi sağ olsun. Özel sektördeki maaşlar çok düşük, yani eşim de iyi olur dedi, başla dedi.”

Sevgi:

“Ablamdan maddi destek buldum, burayı da ortak açtık. Ama o işe karışmaz, ara sıra ziyarete gelir.”

Demografik özellikler, geçmiş iş deneyimi, ticari faaliyet alanı ve aylık kazanç açısından aralarında farklılık bulunan kadın girişimcilerin kuruluş sermayesi temini için finans kuruluşlarından değil, eşlerinden ve ailelerinden maddi destek almaları; finans kuruluşlarından destek alabilecekleri teminat koşullarını sağlayamamaları ile ilişkilidir. Özellikle süsleme evi işletmecisi Zehra, sanat evi işletmecisi Nuriye ve çeyiz ürünleri satışı yapan İlknur'un söylemleri kadının kamusal alanda içinde bulunduğu durumu yansıtmaktadır. Kadın girişimcilerin, işletmelerini kurma aşamasında finans

kuruluşlarına başvuramamasının altında yatan sebep; finans kuruluşları tarafından teminat olarak istenen mal varlığına kadınların sahip olmayışıdır. Bu durum, kadın girişimcilerin sermaye temini aşamasında karşılarına çıkan büyük bir engel olmaktadır. Ayrıca, kadın girişimcilere hibe desteği sağlayan KOSGEB'in, bu desteği işletme kurulduktan sonra sağlaması ve yalnızca belirli girişim faaliyetlerini desteklemesi de kadın girişimciyi sermaye arayışında zor durumda bırakmaktadır. Ticari geçmiş ve/veya mal varlığına sahip olmayan ya da KOSGEB hibe desteği kapsamı dışında işletme kurmayı hedefleyen kadın girişimci adayları sermaye temini için eş veya ailelerine başvurmaya yönelmektedir. Bu yönelme, kadın girişimcinin işletmenin devamı sürecinde alınan kararlarda etkinliğini yitirmesine ve ücretli çalışan konumuna sürüklenmesine neden olmaktadır.

2 kadın girişimci ise, banka kredisi alarak ve borçlanarak işletmelerini kurduklarını belirtmiştir. Bu kadın girişimciler, daha önce ücretli çalışan kadınlardır. Derya, kamudan emeklidir ve emekli maaşını teminat olarak göstermiştir. Pide ve lahmacun salonu işleten Betül ise daha önce gıda sektöründe çalışmış ve sosyal sermayeye sahip olan bir kadın girişimcidir:

Derya:

“Sonra borç-harç, kendi maaşımdan kredi çektim falan açtım burayı...”

Betül:

“50 bin lira kredi çektim, 50 bin lira da yıllık senet yaptım. Ödeyeceğim yani yolu yok!”

Tablo 3.6: Kadın Girişimcilerin İşletme Kuruluş Sermayesi Temini

Kadın Girişimciler	n	Toplam
	Eş Desteği	10
İşletme Kuruluş Sermayesi Temini	Aile Desteği	4
	Birikimleri Kullanma	4
	Kredi Desteği	2
	Belirtmek İstemedi	3
		23

Demet, Ayşenur ve Bedriye sermaye temini konusunda açıklama yapmak istememiştir. Demet ve Bedriye emek açısından yoğun küçük sermayelerle başladıkları ticari faaliyetlerini “pek de sermaye gerektirmeyen işletme” olarak tanımlamıştır. Demet, seyyar tezgâhında kendi yaptığı ve başka tasarımcılardan aldığı takıları satmaktadır; Bedriye ise seyyar mutfağında gözleme yapıp satmaktadır. Ayşenur, kadın giyim ve aksesuar satmakta olduğu mağazasının kuruluş sermayesi ile ilgili bilgi vermek istememiş; görüşme esnasında kendisine birkaç kere sorulmasına rağmen cevap vermekten kaçınmış ve işletme ile ilgili hukuki problemleri olduğunu, bu nedenle bu konuda konuşmak istemediğini ifade etmiştir.

3.1.4.2. Kurumsal İlişkiler Ağı

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, sahip oldukları kurumsal ilişkiler ağı sorulduğunda, kadın girişimcilerin büyük bir bölümünün, özellikle ticari faaliyetlerine yönelik onlara danışmanlık hizmeti sağlayan herhangi bir kurumsal desteğinin bulunmadığı anlaşılmıştır. Kayıtlı buldukları ticari odaların, onlardan aidat almanın dışında bir işlevinin olmadığını vurgulayan kadın girişimciler, bu odalardan kurumsal destek almadıklarını belirtmiştir. Özellikle ticari faaliyetini seyyar tezgâhlarda sürdüren kadın girişimcilere, derinlemesine görüşmeler esnasında kurumsal destek ve ağların ne olduğunu anlatmak güç olmuştur. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, eğitim düzeyi fark etmeksizin, işletme ile ilgili sorunlarını bireysel olarak çözmeye çalıştığı ve görülmektedir:

İlknur:

“Yok. Bize hiç kimseden fayda yok. Aile desteği de yok, kimseden fayda yok.”

Zeynep:

“Ona fırsatım olmadı daha. Öyle bir destek isterim tabi. Bir mali müşavir var tanıdık, birçok şeyi ona sorarak öğrendim.”

Esra:

“Hep pazarda kendim deneyim kazandım. Kurs falan görmedim. Ama çok zor akli olan başlamasın!”

Hatice:

“Lazlardan cemiyet kurmuşlar burada onlar da bekçi koymuş haraca kesiyorlar milleti. Belediyeye de toprak parası ödüyoruz o ayrı! Mahvoldu Türkiye kızım pazarcının hali zor! Kooperatifimiz yok bizim, Lazlar satın aldı burayı bana bu küçük yeri verdiler. Desteğimiz, sahibimiz yok!”

Ayfer:

“Esnaf Odası’na kayıtlıyım. Tabi toplantı falan olsa gitmek isterim de... Benim çalıştığım alanda pek öyle destek veren falan da yok.”

Demet:

“Belediyeye kayıtlıyız burada ama tezgâhları stantları hep kendimiz yaptırдық. Hiç destek vermiyor belediye.”

Sevgi:

“Esnaf Kefaletine kayıtlıyız. Destek falan almadım, ben kendi deneyimimi kullanarak açtım öyle de devam ediyorum. Kredi falan da kullanmadık zaten.”

Sultan:

“Çok zayıf diyebilirim. Esnaf odaları zayıf, destek alamıyoruz ki! Esnaf kendi kendine dönüyor.”

Nuriye:

“Hiçbir yerden destek almadım. KOSGEB, sanatsal projeleri desteklemiyor direk ticareti destekliyor. Kursu gitmenin ve o sertifikayı almanın da bir anlamı yok o zaman.”

Hayriye:

“Bağlantılarımız var ama toplantılara falan gidemiyorum vakit yok ki. Herhangi bir dernek yok ama.”

2 kadın girişimci, geçmiş iş deneyimleri sayesinde oluşturdukları sosyal sermayenin işletmelerinin devam sürecinde kendilerine sağladığı ticari faydayı ifade etmiştir:

Ayşenur:

“Ben zaten 7 yıl gezici satıcılık yaparken kendime çok güzel çevre oluşturdum. Onun dışında esnaf odasına kaydım var da onlar sadece aidat almayı bilir. Öyle başka da desteğim yok.”

Betül:

“Veresiye her yerden mal alabiliyorum, istediğim gibi de ödüyorum. Tabi bunlar hep gıda sektöründe çalışırken kurduğum ilişkiler sayesinde, herkesi tanırım.”

Kadın girişimcilerin kurumsal ve/veya finansal destek (hibe) aldıkları ağların KOSGEB ve Zonguldak Sanayi ve Ticaret Odası olduğu, ancak desteği yetersiz buldukları ya da süreci eleştirdikleri görülmektedir:

Zehra:

“KOSGEB kuruluna daha yeni girdim dün, bakalım artık. Daha destek alamadım. Kursa katıldım geçen yıl, belge aldım. Kiramı ödeyecektmişim, dekontu götürüp paramı alacaktım öyle dediler. Esas kurarken yapılacak bu destek, 1 yıl oldu kuralı ben burayı. Hep kendin ödüyorsun her şeyi, sonradan yapıyorlar pek anlamı yok yani!”

“KOSGEB eğitimi yararlı oldu, güzel şeyler öğrendim. Parasal olarak da bilgilendirildik.”

2 kadın girişimci, dâhil oldukları Zonguldak Sanayi ve Ticaret Odası Kadın Girişimciler Grubu'nun kendilerine girişimcilik konusunda destek olmadığını dile getirmiştir. Bu kadın girişimcilerin anlatıları, Kadın Girişimciler Kurulu üyesi kadınlara yönelik nefret ve küçümseme barındırmaktadır.

Derya:

“ ...Kursa gittim sonra KOSGEB Girişimcilik Kursuna... Ticaret Odası'nın kadın girişimciler grubundayım, onların toplantılarına gidiyorum. Yalnız size bir şey söyleyeyim biz 30 kişilik bir öncü grubuz böyle toplantılar, etkinlikler falan düzenleyen; taş çatlasın aramızdan 5 kadın aktif çalışan kadın girişimcidir. Gerisi çalışmayan, kocalarının kurduğu kâğıt üzerinde kadınların da ortak görüldüğü ama aslında işle hiç alakası olmayan kadınlar! Gülünç yani!”

Ceren:

“Hiçbir seminer/kurs desteği falan almadım. TSO Kadın Girişimciler Grubuna üyeyim ama kurs/toplantı falan olduğunda hiç haber vermiyorlar. Olduktan sonra öğreniyorum. Daha bugünlerde yeni mesaj atmaya başladılar. Ticaret Odası zaten sadece aidat topluyor, hiçbir desteği yok. Ben burayı ilk açtığımda POLO bize seminer vereceğini söylemişti, belli kriterleri, bir işleyişi var sonuçta. Fakat sonradan iptal ettiler, seminer falan olmadı. Bana yolladıkları bir kitap, bütün mal giriş-çıkışı bir bilgisayar programı ile yapılıyor; kolay bir sistem değil yani. Ben bir bilgisayar ve kitapla yapayalnız, kendi kendime öğrenmek zorunda kaldım her şeyi. Gecelerce uyumadım sistemi çözebileyim diye. Bir sorunuz olursa merkeze mail atın demişlerdi, o yani. Ben zaten mağazamı yeni açmışım, daha ürünleri nasıl dizeceğimi bilmiyorum, her şey çok karmaşık oldu bir anda. Hep kendi kendime çözmek zorunda kaldım.”

Deniz:

“Türk Diş Hekimleri Birliği Zonguldak seminerlerine katılıyorum, toplantıları oluyor onlara da gidiyorum.”

Nazlı:

“Daha önce KOSGEB vardı, şimdi yok. Halk Eğitim’e bağlıyım. Onlardan destek alıyorum.”

Kadın Girişimciler Kurulu Başkanı katılımcı ise kurulun Zonguldak ilinde kadın girişimciliğini iyileştirme konusunda çalışmalar yaptığını ifade etmiştir:

Nazan:

“Zonguldak Ticaret Odası Kadın Girişimciler Kurulu 2008 yılında kurulmuştur. İlk başkanı Aynur Bektaş’ tır. Aynur Bektaş, 5000 kişi istihdam etmiş çok başarılı bir tekstilciydi ve ünlü markalara kendi atölyelerinde dikim yapıyordu. Kadın girişimciliği adına çok çaba göstermiştir ama iflas edince ve bazı farklı nedenlerden dolayı Türkiye’yi terk etmek zorunda kalmıştır. Şu anda bu kurula ben başkanlık ediyorum. Beni başkan olmam için Ticaret Odası davet etti. Kurulumuzda 30 üyemiz var, bunlar belirlenirken bu kadın girişimcilerin Ticaret Odası kayıtlarına göre (ciro yüksekliği, oda ile ilişkileri vs.) belirlenir. Bizler bu kurul dâhilinde toplantılar yapıyor, eğitimlere katılıyoruz. Zonguldak’ta kadın girişimciliğinin durumunu iyileştirmeye çalışırken Türkiye genelinde de ne olup bittiğini anlamaya öğrenmeye çalışıyoruz.”

Elif:

“Yok, KOSGEB desteği aldım, kredi aldım yani ama toplantılara falan katılamıyorum.”

Kismet:

“Yok benim; ama eşimin var, o toplantılara falan katılır.”

Kadın girişimcilerin büyük bir bölümünün, kendi içlerinde bulunduğu ticari faaliyete yönelik danışmanlık desteği almadığı; kurumsal destek alanların, bu desteği daha çok finansal olarak aldığı anlaşılmaktadır. Kurumsal ilişkiler ağlarına sahip olan kadın girişimciler ve ticari faaliyetine yönelik danışmanlığa ihtiyaç duyduğunu belirten kadın girişimciler, eğitim ve kazanç düzeyleri yüksek kadın girişimcilerdir. Kazanç ve eğitim düzeyi açısından daha düşük seviyede olan kadın girişimcilerin kurumsal destek

kavramını daha çok finansal destek olarak anlamaya meyilli olduğu ve girişimcilikte kendilerini geliştirecek teorik kazanımlara pek de önem vermedikleri dikkat çekmektedir. Eğitim ve kazanç düzeyi en düşük seviyede olan kadın girişimciler ise, görüşmeler esnasında kurumsal ilişkiler ağının ne olduğunu anlamada güçlük yaşamıştır ve kurumsal ilişkinin ne olduğu kendilerine örnekler vererek açıklanmaya çalışılmıştır. Kadın girişimcilerin eğitim düzeylerinin yüksek olmasının, girişimcilik becerilerinin gelişimine katkı sağlayacak kurumsal ilişkiler kurmalarına olumlu etki ettiği anlaşılmaktadır.

3.1.4.3. Kadın Girişimcilerin Sorunları

Kadın girişimcilere, işletmelerinin devamı sürecinde maruz kaldıkları sorunlar sorulduğunda verdikleri cevaplar; kadın girişimcilerin kamusal olarak kurduğu ilişkileri ifade etmekte ve kadın girişimciliğinin önündeki engellerin, daha çok, kadının toplumsal cinsiyet temelli konumu ve toplum tarafından nasıl algılandığı ile ilgili olduğunu göstermektedir:

Deniz:

“Bugünlerde iş yerimi telefonla arayıp bacakların uzun, kıçın güzel deyip duruyor manyağın biri! Beni görmüş herhalde, tabelamdan da numarayı almış.”

Nazan:

“Özellikle resmi kurum yöneticileri hep erkek, bazıları agresif davranıyor, bazıları kadınsınız diye daha farklı daha sakın davranıyor. Adamın o anki ruh haline ve sizi kadın olarak nasıl gördüğüne bağlı farklı muamele görebiliyorsunuz. Sizi rahat da ettirebilir, ezebilir de; tamamen onun isteğine bağlı.

Ben görüşmelere gittiğimde benim şoförümle konuşur, onu patron zannederlerdi. Benim adımı bilmelerine ve bir kadın geleceğini bilmelerine rağmen bunu yapan çok gördüm.”

Elif:

“Çevreden “Git otur, erkek işi yapma” diyen çok oldu. Ne uğraşıyorsun git evine otur yıllarca dediler hala diyorlar.”

Ceren:

“Eşim belediye başkanı olup da ben burayı açınca söylentiler oldu ama insanlar ne derse desin bu benim başarım, ben kendi çocuğumun geleceği için çalışıyorum. Negatif söylemler beni etkilemez, arkanızdan konuşuyorlar tabi ama ben kendi işimi yapıyorum.”

Nuriye:

“Annem de benim çalışan bir kadındı, ben dükkânda büyüdüm. Zonguldak’ın ilk esnaflarındandır annem. Babam, ben çok küçükken vefat edince, o zamanlar babamın nalbur dükkânı vardı; annem dükkâna geçti. Ama dul bir kadın olarak çok zorlandı. Ustaydı, inşaatçıydı çok rahatsız ettiler annemi. En sonunda deterjancı olarak değiştirdi dükkânı; o zaman kadınlar gelmeye başladı da rahat etti kadın.

Ben ilk açtığımda burada sanat evi mi olur diyenler çok oldu, anaokulu zannedip çocuk kaydına gelenler de oldu! Sonra ben ilk defa akşam grubu açtığımda buraya erkekler de gelmeye başladı. Tabi atölyede tek başına bir kadın! Böyle şey mi olur diye söylentiler çıktı da ben çok tanınan biri olduğum için fazla uğraşamadılar. Türkiye’de ben tekim atölye olarak, diğer atölyelerdeki kadınların akşam grubu olmuyor, açmıyorlar çünkü bu tip sıkıntılar çıkıyor.

Geçenlerde bir üst düzey yönetici, pislik herif, bana, geleyim atölyene bir gece de yemek falan yeriz diyor. Dedim atölye orası restoran değil, adam hala pişkin bir şekilde olsun ya hazırlarız bir şeyler işte diyor!”

Kısmet:

“Bana ilk dükkân açtığımda git evinde otur diyen çok oldu. Zevk için, can sıkıntısı yüzünden dükkân açıyor diyenler oldu. Bir de okumuş, üniversite mezunu bunu diyen insanlar! Kadınların üstünden bu baskıcı yaklaşımın kalkması lazım!”

Hayriye:

“Bir ara içki sattık çok çektim sarhoşlardan! Zarf atan erkek oluyor, kötü gözle bakan, niyetlenen oluyor fark ettim. Pis bakışlar oluyor hemen anlıyorum tepki veriyorum. Bir kere burada dükkânın camını yıkıyorum, bir minibüs şoförü: “Sen bırak, ayıp, kocan yıkasın” dedi. Ne varmış yani dedim bazen oluyor işte sinir ediyorlar insanı. Bir kere de, bir dolmuş, akşam vakti çaktı arabayı buraya tam benim karşıma, içinde bir sürü adam bana bakıp rakı içiyorlar! Gittim vurdum cama: “Ayıp değil mi ben sizin arkadaşınızın hanımıyım, bu mahallenin geliniyim!” dedim, utanıp gittiler. Bir de o arabanın şoförü gitmiş gece karısına “Ya çok utandım “ demiş. Yalancı herif! Ben gidip çemkirmesem ertesi günü yine yapacaktı o hareketi. Ben söyleyince mi utanmak aklına gelmiş?”

Derya:

“Ben diyorum ne kadar çok kadın esnaf olursa bu sokakta o kadar rahatlayacağız. Daha önce kafeterya işimde çok külhanbeyi tavır gördüm ama yılmadım. Çay bardaklarım bile müdahale ediyor, istediklerini zorla yaptırmaya çalışıyorlardı. Burada da kadın müşterilerimi gözetiyorlardı dışarı masa koyduğumda. Resmen, dükkânlarının önüne sandalye çekip oturup rahatsızlık verme derecesinde bakıyorlardı! Bir gün dayanamadım bağırdım ben de! “Kaldırın şu sandalyelerinizi burada anneniz ya da kız kardeşiniz de yemek yiyebilir onları da mı gözetleyeceksiniz?” dedim de öyle durdular.”

Songül:

“İlk başlarda bir erkeğe selam verince bile yanlış anlıyorlardı. Çok şeylerle karşılaştım ben! Ben bu dükkâna ilk başladığımda çok kınadılar beni, kadın ne anlar dediler elektrikçiden. Çok baskı oldu üzerimde. Küçük yer işte dedikodusu bitmiyor!

Ben dükkâna geldikten sonra evde ekmek yap, git evine ne işin var diyenler çok oldu. Bazıları tarafından dışlandım.

Ben çok sıkılıyorum bu aralar... Mesela bugün almam gereken alacağım var, telefon açıyorum adama; “ödemeyeceğim, sıkıntıya gir, senin sıkıntıya girmeni çok istiyorum” diyor! Ödemiyor, zora sokuyor beni. Müteahhitler çok pislik, kaç tanesinde alacağım var beni yıldırmaya çalışıyorlar, ödemiyorlar alacağımı. “Sen kapa telefonu,

seninle muhatap olmam, kocan arasın” diyor. Bazı adamlar, dükkâna gelip: “senin yüzünden bizim karılar da dükkân açmak istiyor git evinde otursana” diyorlar. Ben örnek oluyorum onlara, bu güzel bir şey değil mi?”

Bedriye:

“Zonguldak’ta zaten toplumsal baskı var, akşam 21.00’den sonra kimi görüyorsun sokakta? Bir de ben ilk zamanlar tektim burada, daha takıcılar falan yoktu. Gelen geçen tip tip bakıyordu. Bir akşam saat sekiz gibi, bir adam gelmiş benim karşımdaki balık ekmekçiden balık ekmek almış oturmuş banka. Sürekli bana bakıyor. “Benim de karım öldü yalnızım biliyor musun?” dedi. Adam akşam o saatte beni çalışırken görünce bekâr sandı tabi onun kapasitesi o kadar! “Gel benimle yaşa, 800 milyon emekli maaşım var sana gül gibi bakarım” demez mi? Ben dedim “ Adam aklını başına topla! Birincisi ben evliyim, ikincisi benim emekli maaşım 1300 lira kimsenin hiçbir şeyine ihtiyacım yok!” Adam bu sefer “Senin kocana yazıklar olsun, bu saatte karı mı çalıştırılır?” deyince artık bana iyice sinir geldi kovaladım bunu. Zihniyeti görüyor musun?”

Ayfer:

“Yüzüme kimse cesaret edemedi de arkamdan bayan esnaflar diyor. Çekememezlik oluyor buralarda.”

“Bu alanda bir bayan olarak çalışmak kolay değil. Serserisi, sapığı var! Dükkânda sopa bulunduruyorum ne yapayım, korkuyorum.”

Hatice:

“Burada bekçiler karar verir her şeye, fiyatlara falan hep onlar karar verir etiket yazarlar. Bir de etiket parası isterler senden! Bir kadın geçen yıl hak aramaya kalktı, Devrek’ten geliyordu kadını bir daha pazara sokmadılar. Hak arayamazsın yoksa pazara sokmaz seni bu erkekler!”

Esra:

“Kadın olarak da çok zor yani bunca erkeğin içinde! Ben niye sürekli yelek giyiyorum üstüme? Arkanı dönüp eğildin mi bakıyor adamlar! Sürekli dikkatli olman

lazım giydiğine falan çok dikkat edeceksin öyle dar bir şey giydin mi üstüne yelek/hırka bir şey giyeceksin.”

Zeynep:

“Bakış açıları korkunç, ben karımı asla çalıştırmam diyor bir tanesi, bana diyor! Ne demek istiyor? Çalışan kadın, kötü kadın, bana da laf söylüyor yani! Bir gün de benim yanımda konuşuyor iki tanesi, bir kadını nasıl taciz ettiklerini anlatıp eğleniyorlar. Dedim ne diyorsunuz siz manyak mısınız? Ne var ya sana mı yaptık sanki? Dediler, pes dedim! “

İlknur:

“Pazarcılık yaparken mesela ‘abla sen git evine çocuk bak’ diyen çok oluyordu. Ben de sen kendi işine bak diyordum. Cıvık toptancılarla karşılaşıyorum bazen. Bir kere İstanbul’da mal alıyordum bir şapkacıdan sinir etti beni. Sen kiranı ödeyebiliyor musun kız diye küçümseyenler oluyor, başarabilecek misin diye sorgulayanlar. Bu imalı, sinir bozucu sorular hep oluyor. Ben de diyorum Yusuf Banking var benim, sıkıntı yok!”

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin birçoğu, toplumsal kabul problemi yaşamaktadır. Çalışma saatleri, erkeklerle çalışmaları, aynı piyasada iş yapmaya çalıştıkları erkekler tarafından yok sayılmaları gibi bir sürü sorunla mücadele etmek zorunda kaldıkları anlatılarından anlaşılmaktadır. Ayrıca, iş çevrelerindeki insanların (özellikle erkeklerin) kadın girişimcilere “git evinde otur” söylemleri, ataerkil toplumun kadına uygun gördüğü “evinde oturma” rolünün hala sürmekte olduğunu göstermektedir. Kadın girişimciler, cinsel tacize maruz kalmaktadır; hatta kadın girişimciler, işletmelerine gelen kadın müşterilerini bile göz tacizinden korumak zorunda kalmakta, çalışan kadının namussuz kadın olduğuna dair erkek söylemlerini dinlemeye maruz bırakılmakta, alacaklı oldukları işletmeyi telefonla aradıklarında bile “kadın oldukları için” muhatap kabul edilmemektedir. Kadın girişimcilerin, kendilerine yönelik herhangi bir taciz veya cinsel taciz ihtimaline karşı giyim tarzlarını değiştirmek veya işletme içerisinde sopa bulundurmak gibi yollara başvurdukları görülmektedir. 3 kadın girişimci ise, işletme içerisinde tacize uğramamak ve erkekler tarafından kabul görebilmek için geliştirdikleri bir strateji olarak, iş yerinde cinsel kimlik değiştirmekten,

“erkek gibi” davranmaktan bahsetmiştir. Kısacık kesilmiş saçları, sert tavırları, üstündeki şişme yeleği ve pantolonuyla Hayriye, elindeki tespihi sallayarak konuşan Betül, argo ifadeleri sıklıkla kullanan ve konuşurken masaya yumruğunu vuran Elif kendi erkek kimliklerini anlatmıştır:

Hayriye:

“Erkek gibi davranıyorum burada sürekli, kadın olmayı özledim...”

İyice kabadayı gibi konuşmaya başladım burada bunca erkeğin arasında, sesli ve sert olmaya çalışıyorum.

Dükânda da etek giydirmiyor eşim, raflara çıkıyorum diye. Halime bak, erkek yeleği de üstümde kadınlık falan kalmadı!”

Betül:

“Olamaz bana öyle farklı yaklaşan çünkü erkek gibiyim! Zaten sert mizaçlıyım cesaret de edemezler! Beni hep feminist olarak bilirler, elim maşalıdır yani benim!”

Elif:

“Ben tüm esnaftan daha fazla erkeğim. Rahatsız etmeye cüret eden olmadı beni, kadından ziyade erkeğim!”

Cinsel kimlik değiştirerek erkek gibi davrandığını, giyindiğini ve konuştuğunu söyleyen bu kadın girişimcilerin ortak özelliği ticari faaliyet alanlarıdır. Elif ve Betül lokanta işletmeciliği yapmaktadır ve erkek çalışanları vardır. Hayriye ise tek el bayii işletmektedir; müşterilerinin büyük bir bölümü erkektir. Kadın girişimciler, erkekler tarafından kabul görmek için ve erkeklerden gelebilecek taciz tehlikesine karşılık kadın olmaktan vazgeçmek zorunda kalmaktadır. Bu 3 kadın girişimcinin durumu, toplumsal cinsiyet rollerinin ne kadar ayrıştığını yansıtmakta; rolü dışına çıkan kadınların, erkeklerin dünyasında var olabilmek için “erkek gibi” davranmaya mecbur kaldığını göstermektedir.

3.1.5. Hane İçi Roller ve İktidar İlişkileri

3.1.5.1. Hane İçi Rol Paylaşımı

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere ev işleri ve hane içi bakım hizmetlerini eşleriyle nasıl paylaştıkları sorulmuştur. Kadın girişimcilerin büyük bir bölümü, ev işleri ve evdeki bakım hizmetleri ile ilgili sorumlulukları eşlerinin kendileriyle paylaşmadığını, bu işlerin neredeyse tamamından yalnızca kendilerinin sorumlu olduğunu ifade etmiştir:

Hatice:

“Ev işleri mi kalmış kızım artık her şeyin makinesi var, eskidendi çilemiz! Tabi bende kocam mı yapacak? O bazen benimle ot biçmeye gelir.”

Hayriye:

“Evde hiç yardımı yok, çöp atar yalnızca. Kaç yıl soba yaktım, o konuda bile yardım etmedi. Şimdi doğalgaz var da rahat ediyorum. Çocuklar küçükken odayı bile ayırdı rahat uyusun beyimiz diye! Sabah işe gidecek ya! Biz de gidiyoruz ama bizimki iş değil ki!”

Betül:

“Daha çok kendi annemde kalıyorum kışın çünkü ev sobalı bir de buraya uzak. Yazın da eve gittiğimiz saatlerde yapıyorum işte. Eskiden ben maaşlı çalışırken eşim sobayı yakardı, ben akşam altıda çıkardım.”

Demet:

“Her şeyi ben yaparım. Yemeğimi de yaparım. Gidip çalışıyorsun evde bu işleri kim yapacak dedirtmem.”

Ayfer:

Görüşme esnasında kadın girişimcinin yanında olan eşi: *“Evdeki her şeyi eşim yapar. Yemek falan yapmak zaten hanımın görevidir. Ben sadece içimden geldiğinde yardım eder şımartırım eşimi”* demiştir.

Nazan:

“Yok, becerili bir adam değildir. Daha önce peynir dilimlerdi sabahları artık onu bile yapmıyor.”

“Ama ilginç adamdır, iş icabı eve geç kalırdım mesela. Bir rapor bitirmem gerekmiştir örneğin, kızardı! Yahu işi veren sensin! Olsun sen daha önce bitir evine vaktinde git derdi. Bazen de kızardı niye 3 çeşit yemek yapmadın diye!”

Elif:

“Hiçbir şey yapmaz. Evi zaten otel gibi kullanıyorum. Yardımcı alıyorum. Eşim çocuk bakımında da yardım etmedi. Ben bu işe ilk başladığımda kızım üniversitedeydi. Büyümüştü yani çocuklarım. Eşim hiçbir şey yapmaz. O sadece seks bilir, onu ister.”

Sultan:

“Kahvaltı hazırlar, masayı toplar ama benim sayemde yani. Eğiterek ben bu hale getirdim. Kadın eğitecek erkeği bence. Ama çocuklarının bir tane veli toplantısına falan gitmemiştir. O “sevme” boyutunda baba sadece, ilgilenme yok. Bir ara 1,5 yıl bir başka yaşantısı da oldu. O dönem hiç yoktu zaten. Son çocukta destek oluyor biraz...”

“Evde destekliyor beni; niye yemek yok demiyor, ufaklığa bakıyor. Bir kadın çalışıyorsa ve başarılı bir iş kadını olacaksa çok evde yorulmamalı. Mesela ben evde yemek yok diye düşünürsem burada verim alamıyorum. Ev işiyle çok ilgilenmiyorum, çok yormuyorum kendimi.”

Ceren:

“Pazar günleri eşim kahvaltı hazırlar. Yemeklerimizi birlikte yiyoruz. Ev işlerimi kendim yapıyorum, yardımcı nadiren alıyorum. Eşim bulaşık makinesine bulaşık falan doldurur bazen, ev temizliği falan yapmaz. Yemeklerimi hep kendim yaparım. Dükkânda kaldıysam geç çıktıysam dışarıda yeriz onun dışında evde yiyoruz.”

Nuriye:

“Eve ben bakıyorum çünkü eşim yok burada. İki haftada bir de gidip onun İzmir’teki evini temizliyorum.”

“Eşim daha önce O...’ta CEO olarak çalışıyordu. Bir gece içinde hükümet bütün üst kadroyu değiştirdi ve eşime daha alt kadroda çalışmayı teklif ettiler, o da gurur yaptı istifa etti. 1,5 yıl işsiz kaldı, o zaman ben Halk Eğitim’de öğretmenlik yapıyorum çok zorluk çektik. En üst kadroda iş baktığı için uzun süre bulamadı. Bu arada kızım da o sene üniversiteye hazırlanıyordu, tam bir kâbustu. Adam zaten daha önce İzmir’de çalışıyordu düşün yani birden eve çekildi. Arkadaşı yok, hiçbir uğraşı yok. Bir yandan iyi oldu evini öğrendi biraz! Çatallar nerede durur bilmezdi. Çocuklarıyla biraz vakit geçirdi, onlarla da pek ilgisi yoktu. Lise son sınıfa giden kızını lise bire gidiyor sanıyordu o kadar yani! Bir gün baktım soruyor bana elindeki kirli çamaşırı nereye koyacak diye! Dedim çamaşır makinesine koyabilirsin mesela, mantıklı olur! Adamın evle ilgisi yok ki!”

Kısmet:

“Yardımcım var evde, ev işlerini o yapar ama yemeğimi ben kendim yaparım. Tadilat gibi işlerle de eşim ilgilenir.”

“Eşim çok yoğun çalışıyor bu yüzden şu anda ev kadını kıvamındayım. Ben bu sonuncudan önceki iki çocuğumu da doğururken eşim yanımda yoktu. Çocuklar da babalarını görmeden büyüdüler. Önceden ben de yoğun çalışırdım. O da güzeldi ama şimdi çocuklarla daha fazla zaman geçirebiliyorum bu daha güzel.”

Esra:

“Eşim ben hasta olursam iş yapar evde. Zaten kayınvalidem ve kayınpederim de bizimle yaşıyor. Yemeği kayınvalidem yapar.”

Bedriye:

“Eşim yemek yapar ama öbür işlerden anlamaz. Zorla artık ütü de yaptırıyorum. Yıllarca yaptım dedim baktım artık. Kırışık da giysen umurumda değil dedim, çok istiyorsan ütülü giyinmek kendin yap. Şimdi kendi ütüsünü de yapmaya başladı.”

1 kadın girişimci, eşinin evde soba yaktığını ifade etmiştir, ancak geçmişte yaşadığı zorlukları anlatırken; çocuk bakımı, hasta bakımı ve ev işlerinin yanı sıra sahip oldukları işletmede çalışan işçilere her gün yemek yaptığından bahsederek üstlendiği sorumlulukların tümü nedeniyle ne kadar yorulduğunu vurgulamıştır:

Songül:

*“Eve gittik mi, birimiz sobayı yakar; birimiz mutfağa girer o huyunu severim.”
(eşi sobayı yakar)”*

“Daha önce, evlendiğimden 5 sene sonra bir iş yerimiz vardı (o da elektrikçi). Ben orada duruyordum da benim değildi kocamın dükkân. İkinci çocuğa hamile kalınca eve çekildim. Rahmetli babamın da kimsesi yoktu, Alzheimer oldu, ayağını falan kestiler. Annem, ben 10 yaşındayken vefat etmişti, diğer kardeşlerim de bakmadı babama ben baktım. 3 çocuk bir yandan, bir yandan babam (devamlı hastanelere gidiyoruz, altını bezliyorum çok zor!) hepsiyle mücadele ettim. 8 tane de işçimiz vardı, her gün onlara yemek yapıyordum bir de! Ah gülüm ah! Bu kadın neler gördü, neler yaşadı!”

1 kadın girişimci, eşinin ev işlerinin bir kısmını yaptığını, ancak bunu kadın üzerinde baskı kurarak gerçekleştirdiğinden şikâyet etmiştir:

Zeynep:

“Çamaşır, bulaşık bana aittir. Yemeği o yapar, silip süpürme de yapar ama kendi isteyince, ben isteyince değil! Ev işleri ve yemek konusunda çok yardım eder ama kendi istediği ölçüde ve baskı kurarak üzerimde. Ben evde bir masanın yerini bile değiştiremem, izin vermez.”

8 kadın girişimci, ev işlerini eşleriyle paylaştıklarını ifade etmiştir:

İlknur:

“Yardım eder eşim... Pazar günleri silip süpürme ona aittir. Ben ortalığı toplarım o da onları yapar. Cam ve koltuk silme işleri de ona aittir. Yani biz yardımcı almıyoruz kendimiz yapıyoruz. İkizlere de genelde eşim bakar, ödevlerini falan o yaptırır. Sigara,

içki, kahvehane bilmez o, hep bizimle zaman geçirir. Yazın her Pazar pikniğe, sahile gideriz çocuklar çok istiyor. Eşimle ben evimizi otel gibi kullanıyoruz. Şimdi annem geldi yanıma da rahatladım. Yemek de yapıyor rahatız. Ama eşim problem çıkarmaz, iş daha önemlidir onun için de benim gibi. Çocukları ihmal etmedikçe ben öyle yemekmiş şu kadar çeşitmiş demez yani. Temizlikti, yemekti sorun olmaz onun için.”

Nazlı:

“Her şeyi ortaklaşa yapıyoruz. Her şeye yardım eder. Çocukla da ilgili öyledir. Ben bazen bir ay elimi hiçbir işe süremiyorum hep o yapıyor.”

Deniz:

“Bizim evde kim müsaitse o yapar işleri. Çocuk için de böyle, ev işi için de böyledir. İlk yıllar eşim böyle değildi ama onu eğittim. Çok güzel yapmıyor ama idare ediyoruz. Süpürge falan açar yani.”

Bahar:

“Çocuklarımızı da öyle yetiştirdik, herkes her işi yapar bizim evde. Kadın işi erkek işi falan yoktur. Çamaşır da asar, takı da yapar her şeyi üretiriz biz!”

“Oğlum, bulaşık makinesini de dolduracak, masayı da kuracak, yemek de yapacak. Mutfak benim mutfağım değil, evin mutfağıdır. Kim neyin ucundan tutarsa tutar. Ben azıcık kendime ayıracak vaktim varsa ütüyle falan geçirmiyorum. Ben ütüsüz giyince bir şeyleri mutsuz olmuyorum. Başkası belki eleştirebilir ama çok da önemsemiyorum. İnsanların genel kabullerine göre yaşamak zorunda değilim. Ütülü giyince ben mutlu oluyor muyum? Hayır. O zaman gerek yok! Çocuklar okula gidip diğer çocukları ve annelerini görünce bana bir tuhaflik varmış gibi bakıyorlar. Kızım bir gün bana “Sen neden diğer çocukların anneleri gibi değilsin dolma falan sarmıyorsun?” diye sordu. Ben de ona dolma sarmayı öğrettim, canı istediğinde kendi yapıp yiyebilir. Oğluma da aynı şekilde davranıyorum. Hala ilkokulda, ortaokulda okutulan kitaplarda “evin reisi babadır, anne de ev işlerinden sorumludur” yazıyorsa bu ülkede hiçbir şey değişmez! Tüm medyada (gazetelerde, TV’de), okulda, evde öyle görüyor çocuklar ve okul kitaplarıyla da desteklenince normal algıları bu oluyor.”

Zehra:

“Eşim zaten evde yardımcı olmasa nerede yapacağım ben! Yemek bende; ütü, çamaşır, temizlik hep ondadır. Komşuların kocaları “Kötü örnek oluyorsun!” diyorlar eşime! Biz her şeyi beraber yaparız.”

Derya:

“Eskiden beri çalıştığımız için her şeyi birlikte yaparız.”

Sevgi:

“İkimiz birlikte yaparız. Temizliği birlikte yaparız ama yemek bendedir.”

İkinci evliliğini sürdürmekte olan 1 kadın girişimci, şimdiki eşinin ev işlerinin neredeyse tümünü eşinin yaptığını ancak ilk eşinin evde kendisiyle rol paylaşmadığını belirtmiştir. Tüm sorumluluğun hayatta kadınların üstüne yüklendiğini ve kadınların “eşlerine bakmak” gibi bir görevlerinin de olduğunu vurgulamıştır:

Ayşenur:

“Evi silip süpürme, cam silme gibi temizlik işleri ona aittir. Biraz titizdir, güzel de yapar yani. Ben bir tek yemekten sorumluyum. Halıları falan da o yıkar, geçen hafta yıkadı daha!”

“Bu hayat kadınlara çok zor! Adam gitti evlendi o kadınla, çocuklar falan çok mu umurunda? Ne yapıyorsa anne yapıyor. Bir gün hiç unutmuyorum kızım böyle yeni genç kız oluyor dedim kızım bulaşıkları yıka. Ağabeyim de yıkarsa yıkarım dedi bir şaşırđım. Dedi anne niye hep sen ya da ben yıkayacağız eğer sadece kadınlar yıkayacaksa ben reddediyorum yıkamayacağım! Durdum bir düşündüm şöyle, doğru dedim. Şu kadınların çilesine bak ömür boyu erkek bakımı! Evlenesiye kadar annesi bakıp büyütüyor, evlenince karısına teslim! Biz mecbur muyuz adam bakmaya niye o kendine bakmıyor? Kadının emekliliği yok ki ömür boyu adama hizmet! Ölene kadar! Ama kadınlar da zincirliyor kendilerini, kapatıyorlar. En rahat kadın dul kadındır! Adamın karnı aç mı diye düşün, onu düşün bunu düşün annesi miyiz biz! Kocaman insanın sorumluluğu sende, ne saçma!”

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin büyük bir bölümünün, hane içi tüm hizmetlerden sorumlu olduğu görülmektedir. Bu kadın girişimcilerin içerisinde gelir ve eğitim düzeyi yüksek/düşük, kırsal/kent kökenli ve eş eğitim düzeyi açısından farklılık gösteren kadınlar bulunmaktadır. Dolayısıyla, eşler arasındaki hane içi rol paylaşımının kadın ve erkeğin demografik ya da sosyoekonomik özellikleriyle ilişkili olmadığı; toplumsal cinsiyet rollerinin ne kadar içselleştirildiği ile ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Eşlerinden, ev işleri ve bakım hizmetleri konusunda hiç destek göremeyen kadın girişimcilerin, bir bölümünün, tüm bu hizmetleri, kendilerinin yerine getirmekte olduğu görülmektedir. Geniş aile içerisinde yaşamakta olan 2 kadın girişimcinin de içinde bulunduğu 3 kadın girişimci, kendi anne veya kayınvalidelerinden yardım almakta; aylık kazancı yüksek olan kadın girişimciler ise ücret karşılığında temizlik hizmetleri satın alarak hane içi yüklerini hafifletmeye çalışmaktadır. Eşleriyle hane içi sorumluluklarını eşit paylaşan kadın girişimci sayısı azdır ve eşinin kendisiyle sorumluluk paylaştığını; fakat bu durumu kadın girişimci üzerinde baskı aracı olarak kullandığını ifade eden Zeynep'in anlatısı oldukça çarpıcıdır.

3.1.5.2. Kadın Girişimcilerin Öncelikli Sosyal Kimliği

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, öncelikli sosyal kimliklerinin ne olduğu sorulmuştur. 14 kadın girişimci, öncelikli sosyal kimliğini “anne” olarak tanımlamıştır. Bu kadın girişimciler İlknur, Songül, Hayriye, Zehra, Betül, Esra, Hatice, Ayfer, Nazan, Elif, Ceren, Kısmet, Demet ve Bedriye'dir. Demografik özellikleri, işletme faaliyet alanları ve aylık kazançları çeşitlilik gösteren bu kadın girişimcilerin hepsi çocuk sahibi kadınlardır. Ayrıca, bu kadın girişimcilerin birçoğu hane içi rol paylaşımında eşlerinden destek görmeyen kadınlardır; dolayısıyla geleneksel rol paylaşımı çerçevesinde sosyal kimliklerini annelik çerçevesinde kurmaları anlam kazanmaktadır.

Yalnızca 2 kadın girişimci, tüm sosyal kimliklerinin eşit olduğunu, hiçbir sosyal kimliklerinin öncelikli olmadığını belirtmiştir:

Derya:

“Hepsiyim aslında; anne, eş, iş kadını hepsini bir arada idare ediyorum. Önem sıram yok hepsi eşit benim için.”

Bahar:

“Sosyal kimlik açısından, hepsinin ayrı bir yeri var benim için. Benim var olma sebebim yalnızca annelik, yalnızca iş kadınlığı değil. Çalışmak bir araç, çocuklarımı çok seviyorum. Tüm sosyal kimliklerim önemli ama şu başta gelir diyemiyorum. Ayrıca yarın ne olacak bilemiyorsun ki... Şimdi eşimle çok mutluyum ve onun eşiyim ama belki bir süre sonra bu değişecek. Benim en birinci görevim ben olmak!”

Tüm sosyal kimliklerini eşit olarak tanımlayan Derya ve Bahar aslında birbirlerinden, eğitim ve kazanç düzeyi açısından farklıdır. Fakat her ikisi de öğrenimine devam eden ve öğrenmeyi çok seven kadınlardır. Derya açık liseye devam etmektedir; Bahar ise çok sevdiği Arkeoloji Bölümü’nde lisans eğitimini sürdürmektedir.

5 kadın girişimci, öncelikli sosyal kimliğini “iş kadını” olarak tanımlamıştır:

Ayşenur:

“Önce iş kadınıyım, sonra anneyim. Eş en son gelir.”

Zeynep:

“Önce iş kadınıyım, sonra evlat. Eş en son gelir.”

Deniz:

“Önce iş kadını, sonra anneyim ama aşk kadını yok! Eş son sırada. Daha önce kayınvalidem gelir aslında. Bunu da açıkça söylüyorum eşime. Aslında, görüştüğüm bir pedagog bunu eşime hissettirmenin kötü olduğunu söylemişti ama ne yapayım ben de böyleyim işte!”

Sultan:

“Önce iş kadınıyım, sonra anne, en son eş gelir. Ben çalışınca mutlu olabilir ve etrafımı mutlu edebilirim.”

Nazlı:

“Önce iş kadınıyım. Hiç annelik yapamıyorum ki çalışmaktan!”

1 kadın girişimci, öncelikli sosyal kimliğini “kadın” olarak tanımlamıştır:

Nuriye:

“Önce kadını, sonra anneyim ve sonra eş. İş, bir yere kadar, ailem daha önemli. Önce kadını diyorum ya ben bunu sonuna kadar hissediyorum.”

1 kadın girişimci ise sosyal kimliği ile ilgili herhangi bir tanımlama yapmamıştır:

Sevgi:

“Ben kendimi iş kadını olarak görmüyorum, ben yine kendimi eleman olarak görüyorum. Bilmem işte... Çok yoksulluktan geldiğim içindir belki, çok gariban bir ailenin çocuğuyum. Hiçbir zaman da o histen kurtulamıyorsun yani...”

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin büyük bir bölümünün öncelikli sosyal kimliğinin “annelik” olduğu anlaşılmaktadır. Az sayıda kadın girişimci için, tüm sosyal kimlikleri (anne, eş, iş kadını, evlat) eşittir. Daha çok aylık kazancı ve eğitim düzeyi yüksek kadın girişimciler ve 1 tane çocuk sahibi olmayan kadın girişimci öncelikli sosyal kimliklerinin “iş kadını” olduğunu ifade etmiştir. Çocuk sahibi olmayan iki kadın girişimciden birinin öncelikli sosyal kimliğini “iş kadını” olarak tanımlaması, diğer kadın girişimcinin ise sahip olduğu sosyal kimliklere ilişkin hiçbir tanımlama yapmaması ise dikkat çekmektedir. Kadın girişimcilerin sosyal kimliklerini tanımlarken “girişimci” tanımlaması hiç yapmaması ve çoğunun öncelikli sosyal kimliğinin “anne” olması, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini ne kadar içselleştirdiklerini görünür hale getirmektedir.

Tablo 3.7: Kadın Girişimcilerin Öncelikli Sosyal Kimliği

Kadın Girişimciler	n	Toplam
Anne	14	23
İş Kadını	5	
Kadın	1	
Tüm Sosyal Kimlikleri Eşit	2	
Fikri yok	1	

3.1.5.3. Kadın Girişimcilerin Çocukları Küçük Olan Kadınların Çalışmasına İlişkin Düşünceleri

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, çocukları küçük olan annelerin çalışması ile ilgili ne düşündükleri sorulmuştur. Kadın girişimcilerin neredeyse yarısı, bir annenin çocukları küçük yaşlarda iken çalışmaması gerektiğini düşünmektedir:

Esra:

“Çalışmasın bence biraz büyüsünler çocuklarını. Ben bu işe ilk başladığımda en küçüğüm ilkokul bire gidiyordu bıraktım onu çok zor oldu. Evde babaanne vardı buna rağmen anne gibi olmuyor.”

Ayfer:

“Anneler asla çocuklar küçükken çalışmamalı. Ben aslında okuyacaktım, üniversite sınavlarına çalışıyordum evlendiğimiz zaman. Ama hamilelik olunca vazgeçtim. Çocuklarım için okumaktan vazgeçtim onlara bakayım diye. Şimdi oğlum 17 yaşında, kızım 11 yaşında büyüdüler artık. Yine onlar için işe başladım.”

Sevgi:

“Çalışmasın anneler bence, okuyabilirler ama çocuk yetiştirirken. Okumak daha önemli.”

Songül:

“Bence kadınlar çocukları küçükken çalışmamalı çocukların sevgiye ihtiyacı var çünkü. Çocuğun anneye olup anneyi örnek alması lazım.”

Derya:

“Bence çok küçükken çalışmamalı. Zorluklarını ben de yaşadım. İşten geliyorsun, evde yapman gereken işler var, bir yandan çocuğun sorumlulukları var; seninle vakit geçirmek istiyor. Çok zor yani!”

Betül:

“Normalde aslında çalışmamalı ama mecbur kalıyoruz. Çocuk da aslında bir yönde hayata hazırlanıyor. Ama çok hırçın oluyorlar, ben 2 aylık bıraktım. Benimkini annem büyüttü, kreşlerde büyüse çok sıkıntı oluyor. Eve yorgun argın geliyorsun, çocuk seninle vakit geçirmek istiyor; bir yandan evdeki işler! Öyle sıkıntılar da var. Ama çalışmak zorundasın.”

Zeynep:

“Yeğenlerimden görüyorum, annelerini çok özliyorlar. Yani biraz büyüyene kadar çalışmam, sonra da yanımda götürürüm ayrılmam herhalde...”

Hatice:

“Çalışmamalı ama imkân yok ki! Biz çoluk çocuğa bakamadık işten güçten!”

Nazlı:

“Bence çalışmamalı, ama maddi sıkıntı yoksa tabi. Ben yapamadım, çalışmak zorundayım. Üç aylıkken bıraktım bebeğimi, şimdi 2 yaşında. Annem ve babam bakıyor.”

Nazan:

“Kendim karşıyım bir anne olarak. Bir anne çocuğunu 7 yaşına kadar kendisi büyütmeli. Öyle bir organizasyon kurulacak ki kadın kadına destek olacak, yasalar da destek olacak.”

Elif:

“Bence çalışmamalı. Ağaç küçükken eğilir. Anne şefkati küçükken önemli. Eşimin de düşüncesi öyledir.”

1 kadın girişimci ise ekonomik açıdan ihtiyacı varsa kadının çalışabileceğini belirtmiştir:

Demet:

“İşi varsa, ihtiyacı varsa çalışmalı. Ben çalışmadım çocuğum küçükken, kızım evlendikten sonra bu işe başladım.”

9 kadın girişimci ise kadınların, çocukları küçükken çalışması gerektiğini düşünmektedir. Bu grupta bulunan 5 kadın girişimci, öncelikli sosyal kimliğini “anne” olarak tanımlayanlardır. Ayrıca, çocuk sahibi olmayan kadın girişimcilerin böyle düşünen kadınlar arasında yer almaması ilginçtir. Öte yandan, kadınların çocukları küçükken çalışması gerektiğini belirten kadın girişimcilerin; çocuklarını bırakmış, kötü anne gibi hissetmeleri ve ağlamaları aslında hane içi toplumsal cinsiyet rol dağılımı konusunda baskı hissettiklerini göstermektedir. Eğitim ve kazanç düzeyleri, ticari faaliyetleri çeşitlilik gösteren bu kadın girişimciler geleneksel toplumun değer yargılarının kendi üzerindeki baskısına karşı koymayı nasıl gerçekleştirdiklerinin hikâyesini anlatmakta ve bu baskının yanlış olduğunu ispatlamak için gerekçe üretmektedir:

İlknur:

“Çocukları 2,5 yaşında bıraktım evde ben, çok ağladım dükkânda. Onlar da çok ağlıyordu ayrılırken ondan da etkileniyorsun tabi. Onlar küçükken tepki veriyor, sen de üzülüyorsun ama büyüyünce, rahat yaşayacaklar o çok önemli. İçimde yarası kaldı ama ihtiyaçları arttıkça iyi ki yapmışım diyorum. Rahat okuyacaklar onlar da memnun olacak, ne yatırım yapsam onların olacak zaten.”

Ayşenur:

“Bence çalışmalı. Çocuklar için iyi oluyor kadının evde olması ama kadın için iyi olmuyor.”

Hayriye:

“İlk bıraktığımda çok acı çektim, kötü anne gibi hissettim. Kış günü bazen dükkânı geç kapattığımız için, ev de sobalı, babaannesinde falan kalırdı bebeğim. Ben ağlardım, duygusuz babası arakasını dönüp uyurdu. Sonra baktım ki çalışan annelerin çocukları daha akıllı, her şeyini kendi yapıyor. İkinci çocukta hiç öyle hissetmedim.”

Zehra:

“Gençler çalışsın bence. Güvencesi kadınların yani... Ben çalışmayan gençlere çok üzülüyorum. Benim gelinim çalışmıyor işte, niye bilmiyorum. Çok üzülüyorum yani keşke çalışsa.”

Bedriye:

“Kadınlar her zaman çalışmalı, çocuklara bağımlı olmamalı. Evden de çalışabilir isterse kadın. Nasıl çalışırlarsa çalışsınlar ama üretmeliler!”

Sultan:

“Kesinlikle çalışmalı, çocuklar daha özgüvenli oluyor.”

Ceren:

“Güvenip çocuklarını emanet edebilecekleri bir yer varsa çalışabilirler. Benim mesela kimsem yoktu korktum.”

Nuriye:

“Çalışmalı, çocuklar asalaktır. Tabi anne 2-3 yaşına kadar çocuğuyla olmalıdır ama çocuğu çok şımartmamak, eğitmek gerekir. Evlendirdikten sonra bile gidip evine yemek yapanlar var, yanlış bence. Sorumluluk almayı bilmiyorlar sonra.”

Deniz:

“Ben 40 günlük bıraktım işbaşı yaptım çok üzüldüm. Emzirme süreci çok zor oldu. İlk bir yıl bitince kadınlar başlayabilir bence, emzirme süreci bitiminde yani. Mutlaka işine dönmeli.”

1 kadın girişimci, çocuklara anne veya babadan herhangi birinin bakması gerektiğini düşünmektedir. Bu kadın girişimcinin söylemi, çocuk bakımının yalnızca kadının sorumluluğu olmadığını; çocuğun anne ve babanın ortak sorumluluğunda büyütülmesi gerektiğini vurgulaması açısından önem taşımaktadır.

Bahar:

“Anneler çocuklar küçükken çalışmalı mı? Ben şanslıydım, dükkân-ev birbirine çok yakındı, çocuklarımı dükkânda büyütebildim. Benimle birlikte bir sürü güzel insanla tanıştılar. Yani ben anne baksın illa da demiyorum ama anne veya baba baksa çok iyi olur. Hangisinin geliri daha yüksekse o devam edebilir, diğeri evde çocuk bakabilir. Yani başkası bakacaksa niye çocuk sahibi oluyoruz?”

1 kadın girişimci ise, kadınların çocukları küçükken çalışıp çalışmamasının kişisel olduğunu ve kadın kendini nasıl mutlu hissediyorsa öyle davranması gerektiğini düşünmektedir:

Kısmet:

“Bu kişisel bir şey bence, ihtiyaç düşünülürse çocuğun anneye çok ihtiyacı var ama yine de kadın nasıl istiyorsa öyle olmalı. Maddi açıdan zorunlu olup çalışanlar var mesela; bazen de kadının maddi açıdan ihtiyacı olmuyor ama yine de çalışmak istiyor çünkü öyle mutlu oluyor. Kadının nasıl mutlu olduğu önemli, o zaman çocuğunu da mutlu edecek çünkü. Çalışmak isteyen kadını da zorla evde oturtup çocuk baktırırsanız ben ona da karşıyım.”

3.1.5.4. Kadın Girişimcilerin Aile İlişkileri

Kadın girişimcilere, görüşmeler esnasında, kendi aileleri (anne, baba ve kardeşleri vs.) ile ilişkilerinin nasıl olduğu, ailelerinden manevi destek alıp almadıkları sorulmuştur. Kadın girişimcilerin, özellikle kırsal kökenli olanlarının, yetiştirildikleri ailelerde; şiddete maruz kaldıkları, eğitim haklarının engellendiği, küçük yaşta evlendirildikleri ve 2 kadın girişimcinin başlık parası karşılığında evlendirildiği görülmektedir.

Kırsal kökenli olan ve girişimcilik faaliyetlerini kırsal alanda sürdüren Songül'ün; ailesine duyduğu kırgınlık dikkat çekmektedir:

Songül:

“Ben annemi 10 yaşında kaybettim. Kardeşlerimle de öyle dertleşmem, her şeyi anlatmam. Gülerler çünkü bana. Eğer maddi imkânın varsa bir tanesin! Gelip para istiyor, vermeyince kötü oluyorsunuz. Ağabeyim müteahhit, alacağımı vermiyor işte. “Ben niye sıkıntıya gireyim, sen gir” diyor.”

“Biz evlenirken kaçarak evlendik ama babam başlık parası aldı. Bizde var. 1992 yılında 450 milyon lira başlı aldı babam benden dolayı. Kayınpederim bir tane takı almadı başlık parası aldı diye!”

“İlkokul mezunuyum. Yaşadığımız yerde ortaokul bile yoktu. Babam beni uzağa göndermek istemedi. Zaten oralarda da kalacak akrabamız yoktu... Keşke okuyabilseydim ben çok iyi bir şeyler olurdum!”

“Kaçarak, severek evlendim ben. Dönüp gidecek bir baba evim de yoktu. Rıza almadan evlendik.”

Kırsal alanda büyümüş Elif, ailesinden gördüğü şiddetten ve küçük yaşta evlendirilmek istendiğinden bahsetmiştir:

Elif:

“İyidir ailemle ilişkilerim, dertleşiriz. Ama genç kızken çok gösterişliydim. Hatta 13 yaşındayken bir komşumuz bana birini yapmaya kalktı. Düşün evlendireceklerdi

beni! Neyse ki kandıramadılar. Bir de erkek kardeşim çok baskı yapardı, çok döverdi beni kısa giyiyorum diye. Babam çok güvenirdi bana ondan hiç baskı görmedim ama o da ben 15 yaşındayken öldü zaten.”

Sultan, ailesine; onu erken yaşta evlendirmesi ve eğitimine engel olması nedeniyle kızgındır:

Sultan:

“Zaman zaman annemle paylaştıklarım oldu ama üzülmesinler diye her şeyi söylemiyorum. Onlara da kızıyorum, kinleniyorum beni erkenden evlendirdiler diye. Eşimin ailesi çok varlıklıydı. Görücü usulü verdiler beni işte. Okulda çok başarılıydım kesin iyi bir mesleğim olurdu okutsalardı. Onlar da iyi yere gitsin falan dediler herhalde, para sıkıntısı çekmesin ne bileyim...”

Kırsal alanda büyümüş ve geniş aile içerisinde yaşamakta olan Esra, ailesine, eğitimini engellediği için küskündür:

Esra:

“Babam rahmetli, annem sağ. Annem genelde öğüt verir öyle pek dertlerimi dinlemez. Babama da hep küskünüm, okumayı çok istedim okutmadı beni. Hala içimde yaradır, ölmeden önce söyledi kendisi de, keşke okutsaydım seni dedi ama ne fayda artık olan oldu!”

Kırsal alanda büyümüş ve geniş aile içerisinde kırsalda yaşamını sürdürmekte olan Hatice ailesinin onu başlık parası karşılığında evlendirdiğini ifade etmiştir:

Hatice:

“Ailem beni başlık parasına verdi. Başlık parası 1976’da 25.000 lira gibi bir şeydi yani bugünün parasıyla. Ama süt parası bir kuruş almadım. Bizim orada kadınlar doğum yapınca verirler, kocanın ailesi verir de bana vermediler!”

“Annem öldü, babam sağ biz 8 kardeşiz. Bursa’daki kardeşim bakıyor babama. Kardeşlerimle iyiyiz ama onların da durumu belli bize destek olamıyorlar ki!”

Bahar, kendi ailesinden gördüğü baskıdan bahsetmiştir:

Bahar:

“Kendi ailemden, ayıp-günah, kız başınasın ne işin var söylemleri çok duydum. Mahalleden, her yerden... Ama ben hep kendi bildiğimi yaptım. “Eteğin çok kısa değil mi biraz daha uzun giysen” diyenler, “gece vakti kızlar dışarı çıkmaz ne işin var” diyenler hep oldu.”

Kadın girişimcilerin, aileleriyle ilişkilerini anlatan bulgular, özellikle kırsal alanda yetiştirilen kadın girişimcilerin maruz kaldığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sonucu olan şiddetin, küçük yaşlarda aile içinde başladığını göstermektedir. Eğitim hakları ellerinden alınan, çocuk yaşta evlendirilen, başlık parası ile evlendirilen ve ailelerinden şiddet gören Songül, Elif, Sultan, Esra ve Hatice eşlerinden de şiddet görmekte olan kadın girişimcilerdir.

6 kadın girişimci ise aileleriyle ilişkilerinin iyi olduğunu ancak özellikle eşleriyle olan sorunlarını aileleriyle paylaşmadıklarını anlatmıştır. Kadın girişimciler, aileleriyle sorun paylaşmamalarının gerekçesi olarak ailelerinin eşlerine kin tutabilme ihtimalini ve ailelerinin sağlık sorunları nedeniyle üzülmelerini istememeleri olarak göstermiştir:

Zeynep:

“Çok özele girmem, her kızdığımı anlatmıyorum kin tutmasınlar diye eşime. Çünkü sonra ben affederim onlar affetmez. Eşimi sevmelerini isterim.”

İlknur:

“İyidir, aileme düşkünüm. Sorunlarımı paylaşırım ama her şeyimi paylaşmam.”

Deniz:

“İyidir ama sorun paylaşma-dertleşme yok. Üzülmesinler diye ve bir şey yapamayacaklarını düşündüğüm için. Ben hep moral verir, onları mutlu etmeye çalışırım. Annem zaten çok gamlıdır, hep öyleydi yani şimdi babamın hastalığını

bahane ediyor da (babam Alzheimer hastası 7 yıldır) bu olmasa başka bir dert edinirdi kendine. Dünya başına yıkılmış gibidir her zaman. Babam zaten bakıma muhtaç...”

Kismet:

“İyidir, bir annem, bir de ağabeyim var. Dertleşmek derken ben aslında hiç kimseyle dertleşmem öyle. Sorunlarımı paylaşmam, anlatmam. Niye üzeyim ki insanları zaten dünyada o kadar çok şey var ki üzülecek!”

Bedriye:

“Erkek kardeşim biraz bencil, yani hep karısının ağzına bakıyor. Bir biz baktıramadık zaten nasıl yapıyorsa âlem beceriyor işte! Yani erkek kardeşlerim pek de yakın değil, kız kardeşlerimle iyiyiz ama. Anne-babam öldü zaten.”

Zehra:

“Çok iyidir. Babam Alzheimer oldu 8 yıl, ona baktık kız kardeşimle. Çok severdik babamızı. Ağzından hiçbir kere kötü söz çıkmadı, kimseyi kırmamıştır. Annemle de eskiden çok dertleşirdik de şimdi pek bir şey söylemiyoruz. Beyin kanaması geçirdi, ona havadan sudan şeyler anlatıyoruz, üzücü şeyler söylemiyoruz.”

11 kadın girişimci (Nazlı, Ceren, Derya, Ayşenur, Ayfer, Demet, Nazan, Nuriye, Hayriye, Sevgi ve Betül) aileleriyle ilişkilerinin iyi olduğunu, dertleştiklerini ve ailelerinin kendilerine manevi destek sağladığını belirtmiştir.

3.1.6. Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Yönelik Şiddet

3.1.6.1. Kadın Girişimcilerin Kadına Yönelik Şiddet Tanımlamaları

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, kadına yönelik şiddeti nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Kadın girişimcilerin, kadına yönelik şiddet tanımlamasında fiziksel ve sözel/psikolojik şiddetin ön planda olduğu görülmektedir:

Deniz:

“Sırf cinsel kimliğinden ötürü, kadın kimliğinden dolayı kadının şiddete maruz kalmasıdır. Savaşlarda bile öyle, erkeksen yalnızca ölürsün. Ama kadınsan bir de tecavüze uğrarsın. Fiziksel, cinsel, bir de psikolojik şiddet vardır.”

Nazlı:

“Dayaktır herhalde, çok karşılaşmadığım için bilmiyorum.”

Nazan:

“Ailenin tamamına yöneliktir o şiddet sadece kadına değil! Bunu yaşayan kadın kendini güvende hissetmez, topluma dâhil olamaz; çocuklarına faydalı olamaz. Sadece kadını değil tüm toplumu ilgilendiren bir konudur.”

Elif:

“Adam kadına dırıldır yapıyorsun der ama kadını da o hale getiren de adamdır. Hakaret de şiddet, dayak yiyen de var.”

2 kadın girişimci, baskı içeren davranışların da kadına yönelik şiddet kapsamında olduğunu ifade etmiştir, Ayşenur’un aile içinde yaşanan cinsel şiddeti vurgulaması önem taşımaktadır:

Ceren:

“Sadece dayak değil; ruhsal olarak da, baskı olarak da, beyin olarak da işkence etmektir.”

Ayşenur:

“Kaba kuvvettir, eve kapatıp kadının sosyalliğini engellemektir; cinsel şiddet de var çok oluyor aile içinde.”

Nuriye:

“Sadece vurmak değil, kadını duygusal olarak yıpratmak her söylenen şey şiddettir. Şiddet, dille de olur; ezme ile de olur.”

1 kadın girişimci ise, kadına yönelik şiddetin kamusal alanda da yaşandığına dikkat çekmiştir:

Kısmet:

“Dayak değil sadece, erkeklerde bayanları aşağılama diye bir şey var. Sadece karı-koca ilişkilerinde değil, iş yerlerinde de yaşanıyor. Kadın iş yerinde de aşağılanıyor, orada da şiddet görüyor.”

Sevgi:

“Erkeğin, kendini kadından üstün görmesinden kaynaklanır. Dayaktır, erkeklerin zorbalığıdır.”

Songül:

“Kadına yönelik şiddet; dayak, laf, kalp kırmaktır.”

Derya:

“Türkiye’de çok var! Sözlü yapılan şey de şiddet sadece elini kaldırıp vurması gerekmez.”

Eş şiddetine, kadının karşı şiddet uygulaması gerektiğini vurgulayan Hayriye’nin ifadesi çarpıcıdır:

Hayriye:

“Çok acı, üzülüyorum dayak yiyen kadınlara. Kendilerini ezdiriyorlar. Kocam bana vurursa ben de ona vuracağım! Niye katlanıyorlar bilmiyorum! Sadece dayak değil ama hakarete de uğrayan var.”

Zehra:

“Bağırıp çağırmak, dövmek... Yüksek sesle konuşmak bile şiddettir aslında.”

Betül:

“Dayak da, elinden para alınması da şiddettir.”

İlknur:

“En başta dayak... Hakaret de şiddettir bence.”

Zeynep:

“Hem fiziksel, hem sözle, hem giyime bile karışması şiddettir. Cinsel şiddet de var.”

Ayfer:

“Sadece dayak değil, hakaret de var. Baskı da şiddettir bence, görünmeyen şiddettir.”

Bahar, kadına yönelik şiddetin failinin yine kadınlar olabileceğini ifade etmiş; kadına yönelik kısıtlamanın, küçümsemenin ve aşağılamanın şiddetin farklı boyutları olduğunu vurgulamıştır:

Bahar:

“Kadına yönelik şiddet deyince önce eşlerinden, babalarından, evdeki erkeklerden hatta annelerden fiziksel şiddet görme durumu var. Şiddetin acayip boyutları var. Hiç farkında olmadan maruz kaldığımız boyutlar var. Kadının dizi izlemesi kötü bir şey olarak düşünülüyor mesela ama erkeğin maç izlemesinden hiç de farklı değil fanatizm boyutunda. Ama nedense hep bir küçümseme ve aşağılama ile bahsedilir. Kadının istediği TV programını izleyememesi bile şiddettir. Sözle, hareketle bile olmayan şiddet türleri var.”

Demet:

“Laf-söz bile şiddettir dayak değil sadece.”

Bedriye:

“Fiziki şiddet, ekonomik şiddet, bir de manevi şiddet var. Kimisi de eve kapatır kadını dışarı çıkarmaz o da şiddet. Ama en kötüsü manevi şiddettir kızım. Dil yarasıdır, geçmez. Fiziki yaralar geçer de onun etkisi geçmiyor.”

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin 2 tanesi ise, kadına yönelik şiddeti bazı durumlarda haklı gördüğünü ima eden söylemlerde bulunmuştur:

Esra:

“Bence kötü bir şey yapılmasın ama bazı kadınların da çenesi durmuyor o ayrı!”

Hatice:

“Şimdi adam da kadına bir şey diyemiyor, hemen uzaklaştırma hemen dava! Ne yapsın adam da cinnet geçiriyor vuruyor kadını, duyuyoruz yani.”

Kadın girişimcilerin, kadına yönelik şiddeti tanımlamada önceliğinin fiziksel ve psikolojik şiddet olduğu anlaşılmaktadır. Az sayıda kadın girişimcinin, ekonomik şiddet ve cinsel şiddeti kadına yönelik şiddet kapsamında tanımladığı ve kadına yönelik şiddetin kaynağını kadın ve erkeğin toplumsal konumlanması ile açıklamaya çalıştığı dikkat çekmektedir. Kadın girişimcilerin, kadına yönelik şiddet tanımlamalarında, göze en çok çarpan bulgu, 2 kadın girişimcinin; kadının bazı durumlarda şiddeti hak ettiğini ima eden söylemleridir. Bu kadın girişimciler; kırsal alanda büyümüş, eğitim ve kazanç düzeyleri düşük, geniş aile içerisinde yaşamakta olan kadınlardır. Kadın cinayetlerini de meşrulaştıran bir söylemle, boşanma aşamasında eşi tarafından öldürülen kadınların durumunu “adamın kadın yüzünden cinnet geçirmesi” olarak açıklayan Hatice; kadının boşanmasının ataerkil toplumdaki kabul eşiğine de atıfta bulunmaktadır.

3.1.6.2. Kadın Girişimcilerin Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye İlişkin Düşünceleri

Kadın girişimcilere, çevrelerinde şiddete maruz kalan kadın olup olmadığı ve şiddet gören bir kadınla karşılaşırlarsa ne yapacakları sorulduğunda, neredeyse tamamı, çevrelerindeki kadınların maruz kaldığı fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik şiddet örnekleri vermiştir ve bu durum, kadına yönelik şiddetin, tüm farklı tezahürleriyle yaygınlığının altını çizmektedir:

İlknur:

“Benim kız kardeşim sürekli sözlü şiddete maruz kalıyordu ve boşandı. Bir kere tokat bile yemedi ama hakaret de çok yıpratıcı.

Ben kayıtsız kalamam, polisi ararım mutlaka bir şey yaparım. Yapmazsam o vicdan azabıyla yaşayamam.”

Esra:

“Benim alt komşum dövüyor karısını. Oğlum dedim yapma, uyardım. Abla dedi hiçbir yere göndermiyor beni çok kıskançlık yapıyor. Bazen adama da hak veriyorum kadın da susacak azıcık! Bunun karısının çenesi hiç durmuyor ki! Aslında bence hep ekonomik nedenlerle oluyor, bu komşununun mesela doğru düzgün işi yok adam da bun alıyor işte.”

Hatice:

“Bizim köyde çok dayak yiyen var!”

Zeynep:

“Sahiplenirim hemen, kurtarmaya çalışırım. Ama hem anlatıyorlar, hem de sonra size sırtını çevirip oraya dönüyorlar. Karmaşık durumlar yani, zor...”

Ayfer:

“Bir kere araya girdim, yumruğu yedim! Aile içerisinde karşılaşırsam karışmamayı tercih ediyorum. Farklı durumlar olabilir, bilmiyorum.”

Bahar:

“Birinin şiddet gördüğünü bilsem, önce kadını örgütlemeye çalışırım. Baktım tepki vermiyor, eşini şikâyet ederim. Tabi kimi kime şikâyet edeceksin hikâyesi de var, polisin ne yaptığı da ortada!”

Demet:

“Tepki verir uyarırım adamı. Polisi ararım hemen. Yurtdışında çocuğuna bağırınca bile hemen polis çağırıyorlar.”

Bedriye:

“Kadına destek olmaya çalışırım. İlgili yerler var kadın sığınma evleri gibi, oralara gitmesini sağlarım. Tabi kadın isterse, kurtulmak isteyene yardım ederim ama kurtulmak istemeyene bir şey yapamazsın.”

Deniz:

“Bir arkadaşım istediği pantolonu aldirabilmek için eşinin cinsel fantezilerine tamam demek zorunda kalmış kendisi anlattı.”

“Yani korkularımız var. Sokakta böyle bir şeye şahit olsak adam bıçak çekebilir. Bir erkek kavgasına şahit olmuşum çok fenaydı, mümkün değil elinden almamız. Tabii ki yapmak istediğim şey kadını adamın elinden almak olurdu, polis çağırabilirim. Kadının yardım talep edip etmemesi önemli ama.”

Nazlı:

“Çok tepki veririm, elimden geleni yaparım.”

Elif:

“Benim kendi kız kardeşim yıllarca dayak yedi şimdi sinir hapları kullanıyor. Adamın artık kendi sağlığı bozuldu da kesti dayağı, kardeşim ona baksın diye kendince hoş tutmaya çalışıyor. Ne faydası olacaksa! Bitirdi kadını zaten!”

“Karı-koca arasına girilmez. Ara bulmak için girerim ama. Ne bileyim zor konular bunlar... Komşum dayak yese, duysam ben de polisi ararım ama. Ya öldürürse kadını?”

Ceren:

“Çok arkadaşım var bu yüzden depresyonda olan. Belediye başkanı eşi olduğum dönemlerde partililerin eşlerini çağırırdım, dünya tatlısı kadınlardı ve çok akıllılardı ama kocaları çoğu kez göndermiyordu. Kadınları eve kapatıyorlardı, çok kızıyordum. Kadınları türbana sokmuşlar, kendi karısının başka bir erkeğin elini sıkması yasak; ama bu adam bütün gün gelip senin elini sıkıyor! Ne münasebet, günahsa sen niye başka kadınlara yapıyorsun?”

“Benim arkadaşım yaşadı, çok korktu; aldı çocuklarını bize geldi. Eşim, eşini arayıp bizde olduğunu bildirdi ve uyardı bir daha yapmasın diye. Ama bunun dışında ne yapabiliriz? Birkaç günlük koruma çıkartabiliyorsunuz o işte yapabileceğiniz, bir de moral desteği verebiliyorsunuz.”

Kismet:

“Herhalde ben atlarım adamın üstüne gibi geliyor, hazmedemem yani. Ortam ve şartlar da önemli tabi ama mutlaka bir şeyler yaparım. Büyük şehirlerde sığınma evleri var ama burada polisten başka çare yok.”

Nazan:

“Bu tip bozukluklar yaşayan kadın ve erkeğin ayrı ayrı psikolojik tedavi alması gerekir. Kadına yapılmış şey bana yapılmıştır ben durmam! Ama polisi arıyorsunuz kadının yardıma ihtiyacı olduğunu hissedip, sizin bilginizi sızdırıyor. Kimin ihbar yaptığını söylüyor, tabi insanlar da korkuyor böyle olunca aramıyor. Polisleri eğitmeliyiz şiddete maruz kalan kadına nasıl yardım edilir, nasıl bir süreç takip edilir konusunda. Buna da yasa lazım tabi, polis ihbar edenin bilgilerini veremeyecek; yasak olması lazım!”

Nuriye:

“Hiçbir şey yapamıyorsunuz kaç kere yaşadım, kadın eninde sonunda dönüyor o adama. Alışıyor mu ne? Kabulleniyor. Ekonomik özgürlüğü varsa kendi karar verecek kadın bitirmeye çünkü büyük savaş verecek; kanunla, polisle, kendi anne-babasıyla savaşıyor yalnızca adamla değil!”

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, şiddete maruz kalan kadınlara nasıl yardım edilebileceği konusunda çok fazla bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmaktadır. Kadının yardım talebinde bulunması önemli olduğunu düşünen kadın girişimcilerin yanı sıra; şiddete maruz kalan kadının bu durumdan kurtulmak isteyip istemediğine emin olunamayacağını ve bu yüzden bir şey yapmanın mümkün olmadığına inanan kadın girişimciler dikkat çekmektedir. Eğitim ve kazanç düzeyi yüksek kadın girişimcilerin de kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda çekinceleri olduğu ve konuya “aile

mahremi” boyutlarında bakmaya meyilli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, kadın girişimciler, kamu kuruluşlarına güven duymamaktadır. Polise haber vermek gerektiğini düşünen kadın girişimciler de vardır; öte yandan polisin bu konuda yeterli olmadığını veya polisin, ihbar eden bilgilerini şiddet faillerine vermesinin, ihbarcının can güvenliğini tehdit ettiğini düşünen kadın girişimciler de bulunmaktadır. Kadının, maruz kaldığı şiddetten kurtulabilmesi için ekonomik özgürlüğü olması gerektiğini savunan ve bu kurtuluşun, kadının yalnızca eşiyle değil; yasayla, polisle ve kendi ailesiyle verilen savaşın kazanılmasıyla mümkün olacağını ifade eden kadın girişimci ise, kadına yönelik şiddetle mücadelenin toplumsal arka planını tanımlamıştır.

3.1.7. Kadın Girişimcilerin Ekonomik Şiddet Deneyimleri

3.1.7.1. Kadın Girişimcilerin Ekonomik Şiddet Tanımlamaları

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere kadına yönelik ekonomik şiddeti nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Kadın girişimcilerin birçoğu, kadına yönelik ekonomik şiddeti ekonomik kontrol olarak tanımlamıştır. Kadının maaşına eşi tarafından el konulması, kadının harcadığı paranın sürekli hesabının sorulması, kadının ihtiyaçlarını gidermesinin veya tasarruf etmesinin engellenmesi ve erkeğin eşine para vermemesi gibi davranışlar ekonomik şiddet olarak tanımlanmış; kadın girişimcilerin çoğu, bu tanımları çevrelerinden duydukları örneklerle oluşturmuştur. Ayrıca, kadın girişimcilerin ekonomik şiddet tanımlamalarında parasal açıdan kadın üzerinde kurulan baskı veya zorlama davranışlarının öne çıktığı görülmektedir. Kadına yönelik ekonomik şiddeti; kadının maddi olanaklarının eşi tarafından engellenmesi ya da kadının elindeki paranın zorla alınması gibi maruz kalmadıkları davranış biçimleriyle tanımlayan bu kadın girişimcilerin neredeyse hepsi eşlerinden ekonomik şiddet görmektedir. Kadın girişimcilerin ekonomik şiddet tanımlamaları içerisinde kendi maruz kalmakta oldukları ekonomik sömürü ve/veya ekonomik kontrol davranışlarından bahsetmemeleri, bu davranışları normalleştirmeleri ile ilişkilendirilebilir. Bu normalleştirme, kadın girişimcilerin; hane içi ve işletme içi rolleri, öncelikli sosyal kimlik tanımlamaları ve kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin düşüncelerini gösteren bulgularla birlikte düşünüldüğünde anlam kazanmaktadır:

İlknur:

“Mesela tanıdığım memur kadınlar var hiç maaşlarını bilmezler. Maaş kartları kocalarında, 1 lira falan harçlık alırlar buna da yalvar yakar yani. En kötüsü de çalışıp kendi paranı tasarruf edememek. Bu da ekonomik şiddet bence...”

Zeynep:

“Yapmak istediklerinin ekonomik anlamda engellenmesi demektir ekonomik şiddet.”

Esra:

“Adamın kadına “para yok” demesi. Şunu alalım dersin adam para yok der; bunu almak istersin para yok der bu işte. Bazen belki gerçekten para yoktur ama hep mi olmaz ya? Öyle der işte adamlar.”

Demet:

“Elinden parasını alabilir mesela. Rize’de bir olay olmuştu televizyonda gördüm. Adam kadının bütün altınlarını at yarışına yatırmış sonra kadını asansör boşluğuna atıp öldürmüş. Çok üzülmişim.”

Songül:

“Bence ekonomik şiddet, zorla parasını alıp içki içmek, kumar oynamaktır. Benimki de şiddet, alacaklarımı alamıyorum piyasadan.”

Bedriye:

“Erkeğin kadının parasını elinden alması ya da kadına para vermemesi ekonomik şiddettir. Kadına para vermeyen erkek kadını başka yerlere yönlendirir.”

Derya:

“Kadının parasının elinden alınması ya da parasız bırakılmasıdır galiba. Temizlikçi bir kadın tanıyordum, gündeliğe giderdi her gün. Kocasını parasını elinden alırdı bir de kadını döverdi üstüne!”

Hayriye:

“Ben ekonomik şiddet uyguluyorum! Karşı tarafın maddi kısıtlaması demektir. Babam, tabi tek maaş, evde 5 çocuk, annem her sabah ekmek parası isterdi. Annem hep yaşadı zavallım! Babam her sabah kadını yalvartarak verirdi ekmek parası yani düşün! Ne çok yiyorsunuz diye homurdanır, söylenirdi. Sonra yıldırı annem artık, un alıp evde kendi ekmeğini yapmaya başladı. Her sabah ekmek parası kavgası, ekonomik şiddet buydu işte. Tabi şimdi de benim çevremde, kız kardeşim mesela; bir bluz aldı diyelim. Hem kocaya hem de kayınvalideye kuruş kuruş hesabını veriyor.”

Ceren:

“Bir arkadaşım yaşıyor şu anda, harcarken baskı yiyor ve çok korkuyor. Kocası her kuruşun hesabını tek tek soruyor, kadına huzursuzluk veriyor. Budur işte.”

Ayşenur:

“Kadının harcamasına engel olur, yani erkeğin kadını maddi olarak kısıtlamasıdır.”

Elif:

“Ama çevremde (komşum yani) adam kadına hiç para vermiyor, tüm alışverişini kendi yapıyor. Kimisi de maaş kartını alıyor kadının. Kadın kendi maaşının ne kadar olduğunu bile bilmiyor!”

Nazan:

“Kadının, kadınlık ihtiyaçlarını alabilecekken bile alamaz hale getirilişidir. Erkeğin ekonomik denetimidir, kadının çocuğuna yapacağı pastanın içine koyacağı kremanın bile hesabını sormasıdır.”

3 kadın girişimci, ekonomik şiddeti kadının maddi bağımlılığı ile ilişkilendirerek daha çok çalışmayan kadınların başına geldiğini ima etmiştir:

Sevgi:

“Bence ekonomik açıdan bağımlılıktır. Kadının, erkeğin maddi gücüne esir olmasıdır.”

Deniz:

“Ekonomik şiddet, ekonomik açıdan başkasına bağımlı olmaktır. Başkaları tarafından, ihtiyaçları karşılamak için her anlamda sömürülmek (duygusal, cinsel...). Çocuk işçiler de ekonomik şiddete maruz...”

Bahar:

“Ekonomik şiddet, evde oturan kadının maruz kaldığı şiddettir. Eve para getiren erk, paranın tüm denetimine sahiptir. Maaşını getirip eşinin önüne koyan kadınlar da var, bu da ekonomik şiddettir.”

Hatice, Ayfer, Zehra ve Betül kadına yönelik ekonomik şiddetle ilgili bilgilerinin olmadığını belirtmiştir. Eğitim ve kazanç düzeyinin düşüklüğü, kırsal alanda büyümesi gibi özellikleri düşünüldüğünde Hatice'nin bu konuda bilgi sahibi olmaması şaşırtıcı değildir. Zehra, Ayfer ve Betül'ün lise mezunu ve orta düzey kazanca sahip kadın girişimciler olmalarına rağmen kadına yönelik ekonomik şiddet konusunda hiçbir şey bilmediklerini söylemeleri dikkat çekicidir.

1 kadın girişimci, ekonomik şiddetin, erkeğin ekonomik açıdan kadından üstün olduğu zaman yaşandığını ifade etmiş ve erkeğin, maddi gücünü kullanarak kadını ezmesi olarak açıklamıştır:

Sultan:

“Bence ekonomik şiddet, erkeğin ekonomik anlamda üstün olup kadını ezmeye çalışmasıdır.”

Sultan, eşinden gördüğü davranışlara yönelik bir ekonomik şiddet tanımlaması yapmıştır. Eşi kendisini maddi konularda aşağılamakta ve evlilik birliği içerisinde edindikleri mal varlığı üzerinde Sultan'ın hiçbir hakkı olmadığını ifade etmektedir.

1 kadın girişimci, piyasa içerisinde maruz kaldığı cinsiyet ayrımcı muamelenin, maddi kazanımlarına engel olduğunu vurgulayarak, kadına yönelik ekonomik şiddeti kamusal alanda tanımlamıştır:

Nuriye:

“Mesela ben bir mal almaya gittiğimde kadının diye bana o malı satmıyorsa, toptancıdan mal alırken erkek alıcıya %40 indirim yapıp bana yapmıyorsa; bankaya gittiğimde bana kredi vermede bin dereden su getirip erkek esnafa hemen kredi çıkarıyorsa, banka bana sırf kadının diye erkek esnaftan daha düşük limitli kredi kartı veriyorsa bunların hepsi ekonomik şiddettir.”

1 kadın girişimci ise, kadınların yanı sıra, erkeklerin de ekonomik şiddete maruz kalabildiğine dikkat çekmiştir:

Kısmet:

“Yaşayan arkadaşlarım var; adam kazanıyor ve daha çoğunu ben yerim diyor. Kadına azıcık para veriyor ama kendisi çok harcıyor. Ama bazı kadınlar da var, çok pervasızca harcıyor parayı. Adamın geliri 2000 lira iken kadın 4000 lira harcayıp adamı borca sürüklüyorsa o da ekonomik şiddettir. Sadece erkekler kadınlara uygulamıyor, bunu kocasına uygulayan kadınlar da var!”

Kadın girişimcilerin büyük bir bölümünün; yakın çevrelerinde ekonomik şiddete maruz kalan bir kadın olduğu ve ekonomik şiddet konusunda bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Ancak, kadın girişimciler ekonomik şiddeti, erkeğin; parasal konularda kadına uyguladığı baskı veya zorlamaya yönelik davranışlar, kadına sürekli para hesabı sorması veya kadının kişisel ihtiyaçlarını karşılamasının engellemesi olarak, yani “ekonomik kontrol” örnekleriyle tanımlamaktadır. Kadın girişimcilerin, “ekonomik sömürü” olarak kadına yönelik ekonomik şiddeti tanımlamadığı, istihdam sabote etme veya erkeğin kadından parasal bilgilerini saklaması gibi davranışlardan bahsetmediği dikkat çekmektedir.

3.1.7.2. Kadın Girişimcilerin Ekonomik Şiddet Deneyimleri

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, ekonomik şiddet ölçeğinin sosyolojik bağlam düşünülerek alınan maddelerinden oluşturulan yarı yapılandırılmış sorular sorularak ekonomik şiddete maruz kalıp kalmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, bu bölümdeki bulgular, görüşmeler esnasında, kadın girişimcilerin anlattığı ve ekonomik şiddet kapsamında değerlendirilebilecek olay örneklerini de içermektedir.

1 kadın girişimci, eşiyle beraber ortağı olduğu şirkette yıllarca çalışmasına rağmen hiç maaş almadığını, “ücretsiz aile işçisi” olarak çalıştığını, yapacağı her harcamanın önce eşi tarafından onaylandığını, sonra parayı ortağı olduğu şirketten alabildiğini anlatmıştır. Ayrıca eşinin, önemli parasal kararları tek başına aldığını belirtmiştir.

Nazan:

“Benim hiç ayrı bir param olmadı. Eleman gibi harçlık alırım sonra şirkete hesabını veririm, bu ev için de böyledir.”

“Ben şirkette çalıştım yıllarca ama hiç maaş almadım. Kartlarım oldu ve ne yaptıysam şirkete kayıtlı olarak yaptım, hesabını verdim. Anneme götürdüğüm bayram çikolatası bile kayıtlıdır. Tabi öncesinde hep eşimin onayını alarak!”

“Önemli parasal kararları genelde kendi kafasına göre alıp bana empoze etmeye çalışır. Sürpriz ev, araba aldığı da olmuştur. İhtiyacımız yok mesela ama almıştır! Kadının kendi ailesinden gelmiyorsa mal varlığı zaten adam %1500 söz sahibi! Benim diyor!”

1 kadın girişimci, eşinin, parasal bilgileri konusunda yalan söylediğini ve banka borçlarını gizlediğini anlatmış; kadın girişimci çalışmaya başladığında ise ona işi bıraktırmak için olumsuz tavırlar sergilediğini belirtmiştir. Eşinin, kadın girişimcinin istihdamını sabote etme amaçlı “yıldırma” davranışları; kadın girişimcinin ekonomik şiddetin yanı sıra sözel/psikolojik şiddet de gördüğünü ortaya koymaktadır:

Elif:

“Parasal bilgilerini paylaşmaz. Bana sormadan parasal karar da alamaz ama sor neden? Hiçbir şeye sıra gelmiyor ki içkiden! Para saklıyordu, bana maaşım 2000 TL diyordu; ben sorup öğrendim 4000 TL olduğunu. Hala da pişkin bir şekilde yok o kadar falan diyor. Bankalara sorup banka borçlarını bile öğrendim. 100 milyar banka borcu yapmış!”

“Benim işe gitmemi, para kazanmamı engellemeye çalıştı ama şöyle: Yeni açtığımda her akşam içkili geldi, surat yaptı, yıldırımaya çalıştı ama ben yılmadım. Ben maddi-manevi destek istemiyorum senden dedim. Nefret ediyorum erkeklerden, sadece seks biliyorlar! Başka hiçbir işe yaradıkları yok!”

“Eşimin ne yaptığını pek bilmiyorum, kartları falan ne durumda Allah bilir!”

1 kadın girişimci, eşiyle evlendikten sonra edindikleri mal varlığı üzerinde hiç söz sahibi olmadığını, eşinin; mal varlığını kendi edindiğini söyleyerek onu aşağıladığını anlatmıştır. Kendisinin yıllarca eşine manevi destek verdiğinin altını çizen kadın girişimci; kadının görünmeyen emeğini vurgulamıştır. Çalışmadığı dönemlerde sürekli eşinden para istemek zorunda kaldığını, çalışmaya başladıktan sonra ise eşinin, işletmesine gelerek ona çalışanları önünde hakaretlerde bulunduğunu ve kadın girişimcinin istihdamını sabote etmeye çalıştığını belirtmiştir. Eşinin; kendi ailesi için yaptığı maddi yardımları hiç dile getirmediğini ancak kadın girişimcinin babasına çektikleri kredi yüzünden sürekli kadını aşağıladığından da şikâyet etmiştir. Kadın girişimcinin anlatıları, ekonomik şiddetle birlikte, sözel/psikolojik şiddete de maruz kaldığını göstermektedir:

Sultan:

“Geçenlerde, benim üzerime yaptığı dairelerden birinin kirası benim banka hesabıma yatmış. O parayı da benim banka kredime çekmiş, kredi günümdü. Geldi bu, paramı ver diye. O benim param o evleri ben yaptım dedi. Dedim sen o inşaatları yaparken seninle uykusuz geceleri, sıkıntını, üzüntünü kim paylaştı? Babanın evinden getirdiysen evleri sen al kiralari dedi. Benim kendi babam iflas edince benim eşim beni çok ezdi çok...”

“Çalışmadığım dönemde hep istemek zorunda kaldım, hiç kendi vermezdi. Bir şey almak istediğimde gerek yok derdi. Hiç eli açık bir adam değildir.”

“Bir ara, evde eskisi gibi yemek falan olmayınca işi bırakacaksın dedi falan ama sonra alıştı.”

“Çok oldu, ağlayarak geldiğimi çok bilirim. Yıldırma politikası yaptı bana direk işi bıraktırmadı ama. Bir gün dükkân kalabalıktı, beni dışarıda arabada bekliyordu. Ben de çıkamadım çok müşteri vardı. Geldi, herkesin içinde bağırdı çağırdı rezil etti beni. Geçen yıl da oğluma oyuncak aldım diye çalışanlarımın yanında ağza alınmayacak hakaretlerde bulundu, oyuncacı kaptığı gibi dereye fırlattı.”

“Ben babama kefil oldum toparlansın diye ama babam borcunu ödeyemeyince ticari sicilimiz bozulmasın diye biz ödedik. Sonra babamlara ev alırken yardım yaptı diye eşim, benim aldığım evde oturuyorlar diyor sürekli. O da kardeşine kredi çekti her şeyi yaptı ama benim aileme gelince onlar sana ne yaptı ki diyor aşağılıyor ailemi. Zamanında babamın durumu iyiyken hep ondan borç alıyorduk ama unuttu onları.”

“Dükkân daha 2-3 yıllıktı, çalışanlarımın yanında bağırdı bana sen yine mi ayakkabı aldın diye. O zamanlar bu kadar para kazanmıyordum tabi. Şimdi karışamıyor artık.”

1 kadın girişimci, eşinin parasal işlerinden haberdar olmadığını ancak eşinin, onun tüm parasal bilgilerine sahip olduğunu anlatmıştır. Ücretli çalışmak istediği zaman eşinin bu duruma karşı çıktığını ve kadının kendi işini kurmasını istediğini, bu nedenle kadını yıllarca beklettiğini ifade etmiştir. Kadın girişimcinin açacağı mağazaya da, mağazayı açacağı zamana da eşi karar vermiştir. Ayrıca, kadın girişimcinin eşi de başarısızlıkla sonuçlanan bir mağaza açma deneyimi yaşamış; kadın girişimcinin dükkânından aldığı malzemeleri kadına iade etmeyerek onu güç durumda bırakmıştır:

Ceren:

“Ben çok bilmiyorum onun para işlerini ama benim her şeyim bilinir.”

“Ben eşimim parasal bilgilerini bilmem, onun kendine ait bir ödeme planı vardır. Kredi kartı ekstrelerini bile açmam.”

“Çalışmayı evlendiğimizden beri istiyordum. Yıllarca kamu kuruluşlarında bir sürü kadro açıldı; ben başvurmak isterdim eşime “Ne olur!” derdim o hep beni bekletti.

“Ben, senin kendine ait bir işyeri açmanı istiyorum” derdi ama ben artık ondan bile ümidi kesmiştim. O kadar uzun zaman geçmişti ki ben galiba ev hanımı kalacağım derken bir gün bu mağaza fikri ile geldi de çalışma hayatına girebildim. Dedim neyse bu beni oyalamıyormuş!”

“Bir de iki yıl önce, Kozlu’daki küçük alışveriş merkezi gibi bir yer var ya orada K... diye bir erkek mağazasının devredileceğini duymuş; geldi ben yapacağım dedi. Ben biliyorum, o mağaza orada zaten çalışmıyor ne dediysem de ikna olmadı. O dönem yanlış insanlarla takılıyordu, tabi bu kişiler gaza getirdi onu. Açtı mağazayı ama daha bir yıl olmadan bitirdi işi! Hala orada benim birkaç standım, mankenin falan var; bana lazım onlar diyorum git al diyorum yok! Başkaları işletiyor orayı şimdi, hala benim malzemem içeride gidip alacak sözüm ona! Bir de öyle üzdü beni parasal konularda onun dışında harcadığıma falan karışmaz.”

3 kadın girişimci, eşlerinden her zaman para istemek zorunda kaldıklarını anlatmıştır, ayrıca eşlerinin, önemli parasal kararları genelde tek başına aldıklarını veya parasal bilgilerini paylaşmadığını belirtmişlerdir:

Kismet:

“Bazen söyler ama öyle işi büyütme kısmı falan hepsini tek tek bilmem. Ev falan alırsa ben pek bilmem.”

“Her zaman istiyorum.” (eşinden para istemek zorunda kalıp kalmadığı sorulunca)

Nuriye:

“Her zaman istiyorum.” (eşinden para istemek zorunda kalıp kalmadığı sorulunca)

Deniz:

“Eşim şeffaftır ama beyanda da bulunmaz. Saklamaz ama hesap da vermez.”

1 kadın girişimci, eşinin, evde ve iş yerinde, maddi harcamalar konusunda kendisine baskı yaptığını ve hesap sorduğunu anlatmıştır. Ayrıca, kişisel ihtiyaçlarını

gideremediğini, eşinin bu konuda da onu baskı altında tuttuğunu belirtmiştir. Geçmişte, eşinin ailesi tarafından da ekonomik şiddet gördüğünü, eşinin geçmişte kendisinden parasal bilgilerini sakladığını ifade etmiştir:

Songül:

“Ben ömrümdede hiç kuaföre gitmedim, istediğim şeyi alıp hiç giyemedim. Kız kardeşim verir kendi giysilerinden, onları giyerim. Hep kendimden fedakârlık yaptım.”

“Eşim nereye para harcadığımı tek tek bilmek ister, fatura/fiş ister. Ben kendime bir şey alsam, özel ihtiyacım mesela, biliyorsun ya kadınsın; gereksiz diyor tavır yapıyor. Ya her şey de söylenmiyor ki! Orkid aldım diyemiyorsun ki! “İlk gelin oldum ben, elimle bir evde oturuyorum. Hep onun eşyalarını kullanıyorum tabi. Bir gün bunlar gezmeye gitti, bize de misafir geldi. Yemeğe oturacağız bir baktım elim kaşıkları saklamış sadece 2 kaşık bırakmış. Ben yemek giyemedim tabi, misafire dedim ben tokum. Hâlbuki kaşık yok yemeye! Neler görüyorsun neler!”

“Eşim sigara kullanıyor. Para veriyor diye kızıyorum; benim hiçbir sosyal harcamam yok. Ben kablo yapıp satıyorum 1 lira kazanmak için. Ben saç boyatınca laf oluyor ama o her gün sigaraya para veriyor.”

“Geçmişte çok sakladı para işlerini kocam ama artık yok!”

1 kadın girişimci, geçmişte, eşinin, kazandığı paraya el koyduğunu ima etmiş; kendisinin eşinden harçlık almak zorunda kaldığını ve eşinin her zaman istediği miktardan daha az verdiğini söylemiştir:

Derya:

“Daha önce tabii, maaşımı kart ödemesine yatırıncaya eşim, harçlık almak zorunda kalıyordum. Fazla vermezdi, hep daha azını verirdi istediğim miktarın.”

“Yok, belli bir yaştan sonra yok artık! O eskidendi!” (Eşinin kadın girişimcinin gelirine el koyup koymadığı sorulunca)

Bir başka kadın girişimci, yaptığı harcamaların eşi tarafından sürekli kontrol edildiğini ve gereksiz olarak nitelendirildiğini ima etmiştir. Eşinin, önemli parasal kararları kendinden habersiz aldığını söyleyen kadın girişimci ayrıca, kendi ailesi ve

yakınlarının eşinden aldığı borç parayı ödemediklerinde eşinin sürekli kendisine söylenmesinden de şikâyetçidir. Kadın girişimcinin, ekonomik şiddetin bir uzantısı olarak sözel/psikolojik şiddet de gördüğü, anlatılarından anlaşılmaktadır:

İlknur:

“Ben mesela bir bluz almışumdur o bilmeden. Üstümde görür, kaçınıcıya giyiyorum farkında değil misin diyorum. Bazen yer, bazen yemez (inanmaz yani) O kızıyor üst başa falan para harcamaya. Ben de diyorum şimdi gençken giyeceğiz yaşlanınca alsak ne yapacağız yani öyle değil mi?”

“Bankada nesi var nesi yok bilmem, sormam da.”

“Bir gün geldi araba almış mesela sormadı hiç. 2 tane bir artı bir daire almış onda da problem çıktı ya, neyse almış yani, onu da sormadı. Öyle yani araba alır, ev alır sormaz. Ama gereksiz şeyler de almaz.”

“Benim kendi akrabalarım ve arkadaşlarımdan, eşimden borç para alan ve ödeyemeyen oldu. Çok arada kalıyorum tabi, adam zaten üç kuruşun beş kuruşun hesabını yapıyor! Sana laf söylüyor bütün gün!”

1 kadın girişimci, eğitimine devam etme kararını eşinin desteklemediğini ve eşinin, kadının harcadığı parayı sürekli kontrol ederek bu durumu baskı aracı olarak kullandığını anlatmıştır. Önemli parasal kararları eşinin tek başına aldığını ve hane içinde zaruri olarak kullanılan elektrik veya su giderleri konusunda kendine söylendiğini belirten kadın girişimci; kazancının az olması nedeniyle faturaların ödenmesine yardım edemediği için üzüldüğünü anlatmıştır. Eşinin; düğünde kadın girişimciye hediye edilen altın ziynet eşyalarını da kendi kontrolünde tuttuğunu ve kadın girişimcinin kuaför gibi kişisel ihtiyaçlarını gidermesine engel olduğunu da anlatmıştır:

Zeynep:

“Lisansımı tamamlamak istedim özel üniversitede, bana ne ben lise bile okumadım dedi.”

“Bir ara saklıyordum, çantamda fişlerini bulup anlıyordu.”

“Genelde alıyorum ama ekstra bir şeyse karışıyor. Kendine yapmıyor ama 10 tane ayakkabısı var hala alır. Ben alacağım dersem, zaten çok var senin gerek yok der. Kuaföre göndermiyor beni, bak bıyıklarım çıktı diyorum, saçımın beyazları iyice görünüyor boyanması lazım diyorum hayır diyor. Evde kendim yapacakmışım kuaföre para vermiyor bundan çok mağdurum.”

“Hayır, karar veriyor alacağım diyor ama sadece söylüyor, fikrimi sormuyor. Mesela araba alacağım dedi geçenlerde, bilmem artık. Düğünde takılan altınların sanırım bir kısmını kullandı, net bilgim yok. Annemin ve kız kardeşimin aldıklarını bozdurma dedim, onlar duruyor galiba.”

“Onlara (faturalara) öncelik tanır ama ödedikten sonra homurdanır şu kadar ödedim diye kızar. Ben de strese giriyorum o zaman, keşke ben de o kadar kazanıp ödeyebilsem diyorum.”

“Hayır, ben de sormuyorum. Para muhabbetini sevmiyorum. O genelde, bankadan çeker mala yatırır.”

“Evet, her zaman (eşinden para istemek zorunda kalıp kalmadığı sorulduğunda). Günlük harçlık alıyorum ama sorun yapmadan veriyor.”

1 kadın girişimci, kendi ailesinin, kadının eğitim hakkına engel olarak onu okutmadığını anlatmıştır. Kendine ait banka hesabı olmadığını belirten kadın girişimci; kişisel ihtiyaçlarını çocukları alırsa giderebildiğini söylemiştir:

Esra:

“Babama da hep küskünüm, okumayı çok istedim okutmadı beni. Hala içimde yaradır, ölmeden önce söyledi kendisi de, keşke okutsaydım seni dedi ama ne fayda artık olan oldu!”

“Benim banka hesabım, kartım falan yok. Kadınsal ihtiyaç falan öyle şeyler almam, alamam. Onları çocuklar getirirse getirir. Faturaymış, bankaymış onlarla eşim ilgilenir.”

1 kadın girişimci, eşinin, sosyal güvence sahibi olmasını engellediğini ve kendisinin bu nedenle emekli olamadığını anlatmıştır. Eşi emekli maaşına sahip olduğu için çalışmayan kadın girişimci, kendi sağlık sorunları ve ilerleyen yaşına rağmen

çalışmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca, eşinin, eşinin önemli parasal kararları tek başına aldığı ima etmiştir.

Hatice:

“Ben zamanında o kadar söyledim beni de sigortalı yapalım diye ne yapacaksın sen maaşı dedi bana. Bak şimdi benim maaşım var diyor, bende yok bu yaşta hala çalışmak zorundayım. Ona çok pişmanım işte, engel oldu bana sigorta yaptırmadı. Keşke dinlemeseydim o zaman, şimdi maaşım olurdu!”

“Bu araba ipotekli falan şimdi, bu krediyi ödeyemedi başka yerden çekti bir şeyler yaptı ne bileyim?”

Eşinden, çalışmadığı dönemde her zaman para istemek zorunda kaldığını anlatan bir kadın girişimci; eşinin parasal bilgilerinden haberdar olmadığını ima etmiştir:

Ayfer:

“Zaten eşimin karmaşık bir hayatı var. Ondan da oldu. Ben tabi ne verdi kime verdi bilemiyorum. Zamanla bir terslik olduğunu fark ettim, ondan sonra müdahale ettim.”

“Çalışmazken yıllarca eşimden harçlık alırdım ama hep ben isteyeyim diye beklerdi hiç kendi kendine vermezdi. Ben onu da anlıyorum, hep kayıinvalidemle yaşadık biz; bana harçlık vermeye para bırakmaya alışkın değildi ki. Onların yanından ayrılınca da alışamadı.”

1 kadın girişimci, eşinin kendisine harcamaları konusunda baskı yapmadığını fakat önemli parasal kararları eşinin tek başına aldığı anlatmıştır:

Demet:

“Eşim benim paramı sormaz, istemez öyle. Önemli parasal kararları o alır, şunu alacağım der alır bana danışmaz. Ama benim ihtiyaçlarıma da karışmaz, alma demez. Ben kendime 2000liraya yürüyüş bandı aldım şimdi zayıflamak için ona bile bir şey demedi. Seni kendi haline bırakıyorum artık ne yaparsan yap diyor. Cüzdanımı, çantamı falan karıştırmaz.”

“Araba almıştı ama birisi vurmuş arabaya ben bununla uğraşamam dedi sattı.”

1 kadın girişimci de, eşinin, kendisinin onay vermemesine rağmen aldığı önemli parasal kararlar yüzünden ekonomik sıkıntılar yaşadığını anlatmıştır:

Bedriye:

“Benim eşim benim çalışmama hiçbir şey demedi, maaşımı bile bilmez hala. Öyle gelirime falan karışmaz, harcadığıma laf etmez. Ne harcadığımı da sormaz. Ama o parasal bilgilerini asla paylaşmaz, paylaşmadı da. Başu dara gelince soluğu benim yanında alır ama başu dara gelmeyince hiçbir şey paylaşmaz. Ben ondan para istemedim, istemem de zaten. O benden istemiştir, ben artık vermiyorum. O benim sözümü hiç dinlemedi; lokal açma dedim açtı, köye ev yaptırma bir sürü masraf ne yapacağız orayı dedim dinlemedi. Hep kendi kafasının dikine gitti, ceremesini çektik.”

Kadın girişimcilerin, eşlerinden “ekonomik kontrol” kapsamında maruz kaldıkları şiddet davranışları ortaya çıkmıştır:

- Kadını para istemek zorunda bırakma,
- Kadının kişisel ihtiyaçlarını gidermesine engel olma,
- Önemli parasal kararları erkeğin tek başına alması,
- Kadının maddi harcamalarının sürekli denetimi,
- Kadının ücretli istihdamına ve dolayısıyla maddi kazanım elde etmesine engel olma kadının, girişimcilik faaliyetlerini hane içi rollerini aksattığı gerekçesiyle bırakmasını talep etme
- Kadının giyim veya kişisel bakım gibi ihtiyaçlarının engellenmesi veya “gereksiz” görülmesi
- Eşlerin ev-araba satın almak gibi önemli kararları tek başına alması
- Kadının eğitim ve sosyal güvence gibi bireysel haklarına engel olma.

Ekonomik kontrol davranışlarına maruz kalan 16 kadın girişimci arasında eğitim düzeyi, eş mesleği, yaş, çocuk sahibi olma durumu, işletme faaliyet alanı gibi faktörler bakımından birbirleriyle farklılık gösteren kadın girişimciler bulunmaktadır. Bu kadın

girişimcilerin daha çok kazancı yüksek veya düşük olan kadın girişimciler olduğu dikkat çekmektedir. Kadın girişimcilere ekonomik kontrol davranışları uygulayan eşlerin sosyokültürel ve sosyoekonomik özellikleri incelendiğinde, aralarında; kazanç ve eğitim seviyesi yüksek, kentte büyümüş erkeklerin yanı sıra kır kökenli, eğitim ve kazanç düzeyi düşük erkeklerin de bulunduğu görülmektedir. Bu erkeklerin meslekleri de çeşitlilik göstermektedir; esnaf, üst düzey memur ve emekli olmuş kadın girişimci eşleri de bulunmaktadır. Ayrıca, kadın girişimcilerin bazılarının, ekonomik şiddet davranışlarının bir uzantısı olarak sözel/psikolojik şiddete de maruz kaldığı dikkat çekmekte; aileleri tarafından eğitimi engellenen kadın girişimcilerin ise ekonomik şiddete maruz kalma durumlarının küçük yaşlarda yetiştirildikleri ailelerde başladığı anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan kadın girişimciler, “*ekonomik sömürü*” kapsamında değerlendirilebilecek ekonomik şiddet davranışlarına da maruz kaldıklarından bahsetmiştir.

1 kadın girişimci, kendi ailesi tarafından ekonomik açıdan çok sömürüldüğünü vurgulamış; eşi de dâhil herkesin kendisinden ekonomik beklentileri olduğunu ve bu durumun kendisinin taşımak zorunda kaldığı bir “yük” olduğunu ifade etmiştir:

Deniz:

“Ailemin, anne babamın herkesin beklentileri var omzumda. Diyorum kim yükledi bu yükü sana, bunu soruyorum işte böyle.”

“Alkol eskiye göre daha çok kullanıyor. Onun (eşi) alkole harcadığı parayı takıyorum.”

“O kadar çok çalışıyorum ve ödediğim bedeller ve her şeyden yoksun kalmam takdir edilmiyor sanki görevimmiş gibi algılanıyor. Yorgunluğuma da ortak olup paylaşması lazım! Bu kadın bu kadar çalışsın, evde şöyle, yatakta böyle olsun diyemezsin. Benimle ilgilenmiyorsun diye serzenişte bulunup durdu çocuğumuzun ilk doğduğu dönemlerde. Bebek küçük, gece her 2 saatte bir uyanıp emziriyorum, bütün gün işteyim canım çıkmış. Bir baktım adam da sıraya giriyor. Bak dedim şu halime ben kendimle ilgilenemiyorum, banyo yapacak vaktim dahi yok seninle nasıl ne zaman

ilgileneyim? Yani ben bu ekonomik yükü taşıırken, bu ekonomiyi sağlarken, sağlayamadığım diğer rollerim yüzünden duygusal/psikolojik şiddet görüyorum.”

“Ama çok mesai yapıyorum, kendime vakit ayıramıyorum. Eşim, ben para istemedim aşk istedim diyor ama ben de diyorum ki birlikte yiyoruz bu parayı, gezerken yerken iyi tabi sesi çıkmıyor.”

“Ben kendi anne babam ve kardeşlerim tarafından ekonomik anlamda çok sömürüldüm. Annem, biliyorum parası var, hatta biriktiriyor; zaten ev-araba her şey aldım onlara ama geçen hafta gittim yağ bitti dedi bir teneke yağ aldırdı. Domuzdan ne koparırsam kardır diye bakıyor ve bu beni çok yıpratıyor artık. Çok yorulduğum çok... Kız kardeşimin eşi mesela ailemi o kadar zor duruma soktu ki! Tam bir dolandırıcı! Babamın üzerinden krediler almış, ödemedi ben ödedim; dayımın vergi borçlarını ben ödedim! Kardeşimin mesleği kuaförlüktür, bir yerde çalışıyordu zaten ben maddi destek oluyordum sürekli. Dedim sana bir dükkân açayım kazancın yükselir çocuğu falan var geleceğini kurtarsın diye yani. Her şeyini yaptım, dükkânı açtı ama 2 yılın içinde batırdı! Patron oldu ya işe falan gitmemeye başlamış, vergi borçları birikmiş, kendi sigortasını bile yatırmamış! Sonra devretti dükkânı, borçlarını temizledikten sonra eline 10.000 lira para kalmış hiç demedi abla bu senin paran diye. Zaten almayacaktım ama teklif edebilirdi. Annem bir de bana kızdı niye dükkân açtım diye! Ben suçlu oldum! Bıraksaymışım ne güzel maaşlı çalışıyormuş ne gerek varmış falan! Memnun da edemiyoruz yani. O kadar çok var ki böyle örnek anlatmakla bitmez. Ebru çalışsın baksın herkese tabi. Ben bir de çok lüks, ekstra şeyler yapıp bana güvenmelerine kızıyorum. Zaten her türlü yardım ediyorum ama gereksiz şeylere de dünya kadar para ödeyince kullanıldığımı hissediyorum. Eşim de üzülüyor bana.”

1 kadın girişimci, eşinin, ev geçimi ve fatura ödemelerine eşinin katkı sağlamadığını ve eşinin kendisinden kredi kartı alarak, limitini bitirene kadar harcadığını belirtmiştir:

Nazlı:

“Anne-babamdan istediğim oluyor ama eşimden istemedim. Zaten yok ki!”

“Faturaları ben takip ederim, eşim ilgilenmez.”

“Kredi kartı alır benden, genelde o bana limiti bitmişleri verir.”

1 kadın girişimci, eşinin, ev geçimini tümüyle kendi üzerine yıktığını ve eşinin kendi gelirini kendi sosyal yaşamı, kişisel ihtiyaçları ve alkol kullanımına harcadığını anlatmıştır. Eşinin, eve hiçbir maddi katkı sağlamamasına rağmen, kadın girişimci, eşinin arabasının benzin masraflarını bile karşıladığını belirtmiştir:

Elif:

“Aldığı para kendine yetmiyor zaten, yeme-içme çok sever.”

“Adamın dünya umurunda değil, tek kuruş faydası yok ki bana. İki çocuğuma düğün yaptım kocamın takım elbisesini bile ben aldım.”

“4000 TL alıyor, kendi yiyor; benzinini bile ben alıyorum daha ne yapacağım?”

“Alkol var, ay 30, alkol 30! Harcadığı paraya çok kızıyorum. Arkadaşlarıyla rahat içsin diye konteynır tuttu, akşam alışverişi bu yapar. İçiriyor millete. Arabayla da gitmiyor, her akşam gidiş-geliş taksiyle yapıyor. Bunlar hep rahat içsin diye!”

“Kartlarını doldurmuş, giyim çok seviyor. Çamaşırları ile bir dükkân açılır. Hala da alıyor. Çok para harcıyor, eve bir kuruş getirmez. Her şeyimi ben dükkândan karşıyorum.”

“Ayda 4000 TL maaşı var, ona buna yediyor! Eğlence mekânlarına, pavyona falan da gidiyorlar. Ismarlamacı benimki, aptal işte!”

1 kadın girişimci, eşinin, kadının adına bazı parasal işler yaptığını ve borçlandığını, ancak bu durumlardan kendisinin haberdar olmadığını ima etmiştir:

Kısmet:

“Benim adıma bazı şeyler yapılır pek haberim olmaz, ödemeleri de yapıyordur herhalde...”

1 kadın girişimci, eşinin, kendisinden habersiz, birilerine kefil olması sonucu sürekli kendisini borç ödemeye maruz bıraktığını anlatmıştır. Ayrıca, sahip oldukları işletme içerisinde var olan malları karşılıksız dağıtarak kendilerini borç ve maddi sıkıntı içine sürüklediğinden şikâyet etmiştir.

Songül:

“Sonra eşim kefil olmuş birine kredi çekerken, o da ödeyememiş dükkâna haciz geldi. Mahvolduk! Bu haciz artık üçüncü oldu. Gidiyor kefil oluyor, ödemiyor adam biz perişan oluyoruz! Benim haberim yok olduğundan, olsa yaptırır mıyım gülüm? Dedim artık yeter boşayacağım seni!”

“Eşim buradayken bu dükkâna millet girip istediğini almaya alışmış, para falan da vermiyorlar! Kendi evi gibi adam giriyor, bu raflardan istediğini alıyor eşim hiçbir şey dememiş! Bir gün bir baktım adam girmiş dükkâna alıyor raftan, dedim ne yapıyorsun? Mehmet ağabey yok mu? diyor. Tabi alışmış!”

“Eşim ekonomik şeylere karşı biz yine mahvolurduk. Biri onun elindeki parayı istese beni falan düşünmez, çıkarır verir. Ben dükkânda durmaya başlayınca, etrafındaki yiyicilerin hiç hoşuna gitmedi.”

1 kadın girişimci, eşinin arkadaşlarına ısmarlama huyundan dolayı hem işletmesi içerisinde hem de hane içerisinde maddi sorunlar yaşadığını anlatmıştır. Kadın girişimcinin dükkânda sattığı alkollü içeceklerin, eşi tarafından arkadaşlarına veresiye dağıtılması ve borcun ödenmemesi sonucu maddi kayıp yaşadığından şikâyet etmiştir. Ayrıca, eşinin, alkol ve sigaraya çok para harcadığından da bahseden kadın girişimcinin, eşinden korktuğunu ifade etmesi dikkat çekmektedir:

Hayriye:

“Bu yiyici arkadaşları var işte, içki ısmarlayıp duruyor onlara çok kızıyorum. Çocukların, benim rızkımı millete yediyor. Bir de bu ara çok telefona takılmaya, geç gelmeye başladı.”

“Ben malına sahip ol diye kızıyorum, çocuğun var senin bırak eşi dostu diyorum. Bu bira delirtti beni! Bira satıyorduk burada ilk zamanlar, bir dolap dolusu birayı dağıttı eşine dostuna! Bir kısmını da kendi içti! Arkadaşı geliyor dükkâna veresiye içki satıyor, yıllar oldu hala ödeyecekler! Bu eşe dosta verdiği beleş içkiyle beni mahvetti! İçki satmayı bıraktım rahat ettim. Aslında kazancı güzel de yok, satmıyor adam dağıtıyor! Her akşam birbirimizi yiyorduk burada. Bir gün kovdum bir arkadaşını nasıl sinirlendi bir görsen! Git dedim al, doldur bu dolabı yeniden tabi nerede? Parası yok ki alamadı biz de satmayı bıraktık.”

Sigara kullanıyor eşim, çok içiyor. Maddi açıdan tabii kızıyorum. Hesaplıyorum, yüzüne de vuruyorum, her türlü baskıyı da yapıyorum. Hafta sonları bira da içiyor. Eşimle sınırlarımı da biliyorum ama çok sinirlidir. Adam bıçaklayıp hapse girmişliği bile var!”

1 kadın girişimci, eşinin, kendine aldığı arabanın taksitini ödediğini ve ev geçimine hiç katkı sağlamadığını; evin tüm giderlerini kendisinin karşıladığını anlatmıştır. Ayrıca, eşinin, kadın girişimciden habersiz aldığı parasal kararlar sonucu haciz sıkıntısı yaşadıklarını ve kendisinin tüm altın ziynet eşyalarını bu nedenle kaybettiğini söylemiştir:

Hatice:

“ Ben herkese bakıyorum, 9 tane torun var onlara da bakıyorum. Kocam 30.000 lira kredi çekmiş araba aldı, maaşını oraya veriyor maaş almıyor ki!”

“ Ben zaten her şeyimi ortaya attım, bütün takılarımı verdim bu arabayı ödeyemedi haciz bir şeyler oldu bende hiç takı kalmadı!”

“Ben kazanıyorum işte kaç boğaz varsa evde doyurmaya çalışıyorum. Ben parayı ne yapayım yoksa? Kocam gelirime el koymaz da koymasına gerek yok hepsi eve gidiyor zaten! Ben kendime sanki giyim kuşam bir şey mi alıyorum? 11 yıldan beri emekli kocam, çalışmaz. Niye çalışsın ki maaşı var adamın!”

1 kadın girişimci ise, daha önce hiç çalışmamasına rağmen, eşinin sahip olduğu kömür ocağında ortak gösterildiği ve bu işletme iflas ettiği için yüklü miktarda vergi borcuna sahiptir. Kendisine ait görünen vergi borçları nedeniyle KOSGEB finansal desteği alamayan kadın girişimci; eşinin, kazandığı parayı başka insanlara hibe ederek battığını ve kendisini zor durumda bıraktığını ifade etmiştir:

Ayfer:

“Çok yaptık çok! Eşimin ailesine çok paralar akıttık. Zaten batmamızın sebebi de onlar! Nakit çok verdi eşim, kredi çekme değil de. İçerden sömürülme oldu yani. Ben anne-baba için yapılanda hiçbir şey söylemem de, başka şeyler de var...”

“Kömür ocağımız vardı eskiden o dönemde haciz yaşadık. Şirketti o, battık. Zaten bu yüzden KOSGEB yardımı alamadım ben. Vergi borçları benim de üzerimde görünüyor. Şimdi tekrar sıfırdan başladık.”

Ücretli çalıştığı işten emekli olan kadın girişimci, eşinin kendisinden habersiz birilerine kefil olması, kadın girişimci onay vermese de içkili mekân açarak arkadaşlarına veresiye içki satması ve alacakları birikince iflas etmesi sonucu çalışmaya devam etmek zorunda kalmasından ve eşi yüzünden çok maddi kayıp yaşadığından şikâyet etmiştir:

Bedriye:

“Eşim çok güzel çalıştı ama ona buna yedirmekten hiçbir şey bırakmadı. Onun yüzünden bu haldeyiz. Hani derler ya iki götü olsa birini verir aynen öyle işte! Bugün cebindeki çıkarır verir size, yarın ne yiyeceğim diye düşünmez. Günlük yaşar benim eşim. Gitmiş kefil olmuş birine, icra bile geldi benim başıma. Verdi, verdi, verdi...”

“Eşimin başkası yüzünden de kendi işi yüzünden de hacizleri oldu. Lokal açacağım dedi, dedim yapma boş ver sen anlamazsın işletmecilikten; biliyorum soyacaklar bunu! Açtı, dinlemedi. Tabi mekân içkili, beyimizin arkadaşları çevresi var. Gelene gidene veresiye içki satmış, keyfin veresiye olduğu nerede görülmüş kızım? Bu benim ahmakta var işte. Almış kredi kartından içkileri vermiş millete bedava! Battı tabi sonra! Dedim şu veresiyelerini topla, 15.000 lira alacağı vardı; yırttı attı veresiye defterini manyak! Arkadaşlarıyla arasını bozmadı, benim hayatımı mahvetti! Daha bir de dedim ya gitmiş kefil olmuş birine, ödemeyince o da bize kapak oldu! Ah Ah! Neler çektim ben!”

“Alkol artık 15 günde bir içiyor. Eskiden her gece, dışarıda; bir de lüks yerlerde arkadaşlarıyla içiyordu eşim. Hiç düşünmedi bu çocukların geleceği ne olacak hep kendi zevkine yedi, içti; o da yetmedi yedirdi içirdi. Sonra da küstü bana niye özel üniversiteye yolluyormuşum diye! Kendi çocuğuna bile bu yüzden 2 ay küstü, konuşmadı çocukla!”

Kadın girişimcilerin “ekonomik sömürü” kapsamında değerlendirilebilecek ekonomik şiddet davranışlarına maruz kaldığı anlaşılmıştır:

- Eşin, kadın girişimcinin işletmesindeki malını arkadaşlarına ücretsiz dağıtarak işletmeyi ekonomik zarara sokması
- Eşin, kadından habersiz aldığı finansal kararlar (başkalarına kredi çekme veya kefil olma gibi)nedeniyle kadını borç ödemeye mahkûm etmesi
- Eşin, arkadaş çevresine sürekli alkol ısmarlama alışkanlığıyla gelirini tüketmesi ve hane geçimini kadının üzerine yıkması
- Eşin, kadının üzerine, hatta kadının bilgisi dışında borç yaparak kadının ticari geçmişini zedelemesi ve kadının sermaye bulabileceği kaynakların önünü kesmesi
- Eşin, kadın girişimcinin onayı olmaksızın aldığı finansal kararlar nedeniyle hane halkını yoksulluğa sürüklemesi.

Araştırmaya katılan 23 kadın girişimciden 9’u ekonomik sömürü davranışlarına maruz kalmaktadır. Ekonomik sömürü davranışlarının, kadın girişimcilerin hane içi yaşamlarına ve ticari faaliyetlerine uzun dönem zarar verdiği anlaşılmaktadır. Eşleri tarafından, kefil olunan kredilerin kredi sahibi tarafından ödenmemesi veya yapılan nakdi yardımlar sonucunda haciz ve iflas gibi sonuçlarla karşılaşan kadın girişimcilerin uzun dönem ciddi finansal problemler yaşadığı görülmektedir. Eşin, kadın üzerine yapmış olduğu borçların, kadının işletme kurma aşamasında karşısına sermaye desteği alma engeli olarak çıkması da ekonomik sömürünün uzun dönem etkisidir. Hane geçiminin tümüyle kadın girişimci üzerine yıkılması ise kadının sosyoekonomik gelişimini sekteye uğratmaktadır. Ayrıca, kadın girişimci eşlerinin, kadınların onayı/bilgisi olmaksızın aldığı finansal kararların da hane içinde kadın ve çocuklarını uzun dönem yoksulluğa sürüklediği anlaşılmaktadır. Deniz’in anlatıları ise ekonomik sömürü faillerinin anne-baba ve hatta kardeşler olabileceğini, kadını yalnızca ekonomik açıdan değil psikolojik açıdan da yıpratılabileceğini göstermektedir. Ekonomik sömürü davranışlarına maruz kalan kadınların arasında eğitim ve kazanç düzeyi, işletme özellikleri, eşlerinin; aylık geliri, mesleği ve eğitim düzeyi farklılık gösteren kadınlar bulunmaktadır. Ancak ekonomik kontrol ve ekonomik sömürü davranışlarının ikisine de

maruz kalan 7 kadın girişimciden 2'sinin (Elif ve Hatice) kırsal alanda büyümüş ve erken yaşta evlenmiş kadınlar olmaları dikkat çekmektedir.

Araştırmaya katılan 7 kadın girişimci, görüşmeler esnasında, ekonomik şiddetin yanı sıra maruz kaldıkları farklı şiddet tiplerinden de bahsetmiştir. Kadın girişimcilerin, geçmişte maruz kaldıkları veya hala maruz kalmakta oldukları şiddet tipleri içinde psikolojik/sözel şiddet öne çıkmaktadır. Kadın girişimcilerin psikolojik/sözel şiddete; küfür/hakaret, surat asma, küsme, eşini hiçbir konuda takdir etmeme, kadına giyim tarzı veya sosyal yaşama dâhil olma ile ilgili baskı yapılması ve kadının kendi ailesi ile görüşmesinin engellenmesi davranışlarıyla maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca, 1 kadın girişimci, sözel/psikolojik şiddetin yanı sıra, ağır derecede fiziksel şiddete maruz kaldığını anlatmıştır:

Sultan:

“Çok kuralları olan bir aileye gelin gittim. Eşimin ailesi Trabzon Sürmenelidir. Çok sert kurallar koydular, çok baskı kurdular üzerimde. Çocuklarını sevmen bile ayıp yani o derece! İsteddiğini giyemezsin, istediğinle görüşemezsin... Bu yüzden hep bastırdım duygularımı.”

“Ben yıllarca çok dayak yedim ama bu dükkâna başlayıp para kazandıkça saygınlığım arttı, eskisi kadar fiziksel şiddet görmüyorum. Bir keresinde hiç unutmuyorum evde oturuyoruz. Kayınvalidem var, görüncem var, benim kendi annem ve eşim de var. O zamanlar da kasetçalar diye bir şey vardı ya onunla müzik dinlerdik. Görüncem kasetçalara yakın oturuyordu ben de kaset bitince çevirebilir misin dedim. Eşim delirdi bir anda! Kalktı, burnuma bir yumruk vurdu her yer kan içinde! Nasıl ben onun kız kardeşine hizmetçi muamelesi yaparmışım. Öyle kötü vuruyordu ki ne yapacağımı bilemedim camdan atladım kaçmak için. Burnumun kanaması uzun süre durmadı ama hastaneye falan gidemezsin nerde! Esnaflar ya itibarları var ya, millet dedikodu yapacak bir şey öğrenecek diye ödleri patlar. Neler yaşadım ben bir bilsen. Şimdi herkes sanıyor çok güzel hayatı var, parası var çok mutlu ama bilmezler neler çektiğimi...”

“Artık benim çok bunaldığımı hissetmişti, psikolojim iyiye gitmiyordu. Eşim bana vuruyordu ben çocukları dövüyordum. Oğlumla ilgili sıkıntılar olunca psikoloğa

götürdük oğlumu, psikolog eşimin yanında benim ruh sağlığımın iyi olmadığını ve bir şeylerle meşgul olmamı evden uzaklaşmam gerektiğini söyledi belki bu yüzden de sesini çıkarmadı eşim dükkân meselesine.”

“Ben demiştim ya Trabzon Sürmeneli bir aileye gelin geldim her şey yasaktı. Yanlış bir şey yaparsam 3 ay anneme gitme yasağı geliyordu. Bir gün ben yine bu yasağın içindeyken, annemi göremiyorum ne yapayım telefonda konuşuyoruz. Eşim telefon kablosunu kesmişti konuşamayayım diye. O kadar bastırıldım ki özgüvenimi yitirmeye başlamıştım.”

“Ben anne-babama şiddet gördüğümü bir süre söyleyemedim. Annem kendi şahit olunca bu kaset olayına ben kızımı alıp gidiyorum dedi ama ben gitmedim. Niye bilmiyorum. Severek de evlenmedim, âşık da hiç olmadım ona...”

“ Ben cevap vermeyi yıllar önce kestim ona. Kendi konuşuyor, kendi dinliyor...”

“Gelin olduğum evde çok hissettim baskı. Şimdi takmıyorum ama ne istesem giyiyorum. Genç yaşta o kadar bastırıldım ki her şeyi artık yaşamak istiyorum...”

Ağır düzeyde fiziksel, sözel/psikolojik ve ekonomik şiddet gören Sultan'ın eşinin eğitim düzeyinin düşük olmasının tesadüf olmadığı düşünülmektedir. Ailesi tarafından eğitim hayatına devam etmesi engellenen ve varlıklı bir aileye gelin gitmesinin ona rahat bir yaşam sağlayacağı söylenen Sultan'ın yalnızca eşinden değil; eşinin ailesinden de şiddete maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Maruz kaldığı ağır derecede şiddete rağmen eşinden boşanmayı düşünmemesinin altında ekonomik sebepler bulunmaktadır. Esnaf olan babası iflas edince, Sultan ve eşi borçlarını ödemiştir ve Sultan'ın ailesi eşine ait evde ikamet etmektedir. Dolayısıyla Sultan, ailesinin ekonomik bağımlılığı nedeniyle eşinden gördüğü tüm şiddet davranışlarını kabullenmiştir.

Deniz:

“Benim eşimin bana yaptığı psikolojik şiddettir. Küsmesi, homurdanması ve bunu bütün güne yayması mesela... Ceza veriyor yani.”

“Onu mutlu edersem her şeyi yapar ama mutsuz edersem günümü zehir eder, trip yapar.”

Songül:

“... Babam bizde, Alzheimer hastası, ağzı durmuyor! Eşim diyor ben bunu götüreceğim sokağa bırakacağım. Bıkıyor, ben diyorum yapma etme. Her gece ağlayarak uyurdum.”

“Kadına yönelik şiddet; dayak, laf, kalp kırmaktır. Eşim sinirlenince konuşur.”

Ayşenur:

“Benim birinci eşim de çok huzursuz ederdi beni, çok kalp kırardı. Ama en son yaptığı... Benim evime gidip gelen bir kadın vardı, bizim ev toplantı yeri o zamanlar aktif siyasetin içinde olduğumuz için. Eşimle bu kadın sevgili olmuş, ilişki yaşıyorlarmış, kadın bekârdı o zaman. Bunu duyunca boşandım ben, 20 yıl çekmiştim onu ama bu hatayı kabullenemedim.

Bedriye:

“Ben çok manevi şiddet gördüm, yıllarca... Sürekli küfür, sürekli hakaret... Onun için nefret ediyorum erkeklerden! Dünyanın en bencil yaratıkları, tiksiniyorum artık erkek gördüğümde!”

Kısmet:

“Giyim konusunda eşim önceden çok baskı yaptı bana, çok karıştırdı. Şimdi artık o kadar yapmıyor.”

Zeynep:

“Hiçbir zaman benimle hiçbir konuda övünmemiştir. Mesela bilgi yarışması izleriz birlikte, ben bir soruyu bilince ben de biliyordum zaten der. Yemek yaparım, eline sağlık demez. Hastalanır, kapatır kendini; surat bir karış! Benim sormam lazım neyin var diye, nazlandırmam lazım.”

Yalnızca ekonomik kontrol ve/veya sömürüye değil, diğer şiddet tiplerine de (sözel/psikolojik, fiziksel) maruz kalan kadın girişimcilerin, eşlerine duydukları öfke ve kin söylemlerinde belirgindir. Eşlerine bu kadar kızan, yaptıklarının doğru olmadığını her fırsatta dile getirmeye çalışan kadın girişimcilerin bu evliliklere devam etmeleri ve

boşanma fikrinden hiç bahsetmemeleri ise dikkat çekicidir. Öte yandan, bu durum, kadın girişimcilerin, kadına yönelik şiddetle mücadele konusundaki görüşleri ile birlikte değerlendirildiğinde kadın girişimcilerin toplumsal cinsiyet rollerini ne kadar içselleştirdiğini de göstermektedir.

3.1.7.3. Hane İçi Bütçe Yönetimi

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere hane içi bütçe yönetiminin kim tarafından gerçekleştirildiği ve hane içi masrafları eşleri ile nasıl paylaştıkları sorulmuştur. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, büyük bir bölümünün, kazandığı paranın neredeyse tamamını evinin giderleri ve çocuklarının masrafları için kullandığı anlaşılmaktadır. Hane içi bütçe yönetimi ise sorulduğunda ise, 8 kadın girişimci bütçeyi kendi yönettiğini, 7 kadın girişimci eşinin yönettiğini, 4 kadın girişimci eşiyile birlikte yönettiklerini ve 4 kadın girişimci ise bütçe yapmadıklarını anlatmıştır:

Ayşenur:

“Ben yönetirim. O (eşi) ara sıra eline para geçer, hemen onu da bana verir. Onun dışında zaten hep ben karşılıyorum. Evim var, kira masrafımız zaten yok. Çocuklar da evlendi gitti onların da masrafı yok. Bir tek torun masrafım var şimdi, oğlum İstanbul’da çift maaş yaşıyor ama yine de İstanbul’da geçim zor işte. Torunumun kreş parasını ödüyorum ben de onlara öyle yardım etmeye çalışıyorum.”

Hayriye:

“Ben yapıyorum. Her şey ortak, her şeyi dükkândan karşılıyoruz. Eşimin geliri kredi, elektrik, su, telefon gibi şeylere gidiyor. Geri kalan her şey benden!”

Zehra:

“Ben yönetirim. Evin babası benim! Ekmeği bile ben alır götürürüm. Tüm sorumluluk bende, iyi mi yaptım kötü mü bilmem. Hep ben düşündüm, hep ben sıkıldım. Eşimi görersen benden genç görünüyor, benim tüm saçım beyazladı. Tabi adamda gam yok tasa yok! Şimdi eşime desem al şu elektrik faturasını götür yatır, yerini bile bilmez! Valla yatıramaz! Şu anda para kazanıyorum ama 1000 lira kredi ödüyorum, 570 lira da

bağ-kur ödüyorum. Büyük oğlum işsiz ona destek oluyorum. Ancak kendimi döndürüyorum yani. Eve pek katkıda bulunamadım”

Betül:

“Hepsini ben yönetiyorum. Para işleri hep bendedir. Ben diktatörüm, erkeklerin kafası çalışmıyor onlara kalacaksa batmaya mahkûmsun! Ben bu işe girmeseydim nerede! Zaten şimdi her şeyimiz burada, yemeğimizi falan burada yiyoruz, dışarı da çıkmadığımızı göre paraya da ihtiyacımız yok.

Nazlı:

“Genelde ben yönetirim. Nereye ne harcanacak ben karar vermiş oluyorum çünkü ben ödüyorum! Eşimin yok ki!”

Nuriye:

“Ben yönetirim. Eve benim bir katkım yok, araba kredimi falan ödüyorum ama ancak kendimi döndürüyorum; vergidir, masraftır vs. Bir de bu yıl doğalgaza dönüşüm oldu, onun tesisatını çektirdim atölyeme, onu ödüyorum.”

Elif:

“Her şeye ben karar veririm, araba alırken bile sormam. Eşim sormaz yani. Benim karım da altıma cip çekse ben de sormam yani! Tek ben. O kendi maaşını yer, alkol alır, keyif adamıdır. Arkadaş grubu var, benimki yedirenlerden!”

Kismet:

“Evin ihtiyaçlarını ben ayarlarım, evle ilgili ayarlamalar bendedir. O senin bu benim yok bizde, çocuklarımızın ödemeleri banka yoluyla oluyor ama o da hep eşimden çıkar. Ben memur olsam da benim eşim parama dokunmaz ama o kendisi yapar.”

İlknur:

“Eşim yönetir. Ben bir şey alınacaksa alırım yani de. O her şeyi yazar, gereksiz para harcamaya da çok kızar. Kirayı, faturaları hep o hesaplar ayırır. Evin mutfuğı ve çocukların harçlıkları, masrafları bendedir. Gerisi eşimde.”

Zeynep:

“Ben Şu anda tüm kazandığımı ona teslim ediyorum. Finansrm o olduğu işin, ev giderlerini de o karşılıyor.”

Esra:

“Ben kazandığım parayı eşime veriyorum, yani o ne kadar ihtiyacı varsa alıyor; kalanı mala yatırıyorum. Bana bir Şey yok yani!”

Demet:

“Evdeki btŐeyi eşim yönetir ne alınacaksa o karar verir. Bütün her Şeyi o der ben bilmem fatura denmiŐ mi ödenmemiŐ mi karışmam onun işine. Ben de kazandığım paradan eve giderken mesela evde bir Şey eksikse onu alırım.”

Hatice:

“Gelinler falan yanımızda bizim, eşim karar verir nereye ne gidecek.”

Songül:

“EŞim nereye para harcadığımı tek tek bilmek ister, fatura/fiş ister. Ben kendime bir Şey alsam, özel ihtiyacım mesela, biliyorsun ya kadınsın; gereksiz diyor tavır yapıyor.”

Derya:

“Evdeki btŐeyi eşim yönetir.”

Bedriye:

“Biz evde btŐe yapmıyoruz ki! Bizim sorunumuz da bu! EŞimin maaŐında icra var, benimki de krediye gidiyor. Buradan kazandığım ile geŐiniyoruz.”

Sultan:

“Giderlerin çoğunu eşim karşılar. Ne kadar harcadığımı bilmez. Ben de onun ne kadar harcadığını bilmem. Kızım zel niversiteye gidiyor, %50 burs alıyor gerisini eşim ödüyor. Ben kızımın kirasını, faturalarını ve harŐlığını veriyorum. Ufaklığın tüm

*masrafları bende, büyük oğlum zaten çalışıyor. Ev içi masraflar da yarı yarıya. Ben bazen markette kartım yanımda değilmiş gibi davranıyorum o alsın diye yoksa ödemiyo-
ne yapayım.”*

Ceren:

“Bütçe yapmıyoruz, kredi kartları konusunda hassasım. Ödemede zorluk yaşayınca eşim bana söylemez, ben de serzenişte bulunurum bankadan ekşiye girme diye. Ben çok bilmiyorum onun para işlerini ama benim her şeyim bilinir. Eşim faturaları öder, çocuğumuzun eğitim giderlerini paylaşıyoruz. Sen-ben ayrımı yapmıyoruz.”

Deniz:

“Herkes kendi bütçesini yönetir. Fikir veririz birbirimize ama müdahale etmeyiz. Özgür harcıyoruz paramızı. Ben bir şey beğenirim, eşim; alma pahalı derse almam ama. Ev kredisini mesela ben ödedim, araba benzini ve vergisi bende. Faturalar eşimde, çocuğumuzun okul masraflarını da o karşılar ama maaşı biter 15 gün sonra, benden alır!”

Hane içi bütçe yönetimini eşlerinin idare ettiğini anlatan kadın girişimcilerin, ekonomik şiddete maruz kalan kadınlar içerisinde, eşi tarafından ekonomik baskı ve denetlemeye maruz kalan kadınlar olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, bu bulgular, ekonomik şiddet bulgularını destekler niteliktedir. Öte yandan, hane içi bütçe yapmadıklarını veya hane içi bütçe yönetimini kendisi idare ettiğini söyleyen kadın girişimcilerin bazıları, eşleri tarafından ekonomik sömürüye maruz kalan kadınlardır. Bu kadın girişimcilerin eşleri, çoğunlukla, kendi gelirlerinin tamamını kendi kişisel harcamalarına kullandıkları ve ev geçimine katkı sağlamadıkları için parasal sorumluluk kadın girişimcilerde bulunmaktadır. Hane içi bütçe yönetimini eşleriyle birlikte, ortak karar alarak yürüttüğünü söyleyen az sayıda kadın girişimci bulunmaktadır.

Hane içi bütçe yönetimini eşleriyle birlikte yürüttüğünü söyleyen 4 kadın girişimcinin 3’ü görüşmeler esnasında, eşlerinin para kullanımına ve finansal kararlarına ilişkin anlatıları ile çelişkiler barındırmaktadır. Girişimcilik yaşamından

önce çalışmadığını, eşinden her zaman para istemek zorunda kaldığını ve eşinin, iflas ettiği sürece kadar kendi ile parasal bilgilerini paylaşmadığını anlatan Ayfer'in eşiyle hane içi bütçe yönetiminde ortaklaşa karar aldığını ifade etmesi diğer anlatılarıyla çelişmektedir:

Ayfer:

“Ortaklaşa karar alırız. Bizde ev masrafları ortaklaşa. Kimde ne varsa ortaya koyar.”

Bahar:

“Paramızı da birlikte harcarız. Şunu harcama demez benim eşim veya niye harcadın demez, biz öyle bakmıyoruz hayata. Zaten hiçbir zaman maddesel şeylere önem vermedik.”

Yıllarca eşinin şirketinde maaş almadan çalıştığını ve sahip oldukları mal varlığı eşinin ailesinden geldiği için kendisinin söz sahibi olmadığını anlatan Nazan'ın hane içi bütçe yönetimini eşiyle birlikte yürüttüğünü ifade etmesi çelişkilidir:

Nazan:

“Birlikte yönetiyoruz, bir şeylerden feragat edilecekse birlikte ediyoruz.”

Ablası ile ortak kurduğu işletmesinin kasa yönetimini eşinin gerçekleştirdiğini ve kendisine harçlık verdiğini anlatan Sevgi'nin de hane içi bütçe yönetiminde söz sahibi olması durumu çelişkilidir:

Sevgi:

“İkimiz birlikte karar veririz.”

Tablo 3.8: Kadın Girişimcilerde Hane İçi Bütçe Yönetimi

Kadın Girişimciler	n	Toplam
Hane İçi Bütçe	Eşim yönetir	7
	Ben yönetirim	8
	Birlikte yönetiriz	4
	Bütçe yapmayız	4

3.1.7.4. İşletme İçerisinde Bütçe Yönetimi

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, hane içinde maruz kalmakta oldukları ekonomik şiddetin yanı sıra kendi kurdukları işletmeler içerisinde de, eşlerinin müdahalesi nedeniyle ekonomik baskı altında kaldıklarını veya parasal yönetimin eşlerinde olduğunu gösteren anlatıları da bulunmaktadır. 7 kadın girişimci, işletmelerine ait tüm parasal işleri eşlerinin yürüttüğünü ifade etmiştir.

Kismet:

“Benim buradaki görevim kayıt zamanlarında yoğun oluyor. Ben velilerle görüşmede daha çok oluyorum. Mali işleri müdürümüz yapar, kâğıtlar eşime gider o bakar.”

Ceren:

“Eşim bana 1,5 yıldır yardımcı oluyor. İşten çıkınca geliyor, kasada falan duruyor. Şu anda parasal işler onda; personel maaşları, avanslar hepsi ona aittir. Böyle konularda ona hesap verilir. Geri kalan işler; depodan satışa her yerde ben varım.”

Sevgi:

“Burada mali işler eşimin, hizmet benimdir.”

Derya:

“Alışverişi o hallediyor, banka işlerini de eşim yapar. Ben hamallığını yaparım, eşimi ve oğlumun kasaya dikiyorum paraya karışmam.”

Hayriye:

“Banka işlerini eşim yapar, mal alımı ikimiz de yaparız. Geceleri o duruyor, sabahları bir o, bir ben açıyoruz. İşte toptancılar da kime denk gelirse.”

Esra:

“Altı yıl tek yaptım, şimdi eşim tezgâhı açarken toplarken yardım ediyor. Müşteriye de bakıyor. Mal almaya da beraber gideriz, bazen alacağım mala da karıştır yani o satmaz onu alma falan der. Parasal konuları eşim yönetir, hesap ondadır.”

İlknur:

“Pazar günü açtığımda gelip yardım ediyor, destek oluyor bana. İki dükkânım var burada. Bir de banka işlerini falan, ödemeleri o yapıyor.”

4 kadın girişimci ise parasal konularda, eşlerinin, işletme içerisinde karar mekanizması olduğunu ve bu durumdan rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Kadın girişimciler, eşlerinin; ekonomik kararlarda kendilerine baskı yaptığını, parasal konularda eşlerine sürekli hesap vermek zorunda kaldıklarını veya hiç bilgileri olmadığı halde eşlerinin aldığı parasal kararların altına imza attıklarını anlatmıştır:

Nazan:

“Eşimle ekip çalışması yapıyoruz. Maddi konularda eşim yönetim kurulu başkanı olduğu için ve bu iş onun ailesinden geldiği için o kendi kararlarını empoze etmeye çalışır. Çok olmuştur bir girişime başlayıp bana haber vermeden krediler falan çektiği. En son imzaya çağırıldığında duyardım, hayırlı olsun derlerdi. Ben daha ne olduğunu bile bilmezdim! Oldu yani! Neye imza attığımı bilmeden atmışım.”

Hayriye:

“Sinir ediyor beni bazen! Ben kızıyorum toptancılara çok para veriyorsun diye o bana daha çok kızıyor, sen karışma benim işime diyor. Kaç kere küstüm açmadım dükkânı! Tehdit ediyorum bazen bak açmam dükkânı sabah rezil olursun diyorum. Ben işçi gibi hissediyorum burada, benim dükkânım gibi hissetmiyorum.”

Zeynep:

“İlk etapta kendim gidip mal alıyordum. Şimdi eşim de yardım ediyor ama çok karışıyor. Benim beğendiğim ürünler oluyor, 2500 parça mal aldık gerek yok diyor. Ama hepsini o aldı, o karar veriyor! Ürünleri sattığım fiyata da karışıyor, o fiyata verilir mi diyor. Şu anda işlerim iyi gitmediği ve maddi olarak ona bağımlı olduğum için dinlemek zorundayım onu. Ben 15 TL'ye satıyorum; o, 20 TL'ye satmayacaksan hiç satma diyor. Ben istiyorum kaliteli mal satayım müşterim memnun olsun; o, on liraya alıp elli liraya satma derdinde. Kahve, çay falan veririm müşteriye, zaten bir şey satamıyorsun günlük harcamana bak diyor.”

“Banka işlerini o hallediyor, kartlar zaten onda. Mal alımını da o yapıyor. Kafasına göre dediğimden fazla mal alıyor, bana baskı kuruyor. Benim istediğim çeşitlerden almıyor zaten çok aldık diye. Tabi istemediğin malı satmak da ayrı bir baskı!”

“Yok, ben veririm kasadaki tüm parayı, şu kadar iş yaptım derim. Almasına gerek kalmıyor.”

Songül:

“Dükkânda da öyle! Ne satıldıysa tek tek hesap veriyorum.”

“Kendi işim olsun istiyorum, burada bu adamla yok, kendi işin gibi olmuyor.”

“Ben sadece kendime ait, eşimin dâhil olmadığı bir iş istedim. Çok yıprandım onun varlığından. Kendim, yalnız başıma bir dükkân açmak istiyorum. Senin var mı aklında fikir, varsa söylesene? Yok ki şöyle yaratıcı fikir verecek elimizden tutacak!”

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, neredeyse yarısının, kendi kurduğu işletmenin para yönetimi üzerinde söz sahibi olmadığı anlaşılmaktadır. Kadın girişimcilerin, eşlerinin, parasal konulara müdahalesi nedeniyle kendi işletmeleri

içerisinde ücretli çalışan konumunda oldukları, finansal kararlara ilişkin baskı ve zorlamaya maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca işletme içi para yönetiminde söz sahibi olmayan 10 kadın girişimcinin 6'sının kuruluş sermayesini eşlerinden sağlayan kadın girişimciler olması anlamlıdır.

Tablo 3.9: Kadın Girişimcilerin İşletmeleri İçerisinde Para Yönetimi

Kadın Girişimciler	n	Toplam
Kadın Girişimcinin Eşi	10	23
Kadın Girişimci	13	

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, işletme içerisinde, eşlerinin, kadın girişimcilerin kasanın para alıp alamayacağı sorulmuştur. Bu soruya, kadın girişimcilerin çok büyük bir bölümünün olumlu cevap verdiği görülmektedir.

Tablo 3.10: Kadın Girişimci Eşleri İşletmedeki Kasadan, Kadının İzni Dışında Para Alabilir mi?

Kadın Girişimciler		n	Toplam
Eşiniz izniniz dışında kasanızdan para alabilir mi?	Evet	18	23
	Hayır	5	

3 kadın girişimci, hatta işletmelerinde bulunan kasanın, tamamen eşleri tarafından yönetildiğini de eklemiştir:

Ceren:

“Kasa artık eşimde zaten, o konuda ona hesap verilir, para giriş-çıkışı ona aittir.”

Kısmet:

“İkimiz de kasaya dokunmayız. Eşim alırken müdüre sorar ya da müdür eşime verir toplananı. Hepsinin yeri bellidir, eşim hepsini idare eder.”

Sevgi:

“Akşama kadar kasada para toplanır, o zamana kadar kasaya el sürülmez. Zaten öyle kasaya el girerse devamlı bereketi kaçır. Akşam belirli bir kısmı ödemelere ayrılır, belirli bir kısmı bana ve ablama harçlık olarak verilir.”

Kadın girişimcilerin; ekonomik şiddete maruz kalma durumları, hane içi ve işletme içerisinde bütçe yönetimi ile ilgili anlatıları göz önünde bulundurulduğunda işletme kasasından eşlerinin para alması konusundaki fikirleri şaşkıncı görünmemektedir. Kar sağlama ve büyüme odaklı girişimciliğe uzak durduğu araştırma bulgularında belirginleşen kadın girişimciler, işletmelerini de hane içi rollerine paralel yürütmekte; kazandıkları parayı haneye ait değerlendirmekte ve bu nedenle eşlerinin kasadan para almasını normal bulmaktadır.

3.1.7.5. Kadın Girişimcilerin Mal Varlığı

Büyük bir bölümünün ekonomik sömürü ve/veya ekonomik kontrol davranışlarına, hane içinde ve kendi işletmeleri dâhilinde maruz kaldıkları anlaşılan kadın girişimcilerin kendilerine ve eşlerine ait mal varlıkları olup olmadığı sorulmuştur. 11 kadın girişimci; Songül, Hayriye, Zehra, İlknur, Zeynep, Hatice, Ayfer, Demet, Bedriye, Nazlı ve Betül kendilerine ait mal varlığı bulunmadığını belirtmiştir.

Kendine ait mal varlığı bulunmayan 11 kadın girişimciden 8 tanesi eşlerinin mal varlığı olduğunu ifade etmiştir ve bu kadın girişimcilerin tümü kazanç ve eğitim düzeyi düşük kadın girişimciler değildir:

Hayriye:

“Dükkân benim üzerime, ev eşimin üzerine.” (dükkânın mülkünü değil ruhsatını kastediyor)

Zehra:

“Yok, ev eşimin üstüne.”

İlknur:

“Yok bana ait. Eşime ait bir dükkân, bir ev, bir de araba var. Benim dükkân kira.”

Hatice:

“Benim hiçbir şeyim yok, kocamın arabası var. Ev de onun üstüne!”

Ayfer:

“Yok benim mal varlığım. Eşimin arabası ve evi var.”

Demet:

“Evimiz var beyimin üstüne, benim bir şeyim yok. Araba almıştı ama birisi vurmuş arabaya ben bununla uğraşamam dedi sattı.”

Bedriye:

“Eşimin köyde evi var, benim hiçbir şeyim yok.”

Nazlı:

“Benim kendime ait ev ve arabam vardı, sattım. Eşimin üzerine ev ve dükkân var.”

1 kadın girişimci, resmi evraklar üzerinde kendine ait görünen mal varlığı olduğunu fakat eşinin, farklı nedenlerle geçici süre için bu mal varlığını kendi üzerine devirdiğini anlatmıştır:

Sultan:

“Mal varlığının çoğu benim üzerime ama bu dükkândan edinmedim. Eşim benim üzerime yaptı ama mecburen, kendi pislikleri vardı o zaman, mallar elinden gitmesin diye. Ben de bir sürü şey sahibi olabilirdim ama babam iflas edince ona destek oldum

kendime pek bir şey alamadım. Eşim de bunu, ailen bize zarar veriyor diye yüzüme vurdu. Üzerimde 5-6 daire ve araba var ama benim mi gerçekte, değil.”

1 kadın girişimci ise, kredisi kadın girişimci üzerinden çekilerek alındığı için “mecburen” kendine ait görünen bir arabası olduğunu anlatmıştır. Eşinin Esra’nın üzerinden kredi çekerek kendine araba alması,

Esra:

“Benim üzerime araba var; kredi benim üzerimden çekildiği için araba mecbur bana geçti. Eşimin de evi var ama miraslı, tek kendinin değil.”

9 kadın girişimci, kendilerine ait mal varlığı bulunduğunu ifade etmiştir. Bu kadın girişimcilerin, daha çok, aylık kazancı yüksek kadın girişimciler olduğu dikkat çekmektedir:

Deniz:

“Evim var, atölyem var, arabam var her şey benim üstümde zaten!”

Nazan:

“Benin kendi anne-babamdan bir şeylerim var, eşim de birkaç bir şey yapmış üzerime. Ama eşimin kendine ait olanlar kat be kat fazladır benden.”

Elif:

“Dükkânım (mülkü), iki daire, araba, bir de ufak dükkânım var. Eşimin kendi ailesinden birkaç dairesi var.”

Ceren:

“Evim var, bir de arabam var. Eşime ait ev var.”

Nuriye:

“Benim dükkânım ve arabam var, eşimin arabası var.”

Kısmet:

“Buranın mülkü bana ait, eşimin de mal varlığı var. Şimdi onunkiler çok yani bilemem, sayamam.”

Sevgi:

“Benim kendi ailemden kalma köyde bir evim var, o da çok eski yani para falan etmez. Eşimin üzerine de araba var.”

Derya:

“Arabam var, emekli ikramiyemle aldığım evim var. Eşimin de arabası var kendine ait.”

Ayşenur:

“Benim bir tane evim var, eşimin bir şeyi yok. Onun emekli maaşı bile yok. Diyorum ben ölürsem önce bak sana emekli parası kalacak benden; ama önce sen ölürsen bana hiçbir şey kalmayacak!”

14 kadın girişimcinin, kendi kazandıkları para ile mal varlığı edinemedikleri görülmektedir. Mal varlığı bulunmayan kadın girişimcilerin birçoğunun eşlerinin, ev ve/veya araba sahibi olduğu ve kendine ait mal varlığı bulunan bazı kadın girişimcilerin eşinin mal varlığı hakkında net bilgi sahibi olmadığı da göze çarpmaktadır. Ayrıca, Sultan’ın eşinin, kendi hukuksal problemlerinden kurtulmak amacıyla mal varlığını Sultan’ın üzerine aktarması bir başka ekonomik sömürü davranışını işaret etmektedir.

3.1.7.6. Birikim/Tasarruf İzni

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, kendilerine ait birikim/tasarruf yapıp yapmadıkları ve bu konuda eşlerinin ne düşündüğü sorulmuştur. Kadın girişimcilerin yarısı, kendilerine ait birikim yapamadıklarını veya yapmadıklarını anlatmıştır. Kadın girişimcilerin birikim yapamama nedenleri; ev ve çocukları ile ilgili masraflar ve işletmeleri ile ilgili ödemekte olduğu borçlarıdır:

İlknur:

“Şu ara fırsatım yok. Çok severim biriktirmeyi yani de bu ara olmuyor. Borçlarım var.”

Hatice:

“Kesinlikle yok!”

Ayfer:

“Şu an öyle yatırım yapacak bir durumumuz yok, şu anki yatırımımız çocuklar. Eşim de ister tabi tasarruf yapmayı, hiçbir şey demez. Geçmişte yapabiliyorduk.”

Bahar:

“Artı bir paramız olsa bugün kaplumbağa gibi bütün ailemiz bir kabuğun altında dünyayı dolaşırız biz. Tüm gereksiz detaylardan kurtulduk, gayet basit ama mutlu bir hayat sürüyoruz.”

Demet:

“Yok, yapmıyorum.”

Bedriye:

“Yok.”

Sevgi:

“Henüz birikimimiz yok, evimize onarım yaptık.”

Songül:

“Şu anda tasarrufum yok kendime ait. Sadece çocuklar okusun! İki yıl bireysel emeklilik ödedim kendime ama bu yıl çok sıkıntılıyım inanır mısın 100 lira ayda ödeyemedim.”

Zehra:

“Şu anda yok. Şimdiden sonra düşünüyorum. O da oğlum evlenecek ona yani. Kendime yine yok!”

Betül:

“Yapmak istiyorum ama borcum var yapamıyorum. Ben yatırımı da hep dükkâna yapıyorum.”

Nazlı:

“Şu anda birikim yapamıyorum, yeni bir yer çünkü. Bayağı masrafım oldu. Ama kendime ait birikimim olmasına eşim bir şey demez.”

Nazan:

“Hayır, hiç yapmadım, eşim yap dedi ama yapmadım.”

2 kadın girişimci ise, kendilerine ait birikimleri olmasına eşlerinin olumsuz tepki vereceğini ve birikimlerini eşlerinden gizlediğini ima etmiştir:

Zeynep:

“Var. Eşim büyük ihtimalle önce borçlarını öde der!”

Sultan:

“Üç tane bireysel emeklilik ödüyorum kendime, eşim ikisini bilmiyor bile. Bilsen ne gereği var der.”

9 kadın girişimci ise, kendilerine ait birikim yaptıklarını ve eşlerinin bu duruma olumlu baktığını belirtmiştir. En çok tercih edilen birikim yöntemi, kendilerine ve çocuklarına bireysel emeklilik ödemektir. Ayrıca, bazı kadın girişimciler, kendilerine ait gayrimenkul veya araba aldığını anlatmıştır:

Esra:

“Bazen biriktiriyorum da parasız kalınca mala yatırıyorum.”

Derya:

“Şu ana kadar çocuklar evlendi falan, pek fırsat olmadı. Emekli ikramiyemle ev aldım; şimdi de araba aldım yatırımlarım bunlar.”

Ayşenur:

“Ufak tefek yapmaya çalışıyorum. Bireysel emeklilik yaptım kendime. Bana bir şey olursa diye eşime de söylüyorum, bilsin yani.”

Hayriye:

“Kendime bireysel emeklilik yaptım, altın yapıyorum. Eşim kendime para biriktirmeme hiç karışmaz. Koltuk takımı alırım, ne istersem alırım hiç karışmaz.”

Deniz:

“Kendime ait yatırım ve tasarruflarım var elbette. Eşim hiçbir şey demez, hiç işi olmaz.”

Elif:

“Kendime ait yer alıyorum, toprak alıyorum. Altınlarım vardı, oğlanın düğününde bozdurduk.”

Ceren:

“Yapıyorum. Eşim zaten bana kendisi yapıyor.”

Nuriye:

“Kızıma ve oğluma bireysel emeklilik ödüyorum. Kendime de ödüyorum.”

Kismet:

“Ben yapıyorum, her kadın da yapmalı bence!”

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, kendilerine ait birikim yapmalarına, eşlerinin herhangi olumsuz bir müdahalede bulunmadığı görülmektedir. Ancak kadın girişimcilerin, neredeyse tamamı, kazandıkları parayı evleri ve çocukları için kullanmaktadır. Birikim yapan

kadın girişimcilerin, yaptıkları birikimleri çocukları evlenirken kullandıkları veya kendileriyle birlikte çocukları adına da birikim yaptıkları düşünüldüğünde, eşlerinin bu duruma olumsuz tepki vermemesi anlaşılır hale gelmektedir. Dolayısıyla, kadın girişimcilerin kendilerine ait mal varlığı ve birikimlerinin azlığı, eşlerinin bu konudaki direkt engellemesinden kaynaklanmasa da; kazançlarının tümünü hane içi giderlere harcadıkları; hatta bazı kadın girişimcilerin eşlerinin tüm ev geçimini kadınlar üzerine yıktığı düşünülecek olursa birikim konusunda dolaylı bir engellemeden bahsetmek mümkün olmaktadır. Ayrıca, kadın girişimcilerin kendilerine ait mal varlığı ve birikimleri ile ilgili bulgular maruz kaldıkları ekonomik şiddetin sonucu olarak da yorumlanabilmektedir.

3.1.7.7. Eşler Arası Gelir ve Statü Farkı

Araştırmaya katılan kadın girişimcilere, eşleriyle aralarında gelir ve/veya statü farkı hissedip hissetmedikleri sorulmuş, 14 kadın girişimci bu soruya “hayır” cevabı vermiştir.

Tablo 3.11: Kadın Girişimciler, Eşleriyle Aralarında Gelir ve/veya Statü Farkı Hissediyor mu?

Kadın Girişimciler		n	Toplam
Eşinizle aranızda gelir ve/veya statü farkı hissediyor	Evet	9	23
	Hayır	14	

6 kadın girişimci, kendi gelirlerinin ve/veya statülerinin eşlerinden daha yüksek olduğunu ifade etmiştir.

Hayriye:

“Benim gelirim daha fazla, yüzüne de söylüyorum. Ben bakıyorum sana diyorum.”

Ayşenur:

“Benim gelirim daha fazla, statü olarak da ben daha üstünüm. Onun da ustalığı iyidir ama.”

Deniz:

“Eşimin statüsü benden yüksek, sonuçta doktora bitirdi ama benim gelirim onunkinden çok daha fazla.”

Nazlı:

“Var tabi, benim gelirim de statüm de daha yüksek ama benim için önemli değil.”

Sultan:

“Eğitim olarak eşimin statüsü daha zayıf, gelir olarak aynı gibiyiz.”

Ceren:

“Şu anda var, benim kazancım daha fazla tabi.”

Deniz ve Ayşenur’un söylemlerinde, eşleriyle kendilerini eşitleme çabası sezilmektedir. Ayrıca Hayriye’nin eşine ekonomik şiddet uyguladığı göze çarpmaktadır. Az sayıda kadın girişimci ise, eşlerinin gelirlerinin ve/veya statülerinin kendilerinden daha yüksek olduğunu belirtmiştir:

Nuriye:

“Tabi var. Eşim yüksek kimya mühendisidir. Türkiye’deki 5 kâğıt mühendisinden biridir.”

Kısmet:

“Eşimin hem geliri daha fazla hem de ticari anlamda çok daha başarılı.”

Zeynep:

“Gelir farkı var. Ticari anlamda onun statüsü daha fazla. Ama beşeri ilişkilerde ben daha iyiyim onun hiç arkadaşı yok! Bensiz gidemez hiçbir yere, içmeye bile beni götürür!”

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin büyük bir bölümü kendilerine eşleriyle aralarında statü ve/veya gelir farkı hissedip hissetmedikleri sorulduğunda “hayır” cevabı vermiştir. Bu anlamda fark hisseden kadın girişimcilerin çoğunluğunun, kendi gelir ve/veya statüsünü daha yüksek tanımladığı; az sayıda kadın girişimcinin ise, eşlerinin gelir ve/veya statüsünü daha yüksek olarak tanımladığı görülmektedir. Eşinin statü/gelirini kendinden yüksek olarak tanımlayan 3 kadın girişimciden, gelir düzeyi yüksek olan 2 kadın girişimcinin eşinden övgü ile söz ettiği; gelir düzeyi düşük olan 1 kadın girişimcinin ise kendini eşitleme çabası içine girdiği görülmektedir.

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ

Kadın girişimciliğini, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve kadına yönelik ekonomik şiddet düzleminde sorgulamayı hedefleyen bu araştırma sonucunda, özetle aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırma amacına yönelik gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler aracılığıyla toplanan nitel veriler incelendiğinde; araştırmaya katılan toplam 23 kadın girişimciden 11'inin kır kökenli olduğu görülmüştür, ayrıca, 4 kadın girişimci halen kırsal alanda yaşamakta ve 3'ü girişimcilik faaliyetlerine kırsal alanda devam etmektedir. Görüşme yapılan 23 kadın girişimcinin 21'i çocuk sahibidir ve 17 kadın girişimci eşleri de dâhil olmak üzere 40 yaş üzerindedir. Dolayısıyla, bu araştırma örneğinde bulunan kadın girişimcilerin genellikle çocuklu ve orta yaşlı kadınlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 17 kadın girişimci lise ve üstü eğitime sahiptir; eşlerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde ise 16 kadın girişimci eşinin lise ve üstü eğitime sahip olduğu görülmüştür. 16 kadın girişimci Zonguldaklıdır. Kadın girişimci eşlerinin yalnızca 6'sı Zonguldaklıdır; 17'si ise Zonguldak'a farklı illerden göç etmiştir ve bu grubun içerisinde Trabzon doğumlu eşlerin sayıca üstünlüğü dikkat çekmektedir. Kadın girişimci eşlerinin büyük bir bölümü esnaf veya emeklidir; eşlerin aylık kazançları ise çoğunlukla 1600-10.000 TL arası değişiklik göstermektedir. Kadın girişimciler ise aylık kazançlarına göre üç grupta tanımlanmıştır. Alt gelir grubu kadın girişimciler 0-1000 TL, orta gelir grubu olarak tanımlanan kadın girişimciler 1100-2500 TL ve üst gelir grubu olarak tanımlanan kadın girişimciler 2500 TL ve üstü aylık kazanca sahiptir. 4 kadın girişimcinin, daha önce ücretli çalıştıkları kamu veya özel sektör görevlerinden emekli aylığı bulunmaktadır ve 7 kadın girişimcinin, girişimcilik faaliyetinden önce çalışma deneyimi yoktur.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda kadın girişimcilerle gerçekleştirilmiş görüşmeler aracılığıyla ulaşılan veriler analiz edildiğinde; kadın girişimcilerin

tamamının hizmet sektöründe faaliyet sürdürmekte olduğu ve büyük bir bölümünün ticari faaliyet alanlarının hane içi rolleri ile örtüşen alanlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadın girişimciler; çeyiz ürünleri satışı, tekstil ürünleri ticareti, ev yemekleri lokantası işletmeciliği, bijuteri ürünleri satışı ve süsleme/organizasyon gibi, kadınların hane içi rolleri ile örtüşen ve müşteri profili ağırlıklı olarak kadın olan alanlarda girişimcilik faaliyetlerini sürdürmektedir. Kadın girişimcilerin ticari faaliyet alanları konusunda bu araştırmada ortaya çıkan bulgu, pek çok araştırmacının bulgularıyla da örtüşmektedir (Çakıcı 2004: 134, Özar 2005: 28, Soysal 2010: 83 ve Ecevit ve Yüksel-Kaptanoğlu 2015: 16 https://assets.garanti.com.tr/assets/pdf/tr/diger/us201_garanti_kadin_girisimciler_rapor_20150625.pdf, 14 Şubat 2016'da erişildi). Kadınların, hane içi hizmetlerine benzeyen girişimcilik faaliyetleri sürdürmeleri ve belirli sektörlerde neredeyse hiç var olmamalarının tesadüf olmadığı; cinsiyetin toplumsal kurulumu sonucu ayrılan rollere paralel olarak ayrıştığı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan toplam 23 kadın girişimciden 6'sı girişimcilik faaliyetlerini seyyar tezgâhlarda sürdürmektedir; 22 kadın girişimci büyük sermaye gerektirmeyen küçük işletmelere sahiptir ve 1 kadın girişimci eşiyile birlikte ortağı olduğu limited şirketine bağlı işletmesinde faaliyet göstermektedir. Kadın girişimcilerin çoğu yanında ücretli personel çalıştırmamaktadır ve işletmelerini kurma sermayelerini çoğunlukla eş, aile veya kişisel birikimleri ile temin etmiştir. Kadın girişimcilerin işletmelerinin çoğu geçimlik işletmelerdir. Ayrıca, kadın girişimcilerin, işletme kuruluşu aşamasında sermaye temini için alabileceği KOSGEB desteğinin, her türlü girişim faaliyetine sağlanmadığı ve hibe desteği işletme kurulduktan sonra verildiği için sermaye temininde etkin rol oynayamadığı anlaşılmıştır. Kadın girişimcilerin küçük işletmelerde faaliyet sürdürdüğü ve işletmelerini kurdukları sermayeyi daha çok eş, aile ve yakınlarından borç alma ya da şahsi kazanç/birikimlerini kullanma gibi yollarla temin ettikleri daha önce Konya'da (Cici 2013:115) ve Adana'da (Çabuk, Südaş ve Araç 2015: 431, 433) yapılmış araştırmaların bulgularında da ortaya çıkmıştır.

Kadın girişimcinin mal varlığı olmayışı problemi, işletme kurma aşamasında teminat gösteremediği için finans kuruluşlarına kredi almak için başvuramamasına neden olmaktadır. Bu durum, kadınları, emek açısından yoğun fakat küçük sermayelerle

kurabilecekleri işletmeler kurmaya itmektedir. Nitekim bu araştırmanın, kadın girişimcilere ait mal varlığı bulguları bu nedensel ilişkiyi doğrular niteliktedir. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin yarısından fazlasının kendine ait mal varlığı bulunmamaktadır, bu durum kazanç düzeyi ile ilişkilendirilse bile dikkat çeken; kendine ait mal varlığı bulunmayan kadın girişimcilerin büyük bir bölümünün eşlerinin mal varlığının olmasıdır. Ayrıca, kadın girişimcilerin işletme kurma sermayesi temininin, kuruluş aşamasından sonra da işletme içerisinde alınan parasal kararların da kim tarafından verildiğine etki edebileceği, sermayenin eşten temininin; kadının kendi işletmesi içerisinde finansal karar mekanizması olmasını engelleyebileceği de düşünülmelidir. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin eşlerinin neredeyse yarısı, kadın girişimcinin kurduğu işletme içerisinde tüm parasal yönetime sahiptir. Dolayısıyla, bu durum, kadın girişimcilerin bir bölümünün kuruluş sermayesi ile başlayan maddi bağımlılığının; işletmeyi kurduktan sonra da devam etmekte olduğu; kadın girişimcinin, kendi kurduğu işletme içerisinde “özne” olma şansını yitirerek ücretli çalışan konumuna sürüklendiği şeklinde yorumlanabilir.

Kadın girişimcilerin, kendi kurduğu işletmelerde “işçi” konumunda çalıştıklarını ve işletmenin parasal yönetimine dâhil olmadıklarını gösteren, bu araştırmaya benzer sonuçlara ulaşmış başka araştırmalar da bulunmaktadır (Gazioğlu Terzi ve Kurt 2015: 131, Özdemir 2010: 129). Bu araştırma bulguları incelendiğinde de hiçbir katılımcının; kendini girişimci olarak tanımlamadığı, bazı katılımcıların kendilerini ücretli eleman gibi hissettiğini ifade ettiği ve eşlerinin işletmenin finansal kararlarına müdahale etmesinden şikâyet ettiği görülmektedir. Bu durum, kadın girişimciliğinin, yalnızca başlangıç aşamasında değil, işletmenin devam faaliyetleri içerisinde de toplumsal cinsiyet temelli engellere takıldığına işaret etmektedir.

Araştırma bulguları, kadınların girişimciliğe başlangıcının, çoğunlukla “eş izni” ile mümkün olabildiğini göstermektedir. Araştırma örnekleminde bulunan 23 kadın girişimciden yalnızca 8’i işletmesini kendi kararıyla; eşinin iznini almadan kurmuştur. 7 kadın girişimci ise eşinin isteği veya zorlaması ile girişimciliğe başlamıştır; bu nedenle eşinden izin almak zorunda kalmamıştır. Eşinden izin alan kadın girişimcilerin ise eşlerinin olumsuz yanıtına rağmen girişimciliğe başladığı

anlaşılmaktadır. Eşlerinden izin almak zorunda kalmayan ve eşinden girişimciliğe başlangıç konusunda destek gören kadın girişimcilerin demografik ve sosyokültürel özellikleri incelendiğinde; çocuksuz veya çocuklarını büyütmiş kadınlar; ya da aldığı eğitim sayesinde uzmanlık alanına sahip olan kadınlar oldukları görülmektedir. Ancak araştırmaya katılan kadın girişimciler içerisinde eğitim düzeyi yüksek olan ama girişimcilik iznini eşinden alan kadınlar da bulunmaktadır. Bu nedenle, eğitim faktörünün kadın girişimciliğine eş müdahalesini ortadan kaldırmadığı anlaşılmaktadır.

Girişimcilikte “eş izni” ile ilgili benzeri bulgular Muğla ve Tokat illerinde yapılmış araştırmalarda da ortaya çıkmıştır (Uzun ve Günlük 2006: 347, Aşkın ve Barış 2015: 76). Bu araştırmada da “eş izninin”, kadın girişimciliğinin başlangıcı için önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum erkek egemen toplumsal yapının kadını konumlandırmasında etkin olan iki temel bakış açısıyla açıklanabilir. Bu bakış açılarından biri, kadının girişimci olmasını tümüyle engelleyebilecek olan “kadının yeri evidir” düşüncesidir. Bu düşünce, bu araştırma örneklemini içerisinde, girişimciliğe başlangıç izni alma konusunda olumsuz yanıt alan ve başladıktan sonra eşlerinin hane içi hizmetleri eskisi kadar yerine getirmediği gerekçesiyle eşlerinin olumsuz tavırları ile karşılaşan kadın girişimcilerin anlatılarında görünür hale gelmektedir. Diğer taraftan, kadının girişimciliğe başlamasının ve maddi kazanç elde etmesinin, eşten izin alınarak gerçekleşebilmesi; “hane reisi erkektir” bakış açısını da ima etmektedir. Bu bakış açısının, yalnızca hane içinde değil, kadın girişimcilerin kurduğu işletmelerde de devam ettiği; sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan farklı özellikler gösteren kadın girişimci eşlerinin; işletmenin kuruluşundan itibaren işletme yönetiminde ana aktörler olduğu araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. Kadın girişimcilerin eşleri; girişimcilik izni yetkisine sahip veya kadına ait işletmenin kuruluş kararını kendisi alan, sermaye temini sağlayan ve işletme içi alınan finansal kararlarda önemli yetkilere sahip bireylerdir. Eşler arasında hane içi toplumsal cinsiyet rol dağılımı, kadın girişimcilerin işletmeleri içerisinde de devam etmektedir.

Kadınları girişimciliğe başlamaya yönlendiren faktörler, incelendiğinde; ticari faaliyeti sevmek/devam ettirmek, kendi işini kurma isteği, emeklilik için sigorta primi tamamlama, hane içi yaşanan ekonomik problemlerin çözümü gibi sebeplerin yanı sıra;

ücretli istihdam edildiği iş yerinde maruz kalınan erkek tacizi ve uzun süre maaş alamama gibi nedenler dikkat çekmektedir. Kadın girişimciler işletme kurma kararlarını, çoğu zaman, dışsal motivasyon faktörlerinin etkisiyle vermektedir. Özellikle, kadınların ücretli istihdamdan ayrılmalarına neden olan erkek tacizi ve ücretli çalışan kadınlara iş bıraktırmak için kullanılan ücret ödememe gibi kadının ücretli istihdamını engelleyici davranışlar, emek piyasasında kadının toplumsal konumunu vurgulamaktadır. Araştırmaya katılan 7 kadın girişimci bir işe eşleri nedeniyle girişimciliğe başlamıştır. Eşleri nedeniyle girişimciliğe başlayan kadınların anlatıları, kadının girişimciliğe başlangıcının; bazı durumlarda eşinin kararı, isteği ve hatta zorlaması koşullarında gerçekleşebildiğine dikkat çekmektedir. Bu durumun; kadın girişimcilerin, istemedikleri ticari alanlarda faaliyet göstermelerine ve kendi işletmelerini sahiplenme duygusu hissetmemelerine neden olduğu gerçeği, kadın girişimcilerin anlatılarından çıkarılabilmektedir. Kadın girişimcilerin; eşlerinin verdiği kararlar, eşlerinin içinden çıkamadığı maddi problemleri çözme gayretiyle veya eşleri istihdam olsun diye girişimciliğe kendi arzuları dışında başladığını gösteren bulgular, kadınlara, toplumsal olarak verilen hane içi rollerin, kadın girişimciler tarafından içselleştirildiğinin altını çizmektedir. Ayrıca, araştırma sorularından biri olan, kadın girişimciliği ve toplumsal cinsiyet rolleri ilişkisini de gözler önüne sermektedir.

Kadın girişimcilerin, toplumsal olarak kurulmuş “kadın” kimliklerini, içselleştirmiş olmaları, eşleriyle ve aileleriyle yaşamakta oldukları “özel alanın” kadınların neredeyse tamamı için birincil önem teşkil ettiğine işaret eden bulgularla da görünür hale gelmektedir. Bu durumu destekleyen bulgulardan biri, kadın girişimcilerin öncelikli sosyal kimlik tanımlamasıdır. Araştırmaya katılan 14 kadın girişimci öncelikli sosyal kimliğini “anne” olarak tanımlamıştır. Bu bulgu, Ankara’da yapılmış bir araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir (Takay ve diğerleri 2014: 54, <http://www.ankaraka.org.tr/tr/files/yayinlar/Ankarada-Kadin-Girisimcilik.pdf>, 07.04.2016’da erişildi). Araştırma örnekleminde öncelikli sosyal kimliği annelik olan kadınların hepsi çocuk sahibi kadınlardır ve hane içi tüm hizmetlerden sorumlu olan kadınlardır. Bu kadın girişimcilerin, toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirdiği görülmekte; dolayısıyla girişimciliği annelik rolünün devamı olarak görmeleri anlam kazanmaktadır. Öncelikli sosyal kimliğini “iş kadını” olarak tanımlayan 5 kadın girişimciden; 1’i çocuk sahibi olmayan 4’ü ise aylık

kazancı ve/veya eğitim düzeyi yüksek kadınlardır. Kadın girişimcilerin annelik rollerinin ne kadar baskın olduğunu gösteren başka bulgular da ortaya çıkmıştır. Kadın girişimcilerin çoğu, kadınların; çocukları küçükken çalışmaması gerektiğini belirtmiş, çalışması gerektiğini ifade eden kadın girişimciler kendilerinden örneklerle açıklama yaparken; çalışmaya başladıklarında çocuklarını bıraktıkları için kendilerini “kötü anne” hissettiklerini anlatmıştır. Nitekim Türkiye genelinde yapılmış bir araştırmada da kadın girişimcilerin genellikle girişim faaliyetlerine orta yaşlarda başladığı ve bunun en önemli nedeninin; kadınların genç yaşlarda çocuk sahibi olması ve aile sorumlulukları olduğu ifade edilmiştir (Ecevit ve Yüksel-Kaptanoğlu: 2015: 10 https://assets.garanti.com.tr/assets/pdf/tr/diger/us201_garanti_kadin_girisimciler_rapor_20150625.pdf, 14 Şubat 2016’da erişildi). Ayrıca, araştırmaya katılan kadın girişimciler içerisinde; ticari faaliyetlerine çocuklarının eğitime finansal destek olmak için başladığını ifade eden, maddi kazançlarını çocuklarının daha iyi koşullarda yaşamasıyla açıklayan, girişimcilik faaliyetine çocuklarını istihdam etmek için devam ettiğini belirten ve çalışma yaşamı içerisinde edindiği kültürel kazanımların çocuklarına olumlu yansımalarından söz eden kadınlar bulunmaktadır. Kadın girişimcilerin “anneler çocukları küçükken çalışmalı” görüşünü destekleyenlerin bile bu durumun; çocukların daha iyi bir geleceğe sahip olabilmesi vurgusu yapması ve tüm sözü edilen bulgular değerlendirildiğinde araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, kendi kadınlıklarını toplumsal olarak onlara uygun görülen “annelik” temelli kurduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin çoğu, özel alanda yalnızca anne olmaktan değil; hane içi bakım hizmetlerinin neredeyse tamamından sorumludur. Kadın girişimcilerin anlatıları; az sayıda kadın girişimcinin ev işleri ve çocuk bakımı konusunda eşleriyle görev paylaştığını; kadın girişimcilerin çoğunun hane içi tüm sorumluluğu üstlendiğini göstermektedir. Hane içi hizmetlerden tümüyle sorumlu olma durumunun; kadın girişimcilerin yaş, eğitim düzeyi, aylık kazanç gibi faktörlere bağlı değişkenlik göstermediği anlaşılmış; kazanç düzeyi yüksek olan kadın girişimcilerin yüklerini hafifletmek için temizlik hizmetlerini ücret karşılığında satın aldığı görülmüştür. Kazancı düşük ya da orta sayılabilecek kadın girişimciler, hane içi sorumlulukları konusunda kendi annelerinden veya eşlerinin annesinden; 2 kadın girişimci ise geniş aile içerisinde yaşamakta olduğu için kendi gelinlerinden veya yanında yaşamakta olan eşinin annesinden yardım almaktadır. Bu bulgular aslında, ister kadın girişimcinin

kendisi, annesi veya kayınvalidesi, ister ücret karşılığı kiralanan kadın temizlik görevlisi; her koşulda hane içi tüm hizmetlerin “kadın” tarafından yürütüldüğünü veya planlandığını ima etmektedir. Öte yandan, 2 kadın girişimci haricinde hepsi bir veya birden fazla çocuk sahibi olan ve hanenin tüm sorumluluğunu yüklenmiş kadın girişimcilerin, büyük bir bölümünün, işletme içerisinde de günde 10 saat ve üzeri çalışıyor olduğu da düşünüldüğünde, yaşam yüklerinin ne kadar ağır ve yorucu olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu araştırmada, şaşırtıcı bir şekilde, kadın girişimcilerin çok az bir bölümü evde ve iş yerinde çift vardiya çalışmak konusunda şikâyet dile getirmiştir.

Daha önce yapılmış birçok araştırmada, kadın girişimcilerin temel sorunlarından biri “iş-yaşam dengesi kurmak” olarak tanımlanmasına rağmen (Ufuk 1997: 124, Kutanis ve Alparslan 2006: 150, Çelik ve Özdevecioğlu 2001: 493, Yetim 2002: 89), bu araştırmaya katılan kadın girişimcilerin neredeyse hiç biri böyle bir sorunun varlığından bahsetmemiştir. Ancak, kadın girişimcilerin; iş yerlerinin eve yakınlığı ve girişimciliğe genelde çocukları büyüdükten sonra başlamaları göz önünde bulundurulduğunda iş-yaşam dengesi kurma problemi fazlaca yaşamamaları anlaşılır hale gelmektedir. Ayrıca, bu durum, kadın girişimcilerin kendi kadınlık kimliklerini geleneksel toplumsal değerler çerçevesinde “fedakârlık ve özveri temelli” kurlmaları ve içinde yaşamakta oldukları koşulları normalleştirmeleri ile ilişkilendirilebilir.

Diğer araştırmaların sonuçlarından farklı olarak, ev-iş dengesi kurmaktan neredeyse hiç şikâyet etmeyen kadın girişimciler, sürdürmekte oldukları girişimcilik faaliyetlerinin; yaşamlarına mutluluk, öğrenme, sosyalleşme ve sağlık getirdiğini belirtmiştir. Girişimciliğin sağladığı faydayı daha fazla dost/arkadaş edinmek olarak duygusal temelli açıklayan kadın girişimcilerin; bu kazanımları ticari faaliyetleri içerisinde sosyal sermayeye dönüştürmedikleri anlaşılmıştır. Ayrıca, her ne kadar girişimciliğin maddi kazanımlarıyla ilgili olumlu taraflarını tanımlayan az sayıda kadın girişimci olsa da-ki bu durum aylık kazançları düşünüldüğünde anlam kazanmaktadır-araştırmaya katılan kadın girişimcilerin neredeyse tamamının iş yaşamlarında mutlu olduğu ve iş yaşamlarının onlara iletişim ağlarını genişletme fırsatları sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan kadın girişimciler, kadın girişimciliğine dair sorunları ve kadın girişimciliği önündeki engelleri tanımlarken özellikle toplumsal cinsiyet temelli bakış açısını vurgulamış ve bu bakış açısının, kadını emek piyasası içerisinde eşitsiz konumlanmaya sürükleyen davranış biçimlerinden bahsetmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde; kadınlar, girişimcilik faaliyetlerini, her ne kadar toplumsal cinsiyet rol dağılımına paralel faaliyetlerde ve bu ayrıma göre belirlenmiş alanlarda sürdürse de; kadın girişimcilerin dâhil oldukları kamusal alanda da toplumsal cinsiyet rollerine bağlı sosyal dışlanma yaşadıkları görülmüştür.

Dolayısıyla, araştırma sorularından biri olan “girişimcilik ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki nedir?” sorusu cevaplanmıştır. Kadın girişimciler, özellikle erkek girişimciler tarafından istenmemekte; kendilerine istenmedikleri hissettirilmektedir. Ayrıca, araştırma örneklemini içerisinde; erkeklerin sözlü veya göz tacizine maruz kalan, kadın müşterileri erkekler tarafından göz tacizine maruz kalan ve işletme içerisinde kendini güvende hissetmeyen kadın girişimciler bulunmaktadır. Erkek çalışanları bulunan veya müşterileri genellikle erkek olan 3 kadın girişimci, erkek tacizinden korunmak ve erkek egemen piyasa koşullarında var olabilmek için cinsel kimlik değiştirerek “erkek” gibi giyinmekte ve konuşmaktadır. Bu kadın girişimcilerin, cinsel kimlik değiştirmeye mecbur kalması, kamusal alanda kadın girişimcilerin; toplumsal cinsiyet rolleri eşitsizliğinden kaynaklanan sorunlarını görünür hale getirmektedir. Müşterileri genellikle erkek olan 1 kadın girişimci ise işletme içerisinde kendisine yönelebilecek herhangi bir fiziksel veya cinsel saldırı tehlikesine karşılık sopa bulundurmaktadır. Kadın girişimciler; çalışma saatleri ve işletmeye gelen erkek müşterileri konusunda çevreden olumsuz tepkilerle karşılaşmakta; uygunsuz teklifler almaktadır. 1 kadın girişimci, piyasadaki alacaklarını toplamak için bir işletmeye telefon ettiğinde karşısına çıkan erkek yönetici, kadınla iletişim kurmayı ret ederek eşiyile görüşmek istediğini söylemiş; 1 kadın girişimci ise önceden randevu olarak ziyarete gittiği işletmede kendisiyle değil şoförle muhatap olmayı tercih eden ve kendisini yok sayan erkek işletmeciden şikâyet etmiştir. 1 kadın girişimci, cinsiyet ayrımcılığı yüzünden ticari faaliyetleri içerisinde erkeklere tanınan finansal imkânların kendisine tanınmadığını ifade etmiş; 1 kadın girişimciye ise kadının çalışmasının ayıp ve hoş olmayan bir durum olduğu ima edilmiştir. Kadın girişimcilerin, toplumsal kabul

problemi yaşadıklarını ve toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle iş yaşamlarında eşitsiz muamele gördüklerini ortaya çıkaran, bu araştırmaya benzer bulgular ortaya koyan başka araştırmalar da bulunmaktadır (Cici 2013:152, Boyacıoğlu 2014: 88, Hampel-Milagrosa 2010: 75, Laukhuf ve Malone 2015: 80).

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin kendilerine kurumsal ve/veya finansal danışmanlık hizmeti sağlayabilecek iletişim ağlarının olmadığı ve işletme içerisinde karşılaştıkları sorunları bireysel olarak çözmeye çalıştıkları anlaşılmıştır. Ayrıca, kadınların birbirine hiç destek olmadığını ve “birbirinin kuyusunu kazdığını” belirten ve Zonguldak Ticaret Odası Kadın Girişimciler Kurulu’nun kadın girişimcilere destek olmadığı konusunda eleştiriler yapan kadın girişimcilerin anlatıları, girişimci kadınların birbirlerine destek sağlama konusundaki yetersizliğine işaret etmektedir.

Araştırma amaçlarından birisi de, kadın girişimcilerin kadına yönelik şiddeti nasıl tanımlamakta olduğunu ve kadına yönelik şiddetle mücadele konusundaki görüşlerini anlamaktır. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin kadına yönelik şiddeti nasıl tanımladıkları incelendiğinde; birçok kadın girişimcinin, kadına yönelik şiddetin; fiziksel, sözel/psikolojik, cinsel ve az sayıda da olsa ekonomik türlerine ilişkin bilgi sahibi olduğu ve çevrelerinde şiddet gören kadınlardan örneklerle açıklamalar yaptıkları görülmüştür. Kadın girişimcilerin, kadına yönelik şiddetle ilgili tanımlamaları ve verdiği örnekler; kadına yönelik şiddeti yalnızca fiziksel şiddetle sınırlı algılamamaları yönünden sevindiricidir. Öte yandan, bu bulgular, kadına yönelik şiddetin ve farklı tiplerinin yaygınlığına dikkat çekmektedir.

Kadın girişimcilerin, kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin düşünce ve deneyimlerini gösteren bulgular incelendiğinde ise; kadına yönelik şiddetle etkin mücadele konusunda bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca, araştırma örneklemini içerisinde, “karı-koca arasına girilmez” düşüncesini vurgulayan ve kadının şiddetten kurtulmak isteyip istemediğine emin olunamayacağını ve bu yüzden “araya girmenin” sakıncalı olduğunu söyleyen kadın girişimciler bulunmaktadır. Kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda bu tür açıklamalar yapan kadın girişimcilerin içerisinde sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan farklı özelliklere sahip kadınların bulunması

şaşırtıcıdır. Öte yandan, kadına yönelik her türlü şiddetin bazı durumlarda haklı görülebileceğini belirten 2 kadın girişimcinin; kır kökenli, eğitim ve kazanç düzeyi düşük ve geniş ailede yaşayan kadınlar olmasının tesadüf olmadığı düşünülmektedir.

Ankara’da yapılmış bir araştırmada da araştırmaya katılan kadınların neredeyse yarısının; eşe ihanet durumunda kadına yönelik şiddeti haklı bulduğu ortaya çıkmıştır (Efe ve Ayaz 2010: 25). Isparta’da gerçekleştirilmiş bir araştırmada ise, araştırmaya katılanların, komşusunun şiddet görmesi durumunda ne yapacağı ile ilgili soruya verilen cevapların içerisinde ikinci sırada “aile meselesi olarak görüp karışmama” olduğu ortaya çıkmıştır (İzmirli 2013: 82).

Bu araştırmada ulaşılan ve kadın girişimcilerin kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin bulgularla birlikte diğer araştırmaların bulguları hesaba katıldığında, kadının; toplumsal olarak kabul görmesinin en önemli koşullarından biri olan ve kadını her türlü istismarı normal görme sürecine sürükleyen toplumsal cinsiyet kurulum bileşeninin “fedakârlık” vasfı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu araştırmaya katılan kadın girişimcilerin en temel özelliği olarak “fedakârlık” öne çıkmaktadır. Ayrıca, kadına yönelik şiddetin “aile içi bir mesele olduğu” düşüncesinin kadın girişimcilerde hâkim olması; erkek egemen toplumsal yapının kadına yönelik şiddeti meşrulaştırmak için kullandığı yaklaşımların kadın girişimciler tarafından içselleştirildiğine de dikkat çekmektedir. Kadın kimliklerini, annelik üzerine ve hane içine yerleşik kuran kadın girişimcilerin, “kadın” olmanın toplumsal gerekliliklerini, aile içerisinde yaşanan ve kadına yönelen şiddet davranışlarına “yuvanın devamı” için belirli ölçülerde katlanılması gerektiği çerçevesinde algıladığı yorumu da yapılabilir. Kadın girişimcilerin neredeyse tamamında rastlanan “maruz kaldıkları ekonomik şiddet ve diğer şiddet tiplerini yanlış bulsalar da katlanma” durumunun arkasında, kadınlık kimliklerini “eş ve çocukları için fedakârlık” temelinde kurmalarının yattığı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin büyük bir bölümü, kadına yönelik ekonomik şiddet konusunda bilgi sahibidir. Birçok kadın girişimci, çevrelerinde veya ailelerinde ekonomik şiddete maruz kalan kadınlardan yola çıkarak kadına yönelik

ekonomik şiddeti tanımlamıştır. Kadın girişimcilerin, ekonomik şiddet tanımlamalarında; erkeğin, kadın üzerinde baskı ve zorlamaya dayalı davranışların öne çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sorularından biri olan, “kadın girişimciler, ekonomik şiddeti nasıl tanımlamaktadır?” sorusu cevaplanmıştır. Kadına yönelik ekonomik şiddet davranışlarını, araştırmaya katılan kadın girişimciler; erkeğin kadına sürekli para hesabı sorması, kadının maaş kartının elinden alınması veya kadının kişisel ihtiyaçlarını gidermesinin engellenmesi gibi örneklerle anlatmıştır. Kadına yönelik ekonomik şiddet, “ekonomik sömürü” olarak tanımlanmamıştır. Bu durumun sebebi, kadın girişimcilerde “şiddet” kelimesinin çağrışımlarının “sert, zorba ve yıkıcı etkisi olan” gibi anlamsal bileşenlerinin olması veya kendi maruz kaldıkları ekonomik sömürüyü “ekonomik şiddet” olarak adlandırmaktan kaçınma davranışına yönelmeleri olarak açıklanabilir. Bu yönelme, ekonomik anlamda erkeğin müdahalesi ile karşılaşmayı normalleştirdiği ve tüm kazancını haneye ait gördüğü araştırma bulgularıyla görünür hale gelen kadın girişimciler için anlam kazanmaktadır.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, “*ekonomik kontrol*” kapsamında maruz kaldıkların davranışlar, eşin; önemli ekonomik kararları kadına sormaksızın alması, parasal bilgilerini kadınla paylaşmaması, kadının maddi harcamalarını sürekli denetlemesi, kadını para istemek zorunda bırakması, kadının ücretli istihdamına engel olması, kadının sosyal güvenceye sahip olmasını engellemesi ve kadının eğitim hakkına müdahale etmesi olarak tüm görüşmeler sonucu tespit edilmiştir. Ekonomik kontrol davranışlarına maruz kalan kadın girişimcilerin sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikleri incelendiğinde, birbirlerinden farklı sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklere sahip kadın girişimciler oldukları görülmüştür. Ekonomik kontrol davranışları uygulayan eşlerin de sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan çeşitlilik gösterdiği anlaşılmıştır. Dolayısıyla, kadına yönelik ekonomik şiddetin kaynağının; toplumsal olarak kadına ve erkeğe verilen roller olduğu; bu rol dağılımını içselleştirme yoluyla görünmez hale geldiği düşünülmektedir. Kadını hane içinde, erkeği ise kamusal alanda yerleşik hale getiren toplumsal kabuller; kadının kazancının üzerinde de eş müdahalesini meşrulaştırmaktadır. Araştırma sonucu, ayrıca, 1 kadın girişimcinin, eşine ekonomik kontrol davranışları uyguladığı anlaşılmış, 3 kadın girişimcinin eğitim haklarının engellenerek meslek ve kariyer edinmelerinin engellendiği ve bu kadın

girişimcilerin ekonomik kontrole maruz kalmalarının yetiştirildikleri ailelerde eğitim hakları ellerinden alınarak başladığı görülmüştür.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin maruz kaldığı “*ekonomik sömürü*” kapsamında değerlendirilebilecek davranışlar; eşin; kadın girişimcinin işletmesindeki malını arkadaşlarına ücretsiz dağıtarak işletmeyi ekonomik zarara sokması, kadından habersiz aldığı finansal kararlar (başkalarına kredi çekme veya kefil olma gibi) nedeniyle kadını borç ödemeye mahkûm etmesi, arkadaş çevresine sürekli alkol ısmarlama alışkanlığıyla gelirini tüketmesi ve hane geçimini kadının üzerine yıkması, kadının üzerine borç yaparak kadının ticari geçmişini zedelemesi ve kadının sermaye bulabileceği kaynakların önünü kesmesi olarak tespit edilmiştir. Ekonomik sömürüye maruz kalan kadın girişimciler ve ekonomik sömürü davranışları uygulayan eşler, sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan farklılıklar göstermektedir; dolayısıyla ekonomik sömürü davranışlarına neden olan ve bu davranışları meşru hale getirerek yeniden inşa sürecine sokan toplumsal cinsiyet rollerinin eşitsiz dağılımıdır. Ekonomik sömürüye maruz kalan kadın girişimcilerin anlatıları, ekonomik sömürünün kadın yaşamı üzerindeki uzun dönem ekonomik zararlarını göstermekte, kadını sosyoekonomik açıdan güçsüzleştirdiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca 1 kadın girişimcinin, kendi ailesinden ekonomik sömürüye maruz kaldığı ve bu durumu “taşımak zorunda olduğu yük” olarak tanımladığı görülmüştür.

Araştırma soruları içerisinde yer alan “kadın girişimciler ekonomik şiddete maruz kalmakta mıdır?” sorusu cevaplanmıştır. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin büyük bir bölümü, hane içinde ve kendi kurduğu işletmesinde ekonomik şiddete maruz kalmaktadır. Kadın girişimci eşlerinin yarısı, hem hane içinde hem de kadın girişimcinin işletmesi içerisinde parasal yönetimin tamamına sahiptir ve kadın girişimcilerin bazıları, eşlerinin, kendi kurdukları işletme içerisinde aldığı finansal kararlar yüzünden zor duruma düştüklerinden şikâyet etmektedir. Ayrıca, kadın girişimcilerin, maruz kaldıkları ekonomik şiddet nedeniyle maddi açıdan güçsüz hale geldiği ve kendilerine ait birikim yapamadıkları veya mal varlığı edinerek geleceklerini güvence altına alamadıkları görülmektedir. Araştırma sonucu ortaya çıkan kadın girişimcilere ait mal varlığı ve kadın girişimcilerin kendilerine ait birikimlerine ilişkin

bulgular da bu düşünceyi desteklemektedir. Kadın girişimcilerin yarısının kendine ait mal varlığı ve birikimi yoktur; bu durumun nedenlerini ise hane içi giderlere ve çocuklarının masraflarına yaptıkları harcamalarla ilişkilendirmişlerdir. Birçok kadın girişimci, eşlerinin, kendilerine, birikim yapmaları ile ilgili herhangi bir müdahalede bulunmadığını ifade etmiştir. Eşlerin, kadın girişimcilere bu konuda müdahalede bulunmama sebebinin; kadınların zaten tüm kazandıkları parayı hane içi giderlere kullanması ve kadının yapacağı birikimin de hane içi birikim olarak değerlendirilmesi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, araştırmaya katılan kadın girişimcilerin birçoğunun, hane içi bakım hizmetlerinin neredeyse tamamından sorumlu olduğunu göstermekte olan bulgular, kadın girişimcinin “ikinci vardiya mağduru” olduğunu göstermektedir. Kadın girişimcilerin, işletme içerisindeki faaliyetleri bittikten sonra, hane içi bakım hizmetleri başlamaktadır. Kadın girişimcilerin, herhangi bir ücret almadan gerçekleştirdikleri tüm bu hane içi emek düşünüldüğünde, maruz kalmakta oldukları ekonomik şiddetin farklı bir tezahürü de ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin maddi kazançlarını “haneye ait” görmektedir. Kadın girişimciler, kazançlarının neredeyse tamamını hane giderlerine ve çocuklarına harcamaktadır. Birikim yapabilen kadın girişimciler, daha çok çocuklarının geleceği ile ilgili yatırımlara yönelmiştir; ayrıca işletme kurma kararını çocuklarının eğitim masraflarını karşılamak için alanlar bulunmaktadır. Dolayısıyla, girişimcilik, annelik rolünün devamı şeklinde gerçekleşmektedir. Kadınların hane içi bütçedeki paylaşım oranı, çoğu kez eşlerinden daha fazladır. Ayrıca, kadın girişimcilerin çoğu, eşlerinin, işletme kasasından para almasının kendileri için sorun yaratmayacağını ifade etmiştir. Tüm bu bulgular değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan kadın girişimcilerin kazancının “haneye ait” olarak algılandığı ortaya çıkmaktadır. Bu durumun, kadın girişimciler için bir tehlike oluşturduğu düşünülmektedir. Bu tehlike, kadının hane içi emeğinin “görünmez” hale gelmesine benzer olarak; kadının kazancının da hane giderleri için harcanarak “görünmez” hale gelmesi durumudur. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerden 1 tanesi, asgari ücretle çalışan eşinin, ev kredisi ödediğini ve kadının dükkândan kazandığıyla da ev geçimini sağladıklarını anlatmıştır. Oysa aynı kadın girişimci, eşinin; her hafta sonu arkadaşlarıyla dışarı çıktığını, arkadaşlarına içki ısmarladığını ve sigara da kullandığını anlatmıştır. Eşinin, aylık kazancını alkol ve

sigara gibi alışkanlıklara yatırmasına rağmen ve tüm hane giderlerinin kadın girişimci tarafından karşılanmasına rağmen ev kredisini eşinin “ödüyor görünmesi” bu tehlikeli duruma dikkat çekmektedir. Bu örnek aynı zamanda, kendine ait mal varlığı bulunmayan kadın girişimcilerin eşlerinin ev ve/veya araba sahibi olması ile beraber düşünülecek olursa; kadının kazandığı paranın hane giderleriyle eritilerek görünmez hale geldiği, erkeklerin kazançlarının ise onları mal varlığı sahibi yaptığı şeklinde yorumlanabilir.

Öte yandan, araştırma sonucunda, örneklem içerisinde 7 kadın girişimcinin maruz kaldıkları ekonomik şiddetle birlikte başka şiddet türlerine de maruz kalmakta olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulguları analiz edildiğinde; ekonomik şiddetle birlikte en yaygın görülen şiddet tipinin ‘sözel/psikolojik şiddet’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu şiddet tipi; kadına kötü söz söyleme, kadını aşağılama, kadının emeğini yok sayarak küçümseme, kadına sürekli küsme ve kadını hiçbir koşulda takdir etmeme gibi davranışlardır. 1 kadın girişimci ise ağır düzeyde fiziksel, sözel/psikolojik ve ekonomik şiddete maruz kalmaktadır. Amerika’da yapılmış bir araştırmada da ekonomik şiddetin, diğer şiddet tipleri ile özellikle fiziksel ve psikolojik şiddetle ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır (Adams ve diğerleri 2008: 582). Amerika’da yapılmış başka bir araştırmada ise, kadınların maruz kaldığı ekonomik, fiziksel ve psikolojik şiddet oranları düştükçe, sahip oldukları maddi kaynakların artmakta olduğu ortaya çıkmıştır (Adams, Beeble ve Gregory 2015:368). Bu araştırmada da, kadına yönelik ekonomik şiddetin, diğer şiddet tipleri ile bir arada görülmesi dikkat çekicidir. Öte yandan, araştırmaya katılan kadın girişimcilerin, eşlerinden sevgi ve saygıyla değil; öfke ve şiddet içeren bir dille söz ettikleri göz önünde bulundurulduğunda sözel/psikolojik şiddetin kadın girişimciler ve eşleri arasında karşılıklı olabileceği ihtimali güçlenmektedir.

Kadın girişimcilerin anlatılarına bağlı olarak yaşam koşulları değerlendirildiğinde; evlilik yaşamları içerisinde eşleri nedeniyle çeşitli ekonomik sorunlara maruz kaldıkları ve çoğu kez eşlerinden olumsuz tavırlar gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Her ne kadar kadın girişimcilerin birçoğu, eşlerinin kendilerine “destek” olduğunu “sözle” belirtse de; kadınların hane içi görev ve sorumluluklarının fazlalığı,

işletme içerisinde ve hanede parasal denetime sıklıkla maruz kalmaları ve eşlerinin girişimciliğe başlangıç aşamasından itibaren kadınlara olumsuz tepkileri değerlendirildiğinde kadın girişimcilerin, yaşamda yalnız mücadele ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Evlilikleri içerisinde maruz kaldıkları tüm sorunlarla “fedakar ve anaç” kimlikleri ile mücadele eden kadın girişimcilerin, kendi ailelerinin de kadınlara destek olmaktan uzak tavırlar sergilediği düşünülmektedir. Araştırma örneklemini içerisinde; başlık parası karşılığında nesneleştirilerek evlendirilen, çocuk yaşta evlendirilen, eğitim hakları aileleri tarafından sabote edilen ve aileleri tarafından sevmediği kişilerle evlendirilen kadın girişimciler tespit edilmiştir. Bu bulgular bir araya geldiğinde, kadın girişimcilerin kadına yönelik şiddete ilişkin düşünce yapılarının hangi koşullarda şekillendiği de anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin çoğu, aileleri ile sorunlarını paylaşmadıklarını belirtmiştir. Bu bulgu, kadın girişimcilerin, kadına yönelik şiddete yönelik tutumları ve kendi yaşamlarında maruz kaldıkları şiddet tiplerini normalleştirerek katlanma yolu seçmeleri ile örtüşmektedir. Bu bulgular, ne yazık ki, erkek egemen toplumsal yapının, kadını, şiddetle mücadeleden el çektirmek için kullandığı “gelinlikle girdin, kefenle çıkarsın” ve “kol kırılır, yen içinde kalır” düşüncelerinin uzantısıdır.

Merkezini kadın girişimciliğinin toplumsal cinsiyet perspektifinde sorgulanması ve kadın girişimciliğini ekonomik şiddet düzleminde tartışma temeline oturtan bu nitel araştırmanın bulguları analiz edildiğinde; kadın girişimciliğinin mevcut durumunun ve kadın girişimcilerin yaşadıkları sorunların önemli bir bölümünün, erkek egemen toplumsal yapının belirlediği toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Kadın girişimcilerin, kadına yönelik şiddete ilişkin düşüncelerinin, maruz kaldıkları ekonomik şiddete ve diğer şiddet tiplerine katlanma yöneliminin, “kadın” kimliğinin toplumsal olarak “fedakârlık ve anaçlık” temelli kurulması ile ilişkili olduğu ve bu kimlik kurulumunun; kadına yönelik ekonomik şiddet ve diğer şiddet tipleri ile mücadeleyi engellediği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla, kadına yönelik şiddeti toplumsal cinsiyet düzleminde sorgulayan ve kadınların şiddete ilişkin deneyim ve düşüncelerini anlamaya yönelik araştırmaların artırılmasının, bu küresel sorunla mücadele etmek için geliştirilecek çözüm ve politikalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Kadın girişimciliğinin mevcut durumunu, toplumsal cinsiyet temelli inceleyen araştırmaların çoğalmasının da, Türkiye’de kadın girişimciliğinin gelişiminin önünü kesen toplumsal engelleri anlamada ve bu doğrultuda kadının sosyoekonomik güçlenmesini sağlayacak çözümler üretmede etkili olacağına inanılmaktadır. Özellikle, kadın istihdamının, kadına yönelik ekonomik şiddet kavramsallaştırmasının altında incelenmesinin ve kadının emek piyasası içerisindeki konumunu toplumsal olarak kabul gören “kadın” kimliği ile tartışılması önemlidir. Kadına yönelik ekonomik şiddetin; kadın yaşamı üzerindeki uzun dönem etkileri ve kadının maruz kalabileceği diğer şiddet tipleri ile ilişkisi üzerine yapılacak araştırmaların; kadına yönelik şiddetin “Türkiye’de görünmez yanını” oluşturan ekonomik şiddeti anlama ve çözüm yolları geliştirme açısından çok önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Adaçay, Funda Rana ve Güney, Gül (2012). “Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet”. *Uluslar Arası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.
- Adams, Adrienne E. vd. (2008). “Development of the Scale of Economic Abuse”. *Violence Against Women* 5(14): 563-588.
- Adams, Adrienne ve Beeble, Marisa L. ve Gregory, Katie A. (2015). “Evidence of the Construct Validity of the Scale of Economic Abuse”. *Violence and Victims* (30):363-376.
- AdeelAnjum, Muhammad ve Khan, Nausheen ve HinaNaz ve Raza, Syed Ali ve Fatima, Sehrish (2012). “Problems and Prospects of Women Entrepreneurs: A case study of Quetta-Pakistan”. *International Journal of Business and Social Science* 23(3): 177-183.
- Alimehmeti, Genc ve Shaqiri Gentjan (2015). “Factors Determining Entrepreneurial Intentions: A Case Study from Albania”. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies* 3(4): 233-240.
- Aslam, Samira ve Latif, Madiha ve Aslam, Muhammad Wasim (2013). “Problems Faced by Women Entrepreneurs Their Impact on Working Efficiency of Women in Pakistan”. *Middle-East Journal of Scientific Research* 18 (8): 1204-1215.
- Aslan, Mustafa ve Şeker Selim (2013). “Aile İçi Şiddetin Bir Boyutu Olarak Kadına Yönelik Şiddet: Toplumsal Algı ve Tutumlar”. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1(1): 171-193.

- Aşkın, Elif Özlem ve Barış, Serap (2015). “Kadın İstihdamının Artırılmasında Mikro Kredi Uygulamasının Etkisi: Tokat İli Örneği”. *Çalışma ve Toplum* 3: 63-93.
- Başol, Oğuz (2010). *Girişimci Kadın ve Erkeklerin Başarı Algısındaki Farklılıklar: Küçük Ölçekli İşletmelerde Bursa İli Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bedük, Aykut (2005). “Türkiye’de Çalışan Kadın Ve Kadın Girişimciliği”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 12(3): 106-117.
- Bennet, Rebekah ve Dann, Susan (2000). “The Changing Experience of Australian Female Entrepreneurs”. *Gender, Work and Organization* 2(7): 75-83.
- Bilican Gökkaya, Veda (2011). “Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 2(12): 101-112.
- Bilican Gökkaya, Veda (2011). “Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet: Sivas İli (Cumhuriyet Üniversitesi) Örneği”. *Zeitschrift für die Welt der Türken* 3(3): 129-145.
- Bilican Gökkaya, Veda (2014). “Cam Tavan, Kadın ve Ekonomik Şiddet”. *International Journal of Social Science* 26: 371-383.
- Boyacıoğlu, Ebru Z. (2014). “Kırsal Turizmde Kadın Girişimciliği: Edirne Örneği”. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* (2): 82-90.
- Bruni, Attila ve Gherardi, Silvia ve Poggio, Barbara (2004). “Doing Gender, Doing Entrepreneurship: An Ethnographic Account of Intertwined Practices”. *Gender, Work and Organization* .4(11): 406-429.
- Bushell, Brenda (2008). “Women Entrepreneurs in Nepal: what prevents them from the leading sector?”. *Gender & Development Vol.* 3(16): 549-564.

- Can, Yücel (2013). “Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Temelleri: Niğde Örneği”. *Zeitschrift für die Welt der Türken* 1(5): 203-216.
- Cengiz Özyurt, Beyhan ve Deveci, Artuner (2010). “Manisa’da Kırsal Bir Bölgedeki 15-49 Yaş Evli Kadınlarda Depresif Belirti Yaygınlığı ve Aile İçi Şiddetle İlişkisi”. *Türk Psikiyatri Dergisi* 21: 1-7.
- Cici, Emine Nihan (2013). “Kadınların Girişimcilik Yolunda Karşılaştıkları Sorunların Öz Girişimcilik Yetenekleri Üzerindeki Etkisi: Konya İlinde Bir Araştırma”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Crump, Tracy G. (2012). “Surviving Domestic Violence”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Chicago: University of Illinois Philosophy in Criminology, Law, and Justice .
- Çabuk, Serap ve Südaş, Hatice Doğan ve Araç, Selin Köksal (2015). “Kadın Girişimcilerin İş Yaşam Süreçlerinin İncelenmesi: Adana İlindeki Girişimciler Üzerinde Bir Uygulama”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*: 31(12): 423-441.
- Çakıcı, Ayşehan (2004). “Kadın Girişimcilerin İşletme Fonksiyonlarındaki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”. *Yönetim Bilimleri Dergisi* 1(2): 129-141
- Çelik, Cemile ve Özdevecioğlu, Mahmut (2001). “Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Nevşehir İlinde Bir Araştırma”. *1. Orta Anadolu Kongresi*. Nevşehir: 487-498.
- Çelik, Gizem ve İçağasıoğlu Çoban, Arzu (2012). “Çalışan Kadın ve Erkeklerin Ebeveynlik İzin Haklarına İlişkin Görüş ve Düşünceleri Niteliksel Bir Çalışma” . *Uluslar Arası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.

- Davies, Lorraine vd. (2015). "Patterns of Cumulative Abuse Among Female Survivors of Intimate Partner Violence: Links to Women's Health and Socioeconomic Status". *Violence Against Women*. 21(1): 30-48.
- Demirdirek, Hülya ve Şener, Ülker (2014). *81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Karnesi*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- Dodescu, Anca ve Giurgiu, Adriana (2010). "The Gender gap in Entrepreneurship in Western Romania". ECMLG 2010 Conference Proceedings „6th European Conference on Management Leadership and Governance: 111-119.
- Ecevit, Yıldız (2007). *Türkiye’de Kadın Girişimciliğine Eleştirel Bir Yaklaşım*. Ankara: Uluslar Arası Çalışma Ofisi Yayınları.
- Efe, Şengül Yaman ve Ayaz, Sultan (2010). "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı". *Anadolu Psikiyatri Dergisi 11*: 23-29.
- Erbek, Evrim vd. (2004). "Kadına Yönelik Fiziksel ve Cinsel Şiddet: Üç Grup Evli Çiftte Karşılaştırmalı Bir Çalışma". *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi 17*:196-204.
- Ercins, Gülay (2012). "Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete Karşı Sivil Yasal ve Siyasal Alanda Gelişmeler". *Uluslar Arası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.
- Erdoğan, Semra ve Aktaş, Aylın ve Bayram, Güniz Onat (2009). "Sığınma Evinde Yaşayan Bir Grup Kadının Şiddet Deneyimleri ve Baş Etme Yaklaşımları". *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi 1(6)*: 807-824.
- Erdun, Şerife (2011). "Kadın Girişimcilerin Risk Alma Eğilimi ve Kendine Güven Özellikleri Üzerine Bir Çalışma: Zonguldak Örneği". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak: Kara Elmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Erkan, Rüstem ve Bozgöz, Faruk (2004). “Kadına Yönelik Şiddetin Sosyoekonomik, Dinsel ve Kültürel Boyutları: Diyarbakır Örneği. *Ekev Akademi Dergisi* 18(8):219-242.
- Erseçen, Duygu ve Tosun, Zehra (2015). *Kadın Danışma Merkezi İşleyişi Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Kadın Danışma Merkezi.
- Erükçü, Gamze ve Öz, Murat (2012). “Kadına Yönelik Sosyal Şiddeti Belirleyen Değişkenler”. *Uluslararası Katımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.
- Eşkinat, Rana (2012). “Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet (Boşanmış Kadınlara Yönelik Araştırma)”. *Uluslar Arası Katımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.
- Evans, Ilsa (2007). *Battle Scars: Long-Term Effects of Prior Domestic Violence*. Melbourne: Centre of Women's Studies and Gender Research. Monash University.
- Fehringer, Jessica A. ve Hindin, Michelle J. (2014). “I Get Angry If He’s Always Drinking and We Have No Money”. *Health Care for Women International*, 35: 476–491.
- Fettahoğlu, Sibel (2014). “Kadın ve Erkek Girişimciye Ait İşletmelerin Finansal ve Performans Büyümesinin Karşılaştırılması: Kocaeli İlinde Bir Uygulama”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1(6): 1-10.
- Fidan, Fatma ve Yılmaz, Tuncay (2006). “Kadın Girişimciliğine Alternatif Bakış Serüven mi? Macera mı?” *Doğu Akdeniz Üniversitesi 2. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı*. Kuzey Kıbrıs.

- Gazioğlu Terzi, Elif ve Kurt, Ünzüle (2015). “Ardahan’daki Kadın Girişimciler: Sorunlar, Engeller”. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 2*: 125-135.
- Gelmez, Özge Sanem Özateş (2015). “Ailevileştirilen Bakımın Kürek Mahkumları”. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri 2(7)*: 59-71.
- Gharaibeh, Muntaha ve Oweis, Arwa (2009). “Why Do Jordanian Women Stay in an Abusive Relationship: Implications for Health and Social Well-Being”. *Journal of Nursing Scholarship 41(4)*: 376-384.
- Gökkaya, Veda Bilican (2011). “Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 2(12)*: 101-112.
- Gupta, Vishal K. ve Turban, Daniel B. ve Pareek, Ashish (2013). “Differences Between Men And Women in Opportunity Evaluation as a Function of Gender Stereotypes and Stereotype Activation”. *Entrepreneurship Theory and Practice*: 771-788.
- Güleç, Sabite (2011). “Kadın Girişimciliği-Karaman Örneği”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güler, Nuran ve Tel, Hatice ve Tuncay, Fatma Özkan (2005). “Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı”. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 27(2)*: 51-56.
- Günay, Gülay ve Bener, Özgün (2011). “Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçerisinde Yaşamı Algılama Biçimleri”. *TSA 3*: 157-171.

- Hacıoğlu, Nilüfer (2006). “Social and Economic Resources and Physical Abuse Against Women By Their Husbands”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hampel-Milagrosa, Aimee. (2010). “*Gender related Obstacles To Vietnamese Women Entrepreneurs Technical Report*”. Yayınlanmamış Rapor. United Nations Industrial Development Organization Vienna. Viyana: UNIDO.
- Hatiboğlu Eren, Burcu ve Özateş Gelmez, Özge Sanem (2013). “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Bilinç Yükseltme Çalışmaları”. *Aile ve Kadın Sempozyumu*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.
- Hegarty, Kelsey ve Sheehan, Mary ve Schonfeld, Cynthia (1999). “A Multidimensional Definition of Partner Abuse: Development and Preliminary Validation of the Composite Abuse Scale”. *Journal of Family Violence* 4(14): 399-415.
- Iakovidou, Olga ve Koutsou, Stavriani ve Partalidou, Maria (2009). “Women Entrepreneurs In The Greek Countryside: A Typology According To Motives And Business Characteristics”. *Journal of Developmental Entrepreneurship* 2(14): 165–179.
- Idris, Aida (2010). “An inter-ethnic study of gender differentiation and innovativeness among women entrepreneurs in Malaysia”. *S.Afr. J.Bus.Manage.* 41(4): 35-46.
- Işık, Ruşen ve Sakallı-Uğurlu, Nuray (2009). “Namus ve Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeklerinin Öğrenci Örneklemiyle Geliştirilmesi”. *Türk Psikoloji Yazıları* 12(24): 16-24.
- İlhan, Süleyman (2005). “Bazı Değişkenler Açısından Elazığ’da Girişimci Profili”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1(15): 217-248.

- İsmayilova, Leyla (2015). “Spousal Violence in 5 Transitional Countries: A Population-Based Multilevel Analysis of Individual and Contextual Factors”. *American Journal of Public Health* 105(11): 12-22.
- İzmirli, Gülşen Olgun (2013). “Isparta İli Gönen İlçesinde Yaşayan 15-49 Yaş Grubu Evli Kadınların Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Sıklığı ve Aile İçi Şiddet Görmeye Sebep Olan Faktörler”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kahraman, Selma Dinç (2010). “Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliklerine Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 3(1): 30-35.
- Kalanlar, Bilge (2012). “Gecekondu Mahallesinde Kadına Yönelik Şiddetin Boyutları”. *Uluslar Arası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.
- Karal, Dilek ve Aydemir, Elvan (2012). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Karınca, Eray (2008). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Hukuksal Durum ve Uygulama Örnekleri*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Keskin, Sevtap (2014). “Türkiye’de Kadın Girişimcilerin Durumu”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* 9(1): 71-94.
- Kim, Eunha ve Hogge, Ingrid (2015). “Intimate Partner Violence among Asian Indian Women in the United States: Recognition of Abuse and Help-Seeking Attitudes”. *International Journal of Mental Health* 44: 200-214.

- Kocadaş, Bekir ve Kılıç Metin (2012). “Düşük Sosyoekonomik Yapıdaki Kadın ve Çocuğun Şiddet Algısı”. *Uluslar Arası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.
- Korkut-Owen, Fidan ve Owen, Dean W. (2008). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Kutaniş, Rana Özen ve Bayraktaroğlu, Serkan (2003). “Female Entrepreneurs: Social Feminist Insights for Overcoming the Barriers”. *3rd International Conference on Critical Management*. Lancaster, England.
- Kutaniş, Rana Özen ve Alpaslan, Sümeyra (2006). “Girişimci ve Yönetici Kadınların Profilleri Farklı mıdır?”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi 2(8)*: 139-153.
- Kutaniş, Rana Özen (2006). *Girişimci Kadınlar*. Sakarya: Değişim.
- Kutaniş, Rana Özen (2009). “Kadın Girişimcilerin Algılanma Farklılıkları: Sakarya Örneği”. *Uluslar Arası- Disiplinler Arası Kadın Çalışmaları Kongresi. (Bildiriler Kitabı Üçüncü Cilt)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Kümbetoğlu, Belkıs (2015). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam.
- Lambert, Linda C. ve Firestone, Juanita M. (2000). “Economic Context and Multiple Abuse Techniques”. *Violence Against Women 1(6)*: 49-67.
- Lantrip, Kali R. vd. (2015). “Broken Dreams: Impact of Partner Violence on the Career Development Process for Professional Women”. *Journal of Family Violence 30*: 591-605.

- Laukhuf, Robin L. ve Malone, Timothy A. (2015). "Women Entrepreneurs Need Mentors". *International Journal of Evidence Based Coaching and Mentoring*, 1(13): 70-86.
- Lewis, Ione ve Bessie, Maruia ve Walker, Sharon (2008). "Violence Against Women Papua New Guinea". *Journal of Family Studies* 14: 183-197.
- Li, Chengyan ve Bao, Lili ve Jiang, Quiang (2013). "Leadership Styles of Entrepreneurial Women in Eastern China: Characteristics and Differences". *Social Behavior and Personality* 41(3):421-432.
- Maybek, Semahat Dicle (2009). "Kadına Yönelik Şiddete Ataerkil ve Kültürel Feminist Kuramlar Açısından Yaklaşım: Ankara İli Yenimahalle İlçesi Örneği". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Meder, Mehmet ve Çiçek, Zuhul (2013). "Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Boşanma Deneyimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma". *Uluslar Arası Katılımlı 7. Ulusal Sosyoloji Kongresi. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi*.
- Özar, Şemsa (2005). *GAP Bölgesi'nde Kadın Girişimciliği*. Ankara: GAP-GİDEM Yayınları.
- Özçatal, Elif Özlem (2011). "Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı". *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1(1): 21-39.
- Özdemir, Aytül Ayşe (2010). "Potansiyel Girişimci Olan Kadınların Motivasyon Faktörleri ve Eskişehir'de Bir Araştırma". *Ege Akademik Bakış* 10 (1): 117-139.

- Öztürk, Aslıhan Burcu (2014). “Erkeklik ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet: Eşine Şiddet Uygulayan Erkekler”. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sanders, Cynthia K. (2015). “Economic Abuse in the Lives of Women Abused by an Intimate Partner: A Qualitative Study”. *Violence Against Women* 21(1): 3–29.
- Sayın, Esin (2011). “Kadın Girişimcilerin Sorunlarının Betimleyici Analizi”. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 1(3): 23-32.
- Shyla, J. vd. (2014). “A Study on Problems of Women Entrepreneurs in Urban Area with Special Reference to Thiruvananthapuram in Kerala”. *Journal of Research in Business and Management* 5(2): 05-16.
- Soysal, Abdullah (2010). “Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Karşılaştıkları Sorunlar ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler: Kahramanmaraş İlinde Bir Araştırma”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi* 5(1): 71-95.
- Soysal, Abdullah (2010). “Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 65(1): 83-114.
- Stylianou, Amanda Mathisen ve Postmus, Judy L. ve McMahon, Sarah (2013). “Measuring Abusive Behaviours: Is Economic Abuse A Unique Form of Abuse?”. *Journal of Interpersonal Violence* 28(16): 3186–3204.
- Şahin, Erkan Melih ve Yetim, Dilek ve Öyekçin, Demet Güleç (2012). “Edirne’de Kadına Yönelik Eş Şiddeti Yaygınlığı ve Kadınların Şiddete Karşı Tutumları”. *Cumhuriyet Tıp Dergisi* 34: 23-32.

- Şanlı, İsmail (2012). “Kadına Ekonomik Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları Üzerine Hani Gerçeği”. *Uluslar Arası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.
- Takay, Bahar Araz ve Tüzün, Kalemci İpek (2015). “Kadın Girişimciler Schumpeter’in Girişimcisi Olursa”. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 8(1):249-259*.
- Tatlıhoğlu, Kasım (2013). “Türkiye’de Aile İçi Kadına Karşı Şiddetin Psiko-Sosyal ve Kültürel Dinamiklerinin Değerlendirilmesi”. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 1(1): 129-149*.
- Tekeli, Esra Serdar (2011). “Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Kadın Mağduriyeti”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Ufuk, Hatun (1997). “Kadın Girişimcilerin Sosyokültürel ve Ekonomik Profili: Ankara Örneği”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ulaş, Vildan (2012). “Ambargonun İflası”. *Uluslar Arası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Kırıkkale Üniversitesi.
- Uluocak, Şeref vd. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet*. Edirne: Paradigma Akademi.
- Usta, Jinan ve Makarem, Nisrine N. ve Habib, Rima R. (2013). “Economic Abuse in Lebanon: Experiences and Perceptions”. *Violence Against Women 19(3): 356–375*.

- Uzun, Ali Çağlar ve Günlük, Mehmet (2006). “Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Hareket Noktaları ve Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Muğla İli Araştırması”. *Uluslar Arası Girişimcilik Kongresi*. Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Üner, Sarp (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Üstün, İlknur (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Hesaba Katabiliyor muyuz? Sivil Toplum Merkezi Geliştirme Çalışmalarının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Değerlendirilmesi*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Vahip, Işıl ve Doğanavşargil, Özge (2006). “Aile İçi Fiziksel Şiddet ve Kadın Hastalarımız”. *Türk Psikiyatri Dergisi* 17(2): 107-114.
- Vefikuluçay, Duygu vd. (2007). “Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları”. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*:26–38.
- Vyas, Seema vd. (2015). “Exploring the association between women's access to economic resources and intimate partner violence in Dar es Salaam and Mbeya, Tanzania”. *Social Science & Medicine* 146: 307-315
- Yalman, İlkay Noyan ve Gündoğdu, Özge (2014). “Kadın Girişimciliği ve Bölgesel Kalkınma: TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) Bölgesinde Uygulama”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* 9(1): 39-70.
- Yanık, Ayşegül vd. (2014). “Kadına Yönelik Şiddet Davranışlarının Değerlendirilmesi: Türkiye’den Kanıt”. *I. Uluslararası Kadına Yönelik Şiddette Multidisipliner Yaklaşımlar Kongresi*. İstanbul.

- Yetim, Nalân (2002). “Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin İli Örneği”. *Ege Akademik Bakış* 2(2): 79-92.
- Yıldız, Elif ve Bal, Özlem ve Binbir, Sevtap (2015). “Kadına Karşı Şiddetin Adı: Mor Halkalar”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8(1): 139-161.
- Yılmaz, Emine ve Özdemir, Gülen ve Oraman, Yasemin ve Konyalı, Sema (2010). “Kadın Girişimcilerin Ekonomik Sürece Katılımları ve Örgütlenme Yaklaşımları”. *Uluslar arası İkinci Trakya Bölgesi Kalkınma-Girişimcilik Sempozyumu*. Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Yount, Kathryn M. (2014).”Measuring Attitudes About Intimate Partner Violence Against Women: The ATT-IPV Scale”. *Demography* 51: 1551-1572.
- Yörük, Sevde (2010). “Kadına Yönelik Şiddet: Antalya Örneği”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wube, Mulugeta Chane (2010). “*Factors Affecting the Performance of Women Entrepreneurs in Micro and Small Enterprises*”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Etiyopya: Bahir Dar University Faculty of Education and Behavioral Sciences.
- Avon Institute (2011). “Perceptions of Domestic Violence Against Women in Brazil” (www.institutoavon.org.br, 14 Şubat 2016’da erişildi).
- Altınay, Ayşe Gül ve Arat, Yeşim (2007). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*. (<http://research.sabanciuniv.edu/7029/1/TurkiyedeKadinaYonelikSiddet.pdf>, 05 Mart 2016’da erişildi).

Ecevit, Yıldız ve Yüksel Kaptanoğlu, Derya (2015). “Kadın Girişimciler Araştırması” (https://assets.garanti.com.tr/assets/pdf/tr/diger/us201_garanti_kadin_girisimciler_rapor_20150625.pdf, 14 Şubat 2016’da erişildi).

Maliye Bakanlığı Yıllık Ekonomik Rapor (2015).(<http://www.maliye.gov.tr>, 28 Şubat 2016’da erişildi).

Türkiye İstatistik Kurumu Girişimcilik İstatistikleri Raporu (2014). (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21529>, 10 Ağustos 2016’da erişildi).

Türkiye İstatistik Kurumu Hane Halkı İşgücü İstatistikleri (2016). (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21570>, 03 Ekim 2016’da erişildi).

Çalışma Yaşamında Kadınlar Forumu Raporu (2015). http://www.keig.org/wp-content/uploads/2016/03/forum_rapor-Ekim-2015.pdf, 19 Şubat 2016’da erişildi).

Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor (2014). http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf, 20 Şubat 2016’da erişildi).

United Nations General Assembly (1993). (<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>, 20 Temmuz 2016’da erişildi).

United Nations Assembly (2006). (<http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/violenceagainstwomenstudydoc.pdf>, 20 Temmuz 2016’da erişildi).

United Nations General Assembly (2015). <http://unstats.un.org/unsd/gender/worldswomen.html>, 06 Mart 2016’da erişildi).

İstanbul Sözleşmesi (2011). (http://www.kamer.org.tr/menuis/istanbul_sozlesmesi.pdf, 20 Temmuz 2016'da erişildi).

Understanding and Addressing Violence Against Women (2012). http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77433/1/WHO_RHR_12.35_eng.pdf , 20 Mart 2016'da erişildi).

Flört Şiddeti. (<https://www.morcati.org.tr/tr/8-mor-cati-kadin-siginagi-vakfi/8-flort-siddeti> 29 Mayıs 2016'da erişildi).

Mor Çatı Kadın Sığınağı 2015 Yılı Faaliyet Raporu. (<http://www.morcati.org.tr/>, 23 Mayıs 2016'da erişildi).

Riger, Stephanie vd. (1999). *Obstacles to Employment of Women with Abusive Partners: A Summary of Select Interview Data*. (<https://greatcities.uic.edu/wp-content/uploads/2014/04/GCP-99-1-RIGER-OBSTACLES.pdf>, 17 Mart 2016'da erişildi).

Violence Against Women Key Findings (2015). (http://unstats.un.org/unsd/gender/downloads/Ch6_VaW_info.pdf, 06 Mart 2016'da erişildi).

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2015 Yılı Raporu. (<https://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/2551/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2015-yili-raporu>, 06 Ağustos 2016'da erişildi).

Taşçı, İlhan (2015). “Kadın Cinayetleri: Görmeli mi Susmalı mı?”. (http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150711_kadin_cinayet_ilhan, 06 Ağustos 2016'da erişildi).

Violence Against Women (2016). (<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/>, 06 Ağustos 2016'da erişildi).

Kadın Dayanışma Vakfı 2015 Yılı Kadın Danışma Merkezi Raporu.

(<https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/dosyalar/Kad%C4%B1nDayan%C4%B1%C5%9Fma-Vakf%C4%B1-2015-Y%C4%B1n%C4%B1-Kad%C4%B1n-an%C4%B1%C5%9Fma-Merkezi-Raporu.pdf>, 20 Şubat 2016'da erişildi).

Stringer, Scott M. (2012). "Economic Abuse: The Untold Cost of Domestic Violence".

(<https://www.ilr.cornell.edu/sites/ilr.cornell.edu/files/Economic-Abuse-Untold-Cost-of-DV.pdf>, 23 Nisan 2016'da erişildi).

Sharp-Jeffs, Nicola (2015). "Money Matters" (Research into the extent and nature of

financial abuse within intimate relationships in the UK).

(<http://www.refuge.org.uk/files/Money-Matters.pdf>, 05 Mart 2016'da erişildi).

Takay, Bahar Araz vd. (2014) "Ankara'da Kadın Girişimciliği: Örnekler ve Yol Haritası"

(<http://www.ankaraka.org.tr/tr/files/yayinlar/Ankarada-Kadin-Girisimcilik.pdf>,

07 Nisan 2016'da erişildi).

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası 31. 05. 2016 Kurları. (<http://www.tcmb.gov.tr/kurlar/201605/31052016.xml>, 12 Ocak 2017'de erişildi).

EKLER

Ek 1: Derinlemesine Görüşme Soruları

“TOPLUMSAL CİNSİYET VE EKONOMİK ŞİDDET BAĞLAMINDA
ZONGULDAK İLİNDE KADIN GİRİŞİMCİLERİN DENEYİMLERİ”
ARAŞTIRMASI

Demografik Sorular

1. Kaç yaşındasınız?
2. Eğitim durumunuz nedir?
3. Mesleğiniz nedir?
4. Nerelisiniz? Doğum yeriniz?
5. Ailenizde veya eşinizin ailesinde Zonguldak’a göçle gelen var mı?
6. Kırsal alanda mı kent merkezinde mi doğdunuz/büyüdünüz? Eşiniz?
7. Medeni durumunuz nedir?
8. Çocuğunuz var mı? Kaç tane? (varsa)
9. Kaç yaşında evlendiniz?
10. Eşinizin işi nedir?
11. Eşinizin yaşı kaçtır?
12. Eşinizin eğitim durumu nedir?
13. Eşinizin aylık ortalama geliri ne kadardır?
14. Sizin aylık ortalama geliriniz ne kadardır?

Kamusal Alanda Kadın Girişimci

1. İşyerinizin evinize uzaklığı ne kadardır?
2. Günlük ortalama kaç saat çalışıyorsunuz?
3. İşletmenizi kurmaya nasıl karar verdiniz? Kuruluş hikâyenizi anlatır mısınız? Kuruluş sermayenizi nasıl temin ettiniz?
4. Muhasebenizi kime tutturuyorsunuz? Muhasebeciniz var mı?
5. Kurumsal ilişkileriniz ne durumda? (kayıtlı olduğunuz oda, sektörel ağlarınız ve bu ağlarla ilişkileriniz? Toplantılara katılır mısınız?)
6. Eşiniz girişimcilik faaliyetinize ne kadar dâhil olabilir? (aktif çalışma, mal alım-satımı, muhasebe tutma, banka işleri, kurumsal toplantılara katılma vs)
7. Eşiniz girişimcilik faaliyetinize destek oluyor mu? Bunu nasıl anlıyorsunuz?
8. Girişimciliğe başlama iznini kimden aldınız? Böyle bir izin almak zorunda kaldınız mı? Eşinizin izni/onayı olmadan kalkışsanız tepkisi ne olurdu?
9. İşletmenizle ilgili tüm kararlardan ve yapılacaklardan sorumlu siz misiniz?
10. Kadın olarak aktif iş yaşamında olmanın size sağladığı faydalar nelerdir?
11. Girişimciliğin önünde ne gibi engeller görüyorsunuz? (Kurulum, işletme ve büyüme aşamalarında, cinsiyetçilikle ilgili?)

12. Eşinizden ya da etrafınızdan mevcut ticari faaliyetinizle ilgili negatif davranışlar/söylemlerle karşılaştığınız oluyor mu?
13. İşletme özelinizde hiç haciz yaşadınız mı?
14. Toplumsal baskı ya da herhangi bir şekilde tacizle karşılaştınız mı? (işletme içi/etrafında, oturduğunuz mahalle veya aile içinde)
15. Şu anda sizi hala girişimciliğe motive eden sebepler?

Hane içi Roller

16. Eşinizle ev içi rol paylaşımınız nasıldır?
17. Siz kendinizi önce nasıl tanımlarsınız? Öncelikli sosyal kimliğiniz nedir?(anne, eş, evlat, girişimci vs.)
18. Sizce anneler çocukları küçükken çalışmalı mıdır?
19. Ailenizle ilişkileriniz nasıldır? Ailenizle dertleşir, sorun paylaşır mısınız?

Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Düşünceler

20. Sizin açınızdan kadına yönelik şiddet nedir?
21. Siz veya çevrenizden bir kadın şiddete uğrarsa ilk nereye gidersiniz?

Ekonomik Şiddet Deneyimleri

22. Eşiniz alkol/sigara kullanıyor mu? Bu konuda ne düşünüyorsunuz? (maddi kaynakların harcanması yönünden)
23. Eşiniz ya da siz aileleriniz ya da akrabalarınız için kredi çektiniz mi? (sizin onayınız dâhilinde veya dışında)
24. Bir davranışın ekonomik şiddet olabilmesi için nasıl tanımlanması gerekir? Sizce ekonomik şiddet nedir?
25. Evlenirken başlık parası/çeyiz alındı mı? Evlilik sözleşmesi yapıldı mı? Yapıldı ise bu sözleşmenin işletme ile bir ilgisi var mı?
26. Eşiniz izniniz dışında kasanızdan para alabilir mi? Ne kadar alırsa izin alması gerekir?
27. Kendinize ait birikim/tasarrufunuz var mı? Eşinizin bu konuda düşüncesi nedir? Sizin düşünceniz nedir, tasarruf ve birikim yapmanın gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?
28. Ev içi masraflarınızı eşinizle nasıl paylaşırsınız? (mutfak giderleri, faturalar, çocuk masrafları vs.)
29. Ev içi bütçeyi kim yönetir?
30. Kendinize ait mal varlığınız var mı? Eşinize ait mal varlığı var mı?
31. İşletmenizin kira/faturalar/vergi/çalışan maaşı gibi masraflarını kim karşılıyor? (eşinizden ya da ailenizden destek alıyor musunuz?)
32. Eşinizle aranızda statü ve gelir farkı var mı?

*EKONOMİK ŞİDDET ÖLÇEĞİNDEN HAZIRLANMIŞ SORULAR (Adams ve diğeri
2008: 576)*

A. Ekonomik Kontrol

1. Eşiniz, harcadığınız paranın nasıl harcadığını bilmek ister mi?
2. Eşiniz, harcadığınız paraya dair fatura/fiş/para üstü talep eder mi?
3. Eşiniz, tüm parasal bilgilerini sizinle paylaşır mı? Para sakladığı oldu mu?
4. Eşiniz, önemli parasal kararları sizinle konuşmadan alır mı?
5. Eşiniz, sizi para istemek zorunda bırakır mı?
6. Eşiniz, kendi ihtiyaçlarınızı karşılayacak paraya sahip olmanızı engeller mi?
7. Eşiniz, ihtiyaçlarınızı satın alma ya da faturaları ödeme konusunda sizi tehdit eder mi?
8. Eşiniz, sizi işi bıraktırmakla tehdit eder mi?
9. Eşiniz, işe gitmenize mani olacak davranışlarda bulunur mu?
10. Eşiniz, gelirinize el koyar mı?

B. Ekonomik Sömürü

1. Eşiniz, sizin bilginiz/izniniz dışında çantanızdan/cüzdanınızdan/banka hesabınızdan para alır mı?
2. Eşiniz, sizi çek defteri, kredi kartı vermeye zorlar mı?
3. Eşinizin faturaları geç ödediği ya da sizin üstünüze olanları ödemediği oldu mu?
4. Eşiniz, sizin adınıza borç yaptı mı/yapar mı?
5. Eşiniz, size/evinize ait para ile kumar oynar mı?
6. Eşinizin sizi borç vermeye ikna edip parayı geri vermediği olur mu?
7. Ortak mal varlığınızı ya da sizin kendinize ait mal varlığınızı ipotek etme ya da rehin verme gibi durumlarla karşılaştınız mı?
8. Eşinizin kira ya da faturalar için ayrılan parayı harcadığı oldu mu?
9. Eşinizin çalışmayı reddederek ev geçimini sizin üzerinize yıktığı oldu mu?
10. Eşinizin, sizi, ailenizden ya da arkadaşlarınızdan borç isteme durumunda bırakıp ödemediği oldu mu?

Ek 2: Etik Kurul Onayı

Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

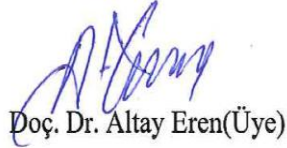
Gizem PARSOVA
 Abant İzzet Baysal Üniversitesi
 Sosyal Bilimler Enstitüsü
 Sosyoloji A. B. D

Sayın Gizem PARSOVA,

“Zonguldak İlinde Kadın Girişimcilerin Ekonomik Şiddet Algısı” konulu araştırmanız ile ilgili olarak Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna yapmış olduğunuz başvuru (Protokol NO. 2016/159) Kurulumuzun 14.11.2016 tarihli ve 2016/06 toplantısında değerlendirilerek etik olarak uygun bulunmuştur. Bilgilerinize sunarız.

 Prof. Dr. Hamit COŞKUN (Başkan)

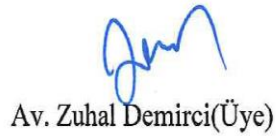

 Prof. Dr. Mehmet ERYİĞİT (Üye)

 Doç. Dr. Altay Eren (Üye)

 Doç. Dr. H. Birol YALÇIN (Üye)

 Doç. Dr. Seval ALKOY (Üye)

 Y. Doç. Dr. Abdullah DURAKOĞLU (Üye)

 Av. Zuhal Demirci (Üye)

ÖZ GEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Gizem PARSOVA

Doğum Tarihi: 29.04.1981

Doğum Yeri: Eskişehir

Eğitim Durumu: 2014-2016 Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyoloji Yüksek

Lisans Eğitimi

1999-2003 Hacettepe Üniversitesi (Ankara) İngiliz Dilbilimi

Lisans Eğitimi

1995-1999 Gazi Lisesi (Eskişehir)

1992-1995 Melahat Ünügür İlköğretim Okulu (Eskişehir)

1987-1992 Adalet İlkokulu (Eskişehir)

Yabancı Diller: **İngilizce**

KPDS 95

Deneyimler: 2012 yılından beri Bülent Ecevit Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'nda İngilizce Okutmanı olarak görev yapmaktayım. Daha önce (2004-2012) Eskişehir Özel Evren Yabancı Dil Kursu'nda İngilizce öğretmeni olarak görev yaptım.